

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JØRGEN BRENDEKILDE
51 KIRKER
I TEGNING OG TEKST

VOLBORG, TUNE, SØMME OG RAMSØ HERREDER

51 KIRKER I TEGNING OG TEKST

JØRGEN BRENDKILDE

51 KIRKER

I TEGNING
OG TEKST

*Sømme herred
Volborg herred
Tune herred
Ramsø herred*

*Udgivet i anledning af
Roskilde Tidendes 100-års jubilæum*

December 1973
Sats og montage: Roskilde Tidende A/S
Tryk: Fair-Print A/S - Roskilde

INDHOLD:

Sømme herred

- ✓ Vor Frue Roskilde
- ✓ Skt. Ibs Roskilde
- ✓ Skt. Jørgensbjerg Roskilde
- ✓ Himmelev
- ✓ Herslev
- ✓ Kornerup
- ✓ Svogerslev
- ✓ Glim Hvedstrup
- Fløng
- ✓ Aagerup
- ✓ Kirkerup
- ✓ Jyllinge
- ✓ Gundsømagle Ny Vor Frue

Roskilde   *Skt. Ibs*

Volborg herred

- ✓ Osted
- ✓ Allerslev
- ✓ Kirke-Hvalsø
- ✓ Særløse
- ✓ Kirke-Saaby
- ✓ Kisserup
- Gevninge
- ✓ Rye
- ✓ Kirke-Sonnerup
- ✓ Kirke-Hyllinge
- ✓ Lyndby
- ✓ Sæby
- ✓ Gershøj

Tune herred

- ✓ Greve
- ✓ Kildebrønde
- ✓ Reerslev
- ✓ Vindinge
- ✓ Snoldelev
- ✓ Tune Karlslunde
- ✓ Karlstrup Havdrup
- ✓ Solrød
- ✓ Jersie
- ✓ Kirke-Skensved

Ramsø herred

- ✓ Rorup
- ✓ Gadstrup
- ✓ Kirke-Syv
- ✓ Ørsted
- ✓ Daastrup
- ✓ Borup
- ✓ Kimmerslev
- Ejby
- ✓ Nørre Dalby
- ✓ Højelse
- ✓ Ølsemagle

Med udgivelsen af denne bog om Roskilde omegns kirker er der taget et usædvanligt og prisværdigt initiativ og udfyldt et savn. Om Roskilde domkirke er der udgivet så mange værker, og den hævder sig selv ved sin monumentalitet.

Mindre påagtet og omtalt er den kæde af smukke, gamle landsbykirker, der ligger i oplandet. Men de fortjener afgjort også opmærksomhed. Gennem århundreder har de ligget i sognene som et synligt udtryk for folkets gudstro. Kirken skal hvermands hjemsted være, står der i Eriks sjællandske lov. Sjællænderen N. F. S. Grundtvig fremhæver også, at kirkehusene »er os som hjemmet så kære.«

Til al lykke og trods al påstand om det modsatte er kirkerne stadig et samlingssted, når klokkerne kalder til gudstjeneste og til kirkelige handlinger som bryllup og begravelse.

Menighedsrådene har ydet en stor og påskønnelsesværdig indsats ved restaurering og vedligeholdelse af kirkebygningerne, så at de udgør en smuk og værdig ramme om menighedernes gudstjenstlige liv. Tænkte man sig kirkerne bort, ville ikke blot det danske landskab, men også det danske folk være et andet.

Både i henseende til byggestil og til brug er kirkerne anderledes end byens andre huse. De kan vel i dag ikke måle sig i størrelse og højde med siloerne og industriens skorstene. Men de markerer dog den dag i dag det sted, hvor mennesker mødes med Guds kærlighed og barmhjertighed, ikke med retfærdighedens alen, der måler efter indsats og fortjeneste.

Digteren Martin A. Hansen, hvis grav er at finde ved Allerslev kirke, har sagt det på den måde, at her i kirken skulle man ikke komme med meningen, den kunne bare gives og må hentes.

Kunstneren Jørgen Brendekilde har med pietetsfuld indfølelse fastholdt, hvad kirkerne står for og med sin nænsomme og sikre streg gengivet deres skønhedsværdier.

Når Roskilde Tidende markerer sit 100-års jubilæum også ved udgivelse af dette smukke værk, fortjener den oprigtig tak derfor. Værket vil utvivlsomt blive modtaget med glæde i en større læserkreds.

Hans Kvist . Biskop

Gennem en lang periode har Jørgen Brendekilde tegnet med tusch-pen i kirkerne på roskildeegnen og samtidig udarbejdet skildringer af deres historie. Disse artikler, der regelmæssigt er blevet trykt i Roskilde Tidende, er nu samlet i denne bog og udgives i anledning af bladets 100 års jubilæum. Vi har fundet det rimeligt og rigtigt at markere vore lokale og kulturelle forpligtelser på denne måde.

Roskildeegnens kirker har på en måde stået i skygge af katedralen i Roskilde, og det er ganske ufortjent. Vi forsøger med denne bog at bøde derpå og håber, at det store arbejde, der er nedlagt i både tegninger og tekst, må udfylde et savn hos alle, der interesserer sig for denne egns fortid og bevægede historie.

Bogen indeholder 51 kirkebeskrivelser, alle illustrerede med Jørgen Brendekildes tegninger.

Roskilde domkirke er altså ikke med, men derimod alle den danske folkekirkes bygninger i Volborg, Tune, Sømme og Ramsø herreder.

Roskilde Tidende

Formålet med mine tegninger og artikler fra kirkerne i de fire herreder: Sømme, Volborg, Tune og Ramsø har været at samle, hvad jeg oplevede under mine kirkebesøg og hvad jeg har måttet læse mig til i gamle synsprotokoller, kirkebøger og bøger om vore gamle kirkebygninger.

Igennem mine tegninger og tekster har jeg bestræbt mig på i en let form at berette om stemninger omkring og i de gamle bygninger, om træk af deres historie, om de fornemme, gamle stykker kunsthåndværk, som udgør inventaret og om begivenheder med tilknytning til alt dette.

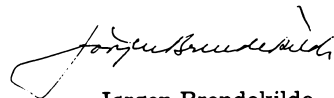
Det har ikke været min hensigt at forsøge på at udarbejde et videnskabeligt værk om de 51 kirker, den opgave er jeg ikke kvalificeret til at tage op og den er iøvrigt løst til fuldkommenhed af landets sagkyndige.

Resultatet af mine bestræbelser er kun nået takket være den store hjælpsomhed og forståelse, jeg har mødt i de mange sogne.

Hvor jeg har været i tvivl med hensyn til kirkernes gamle snitværk, har jeg søgt bistand hos Havdrup-billedskæreren Poul Borre og benyttet mig af hans store viden på dette område.

Alle de mange, der på forskellige måder har bistået mig under mine besøg i kirkerne, og alle, der har hjulpet mig med oplysninger, vil jeg hermed bringe en varm tak.

Endvidere har Nationalmuseets store og righoldige værk om Danmarks kirker været en værdifuld oplysningskilde for mig.

Jørgen Brendekilde

SØMME HERRED

VOR FRUE KIRKE
ROSKILDE

Vor Frue kirkes nordside set fra Grønnegade nr. 18

Man skal se godt efter for at opdage den høje og korte Vor Frue kirke, når man færdes i de små gader, der omkranser dens kirkegård. Som regel oplever man den kun i småglimt, når man tilfældigt kaster et blik ind igennem de små passager imellem husene. Kun fra Fruegade lader den sig se i sin fulde størrelse, og netop herfra er dens mærkelige proportioner mest iøjnefaldende. Det forholds-mæssigt høje skib er ligesom ikke i harmoni med bygningens totale længde.

Indtil reformationen blev

indført i Danmark var Vor Frue kirke en ligeså harmonisk kirkebygning som vort lands andre kirker. Heldigvis slap de fleste nogenlunde uskadt igennem denne brydningstid, men stakkels Vor Frue led overløst på mere end en måde. Indtil reformationen strakte kirkeskibet sig mange meter længere østpå og koret lå på det sted, hvor nu grave-rens hus ligger.

Kirken begyndte sin tilværelse i 1065 som klosterkirke til et af datidens fornemste nonneklostre indenfor Benediktinerordenen.

Vor Frue kloster var beæret med biskop Absalons allerhøjeste bevågenhed, og mange af dets nonner var af fornemste herkomst. Reformationen var også den direkte årsag til, at den helige Margrethe af Højelse ikke mere måtte hvile i den kirke, hvortil hendes jordiske rester var bragt.

Der foreligger to forskellige teorier om årsagen til den unge højelsekvindes død. Både selvmord og mord nævnes som dødsårsag, men mon ikke selvmordsteorien kan udelukkes da selvmord på denne

tid ret sikkert havde udelukket den afdøde fra senere at træde ind i den katolske kirkes rækker af helgeninder?

Det er nok mere sandsynligt, at hendes mand ganske simpelthen ombragte hende, at begravelsen foregik på ganske almindelig vis i indviet jord, og at den gode ægtemand ikke kom til at stå til regnskab for sin udåd.

Snart fortæltes det, at folk, der kom forbi det sted på kirkegården, bemærkede et svagt lysskær over hendes grav. Beretningen nåede bisp Absalon, og da han på en eller anden måde var beslægtet med fru Margrethe, foranledigede han, at hun blev overført til Vor Frue klosterkirke. Det varede heller ikke længe, inden man kunne berette om helbredelsesundere ved hendes grav i kirken. Snart blev Vor Frue til et valfartssted, og som forskudsbetaling for forventet helbredelse eller som honorar herfor dumpede adskillige mønter ned i kirkebøssen. Som nævnt blev den hellige Margrethe efter reformationen brutalt sat på porten, men for ikke så mange år tilbage fortalte et ældre medlem af menigheden, at denne tro eller overtro, havde holdt sig helt til op imod vor tid. I alle tilfælde var han vidende om, at så sent som i 1890'erne havde en helbredt lagt en pengegave i den gamle kirkebøsse som en tak til den hellige Margrethe fordi hun havde hørt hans bøn om helbredelse.

I kirkens synsbog kan man under året 1809 læse: Syn afholdt. Indvendigt kunde ej holdes syn, da kirken var aldeles fyldt med fourage. På almindeligt ny-

dansk oplyser denne kommentar, at kirkerummet var fyldt til randen med hø. De spanske tropper har altså anvendt kirken til opbevaring af hestefoder.

Blader man i kirkebogen, vil man til sin forundring mange steder støde på den oplysning, at den eller den er »født på Vor Frue kirkegård«. Mystikken om kirkegården som fødested hæves, når man ad andre veje kan få oplyst, at der inde på selve kirkegården, langs den vestre kirkegårdsmur, lå en række huse, som beboedes af fattige familier, og da fattige i disse tider sjældent var fattige på børn, forekom denne oplysning ret hyppigt.

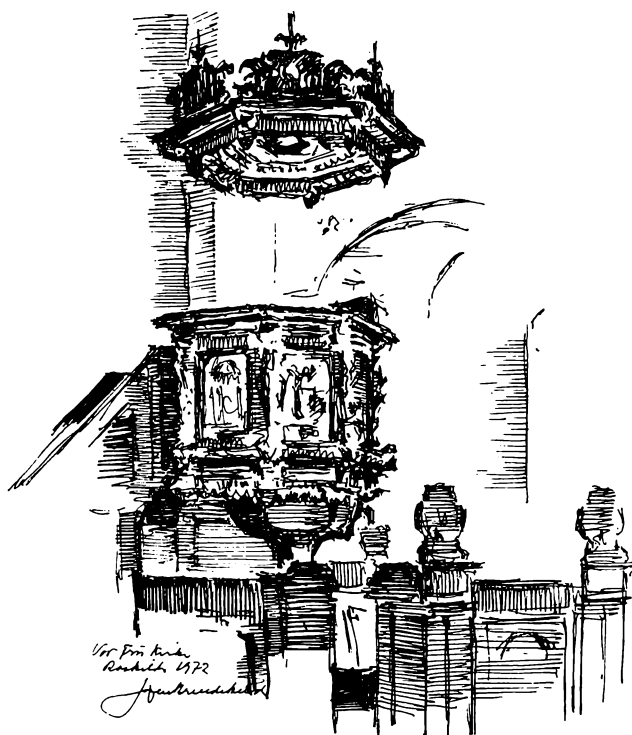
☆

I 1907 byggedes en ny landsognekirke ude i Vor Frue og dermed var den gamle kirke ikke længere sognekirke for Vor Frue sogn.

Herefter blev den en slags annekskirke til domkirken, og i 1965 blev den udlånt til søndre sogn.

Også dette skulle den gamle kirke komme til at lide under, for flere inventardele blev overført til den nye kirke. Bl.a. den gamle, udskårne egetræsdøbefont og det store krucifiks, der havde hængt på vestvæggen. Som erstatning for den gamle døbefont fik man en granitdøbefont, der havde haft sin plads i Vindinge kirke.

Vor Frue kirke i Roskilde er altså ikke kommet igennem tiden fra 1065, da den blev grundlagt, og til i dag uden at have lidt under skiftende tiders skikke, men til alt held har der ikke inden for de seneste år været brug for gennemgribende restaurering, så eksperter har ikke fået lejlighed til at sætte vor tids præg på kirkens interiør.

Den rigt udskårne og bemalede prædikestol i senrenaissance. Udført på Brix Michgells værksted i 1623.

SKT. IBS KIRKE
ROSKILDE

Sct. Ibs kirke set fra Frederiksborgvej

Velbårne fru Kristine Hvide fra Trelleborg havde en ven og juridisk rådgiver boende lige nord for Roarskilde i en lille landsby, der var så lille, at den slet ikke kunne fortjene betegnelsen landsby. Den bestod af nogle få gårde, nogle huse og nogle handelsboder, som tyske købmænd havde opført her lige uden for Roarskilde. I denne lille landsby lå en kirke, som lignede andre danske landsbykirker. Velbårne fru Kristines ven hed Jon Lange, og stedet omkring den lille kirke kaldtes Windebothæ. Lidt senere kaldte man den mere enkelt for Windebode. Hr. Jon fik af fru Kristine fuldmagt til at overdrage en af hende ejet gård i Windebothæ til de fromme søstre i Sct. Clara, som lå nær derved. Kirken, hvor omkring gårdene, husene og boderne lå, var

Sct. Ibs kirke og årstallet for denne lille begivenhed var 1291.

På den tid bestod Sct. Ibs kirke af de sædvanlige bygningsafsnit: Kor, skib, tårn og våbenhus. Fra året 1555 og omtrent fyrretyve år frem i tiden havde kirken fælles præst med Spedelskirken på Spedelsbjerg, som man dengang kaldte Sct. Jørgensbjerg kirke og Sct. Jørgensbjerg. På den tid var denne kirke sammenbygget med Sct. Jørgens kloster og tilhørende spedalskhedshospitalet, hvoraf navnet Spedelskirken var opstået.

☆

I 1574 vedtog hans kongelige majestæt Frederik II, at Sct. Ibs kirke skulle rives ned til grunden. Årsagen var, at såvel tømmer som sten og andet brugbart ma-

teriale skulle anvendes til en udbygning af Sct. Jørgensbjerg kirke. Det var så meningen, at denne kirke skulle overtage Sct. Ibs menighed. Frederik II pålagde Christoffer Walkendorf, som året før var udnævnt til rentemester, at sørge for, at ordren blev effektueret omgående, men fremtrædende mænd indenfor kirkens lille trofaste menighed ansøgte om kongelig tilladelse til at beholde deres kirke. Nedrivningen blev derfor udsat, og den 26. februar seks år senere modtog man endelig et kongebrev, som tillod menigheden at beholde dens kirke, og endnu den 31. marts 1808 var kirken stadig sognekirke. Den 1. april dette år blev det ved kongelig reskript definitivt bestemt, at Sct. Ibs menighed skulle indlemmes under Sct. Jørgensbjerg

kirke. Samtidig blev det bestemt, at den smukke gamle bygning skulle sælges til nedrivning ved offentlig auktion. Inventaret skulle gå samme vej. Derimod skulle selve kirkegården bevares.

Heller ikke denne gang gik det, som majestæten forlangte. Ganske vist forsvandt inventaret, men bygningen nåede ikke at blive nedrevet, inden de spanske tropper samme år kom til at ligge i kantonnement i Roskilde. Kirkegården blev på få dage omdannet til teltlejrplads og den tomme kirkebygning til militærlazaret. Så i 1818, nærmere betegnet den 18. oktober, accepterede kongen et bud på 5300 rigsdaler for kirkebygningen og tilhørende kirkegård. Budet var kommet fra en roskildekøbmand, og han lod i 1819 tårnet, koret og våbenhuset nedrive, samtidig med at han lod hvælvingerne gå samme vej. Herefter oplagde han et almindeligt træloft i lighed med det der engang, førend skibet og koret blev overhævet, havde dannet kirkens oprindelige loft. Da koret var væk dannede korbuen den ideelle indkørsel til skibet, som nu blev taget i brug som kornmagasin og pakhus.

Den 2. november 1883 forelå en ministerialskrivelse, hvorefter »Sjællands stiftslandsbykirker« overtog den sidste, sørgelige rest af den gamle Sct. Ibs kirke.

☆

Som allerede nævnt, bestod kirken af et romansk kor og skib, og ret tidligt efter, at disse var opført, byggede

man våbenhuset. Man går ud fra, at tårnet var en senromansk tilbygning. Hvis man betragter det eksisterende skib nøjere, vil man på østgavlen kunne se aftegninger, der fortæller, hvor korets langmure og tag stødte til skibet.

Skibet er opført af frådsten af forskellig art. Langmurene er opmuret af tynde frådstensflager, som er lagt i regelmæssige skifter, og heri ligger hist og her bånd af ret store kvadre.

Østgavlens murværk omkring den tilmurede korbue er oprindeligt, hvorimod vestgavlen er opført efter nedrivningen af tårnet. Materialerne, der er anvendt her er en blanding af kridt-,

Syddøren med nichen, i hvilken vievandskarret havde sin plads i den katolske tid.

fråd- og munkesten. Sandsynligvis er den opført i 1816, det år da bygningen blev indrettet til pakhus.

De øverste partier af gavlene, hvilket vil sige gavlkammene og såvel fod- som toptinderne, er opbygget af

munkesten, og disse samt hele taget er hængt med vingetegl. Dog er kam og tinder på vestgavlen fra så sent som 1922, hvor man opmurede disse i fuldkommen lighed med det gamle munkestensmurværk på østgavlen. Samme år fjernede man sporene fra bygningens periode som pakhus. Man fjernede endvidere murværket i de gamle vinduesåbninger, og langmurene fik en murstensgesims.

☆

Omkring den sydvendte indgangsdør ses aftegningen af det nedrevne våbenhus. Når man går ind igennem denne dør, passerer man en rundbuet niche i karmmuren. Her har engang i den katolske tid vievandskarret haft sin plads. Lige om hjørnet på langsiden af det samme stykke sydmur findes endnu en niche, der har tjent det samme formål, men den regnes for at være lidt yngre end den anden.

Så står man i det store, kolde og mørke rum. I alle tilfælde er det både koldt og mørkt, når måneden hedder december og vejret er gråt og tåget. Man skutter sig lidt, og vintervinden trækker ind ad norddøren og ud igennem syddøren lige overfor.

På vestvæggen er op-hængt et spotlight, som kan belyse de næsten udslettede romanske kalkmalerier på østvæggen; den oprindelige triumfvæg. Lige indenfor norddøren findes en belyst, indrammet rekonstruktion af vægdekorationen. Den er udført i akvarel og gengiver de farver, man mener, de

gamle kalkmalerier har været malt i. De ældste af væggens malerier er fra år 1200, men afsnittet på den sydligste del af østvæggen er ca. 50 år yngre.

Midt over korbuen kan man lige skelne enkeltheder, som på akvarellen ved norddøren fortæller at de udgør brudstykker af en kristusfigur med glorie, indrammet af en oval, en såkaldt mandorla i regnbuens farver. Enkelte figurer har været udstyret med stukglorier, så det pålagte bladguld bedre kunne fange lyset og give billedet en større pragt. Den bedst bevarede stukglorie er den bag hovedet på en madonnafigur i maleriets højre side. Over denne figur er resten af den ene korsarm synlig, og man mener da også med sikkerhed at kunne sige, at det er resterne af en korsfæstelsesscene; stabat matermotivet.

Malerierne indrammes foroven af en meanderbort i hagekorsmønster. Den er udført perspektivisk, så den fremtræder tredimensionalt. Imellem hver mønsterenhed er anbragt et medaillonlignende, rundt felt, hvori der er malt et portræt, som sikkert skal forestille en helgen eller martyr. Foruden har decorationen været afsluttet af en såkaldt enkelt meanderbort. Borten omkring korbuen har oprindeligt været malt i rene og klare gule, grønne og brune farver i det såkaldte palme-mønster.

☆

Kirkebygningen var oprindeligt viet til apostlen Jacob, og selvom der kun er skibet tilbage, så ligger

dette som et smukt minde om en svunden tid, en tid, hvor man ganske simpelt byggede harmoniske bygninger uden bevidst at beskæftige sig med arkitektur. Både hvad eks- og interiør angår, er de fleste af vore landsbykirker arkitektoniske mesterværker som ikke kan undgå at vække beundring.

Det kan vel nok siges at være et tilfælde, at vi i dag kan få lov til at glæde os over resterne af Sct. Ibs kirke med de angreb, der er gjort imod dens eksistens. Midt på sin havelignende kirkegård ligger den som et bevaret minde, en velholdt ruin, men alligevel som et værdifuldt stykke hverdag i Roskilde.

Lige øst for bygningen står granitkummen fra kirken romanske døbefont, og den er alt, hvad Sct. Ibs har fået lov til at beholde af sit gamle inventar. Hvorfor den absolut skal stå udenfor kirkerummet, har jeg ingen forklaring på, men der findes vel nok en acceptabel udredning for dens placering. Resten af kirkens inventar blev spredt for alle vinde, og det meste er gået tabt. Få ting, blandt andet midterfeltet af altertavlen, havnede ad lange omveje på Nationalmuseet.

Tavlen blev nedtaget i 1808, samme år som resten af inventaret blev revet ned og solgt til den højest bydende. Nogle år senere dukkede den op på en auktion, hvor en privatmand købte den for at »slagte den« og anvende midterfeltet, der var et maleri med motiv. »Den hellige nadver«. Herefter blev det hængt op i hans hjem, og det har sikkert ført en om-

flakkende tilværelse indtil det i 1876 blev skænket til museet.

Stolestaderne blev i 1808 savet i stykker og flikket sammen til et gulv, da kirken blev omdannet til midlertidigt lazaret. Prædikestolens skæbne kendes vist ikke, og heller ikke Caspar Lubbekes korbuekrucifiks fra 1645 har man senere hørt mere til. Det eneste man endnu ved om dette er, at kvitteringen for betalingen i 1645 er bevaret. Af denne fremgår det, at Caspar Snedker har modtaget 10 rigsbankdaler for arbejdet.

Man ved også lidt om, hvordan det gik Sct. Ibs klokker. Allerede i 1574, da Frederik II bestemte, at kirken skulle jævnes med jorden, blev klokkerne taget ned fra tårnet. Det var meningen, at begge klokkerne skulle have været ophængt i Sct. Petri kirke i København. Imidlertid var der kun mulighed for at anvende den ene, hvorfor den anden blev bragt til et af de kongelige slotte for at blive opbevaret der. Da kirken efter menighedens bøn til kongen alligevel fik lov til at fortsætte som sognekirke, besluttede hans kongelige majestæt, at klokken, såfremt den stadig eksisterede, skulle tilbagegives kirken. Foruden denne klokke, må der i 1808-9 have været endnu en klokke i kirkens tårn, for der blev i 1809 solgt to klokker til kanonstøberiet i Frederiksværk. Prisen, der blev betalt var 252 rigsdaler.

Kirkegården er i dag fortrinsvis heget af hække. Kun enkelte steder finder vi rester af de kampestensdiger, der fra midt i 1600-tallet omkransede kirkegården.

SKT. JØRGENSBJERG KIRKE
ROSKILDE

St. Jørgensbjerg kirke set fra vest. Til venstre for tårnet ses præstens indgang. På dette sted stødte spedalsk-hedshospitalet sammen med kirken.

Hvis man i det 16. århundrede var gået op til St. Jørgensbjerg kirke, hed bjerget, man gik op ad, ikke St. Jørgensbjerg men Spedalsbjerget. Kirken hed derimod St. Jørgens kirke, men blev, på grund af sin sammenbygning med St. Jørgens kloster med tilhørende spedalskhedshospital i folkemunde kaldt Spedalsbjerg kirke.

Den allerførste kirke, der blev opført her i år 1040,

blev opkaldt efter søfolkenes skytshelgen St. Clemens. I det 15. århundrede mistede denne helgen sin popularitet, og en anden sømandshelgen indtog hans plads. Det blev St. Nicolaus, eller som vi kalder ham: St. Jørgen, der nu måtte påtage sig det vanskelige hverv.

I 1200'erne stiftedes så St. Jørgens kloster og spedalskhedshospitalet. Dette kloster, hvis munke passede og plejede de spedalske,

strakte sig fra kirkens nordvestlige hjørne og ud imod nord. Det eneste minde fra denne tid er den tilmurede indgang i tårnrummet ved siden af orgelværket. Her har de syge haft deres eget lille kapel adskilt fra selve kirken af en mur, så den øvrige menighed ikke blev smittet. I denne mur var der ca. 30 cm. over gulvet nogle huller, hvorigennem de spedalske kunne modtage sacrementet. Hullernes lave

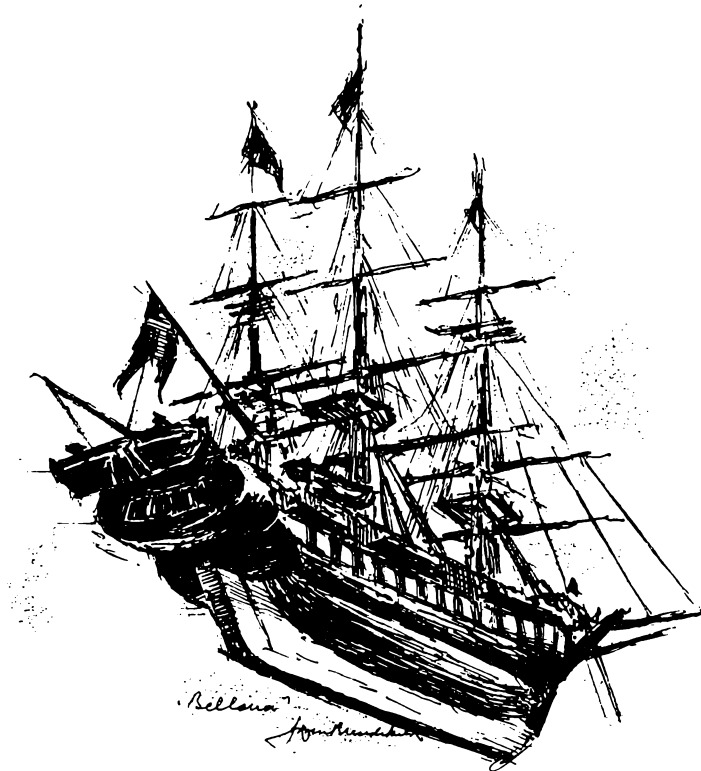
placering fortæller med uhyggelig tydelighed om den frygtelige tilstand, hvori de spedalske har befundet sig.

☆

Lørdag den 31. juli 1954 var kirkens daværende præst, pastor V. Baunbæk på en rundgang i domkirkens og stiftslandsbykirkernes museum sammen med domkirkens værge. Pastor Baunbæk skriver i »St. Jørgensbjergbladet«, at han pludselig fik øje på otte smukt udskårne træfigurer. Han var straks klar over, at han stod over for de figurer, der ifølge beskrivelserne i kirkens gamle synsprotokol for hundrede år tilbage havde haft deres plads på prædikestolens lydhimmel. Det er disse figurer, der i dag igen er kommet tilbage til den rette kirke, omend de idag hænger som altertavle, monteret i et alterskab.

Derimod har en døbefont, man i samme periode opdagede stående som blomsterkumme i haven hos gårdejer Oluf Olsen, Lille Valby, og som denne uden tøven skænkede St. Jørgensbjerg kirke, ikke tidligere haft sin plads her, men menes at stamme fra St. Hans kirke, Bistrup gods.

I 1852 kom to drenge, Jens og Frederik Jensen ud for et skibsforslis med den stolte fregat »Bellona«. I deres angst bad de til deres skaber og lovede, at de, hvis de igen oplevede at få fast grund under fødderne, som tak ville bygge en model af »Bellona« til deres kirke hjemme på bjerget. Dette tilbud ville Vorherre åbenbart ikke lade gå fra sig, for de slap i god behold hjem til

Fregatten »Bellona«, som hænger midt i kirkerummet.

Roskilde, og i et lille skur samlede de al deres energi for i deres fritid at holde deres løfte. I skibets indre ligger den dag i dag et lille dokument, som er skyld i, at denne lille solstrålehistorie kan fortælles her.

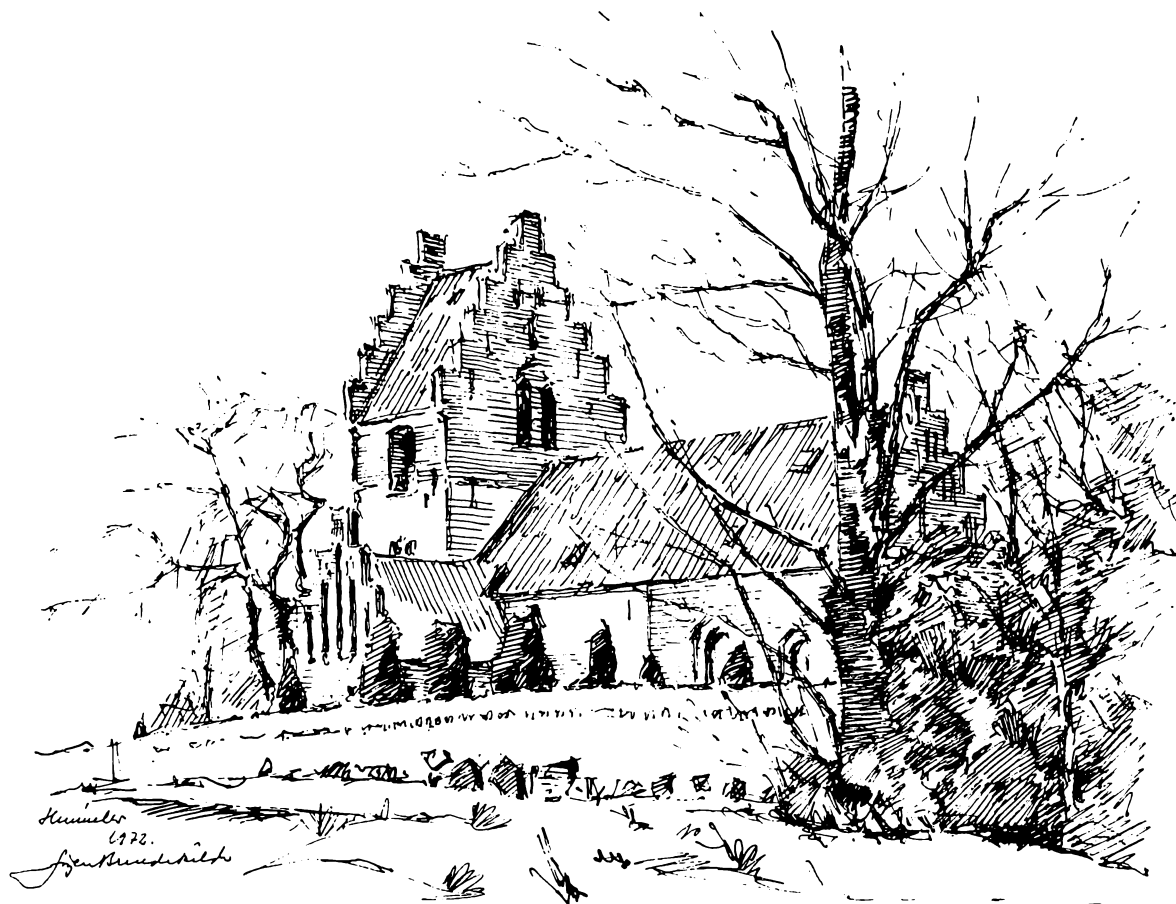
Længere oppe imod koret hænger en anden smuk skibsmodel. Endnu en gave til søfolkenes skytshelgen. I 1963 skænkede tømrer Poul Erik Thomsen kirken denne enestående model af »Store Christianus Quintus«.

Af hensyn til det ældgamle træværk er kirken ikke opvarmet til daglig, så temperaturen i rummet er temmelig lav, men pastor A.

H. Varming har alligevel beredvilligt ført mig fra seværdighed til seværdighed, og lige inden vi går ud i våbenhuset for at forlade den gamle kirke, tilføjer han, at »Bellona« iøvrigt en gang til er gået sin undergang i møde.

Denne gang oppe på sin plads under hvælvingen, men at kaptajn Lauritsen fra St. Jørgensbjerg restaurerede modellen, så den stadig kan hænge på sin, af Jens og Frederik bestemte plads i kirken og erindre menigheden om, at St. Nicolaus eller altså St. Jørgen i sandhed var søfolkenes sande skytshelgen.

HIMMELEV KIRKE

Himmelvej kirke set fra syd-øst.

Den mangler ikke overblik over sit sogn, som den ligger på sin bakketop med sin kirkegård skrånende ned imod alle fire verdenshjørner. Men hvor lang tid vil der mon gå, før end byen er nået næsten helt til dens smukke teglhængte søndre hegnsmur, med det morsomme savskifte, der danner en lang bort i de hvidkalkede middelalderlige munkesten?

Himmelvej kirke blev bygget i det tolvte århundrede, medens kong Niels sad på Danmarks trone, Af den oprindelige bygning findes nu kun tårngavlen imod vest og det halve af skibets langmure. Oprindeligt var kirken bygget helt af

store kampesten og smukt tilhugget kridtkvadere, og der, hvor det røde murværk begynder og videre østpå, lå i sin tid den lavere og smalle korbbygning, som blev nedrevet i det syttende århundrede. Skibet blev herefter udbygget med sin sengotiske østforlængelse i skibets fulde bredde.

I tårnets vestgavl sidder et velbevaret romansk tvillingdelt vindue, som nu er blændet med munkesten i munkeskifte.

Inden tårnet fik sin nuværende udformning, gav dette vindue lys til tårnets andet stokværk, men på trods af ombygningerne er vinduet til alt held bevaret.

Fra 1711 har Himmelvej

kirke og Roskilde adelige Jomfrukloster været stærkt forbundet med hinanden. I dette år overgik kaldsretten til præst og degn til det adelige jomfrukloster og selv om kirken i 1869 blev stiftslandsbykirke skal der den dag i dag sidde en repræsentant for klostret i sognets menighedsråd.

For nogle år tilbage fandt kirkens daværende sognepræst pastor Kay Kroon en omtale og beskrivelse af et alterbillede i »Liber daticus« fra år 1820. Beskrivelsen passede ret nøje på et maleri, der havde sin plads i bispegården i Roskilde. Billedet var malt på træ og forestillede »Nadveren«, og den detaljerede omtale i »Liber

daticus« svarede nøje til billedet i bispegården. Da det herefter viste sig at malarieret passede til fuldkommenhed i feltet i tavlen over Himmelev kirkes alterbord, blev det alterbillede, der i ca. 100 år havde siddet på denne plads, taget ud for at vige pladsen. Det alterbillede, der idag udgør midterpartiet i altertavlen kan med ret stor sikkerhed betragtes som det oprindelige.

☆

Indtil midt i trediverne blev menighedens sang akkompagneret af et gammeldags harmonium. Det nuværende orgel er bygget og leveret af Frobenius, men det var professor ved kunstakademiet, arkitekt Kai Gottlob, der udvirkede at orgelpiberne blev placeret som enhederne i en syrinx - en hedensk panfløjte.

Inskriptionen i de to gamle klokker i tårnet fortæller, at de er støbt af hofklokkestøber M. C. Troschell i København. Den ene i året 1761 og den anden i 1771. Jeg har ikke hørt noget om, at kirkes gravner Hans Jensen eller at fru Jensen, som beredvilligt har fulgt mig rundt i kirken, skulle have bemærket noget usædvanligt ved disse to klokker, men pastor Kroon kunne i alle tilfælde fortælle, at den gamle ringer Mortensen påstod, at han kunne mærke på klokkerne, når døden agtede at høste i Himmelev sogn. »De bli'er så urolige« sagde den gamle ringer, og så uddybede han ikke den sag nærmere. Det var noget uforklarligt imellem ham og hans to klokker.

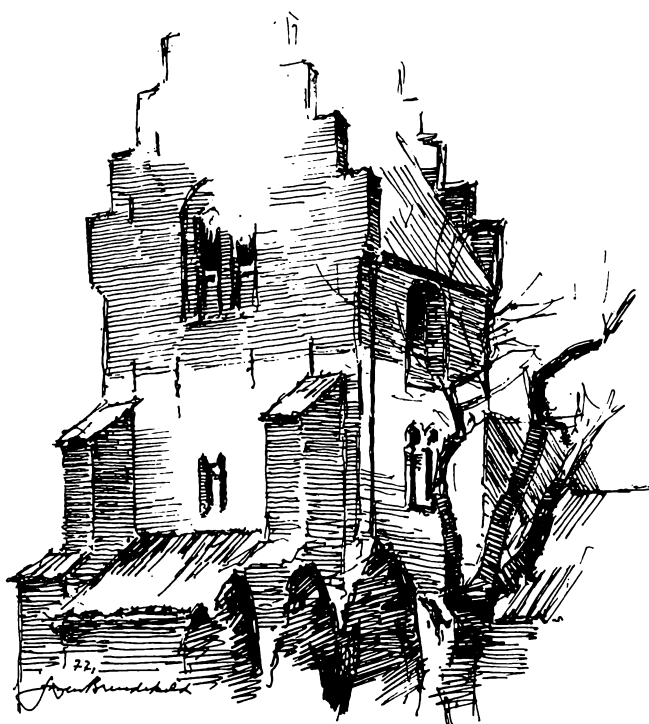
☆

I skyggen af sin gamle kirke hviler provst, dr. theol. Fre-

Korbuekrucifikset på nordvæggen. Korstrøet er udført omkring 1300, men selve figuren er ca. 150 yngre.

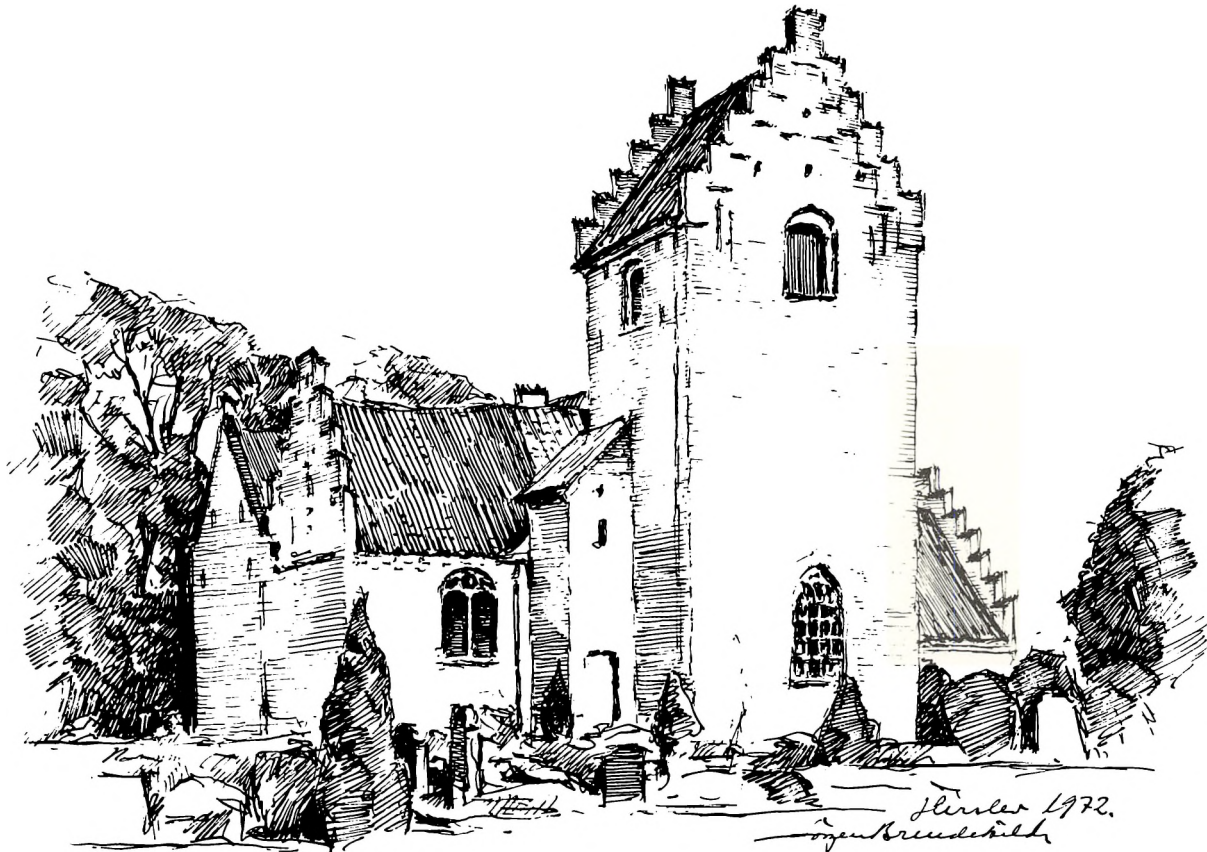
derik Schmidt, sognepræst til Himmelev og Roskilde Jomfrukloster. Født i Norge 27. maj 1771, død den 16. februar 1840. Ikke alene var han denne kirkes præst men også salmedigter, ven med Ingemann og Oehlenschläger og tilmed stortingsmand på Eidsvold. I denne egenskab havde han været med til at give Norge den frie forfatning. Den sidste indsats er årsagen til, at vedligeholdelsen af hans grav på Himmelev kirkegård den dag i dag bekostes af Norsk Forening i Danmark.

Tårnets vestgavl med det romanske tvillingevindue.

HERSLEV KIRKE

Herslev kirke set fra kirkegårdens nordøstre hjørne, hvorfra man får det bedste indtryk af de to karakteristiske sidekapeller.

Set fra sydsiden adskiller Herslev kirke sig ikke væsentligt fra andre typiske, sjællandske landsbykirker, men går man om til dens nordside, vil man opdage, at den så sandelig har sit eget særpræg. To store sammenbyggede kapeller dækker skibets nordmur i dens fulde længde.

Skibet, koret, de to kapeller og det sydvendte våbenhus er alle hvidkalkede, medens tårnet fremtræder i røde munkesten.

Sådan så Herslev kirke ikke ud, da man engang i 1100-tallet havde fulden opførelsen af den på en lille bakke i landsbyens nordvestre udkant. Da kirken var færdigbygget og indviet til de kristnes gud, bestod den kun at et skib og et kor. Den var opført af tilhuggede kvadre, og den var set fra et

håndværksmæssigt synspunkt et stykke smukt murerarbejde.

Den romanske kirke havde fladt loft af træ båret af tværliggende egetræsbjælker, på samme måde som andre kirker havde det på de tider. Omkring to hundrede år senere begyndte man overalt i landet at overhvelve kirkerummene, og selvfølgelig foretog man den samme »modernisering« i Herslev. Den gamle romanske kirke fik sine smukke hvælvinger og sit tegltag. Sådan stod så bygningen indtil engang i 1400'erne, hvor man forsynede skibet med et tårn af røde munkesten; datidens nye bygningsmateriale.

Tårnets to gavle er ikke identiske. Østgavlen er prydet med fire højblændinger, hvorimod vestgavlen er ud-

styret med en såkaldt udkrægning, der følger kamtakkernes aftrapning.

Senere i det samme århundrede foretog man næste forbedring, idet man byggede et våbenhus foran den oprindelige indgangsdør netop med det formål, der har givet de små tilbygninger navnet våbenhus. De mandlige kirkegængere måtte aflægge deres sidevåben i dette rum, førend de betrådte selve kirkerummet. Også til denne bygning anvendte man munkesten.

Foran kvindeindgangen imod nord havde man selvfølgelig ikke brug for noget våbenhus, men allerede få år efter at våbenhuset på sydsiden var færdigt, påbegyndte man opførelsen af det vestre nordkapel, og dermed nedlagdes kvindeindgangen.

Kapelbygningen blev opført i gotisk stil. Gavlen har ni kamtakker og ikke elleve, som det fejlagtigt står at læse i Nationalmuseets bog »Danmarks kirker«. I samme bog står skrevet, at det østre kapel også er opført indenfor 1400'rne, men dog senere end det vestre. Fordi museets medarbejdere har taget fejl med hensyn til kamtakernes antal, kan det selvfølgelig godt være, at tidsangivelsen for det østre kapels opførelse er korrekt, men noget kunne tyde på, at vi måske nok bør gå ca. 100 år længere frem i tiden end de i bogen anførte.

Alle bygningsafsnittene er teglhængte. Kamtakkerne og vestsiden af det vestre nordkapel bærer endnu de gamle munkesten; dog er det allersidste, lille trekantede hjørne op imod skibets tag hængt med almindelige tegl. Kapellets munketegl er forsynet med overliggere.

☆
Under min tur rundt om kirken havde jeg nøglen til kirken i hånden. En nøgle til Herslev kirke må man enten bære i hånden eller transportere i en mindre kuffert.

Den tunge egetræsdør: et værk fra mester Caspar Lubbekes værksted i Roskilde, har nu igennem 320 år ladet menigheden og besøgende i kirken passere ind og ud. Igennem denne lange årrække har den svinget på sine hængsler. Brændende sol, isnende kulde, rusk og regn har igennem dette lange åremål gjort den tilværelsen problematisk, men den eksisterer endnu. Den er fornem og smuk i sin alderdom. Den rektangulære dørfyldning er dannet af to svære egeplanker beslået med håndmedede

søm. Den kraftige ramme omkring fyldningen er foroven prydet af et reliefskåret kerubhoved, der på den ene side er flankeret af »ANNO« og på den anden side af »1652«, som også er reliefskåret. Døren har en rundbuet overkant, og da fylding og fyldingsramme er firkantede, forekommer der over det øverste stykke rammetræ et felt, der ligger i samme plan som fyldingen. Dette felt er prydet med reliefskårne, dekorative slyngornamenter. Oprindeligt var hele dørfløjen malet på Bartholomæus Papropski's værksted i Køge men idag fremtræder den blankskrabet.

Den store, gamle og ret interessante dørlås retfærdiggør nøglens imponerende størrelse.

☆

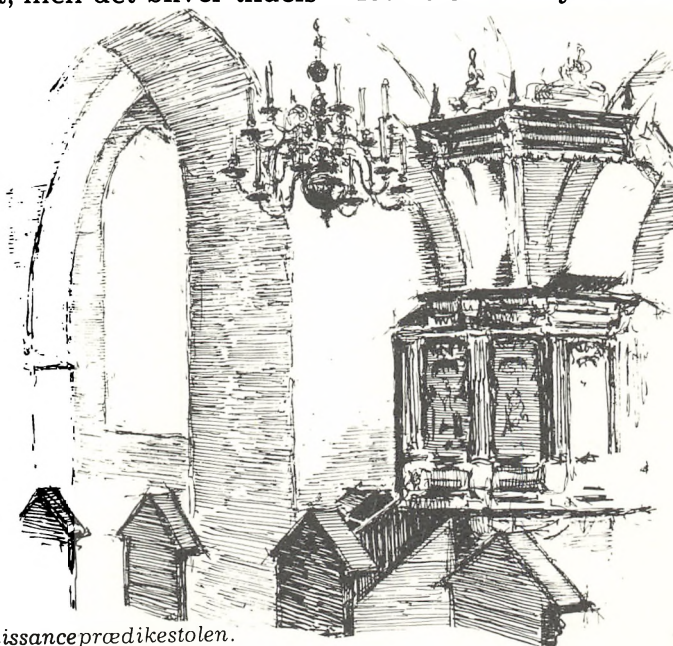
Når man er kommet ind i våbenhuset og herfra ser ind i kirkerummet, ser man tværs igennem skibet og ind i det vestre nordkapel. Rent arkitektonisk er dette interiør meget smukt og helstøbt, men det bliver tildels

ødelagt af de effekter, der er henstillet rundt om i kapellet. Et gammelt, udtjent harmonium og et par moderne stole er blandt de ting, der ikke burde have en så iøjnefaldende plads i rummet. I kapellets nordvæg har man for ret få år tilbage indhugget to nicher. I hver af disse har man anbragt en sandstensfigur. Den ene forestiller Moses, den anden Johannes Døberen.

Selve skibet og det østre nordkapel er udnyttet i helt utrolig grad, hvad siddepladser angår. Her findes bænkerækker i alle aldre; gamle og smukke stolestader, udført af Caspar Lubbeke i 1663 indgår som dele af senere udførte og opstillede, og vor egen tid er repræsenteret ved et enkelt skillerum i krydsfinér.

☆

Anders Nielsen Hatt skar i 1614 den typiske renaissanceprædikestol, som adskiller sig fra de fleste andre prædikestole ved at de fem fag, hvoraf stolen er opbygget, har forskellig bredde. I 1936 blev den nystafferet, og

Renaissanceprædikestolen.

samme år blev opgangen til stolen fornyet og man fjernede ved samme lejlighed det oprindelige opgangspanel.

☆

Alterbordets panel er også i renaissance og er fra engang i 1600'rne. Fra samme tid er altertavlen, men som de fleste andre altertavler, jeg har stået overfor under mine mange kirkebesøg, har også denne undergået visse forandringer igennem årene. Enkelte af de oprindelige dele mangler, men til gengæld er der føjet lidt til hist og her. I 1848 blev dens staffering opfrisket - og ganske sikkert ændret lidt. I 1936 fik den igen en omgang; man »genopfriskede stafferingen med visse ændringer,« og man forsyndede den dertil med ny inskription.

Korbuekrucifikset siges at hænge på den samme plads, hvorpå det engang blev ophængt som nyan-skaffelse. Det er et sen-gotisk arbejde fra sidst i 1400-tallet, men det må dog bemærkes at korstræet er ret nyt.

☆

De to sandstensfigurer i nicherne i det vestlige kapel har i sin tid været detaillier af et stort epitafium, hvoraf også en såkaldt hængekartouche er bevaret. En hængekartouche er den underste del af et gravminde i tavleform. Som regel er epitafier udført i træ og almindeligvis har man beregnet dem til ophængning. Denne sandstenskartouche har i dag sin plads på korets nordvæg. Omgivet af forskellige, reliefhuggede ornamentter sidder en kob-

berplade, på hvilken der er malet en portrætgruppe. De afmalte er den i 1652 ved kirken ansatte præst Jens Johansen Runchel, hans hustru, hans voksne datter og hans lille søn. De to børn er afbildet med grønne grene i hænderne, hvilket fortæller os, at de var døde på det tidspunkt, billedet blev malt, hvorimod forældrene endnu har været i live. Forældrene har ladet epitafiet udføre efter deres børns død for at sætte dem et varigt minde, men samtidig har de åbenbart også villet sikre sig, at der blev sat et minde over dem selv, så eftertiden kunne have dem i erindring.

☆

Det var i den sidste halvdel af 1200-tallet, at den halvkugleformede døbefont blev hugget ud af en kalkstensblok fra Gotland. Senere er den desværre blevet bemalet med brun marmorering. Måske har man foretaget denne overmaling, fordi kalkstenen har været meget porøs, eller måske har man ganske simpelt anset den for at være »flottere« som imiteret marmordøbefont. Man kunne godt ønske sig, at det uden større besvær lod sig gøre igen at fjerne det væmmelige, brune farvelag, så at den igen kom til at fremtræde i sit oprindelige materiale.

☆

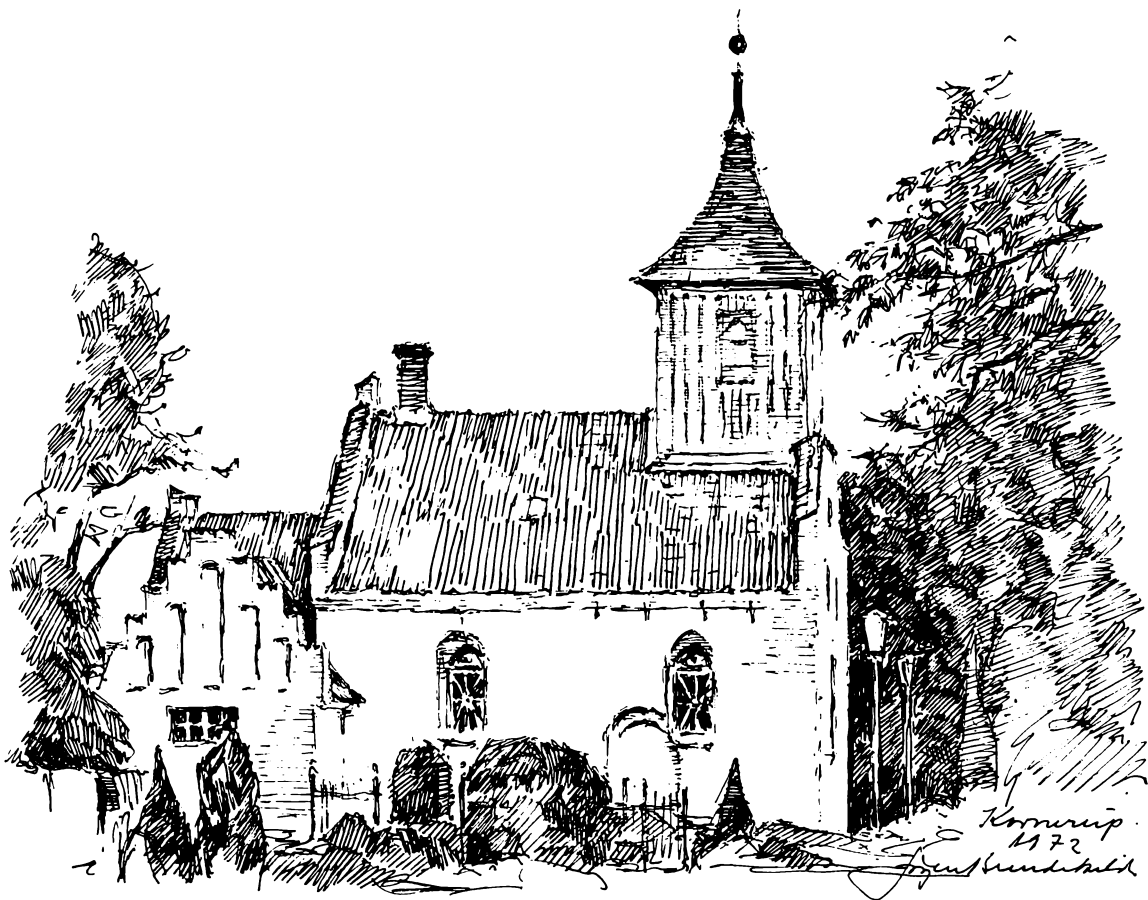
I 1578 fik Københavns Universitet jus patronatus hvilket på godt dansk vil sige ejendomsretten over Herslev kirke. De første ca. 400 år af kirkens historie har den bevaret for sig selv som en stor hemmelighed.

Engang i 1630'rne fik Christian IV jus vocandi (kaldsret) over kirken, hvilket medførte, at han kunne vælge og indsætte kirkens embedsmænd. I 1674 blev såvel denne kirke som annekskirken i Gevninge overdraget til rentemester Heinrich Müller på Korne-rupgård og Lejregård (Led-reborg). Heinrich Müller kunne dermed også opkræve kirketienende hos disse to kirkers menigheder, ligesom han kunne det fra de fleste andre menigheder i kirkerne rundt om i Volborg og Sømme herreder.

I 1690 købte overkrigskommissær Gothard Braem Godset Lindholm i Gevninge sogn, og samme år overdrog Christian V denne såvel ejendomsretten som kaldsretten til begge kirker. Der knyttede sig dog den væsentlige betingelse til overdragelsen, at såvel Heinrich Müller som hans arvinger skulle indvillige i at afstå fra at opkræve det kirketienende, som de retmæssigt kunne opkræve, så længe de boede på og drev Kornerupgård.

Endelig i 1749 blev Herslev kirke indlemmet i Lindholm fideikommiss, under hvilket den var lagt, indtil den i juni 1909 gik over til selveje.

KORNERUP KIRKE

Den lille kirke i Kornerup ligger næsten gemt i et hjørne af kirkegården.

»Nej, hvor er den altså lille og mærkelig!« Bemærkningen kom fra en dame, åbenbart en fremmed på egnen, og var henvendt til to damer. De var trådt indenfor kirkegårdslågen, imens jeg stod og tegnede Kornerup kirke. Jeg stod netop og så fra kirken og til tegneblokken og tilbage igen, og det forekom mig, at den lille kirke krympede sig endnu mere og trak sig endnu længere over i kirkegårdens sydøstlige hjørne, over i ubemærketheden.

På en måde havde damen ret. Den er meget lille, og den er lidt ud over det sædvanlige. Selvfølgelig er den opført i det stille hjørne af kirkegården og er ikke selv trukket derover meter for meter af lutter undselighed og komplekser.

Den er den mindste kirke i Sømme herred og sikkert en af de mindste af samtlige danske landsbykirker. Til gengæld er den ikke af de mindst interessante at besøge. Heller ikke dens indre minder om andre kirker indenfor Danmarks grænser.

Bygningen er sandsynligvis opført som herregårdskapel til Kornerupgård. Såvel denne gård som Kornerup og hele sognet var i 1200'rne underlagt Roskilde Vor Frue Kloster, og det hele var igen underlagt kronen. Engang i 1400'tallet blev den adskilt fra klosteret og kom ind under Roskildegård som var kongelig ejendom. I 1673 blev den bortskødet til rentemester Heinrich Müller på Lejregård (Ledreborg). Senere kom den igen igennem en

årrække ind under Kornerupgård. I 1740 overtog Johan Ludvig Holstein Lejregård, og allerede fem år efter købte han Kornerupgård og indlemmede dermed såvel denne gård som kirken under grevskabet Ledreborg. I april 1910 overgik kirken til selveje. Kirken har fra begyndelsen været viet til Sct. Andreas. Den har igennem årene været annekskirke til både Osted og Svogerslev kirker, men har idag sin fulde selvstændighed.

☆

Kornerup kirke ligger på en meget tilbagetrukket, men meget smuk plads i landsbyen. Den ligger højt hævet på en bakkekam med store åbne arealer syd for kirkegården. Omkring den

strækker sig et gammelt stendige og en krans af gamle elme- og asketræer. På det ganske lille, bebyggede areal er det lykkedes at få plads til både skib, kor, våbenhus og sakristi.

Den oprindelige, romanske kirke er bygget af meget store kampesten op til midt på murene. Hjørnesætningerne er af kvadre, både i kamp, kridt og frådsten. Fra midten og op til taget er byggematerialet munkesten, som er lagt i munke-skifte. Meget tyder på, at der enten har været en pause i byggeriet, eller også at den øverste del af murene har været nedrevet og genopbygget.

Våbenhuset ligger imod syd og sakristiet er bygget til korets nordside, men lapper ind over skibet. Våbenhuset er opført i munkesten, men ligesom for sakristiets vedkommende er det umuligt at opgive noget sikkert årstal for opførelsen. Ganske vist findes årstallet 1757 indhugget i en kvader under nordvinduet i sakristiet, men dette henviser helt sikkert til året for en restaurering af murværket, idet bygningen er langt ældre. Alt murværk er idag hvidtet.

☆

Det mest særprægede ved den lille kirke er klokkespiret. Det er nærmest at sammenligne med et lille fyrretræsbræddehus, forsynet med et spåntækket spir som rider overskrævs på den aller vestligste ende af skibet. Hvornår det første klokkespir blev monteret på tagryggen får stå hen, men det blev i alle tilfælde fornyet af Hans Møller i Roskilde i årene imellem 1644 og 47. I

1720 måtte man igen udskifte hele herligheden, og denne gang blev opgaven givet til Hans Sørensen, også fra Roskilde.

Dette spir blev oliemalet og dekoreret, så det fik karakter af hvidt murværk med grå hjørnestein. Det nuværende klokkespir er fra 1838 og er rødmalet. Fra samme år stammer jernvindfløjen, som er prydet med initialerne C. E. H. (C. E. Holstein) samt med en grevekron og årstallet 1838.

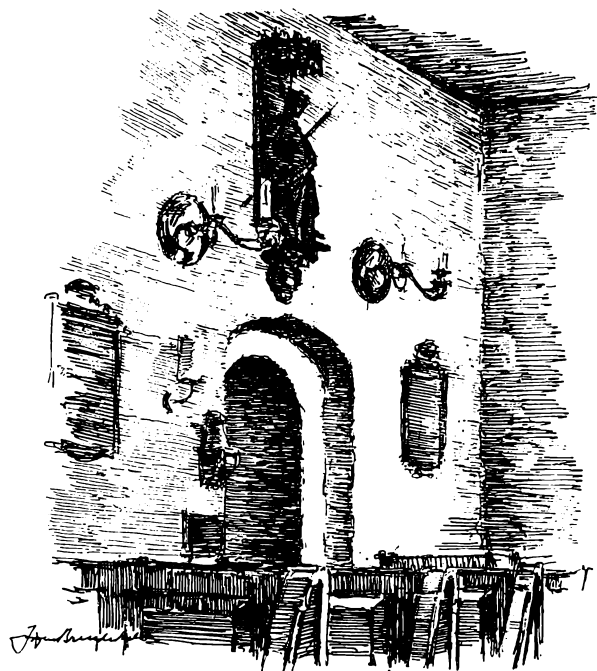
☆

Man kommer ind i kirken igennem det sydvendte våbenhus med de murede bænke langs væggene. Den stemning, der er i Kornerup kirke, kan ikke sammenlignes med stemningen i andre danske landsbykirker. Skibet har fladt, pudset loft, og interiøret minder meget om en middelalderriddersal, der er ombygget til kapel.

Oppe over indgangsdøren er ophængt et træarbejde, som er anskaffet i 1919. »Se hvilket menneske« (Ecce Homo) har inspireret den billedskærer, der engang i 1500-tallet snittede denne figur. Kun selve kristusfiguren er oprindelig. Den konsol, den hviler på, er gavlen til et gammelt stolestade, hvorimod baldakinen over figuren er ret ny. Træfiguren flankeres af to trearmede vægstager til levende lys.

På nordvæggen hænger et senromansk korbuekrucifiks, hvis kristusfigur er fra omkring 1200. Man mener at kunne konstatere, at kors-træet er af lidt nyere dato. De farver, hvori det fremtræder idag er påmalet i 1911 og de dækker over flere andre farvelag. Den nuværende staffering må formodes at ligge den oprindelige ret nær.

Opad vestgavlen står kir-

Over indgangsdøren hænger et gammelt billedskærer-arbejde med motiv »Se hvilket menneske!«, flankeret af to tre-armede vægstager med lys.

kens orgel, som dækkes af et panel, hvis facade består af to af kirkens udskiftede stolegavle fra 1585. De nuværende stolestader er opsat i 1862.

☆

På skibets gulv lige indenfor indgangsdøren står en smuk pengeblok fra 1757. Den er af egetræ, og jernbåndene og beslagene er zig-zag-ciselerede.

På væggen over denne er ophængt et lille skilt, påmalet en tankevækkende formaning til menigheden: »Giv lidt! og tak Gud at Du ei skal trænge til disse Blokke Penge«. Lidt højere oppe på væggen på en trækonsol, er endvidere opstillet en mere tidssvarende kirkebøsse i messing.

☆

Man kender ikke navnet på den billedskærer, der er mester for højrenæssanceprædikestolen, men man ved, at den er fra det sidste årti i 1500'erne. Foruden den dekorative og historisk set mindre betydningsløse dekoration af prædikestolen findes i det ene felt et adelsvåben og navnet Adam Norman. Norman var jægermester og den sidste lensmand for Kornerup len, inden dette blev underlagt Roskildegård. Over prædikestolen hænger en ret ny lydhimmel, bygget op omkring låget til en gammel døbefont fra Svogerslev kirke. I Svogerslev kirke kan man til gengæld finde Kornerup kirkes gamle præstestol, der ligesom den tilsvarende degnestol, som endnu findes i Kornerup kirke, er udført på mester Caspar Lubbekes værksted i Roskilde. Degnestolen er udført i 1662 og dens forpa-

nel er udformet som et skab.

I 1867 fandt man i en trækasse, indmuret i alterbordets nordende, en tinstage fra første halvdel af 1500'erne. Stagen har nu sin plads på degnestolens panelgesims.

☆

Over korbuen er malet et bølgeornament og midt på buen et spinkelt Sct. Georgskors, indtegnet i en cirkel. I de fire felter der opstår indenfor cirklen, er anbragt de fire bogstaver, som Pontius Pilatus lod skrive på et lille stykke træ og ophænge over den korsfæstede nazareer. I. N. R. I. hvilket på dansk står for: Jesus af Nazareth, jødernes konge.

Nu skal man ikke lade sig friste til at tro, at disse eller kalkmalerierne inde i koret er afdækkede og opmalede rester af gamle ornamentdekorationer. De er alle af nyere dato, men ikke mindre berettigede af den grund.

☆

Når man står i koret, står man samtidig overfor den bedst bevarede altertavle i hele amtet. Noget andet bemærkelsesværdigt er, at sydvinduet, hvorigennem sensommersolen kaster sine stråler ind på altertavle og alterbord, ikke som i andre danske landsbykirker er forsynet med klart og koldt rudeglas men med farvede glas i grønt, gult og svag violet. Det lille kor har krydshvælvinger og er i nordvæggen forsynet med en dør, der fører ind til sakristiet.

I altertavlens midterfelt står en figur af kirkens skytshelgen, apostlen Andreas, holdende andreas-korset foran sig. De tolv

små figurer, der gruppevis omgiver Sct. Andreas forestiller de tolv apostle. For ikke at skabe forvirring med hensyn til antallet af disse vil jeg understrege, at Andreas også findes imellem de små figurer. Under figurgrupperne er udskåret de første linier af trosbekendelsen på latin. Tavlen har været ommalet utallige gange i de over fire hundrede og halvtreds år, den har eksisteret. I en årække op til 1920 var den egetræsmalet, men idag fremtræder den polycromt, og sandsynligvis i de samme farver som den fra begyndelsen var stafferet med.

Under tavlen står et middelalderligt alterbord af munkesten. Også dette er viet til Sct. Andreas. Det rummer en »helgengrav« i hvilken man i 1867 kun fandt nogle stykker silkestof.

Den ældste del af alterbordspanelet stammer fra begyndelsen af 1600'erne, men siderne er ret nye, og så sent som i 1920 indskar man den nu eksisterende tekst i den gamle frise, samtidig med at stafferingen blev opfrisket.

Den særprægede smedjærnsdøbefont er samtidig et minde om en af kirkens ejere.

Den er rigt ornamenteret og på kummens overrand står at læse: Heinrich Müller – Sophia Hans Datter – Anno 1665. Heinrich Müller som skænkede denne døbefont var den rentemester, som i 1600'erne var ejer af Lejregård og dermed af de kirker, der var underlagt gården. Fonten er smedet i 1665 og har samme form som et vinglas på stilk.

SVOGERSLEV KIRKE

Presset helt ind imod kirkegårdsmurens syd-østre hjørne er det muligt at få det meste af Svogerslev kirke indenfor synsvide.

Den smukkeste og mest interessante side af Svogerslev kirke er den sydvendte, men til gengæld er det næsten umuligt at komme på så stor afstand af bygningen, at man kan tegne den, idet kirkegårdens udstrækning imod syd og øst er meget ringe. Kun ved at presse sig helt ind i syd-østhjørnet ved kirkegårdsmuren kan det lade sig gøre at få hele kirken indenfor synsvinkel.

Af den romanske kirkebygning er kun skibet tilbage. Imod syd står de oprindelige kridtkvadre med underbygning af kampesten. Sydøsthjørnet er derimod opmuret i frådsten. Over korets tag ses den tre-

kantede afgrænsning af skibets oprindelige gavlspejds. Det oprindelige, romanske kor blev erstattet med det nuværende omkring år 1450. Alt tyder på, at den første og den nuværende korbygning, der er opført i munkesten i munkeskifte, har haft samme dimensioner. I samme periode blev tårnet og våbenhuset bygget til. Tårngavlne er forsynet med tre højblændinger, to fladbuede, der flankerer en spidsbuet. Desuden er de fem af kamtakkerne forsynet med en lille ekstra blænding. Dertil kommer, at to af kamtakkerne er prydet med en lille frise, som dannes af et såkaldt savskifte i murværket.

Skibets sydside fremtræder i sine oprindelige materialer, men nordsiden af skibet og blændingsbundene er pudset.

Bygningen er tækket med vingeteg, men enkelte kamtakker bærer stadig gamle munketeg.

☆

Når man er kommet ind i kirkerummet, vil man ikke undgå at lægge mærke til en nord-syd-gående ankerbjælke, der krydser den østligste hvælving. Den er indmuret i 1684, samme år som man måtte forstærke støttepillen på skibets udvendige sydside.

Over indgangsdøren, på vesthvælvingens sydvendte

kappe findes et kalkmaleri fra tiden omkring reformationen. Det blev afdækket i 1890 og blev restaureret i 1930. Hvem den afbildede, ældre herre med jødehatten er, kan næppe siges med sikkerhed, men man beskylder ham for at forestille en profet, der med højre hånds pegefinger gør opmærksom på et skriftbånd med en inskription, hvis begyndelse ikke lader sig tyde, men som slutter med ordene:

»Herren være med Eder, kære børnlille«.

☆

Op imod korets østvæg er muret et alterbord, som bag et pudslag viser sig at være opbygget af fråd- og kridtsten.

Alterets forside er dækket af et panel, der i 1618 sammen med altertavlen blev transporteret til Svogerslev fra Brix Michgell's værksted i Roskilde på et par lejede hestevogne.

Af kirkens gamle regnskabsbøger fremgår det, hvor meget hestevognstransporten har kostet, samt at såvel altertavle som alterbordspanel blot skulle afleveres. Begge dele var, som det hed på godt gammelt dansk: Tilforn købt og betalt.

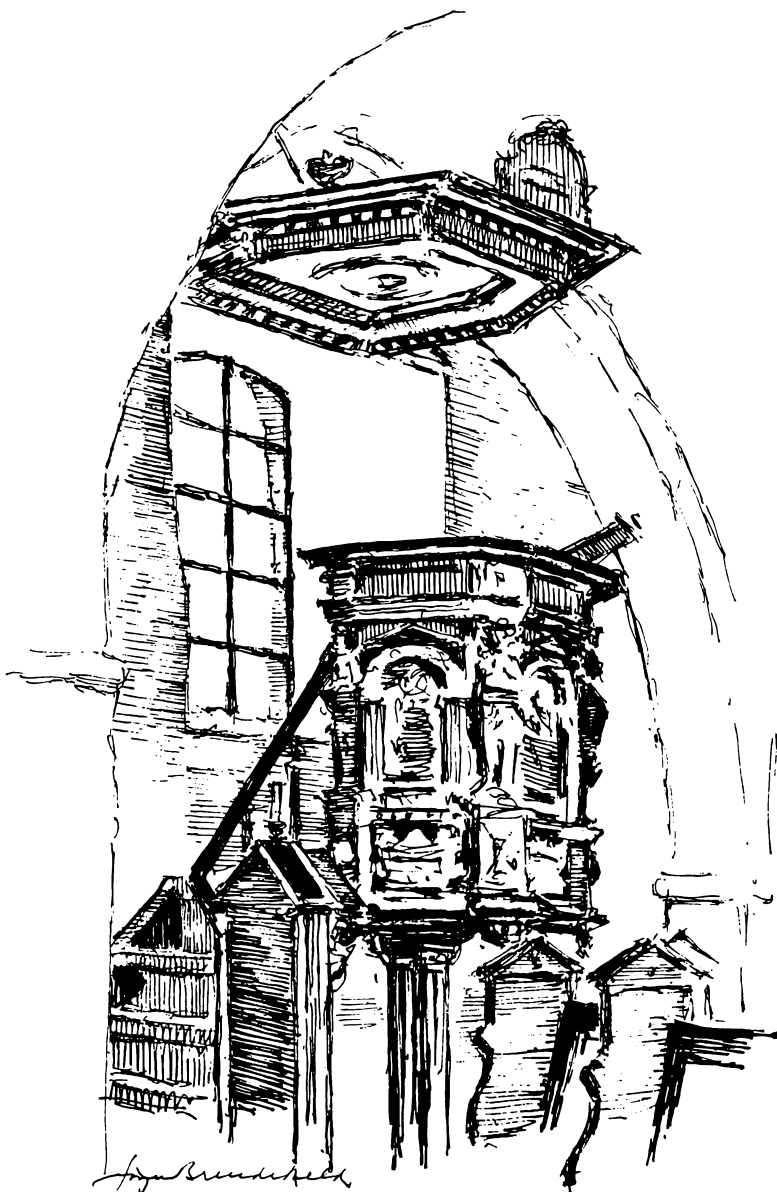
Panelet består af to såkaldte portalfyldninger, to felter med rundbuet overkant. Disse flankeres og adskilles af tre hermer: Klogskaben, retfærdigheden og håbet. Ser man lidt nøjere på disse tre damer, vil man nok undre sig over den tilstand, hvori de befinder sig. Måske har mester Brix lagt noget rent symbolsk i at fremstille dem som højgravide. Han udtrykker måske

heri sit ønske om fortsættelse af klogskaben, retfærdigheden og håbet.

Altertavlen er ikke helt som den var, da den 1618 blev ført til Svogerslev. Men på trods af forskellige større og mindre forandringer og tilføjelser kan den alligevel godt betragtes som et arbejde af den store roskildemester. Altertavlemaleriet er malt af Johan Thomas Skovgård. Det blev indsat i

tavlen omkring år 1920 og afløste et alterbillede, der var malt og skænket af fru Ingemann. Dette har nu sin plads over indgangsdøren.

Med et lunt blink i øjet fortalte kirkens graver mig, at det skind, hvormed knæfaldet er betrukket, er et hvalrosskind, bragt hertil fra Grønland og skænket kirken af et mandligt sognebarn som bodsgave, fordi samme i sin ulidelige lede

Prædikestolen, hvorfra Henrik Malberg som »Præsten i Vejby« henrev såvel statister som sognepræst med sin filmprædiken.

over sit ægteskab var stukket op til den fjerne ø for dermed at forlade sin bedre halvdel for tid og evighed. Imidlertid må han alligevel enten have savnet sin samleverske, eller også er han blevet grebet af religiøse anfægtelser, hvad hans gave til kirken godt kunne tyde på, for han er altså vendt tilbage til såvel sin ægtemage, som til den kirke, hvori han havde lovet hende evigt tro-skab. Hvem synderen var og hvornår det lille familie-drama fandt sted, bevarede graveren som sin lille, pri-vate hemmelighed.

☆

Det smukke korbuekruci-fiks er udført i midten af 1600-tallet. Billedskæreren har som model for dette ar-bejde brugt de sengotiske krucifikser (omkring 1400-1500).

Kirkens prædikestol er i højrenaissance. Den stam-mer fra året 1598, og man formoder, at mesteren for dette arbejde var Oluf Niel-sen Krog, som man med sikkerhed ved, var mester for stolegavlene fra året 1581. På den ene af stolegav-lene finder man billedskæ-rerens reliefskårne signatur bestående af et O, et N, samt en udskåren krog, der sym-boliserer efternavnet. Her-under krydser to relief-skårne billedskærerjern hin-anden og endelig findes årstallet 1581.

De andre stolegavle i syd-rækken er også forsynet med reliefskårne, skjold-formede bomærker med in-itialer og heraldiske symbo-ler. Også den nordre stole-rækkes gavle er prydet med skjolde i samme udform-ning som sydrækkens, men

forskellen er blot, at disse ikke er fra 1581, men af ret ny dato. Stolesæder og rygge er nye.

☆

Svogerslev kirke ligger ikke særligt højt, og foruden at gemme sig bag nogle ret høje munkestensmure, der er hængt med nonnetegl, er den også godt på vej til at blive skjult af den voksende by.

Dens fortid er dunkel; mere dunkel end normalt for vore landsbykirker. Mu-ligvis er den ligesom Kornerup kirke viet til Sct. Andre-as, og muligvis har den fra sin tilblivelse i 1100'erne været en selvstændig kirke. Året 1555 bliver det år, hvorfra man for første gang med sikkerhed kan få op-lysninger vedrørende dens historie.

Dette år kom den ind under Roskilde Gråbrødre kirke. I 1585 blev den ho-vedkirke for Svogerslev-Kornerup sogne i Sømme herred, med Kornerup kirke som annekskirke, men ret få år efter blev der byttet om på værdigheden, idet den blev annekskirke til sin lil-lebror i Kornerup. I 1711 kom kirken ind under Ros-kilde adelige Jomfrukloster. Kirketiendet tilfaldt hermed dette, men samtidig måtte det påtage sig pligt til såvel udvendig som indvendig vedligeholdelse, og selv om Roskilde adelige Jomfru-kloster nok var ejer af kir-ken, havde det ikke jus vo-candi, kaldsret, hvilket vil sige, at det ikke kunne be-STEMME over præsteembe-det. Sognets menighed og ikke klostrets ledelse skulle vælge og indsætte kirkens embedsmænd.

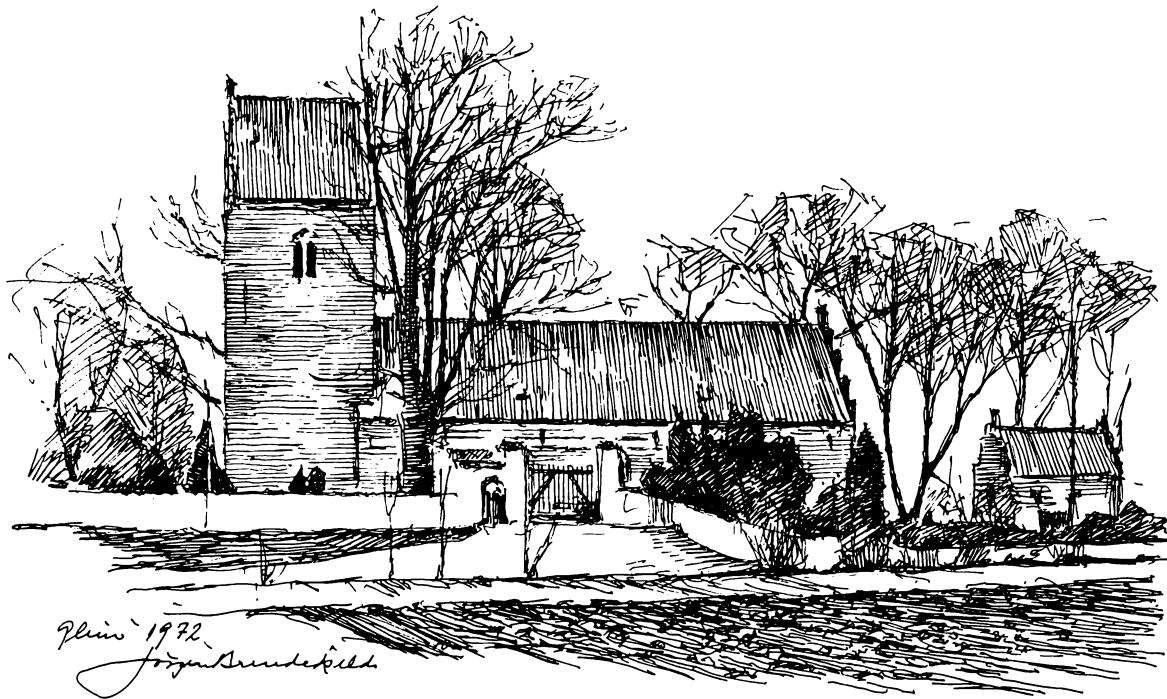
Den 13. november 1911

måtte det adelige jomfru-kloster frasige sig kirken, og dermed overgik den til selv-eje.

☆

I 1930 dannede Svogerslev kirke rammen om kirkesce-nerne i Nordisk Film's op-tagelse af St. St. Blichers »Præsten i Vejlbj« . Iklædt præstekjole stod den hvid-hårede Henrik Malberg på prædikestolen og talte til en menighed af statister. Opta-gelserne blev overværet af pastor Tanning som den-gang var sognepræst i Kornerup-Svogerslev. Så snart Henrik Malberg slut-tede lød der en højstemt stemme op imod ham nede fra tårnrummet: »Det var storartet, Henrik Malberg, storartet!«. Det var pastor Tanning, der ikke kunne tilbageholde sin begejstring over skuespillerens gri-bende tale. Den spontane hyldest har sikkert glædet Henrik Malberg, men des-værre kom den lidt for tid-ligt, idet mikrofonen ikke var koblet fra, og optagel-sen af scenen ikke afsluttet. Resultatet blev: Hele præ-diken om igen.

GLIM KIRKE

Glim kirke set fra sognevejen

Ingen vil kunne nægte, at Glim kirke tager sig godt ud, som den ligger få hundrede meter nord for hovedvej 1 ca. fem kilometer fra Roskilde imod Ringsted. Et stort og smukt tårn, et langt og elegant skib og en fabelagtig god beliggenhed på østsiden af en høj, der falder stejlt ned imod Glim. De store, gamle træer på kirkegården nord for kirken og det gamle stendige, der hegner kirkegården imod nord, danner en smuk ramme om den stolte rødstensbygning. Hist og her afløses stendigerne af teglhængte munkestensmure, og vor tid er repræsenteret ved enkelt murafsnit af hvidkalket beton. Smukke er de ikke, men måske følger man også udenfor kirken det ufravigelige princip, at restaureringer og ændringer skal udføres med typisk

præg af vor tids egen stil, idet man ikke indenfor vore kulturinstitutioner vil have skyld for at forfalde til pastiche.

Af den romanske kirke, der blev opført i året 1200, er der nu kun meget lidt tilbage. Kun skibets vestgavl og små partier af langmurene i frådsten og kridt er bevaret. For skibets vedkommende kan disse partier af det gamle murværk ikke længere ses, idet de er blevet dækket af en skalmur i røde sten.

Det imponerende tårn blev bygget i 1450. Det er opført i røde munkesten i munkeskifte med indlagte sortbrændte sten, der bl.a. danner det mørkere rudemønster i murværket. Tårnets vestgavl er prydet med fem tvillingdelte højblændinger, hvis midterstav brydes af skjoldformede, skråt-

stillede blændinger efter nøjagtig det samme princip som gavlen på Hvedstrup kirkes sakristi.

☆

Glim kirke ligger i Sømme herred og er anneksskirke til Rorup kirke (Ramsø herred). I middelalderen tilhørte den Roskilde Vor Frue Kloster, men ved reformationen blev den kongelig ejendom. I 1673 blev den tilskødet rentemester Henrik Müller. Dermed kom den ind under Lejregård (Ledreborg), hvortil den, efter kongeligt ønske skulle høre, så længe Müller og hans arvinger sad på gården. I 1711 gik den så tilbage til kronen, og man mener, at den samme år sammen med hovedkirken Rorup og to andre kirker på egnen blev overdraget biskop Christen

Worm. Da denne døde, blev kirken administreret af stiftet, indtil majestæten i 1743 igen skænkede den bort. Denne gang til J. L. greve von Holstein på Ledreborg. Under dette grevskab hørte den så, indtil den i marts 1909 overgik til selveje.

☆

Når man er kommet ind igennem det nordvendte våbenhus og træder ind i kirkerummet, bliver man klar over, at kirkens stolte ydre så sandelig svarer godt til dens indre. Et harmonisk rum med helt enestående velbevaret træværk, som i sig selv er et helt stykke stilhistorie.

Degnestolen er den ældste. Sandsynligvis er den fra 1550. Det skrå pultbræt er dekoreret med en overdådighed af indsnittede navne på de skiftende degne. Traditionen blev indledt i året 1562, da den første degn dristede sig til at indsnitte sit navnetræk i pulten. Godt skjult for menighedens blikke og uset af præsten, når denne stod på prædikestolen med ryggen imod degnestolen, har de mange degne fordrevet tiden under de endeløse prædikener med at indridse deres initialer eller fulde navn og dertil årstallet for gerningen. Man leder forgæves efter den nuværende kirkesangers navnetræk, men måske har præstens prædikener ikke undt ham tid til at følge traditionen. Man må imidlertid håbe, at chancen indfinder sig, da der nødigt skulle mangle et navn i den righoldige samling. Ved siden af degnestolen finder man det næstældste inventar i kirken: Tre stolestader, hvis gavle er fra 1581. Da man i

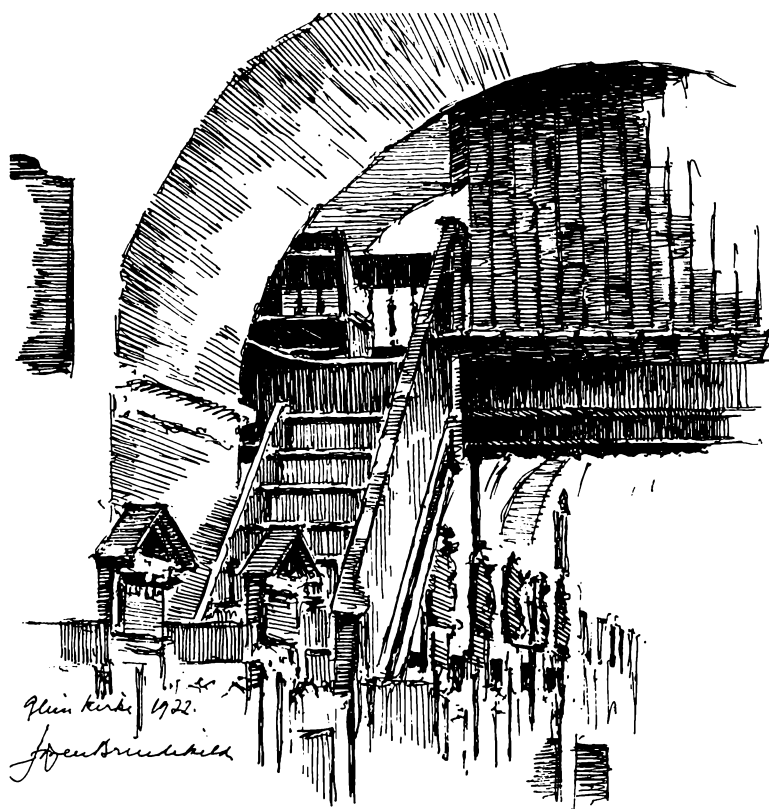
1587 fik mandsstolene (bænkerækkerne udfor prædikestolen), blev de tre stolegavle fra 1581 »moderniseret«, så de passede til de nye. Kvinderækkens stolegavle er fra omkring 1650. De kommer fra Caspar Lubbekes værksted, og Caspar »Snedker« er også mester for altertavlen og det til den hørende alterbordspanel. Disse er leveret fra Lubbekes værksted i 1665. Vi ved, at Lubbekes pris for dette arbejde var 144 daler, 2 mark og 2 skilling.

En snes år forinden havde han leveret kirkens pulpitur, men det er ret begrænset, hvad der idag er tilbage af Lubbekes arbejde. Det meste af træarbejdet på pulpituret er igennem årene blevet fornyet. Heroppe står

kirkens lille, nye orgel, som harmonerer meget smukt med pulpituret. Et lille sobert instrument med pi-berne synlige i en ferniseret trækasse med to døre efter triptychonprincippet.

Mindre heldigt virker de lamper, der hænger ned fra hvælvingerne som erstatning for kirkekroner.

Havde de hængt i Tivoli's koncertsal, ville de være kommet til deres fulde ret, men i et kirkerum forekommer de lidt malplacerede. I dag har man imidlertid de mest saglige begrundelser for at anbringe tidstypisk inventar i de gamle kirker, og man fjerner da også enhver mistanke om overlagte forsøg på at efterligne fortiden, men mon man ikke også i dette til-

Opgangen til pulpituret med bagsiden af orgelkabinettet, tegnet fra den del af kirken, hvor tyendet havde deres plads under gudstjenesten.

fælde er gået lidt for vidt? Selvfølgelig må man bøje sig for den meningsstærke sagkundskab og så blot håbe på, at der engang ad åre opstår en anden sagkyndig, dikterende kreds med de stik modsatte indstillinger.

☆

I tårnrummet, bag pulpituret, hvorfra interiørtegningen er udført, er kirkestolene endnu, som de var i længst forsvundne tider. Sæder og ryglæn er kun et bræt, og endda er sædet anbragt så højt over gulvet, at man dengang havde svært

ved at støtte med fødderne. Denne afdeling af kirken var forbeholdt det tyende, der tjente på sognets gårde. Med den umagelige stilling disse arme kirkegængere måtte indtage under gudstjenesten, blev der frarøvet dem enhver mulighed for at døse lidt hen under de meget ofte lange prædikener. Det gjorde det heller ikke mere søvndyssende, at temperaturen på dette sted i kirken var den laveste i hele rummet. Lige til venstre for indgangen stod den ovn, hvis håbløse opgave det var at varme det store kirkerum op, men dens varmeafgift har næppe været så effektiv,

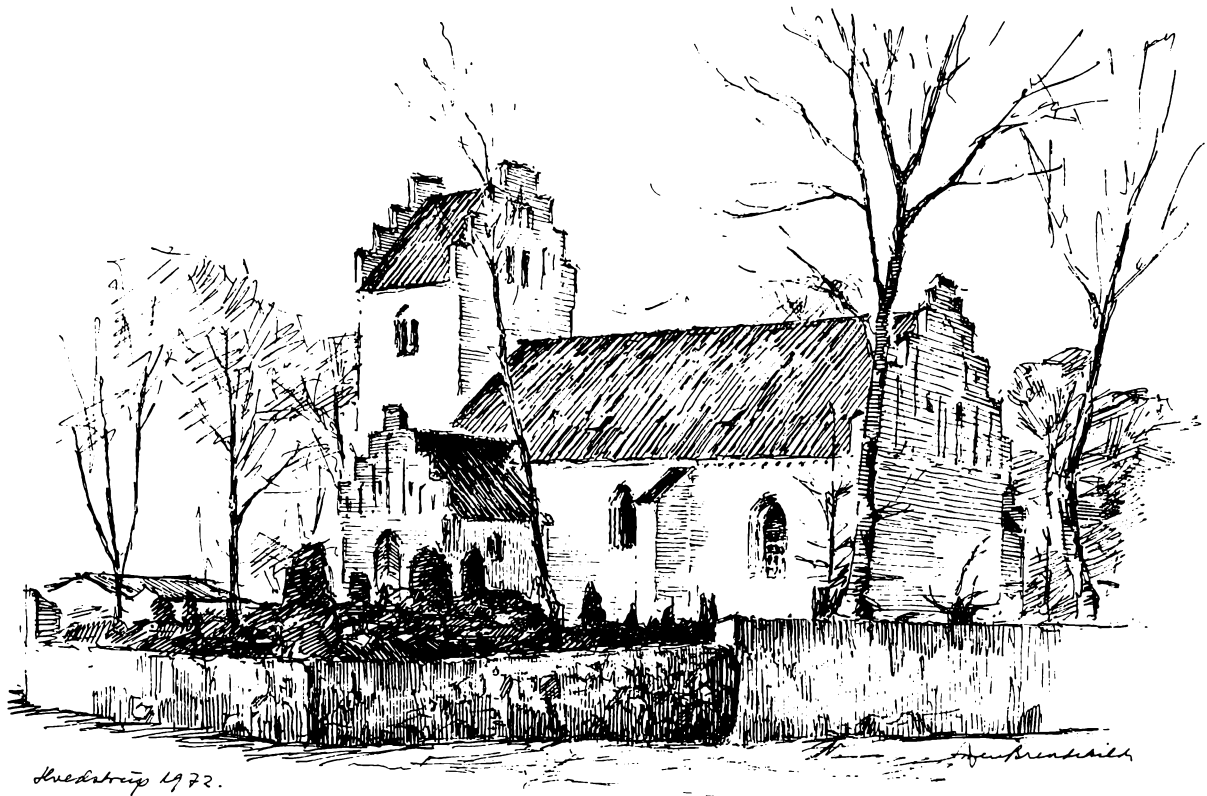
at den har kunnet nå ud til pladserne i tårnrummet.

☆

Den fornemhed, der stadig præger Glim kirke, lader også til i gamle dage at have præget selve sognet, for efter graver Christensens oplysninger, er mange af gravstederne på Glim kirkegård af en størrelse der ikke er almindelig for gravsteder på en landsbykirkegård. Flere er op til otte »numre«, hvilket skal være ret enestående og et bevis på de gamle glimslægters høje levestandard.

HVEDSTRUP KIRKE

Hvedstrup kirke som den tager sig ud fra det grønne område, hvor gadekæret lå før.

L. A. Ring kunne have været mester for det billede, der tegner sig på øjets net-hinde, når man står på det græsareal i Hvedstrup, hvor før det gamle gadekær lå, og ser over imod den hvide landsbykirke. Den sartblå, kolde forårshimmel, de hvide kirkemure og de gamle røde tegl, der træder frem på baggrund af de nøgne træers yndefulde grenvæv, er som et forårsbillede af den gamle mester.

Selvom kirketårnet er så lavt, at der ikke er blevet plads til et glamhul i østgavlen over skibets tag, og selvom våbenhuset er af en langt nyere dato og desuden bygget op i røde munkesten, er Hvedstrup kirke en både smuk og harmonisk bygning. Måske er beliggenheden heller ikke uden indflydelse på helhedsindtrykket, for bedre kan en landsby-

kirke næppe forlange at ligge.

Er man ikke stedkendt i landsbyen, vil man gå op til kirken igennem indgangen i den sydvendte kirkegårds-mur af kløvet kamp, som blev rejst omkring kirkegårdsudvidelsen. Kun sognets egne beboere kender den lille kirkesti, der fører nord om kirken, langs den teglhængte, hvidtede kampestensmur og op til den senmiddelalderlige portal, der vender ind imod præstegårdshaven. Denne stilrene portal, dobbeltfalset til begge sider, med fladtrykt, rundbuet stik er den oprindelige indgang til kirkegård og kirke. I dag er fodgængerlågen blændet, så kun dobbeltlågen er brugbar. Det eneste formål med denne tilmuring må have været at skaffe en ekstra gravplads opad kirkegårds-muren.

Det lille sakristi, smukt prydet af en ret usædvanlig blændingsdekoration, hvori indgår reliefkonturer af gotiske skjolde, danner sammen med kormuren et lille hjørne, hvor en af kirkens præster hviler. Et grønalgebegroet, hvidt marmorkors, placeret lidt på sned på en granitsten, på hvilken der sidder en plade, fortæller, at her hviler Sophus Zahle. Zahle var præst ved Hvedstrup kirke fra 1829 til 1836 og far til den navnkundige Nathalie Zahle, grundlæggeren af Zahles skole og seminarium i København.

☆

Adskillige af sognets prominente personer blev i svundne tider gravsat under gulvet i skib og kor og dette medførte, at gulvet gradvis blev hævet, så det idag ligger ca. 1 m højere end det

oprindeligt lagte. I håb om at finde interessante enkelt-heder vedrørende kirkens historie iværksatte Nationalmuseet en grundig undersøgelse af kirken i året 1966. Blandt andet gravede man gulvet op lige nedenfor prædikestolen for om muligt at komme ned til det gulv, der blev lagt omkring år 1150. Det lykkedes at nå ned til det gamle, lerstampede gulv, og i den opgravede og grundigt sigtede jord fandt man endvidere 35 mønter, hvoraf de ældste var fra Erik Glippings og Erik Menveds tid. Kirkens præst, pastor Preben Hansen, havde håbet, at disse kunne forblive i kirken i en montre, men Nationalmuseet foretrak at indlemme dem i samlingen i København.

☆

Slægten Tutein fra Edel-

gave hovedgård var blandt de kendte beboere i sognet, der fik deres sidste hvilested i denne kirke. Ikke alene de bevarede kisteplader, der nu hænger i sakri-

stiet, fortæller om denne slægts tilknytning til kirken, men de smukke lysekroner under hvælvingerne er også gaver fra slægten Tutein på Edelgave. Endvidere sidder der den dag i dag et par jernringe i muren ved Sophus Zahles gravsted som endnu et minde om slægten Tutein. Når etatsråd Vilhelm Tutein på søndagmorgener kom ridende til gudstjeneste, bragte han sin ædle gænge med ind ad portalen til kirkegården og bandt den til en af disse ringe, hvorefter han gik over til indgangen på sydsiden. Samme Vilhelm Tutein oprettede et legat til økonomisk bistand for værdigt trængende i sognet. Hvert år bliver dette legat uddelt, men da vor tids danske krone kun har en brøkdel af værdien af vor gamle rigsdaler, så forslår det tuteinske legat kun lidt.

Ti portioner på hver ti kroner, er hvad det med tiden er blevet til, men selv-

Den senmiddelalderlige portal, der gemmer sig imellem træerne i præstegårdshaven.

om det er et pauvert beløb, så er det uundgåeligt at det fremkalder mindet om en ædel sjæl i sognet, hvem de fattiges tarv lå på sinde.

☆

Imedens jeg sidder og tegner den smukke romanske døbefont, som har haft sin plads i kirken lige fra denne blev indviet, kaster forårsollen nogle stråler ind igennem korvinduet. Et par rammer det moderne knæfald, der mest af alt minder om et gymnastikredskab og med al tydelighed beviser, at »modern design« kan være lige så uheldig som den forlorne pastiche, når det gælder nyt inventar til gamle kirker.

I det foreliggende tilfælde passer knæfaldet ligeså godt

til alterbord, altertavle, præste- og degnestol, som et hammondorgel ville passe i en strygekvarter. En anden lille solstråle falder på de gule klinker på korgulvet, så det virker, som blev der kastet små stykker af glinsende guld udover gulvet.

Måske var det disse gyldne solstrejf, der inspirede pastor Preben Hansen til at fortælle om en makaber hændelse her i kirken i 1658:

Kirkens præst, Hans Olufsen Bonde, var død og hans bære var foreløbig henstillet i koret foran alteret. Netop i disse dage hærgede og plyndrede Carl X. Gustaf's lejetropper på egnen, som det var deres ret i disse tider. Åbenbart har det skortet på guld og andre værdier rundt om på gårde

og i huse, for lejesvendene fik mistanke om, at rigdommene måtte være at finde andre steder. Måske havde befolkningen skjult deres penge, guld og sølv i kirken, hvorfor de barske svende valgte at koncentrere deres opmærksomhed om Guds hus. End ikke kisten med den døde præst gik deres opmærksomhed forbi. En snedig stridsmand fik den tanke, at man havde gemt sognets værdier under den salige sjælesørger. Resolut greb nogle stærke hænder under kistens bund, og med et snuptag tippede de den rundt med det resultat, at den afdøde faldt ud på kirkegulvet, hvor han fik lov til at blive liggende, efter at lejesvendene forgæves havde søgt efter krigsbytte i kistens bund.

FLØNG KIRKE

Fløng kirke. Bag hækken t.h. lå den første præstegård: Mensalgård, den senere Duekærgård.

Det var på bisp Absalons tid, man valgte en bakkekam sydligt i Fløng sogn og i landsbyens nordvestre udkant som den bedst egnede byggeplads til en kirke. På dette sted kunne den ses såvel fra landsbyens gader og stræder, som ude fra de åbne marker.

Af den i 1100-tallet opførte oprindelige kirkebygning er idag kun skibets langmure og vestgavl bevaret. Omkring 1500 blev det romanske kor nedrevet og et nyt kor blev opført i direkte forlængelse af det oprindelige skib. Bloktandgesimsen oppe under tagudhænget viser tydeligt, hvor sammenmuringen er foretaget. Omkring år 1200 opførte man et tårn af fråd- og munkesten, som stadig er bevaret op til de nuværende glamhuller. I det 16.

århundrede blev tårnet forhøjet fra glamhullernes underkant. Forhøjelsen blev opført i munkesten i munkekifte og udgør klokkestokværket.

Fik Hvedstrup kirke kun et beskedent tårn, så beskedent i sin højde at der ikke engang blev plads til østvendte glamhuller over skibets teglhængte tag, så fik Fløng kirke til gengæld tårn i rigeligt mål.

Som kirken er kommet til at ligge idag, med landsbyens nyere huse tæt trængt omkring sig, er det et held, at tårnet blev lidt forvokset, for idag må det knejse godt, hvis klokkernes toner skal kunne høres vidt omkring.

☆

På kirkebygningens nordside ligger en tilbygning fra 1400'ernes sidste halvdel.

Oprindeligt bygget som våbenhus for kvinderne, men nu anvendt til kapel. I året 1706 fik kirkens daværende sognepræst, Albert Schytte, den tanke, at han ønskede denne lille bygning til gravkapel for sig og sin slægt. Han udbetalte 50 rigsdaler og oprettede et legat, hvis renter skulle anvendes til vedligeholdelse af bygningen. Døren fra våbenhuset til kirken blev tilmuret, men omridset ses tydeligt den dag i dag.

Og som præsten ønskede, sådan blev det. Både han og hans ægteviede blev gravsat i deres eget lille private kapel, og her havde de sikkert hvilet endnu, hvis ikke rigsdalere var blevet til kroner, og disse kroner igennem årene så skammeligt devaleret...

I alle tilfælde måtte man

til sidst bruge hele legatsummen for at få råd til istandsættelse. I 1902 blev så kisterne med de jordiske rester af den salige præstemand og hans ægtemage fjernet fra kapellet og i stilhed nedsat i en grav lige vest for kapelmuren og op ad kirkemuren. Under en lille, udfladiget stenhøj, bevokset med lave vækster af blandet oprindelse hviler disse to nu, og intet på den lille høj røber, at herunder hviler en af kirkens for længst afdøde tjenere og hans mage.

Også på andre områder var denne kirkens mand lidt ud over den sædvanlige, gejstlige norm. De af sognets beboere, der af en eller anden årsag kom til at figurere i kirkebogen, fik heri skrevet et skudsmål, som meget sjældent var til gunst for de arme sognebørn.

F.eks. står som kommentar efter navnet på en af sognets beboere: Hestetyv. En anden betegnes som »storpranger«, for blot at nævne et par enkelte. Nu kan hestetyven, storprangeren og alle de andre syndige sjæle altså fryde sig over, at den strengt dømmende kirketjener har måttet lide den tort at blive forvist fra hæderspladsen i gravkapellet til en jordtue uden gravsten. Ak ja, så lunefuld er skæbningen.

☆

Under alterets fyrretræs bordpanel fra omkring 1600 gemmer sig en hob murbrokker der engang har været kirkens oprindelige stenalder. Man ved, at Fløng kirke, ligesom Hvedstrup kirke, blev hjemsøgt af Carl d. X. Gustafs lejetropper i året 1658, og man mener, at

soldaterne har brudt stalteret ned i forvisning om, at sognets velhavende beboere havde indmuret deres værdier i selve alteret, for at bringe dem i sikkerhed inden de svenske tropper nåede til egnen. Om eftersøgningen gav noget resultat, vides ikke. Derimod medtog de kirkens middelalderlige alterkalk og en blomfefarvet messehagel. Den sidste sikkert for at anvende den som regnslag. Af en eller anden ubegribelig grund efterlod de kirkens to meget smukke altermalmstager fra år 1550, der havde deres plads på alterbordet. I 1662

købte man den alterkalk, der i dag findes i kirken. Et i sig selv meget interessant sølvarbejde, sammensat af forskellige dele fra forskellige tider. Det sekstungede fodstykke med det lille reliefstøbte krucifiks bærer Hartvig Jacobsens mestermærke og er fremstillet i året 1625. Den runde reliefprydede knop, skaftet og selve bægeret er fra 1662, det år, kalken blev købt til kirken.

☆

I året 1569 døde kirkens første præst efter reformationen, og dermed kom kirken

Alterkalken fra 1662.

ind i en ret kaotisk periode, hvad kirketjeneste angik. Samme år overgik kaldet til Anders Pedersen, Kjøge, hvis opgave det var at forkynde Guds ord eller sørge for at kannikerne fra Roskilde kom til Fløng for at forrette tjeneste, hvis han selv var forhindret. Da han samtidigt var slotsskriver på Kalundborg slot, forsømte han sit kald i Fløng på det aller groveste, og heller ikke de gode Roskildekanniker viste sig ret ofte. »Sognemændene« indgav en klage til hans kongelige majestæt i København, og dette resulterede i, at kirken fik Knud Sørensen til fast præst med bolig i Mensalgård, den senere Duekærgård, der lå lige op til den østre kirkegårds-mur på nordsiden af indgangsportalen.

»Ærens konge kom med fred, hjælp Gud og St. Nicolaus«. Sådan lyder indskriften, oversat fra latin, på den største af de to klokker i Fløng kirketårn.

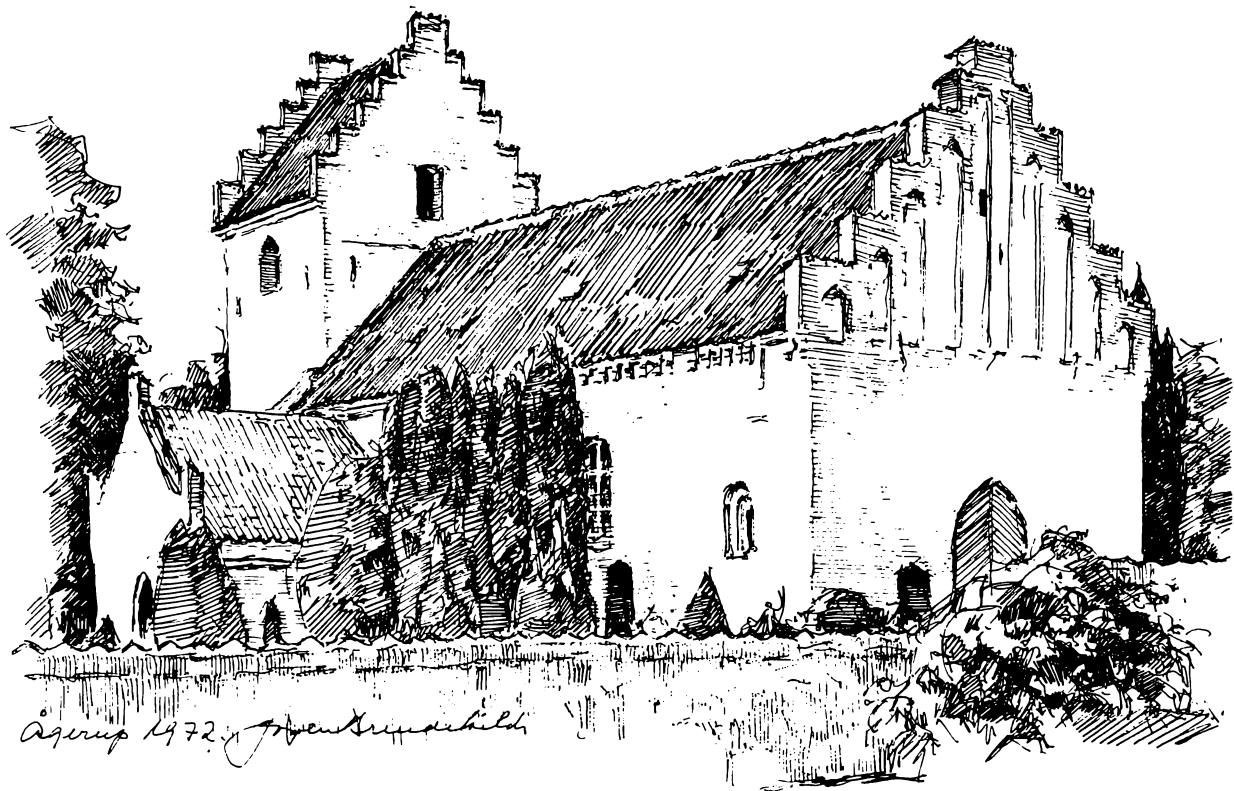
På klokkelegemet findes årstallet 1445 samt to støbemærker, men ingen ved idag, hvem klokkestøberen var.

Derimod påstås det, at klokken i virkeligheden er støbt til Roskilde domkirke, men at man her ikke var tilfreds med dens klang, hvorfor den blev solgt til Fløng. Klokkestøberen skulle efter sigende have frarådet, at man benyttede klokken i så lille et tårn med så små glamhuller. Det fortælles, at samme klokkestøber en dag opholdt sig i kirketårnet i Høje Taastrup, hvor han var med til at hænge en klokke

op Pludselig fangede hans øre lyden af hans egen klokke fra Fløng. Omgående løb han ned fra tårnet, over markerne og imod Fløng for at få standset ringningen, men for sent. Fløng kirketårn var revnet af de stærke svingninger. Ganske vist lod det sig gøre at samle det igen ved hjælp af solide murankre, og hvis hele historien ikke er det rene opspind, skulle det være de samme murankre, der idag sidder og holder sammen på Fløng kirkes tårn. Historien røber intet om, hvorfor man i vore dage kan lade klokkens toner klinge ud igennem glamhullerne og udover det ganske sogn uden samme resultat, men lad os ikke fortabe os i den slags petitesser.

AAGERUP KIRKE

Ågerup kirke set fra syd-øst. Den østlige ende af skibet var fra begyndelsen sakristi, men er nu kapel.

Hovedindgangen til Ågerup kirkegård er ikke mere så pompøs, som den var, da den blev bygget engang i middelalderen. Oprindeligt var det en indgangsportal, men nu er kun pillerne tilbage.

Man behøver ikke have ulejlighed med at lukke lågen efter sig, når man går ind på kirkegården. En rambuklignende, men meget enkel sværvægtsmekanisme sørger for den side af sagen.

De hvide, teglhængte middelaldermure, der omgiver kirkegården, er opført i munke- og kampesten. I østmuren findes en lille og meget smuk portal, der næsten er identisk med portalen i det sydvestlige hjørne af muren omkring Kirkerup kirke.

☆

Den første kirke blev opført på dette sted engang midt i 1100'erne. Af denne bygning er idag kun skibets langmure bevaret. De er opført af rå kampesten med hjørner af granitkvadre. Det oprindelige skib var ca. tre meter kortere, end bygningen er idag, men til gengæld havde kirken den gang et kor, som blev nedrevet omkring år 1500. Som afløser for korbygningen fik skibet sin nuværende østforlængelse i samme højde og bredde som skibet.

Forlængelsen er opført i munkesten og tjente fra begyndelsen som sakristi. I dag anvendes rummet til kapel.

De teglhængte støttepiller på skibets nord- og sydmur er nye. I begyndelsen af 1400'erne fik kirken sit tårn. Bag hvidtekalken skjuler

sig røde munkesten med indmurede bånd af kampesten.

De store tagflader er tækket med vingetegl, men på gavlkamtakkerne findes endnu de gamle munketegl.

Allerede i 1300-tallet fik kirken sit våbenhus, der er bygget af munkesten i munkeskifte. Den spidsbuede indgangsdør er af ret ny dato.

☆

Alterbordet, der står helt op imod østvæggen, er af munkesten, men det blev i 1652 dækket af et alterbordspanel fra Caspar Lubbekes værksted i Roskilde. Man ved, at honoraret for dette træarbejde beløb sig til 24 dalere, og man ved også, at de udskårne hermer imellem billedfelterne ikke er skåret af mesteren selv, men

af en svend med mindre talent og håndslag.

Altertavlen i senrenaissance er udført i 1629, og selvom den ikke er udgået fra Brix Michgells værksted i Roskilde, så har dens ophavsmand sørget for, at den har fået en umiskendelig lighed med den store mesters arbejder.

Om kort tid vil Nationalmuseets konservator have fuldført restaureringen af denne tavle og af alterbordspanelet, og begge vil herefter fremtræde, som de gjorde, da de i 1600-tallet fik deres plads i Ågerup kirke...

Når dette arbejde er fuldført, vil der midt i altertavlen være et felt, hvor hidtil en kristusfigur af gips var anbragt, som nu skal udfyldes på en eller anden måde. Museets konservator formoder, at man vil forsøge at finde et passende maleri.

Hvad der forstås ved »passende« vil vise sig engang i fremtiden. Man kan håbe, at det vil være muligt at finde et gammelt maleri, som helt kan passe ind i renaissancetavlen, men man har mere grund til at frygte, at de involverede instanser kritikløst følger de nye strømninger indenfor billedkunsten og anskaffer og indsætter en nonfigurativ eller anden tidstypisk frembringelse i feltet.

Kirkens prædikestol er udført af Brix Michgells værksted i året 1620. Den minder meget om de andre prædikestole, som denne dygtige kunsthåndværker har leveret til flere afegnens kirker.

☆

Op ad østvæggen i våbenhuset står to meget smukke gravsten. Den ene er i 1626

rejst over Hans Faxe, som var præst ved Ågerup og Kirkerup kirker.

»Roskilde Barokværksted« menes at være det sted, hvor stenen er hugget. Den anden sten er også en mindsten over en af kirkens præster. Den blev i 1655 rejst over Carsten Lauritzen.

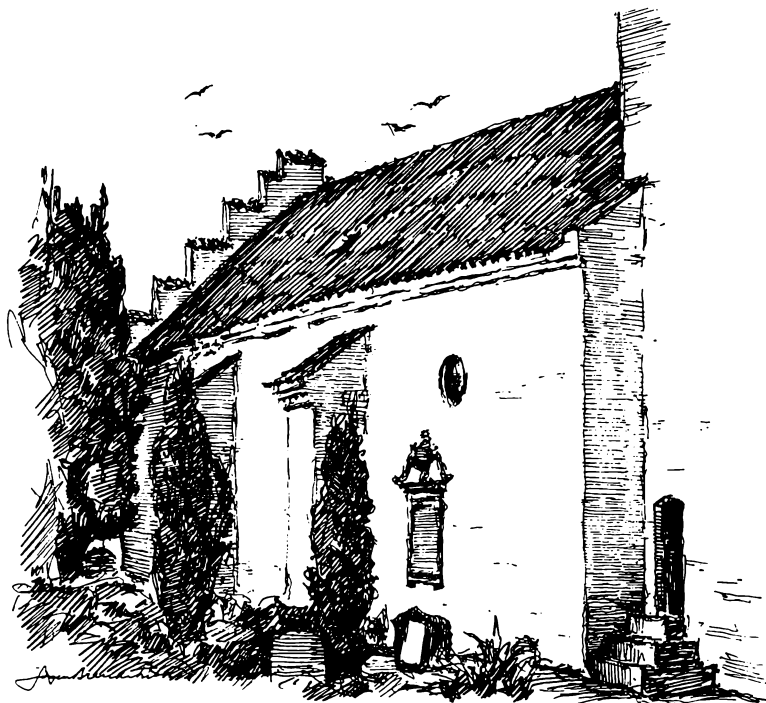
Indmuret i skibets nordmur, pisket af regn og vind finder man en gravsten over Johan Frederik Eriksen Monrad, oldefar til den kendte biskop D. G. Monrad. Under denne, stående på jorden, er en sten, der i sin tid blev rejst over Jeppe Christensen Quistgård. Fra 1838 og indtil sin død i 1850 var han sognepræst i Ågerup og Kirkerup. Indtil han fik kaldet ved disse to kirker, var han lærer ved »Slagelse Lærde Skole«, hvor han i 1822 blandt sine elever havde vort lands senere så

berømte digter H. C. Andersen.

☆

Ågerup kirke ligger i Sømme herred og har som annekskirke kirken i Kirkerup.

Fra den dag, kirken blev indviet, og op til reformationen er det ikke muligt at skaffe eksakte oplysninger om dens historie. Den blev efter reformationen kongelig ejendom, lå under kronen og dermed under Roskildegård indtil 1679, i hvilket år den blev bortskødet til kirkens sognepræst Thomas Rank og til provst Christen Lodberg. Ligesom annekskirken blev den af biskop Jacob Lodbergs arvinger afhændet til justitsråd Enevold Fallesen, der var ejer af Østrupgård. Den hørte ind under denne gård, indtil en gang i 1800'erne, hvor den kom ind under

I skibets nordmur er indmuret en mindetavle over Johan Frederik Eriksen Monrad, og under denne står en sten, rejst over Jeppe Christensen Quistgård, der i 1822 var H. C. Andersens lærer.

Edelgave ved Smørum. Den 19. november 1908 overgik Ågerup og Kirkerup kirker til selveje.

☆

Hvis jeg nu afslutter denne beretning med at fortælle, at også denne kirke engang i svunden tid har været efterstræbt af onde magter, og at vi den dag i dag kan se bevist herpå, så begynder læserne vel at tvivle på sandfærdigheden i mine oplysninger om egnens kirker. Alligevel vil jeg slutte med at genfortælle det gamle sagn.

Heksen på den anden side af Roskilde fjord - man me-

ner bestemt at hun havde hjemme i Bognæs - var også på færde her, ligesom hun var det, da Gundsømagle kirke blev bygget.

Den uelskværdige, håndfaste dame misbilligede i aller højeste grad også, at befolkningen omkring Ågerup var blevet lokket til at vedkende sig kristendommen. Også i dette tilfælde tyede hun til en kæmpesten og kastede den over fjorden i retning af Ågerup. Da hun forsøgte et lignende angreb på Gundsømagle kirke, skal hun ifølge sagnet have anvendt sit ene strømpebånd som slynge, men stenen, der skulle knuse Ågerup kirke

må hun have kastet uden anvendelse af strømpebåndet. Hun har i dette tilfælde taget et godt og solidt greb i stenen, da hun kastede den, for mærkerne efter trykket af hendes heksefinger sidder i stenen endnu. På trods af den store ophidselse og de mange anstrengelser faldt stenen alligevel ned et godt stykke fra kirken. Den faldt ned på det areal, der ligger overfor vejen, der fører fra hovedvej 6 og ind til lille Valby. Ca. 100 meter fra vejen og ud imod fjorden på det sted, der hedder »Lille Valby fælles strandeng« ligger den og minder os om den stærke dame i Bognæs.

KIRKERUP KIRKE

*Kirkerup kirke set fra det yderste, nordøstre hjørne af kirkegården. Kamtakkerne på tårnets øst- og vestgavl er forskellige i opbygningen. Aftrapningen af korgavlens kamtakker er helt ude af trit. De nordvendte og syd-
vendte takker ligger ikke overfor hinanden.*

Heksen i Hornsherred fik ikke noget ud af sine bestræbelser på at tilintetgøre Gundsømagle kirke ved at kaste en kæmpesten over imod den, da den lige var bygget færdig.

Det gik meget bedre for det trolde, der følte sig krænket, da man begyndte at bygge en kirke i Gundsø-lille. Sagnet fortæller i alle tilfælde, at en trolde eller måske en nisse greb så forstyrrende ind i byggeriet, at man anså det for klogest og lettest at opføre kirken i Kirkerup i stedet for at tage kampen op med de overnaturlige kræfter.

Den samling huse, der senere fik navnet Kirkerup og blev til en landsby, har åbenbart ligget udenfor troldefolkets interesseområde.

Kirkerup fik altså takket være en trolde eller en nisse

en kirke; endda en meget interessant kirke. Den ligger i landsbyens vestre udkant, og vest for den strækker sig store mark- og mosearealer. Kirkegården ligger ret højt hævet over det omliggende terræn, hvilket bevirker, at de teglhængte murens mure, der blev bygget i middelalderen, nærmest danner en skanse ud imod omgivelserne, imedens de er ret lave ind imod kirkegården. På murens yderside er hist og her teglhængte støttepiller, så muren bedre kan modstå det store tryk fra den højtliggende kirkegård. Af den oprindelige indgangsportal imod øst er nu kun pillerne tilbage. I sydmuren i den vestlige ende, er en lille, meget pittoresk portal ud imod den gamle kirkesti.

Den oprindelige kirkebygning bestod af skib, kor

og apsis. Af denne bygning findes i dag både skib og kor, hvorimod apsis blev nedrevet engang i 1400-tallet. Kun svage spor i korets østgavl røber, hvor den har været tilbygget koret. Skibets langmure er ikke bygget parallelt med hinanden, men spidser ret stærkt ind op imod koret. Den vestre ende af skibet fra »præstens indgang« og til døren ud til våbenhuset i tårnrummet er sandsynligvis de underste rester af et delvis nedrevet, senromansk tårn. Murene omkring denne del af kirkerummet er oppe på den anelige tykkelse af 165 cm.

Kapellet, der vender imod syd, var det oprindelige våbenhus og er den ældste af tilbygningerne. Nordtilbygningen blev til gengæld opført som ligkapel, men benyttes nu som materialerum

og til et meget lille, mørkt og klamt præsteværelse.

Tårnet blev opført i det 15. århundrede. I 1867 indrettedes tårnets underste del til våbenhus.

Koret, skibets østhjørner og den underste del af skibets nordmur består af frådrenskvadere. Resten af murværket i skibet er af solid kamp.

Skib, kor og begge sidebygninger er hvidtede, men lige over grunden er et enkelt skifte af granitkvadre. Blændingerne i tårngavlene er belagt med pudslag. Tårnet er skiferdækket, men resten af kirken er tækket med vingetegl. På enkelte af gavltakkerne ligger endnu nogle gamle munketegle.

☆

Som allerede bemærket, er skibets langmure ikke parallelle, men dets bygnings-tekniske særpræg er ikke det eneste ved Kirkerup kirke. Da den her reproducerede tegning af kirken var under udarbejdelse, og jeg skulle tegne kamtakkerne, viste det sig, at også her var bygningen helt uden den normale regelmæssighed. For eksempel er tårnets østgavl og vestgavl ikke aftrappet ens. Der er ganske vist samme antal kamtakker på begge gavle, men de er af forskellig højde. Betragter man kamtakkerne på korets østgavl, så er aftråpningen imod syd ikke identisk med den imod nord. Hvis jeg tegnede dem, så de var perspektivisk korrekte, så blev de forkerte, men hvis jeg tegnede dem som de så ud, så blev de ukorrekte i perspektivisk henseende. Da disse morsomme skævhede

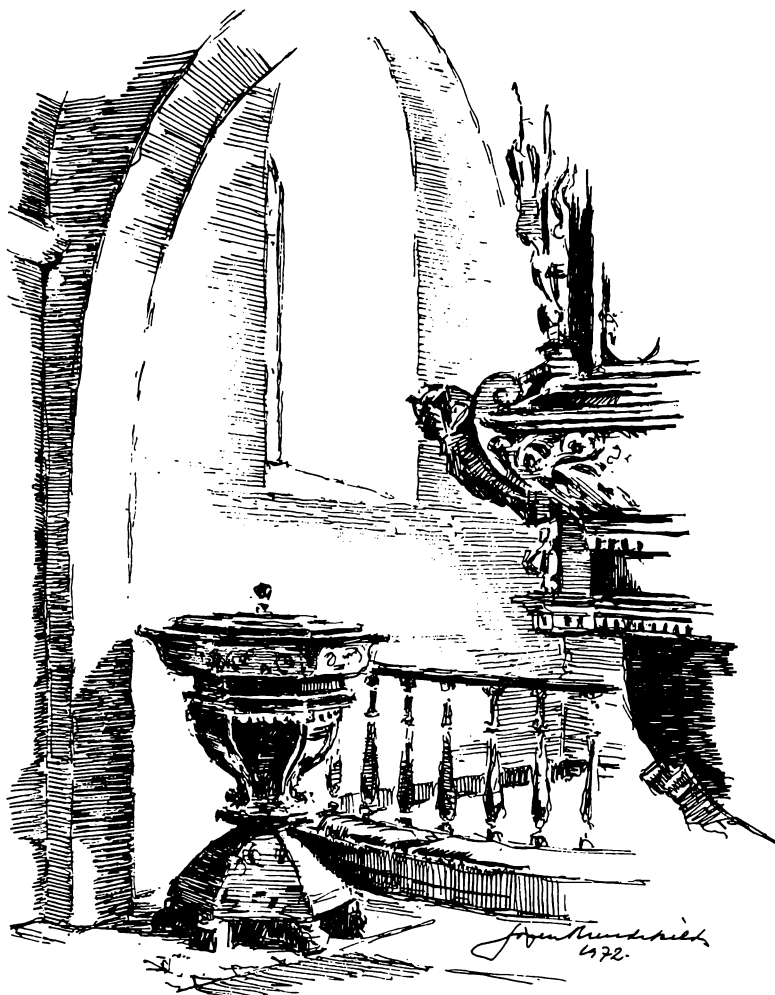
der netop er karakteristiske for Kirkerup kirke, var der ikke andet at gøre end at følge modellens linier nøje og så lade de tegnekyndige tvivle på perspektivets korrekthed.

☆

I 1897 afdækkede man kirkens ældste kalkmalerier i korbuen. De er malt sidst i 1100-tallet og minder meget om korbuedekorationen i Gundsømagle kirke. I årene imellem 1925 og 1936 afdækkede og restaurerede man nogle af de gotiske kalkmalerier i skibet. Disse viste sig at stamme fra

engang sidst i 1300'erne. Fra samme periode var de sidste, man afdækkede og restaurerede i årene 1945-47. Det drejede sig blandt andet om dekorationerne på korbhvælvet og skibets nordvæg.

Alle disse kalkmalerier fra 1300-tallet er bibelillustrationer. De er eksempler på højgotisk dekorationskunst i renkultur. Sarte, klare og smukt afstemte farver. De malede figurer fremtræder i overforfinede, næsten degenererede stillinger, men alligevel er det naive i fortolkningen, det man i dag fængsles mest af. Det er svundne tiders ægte, naive

Et hjørne af den rigt udskårne prædikestol kan lige komme med på tegningen af den ejendommelige egetræsdøbfont fra 1624.

kunsthåndværk, skabt af en autodidakt. Det er ikke en forloren naivisme, som vi præsenteres for i vore dages kunst, hvor en tilstræbt tilbagegang til tidligere tiders kunstopfattelse og kunstform er så lovprist.

Her er en sådan overdåghed af motiver, såvel fra det gamle som det nye testamente, at det vil fylde alt for meget, hvis hver enkelt sceneri skulle beskrives detailleret, men billederne fortæller både om planeternes og om Evas skabelse. Hendes gemal er afbildet, klædt i dyreskind og i færd med at dyrke jorden i Paradiset. Her er også scenen med parrets uddrivelse af samme. Her er Abraham, der på Herrens bud er ved at ofre sin søn Isak. Her er den helige Moses, tronende på pagtens ark, som i denne version er udstyret med hjul. En naiv fortolkning af Noahs Ark; et opbud af dyr - selv fisk, som sikkert havde haft det behageligere ude i syndfloden end inde i arken.

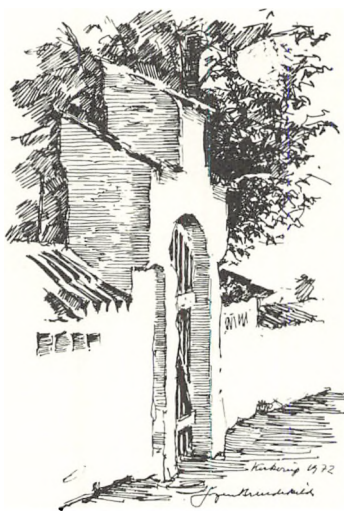
Fra det nye testamente er taget motiv fra korsfæstelsen og opstandelsen og endelig er der rester af et dommedagsmotiv, så maleren har altså også tænkt på fremtiden.

☆

Stolestaderne er magen til stolestaderne i Jyllinge og Gundsømagle kirker og er altså af forholdsvis ny dato.

Prædikestolen er fra 1639, og selvom den på alle måder minder om et arbejde af den kendte og talentfulde roskildemester Brix Michgell, så påstås det, at en anden unavngiven billedskærer er mester for den.

Den meget ejendommelige døbefont af egetræ er fra 1624 og er udført på Anders Nielsen Hatts værksted i Roskilde. Den er næsten identisk med døbefonten i Himmelev kirke. I mange år var den egetræsmalet, men som den fremtræder i dag i flere farver og med påmalet

Den lille portal i murens sydvestre hjørne.

ornamentik, menes den at have set ud, da den blev opstillet i 1624.

☆

Altertavlen er et stort oliemaleri, malt i 1870 af den kendte, danske genremaler Carl Thomsen. Motivet er hentet fra legenden om den barmhjertige samaritan. Træværket omkring billedet er udført i ny-gotisk stil i samme år.

☆

Solen skal ringes ned nu, så kirkens graver, Holger Jensen, må op i tårnet til sine klokker. Jeg venter lidt udenfor kirkegårdslågen for

at høre, om også han, ligesom en tidligere graver og ringer ved Kirkerup kirke, lader sit musikalske talent komme til udfoldelse under ringningen, men Holger Jensen ringer uden uregelmæssigheder, fast og roligt, og ikke som hans afdøde kollega i en rytme, passende til en eller anden dansk melodi. Det fortælles, at »Dengang jeg drog af sted« var en af hans favoritmelodier.

☆

Kirkerup kirke, som ligger i Sømme herred, er annekskirke til Aagerup kirke. Der foreligger kun sikre oplysninger om ejendomsforholdene for tiden efter reformationen. Det første man ved er, at den hørte under Roskilde kapitel. Fra 1679 havde den og Aagerup kirke fælles ejere. Det år ophørte den med at være kongelig ejendom, idet den blev bortskødet til sognepræsten Thomas Rank og provst Christen Lodberg. Senere ejedes den af biskop Jakob Lodberg og efter hans død i 1759 solgte hans arvinger den til justitsråd Enevold Fallesen, der var ejer af Østrupgård i Kirkerup sogn.

Indtil slutningen af 1800'erne hørte den ind under denne gård, trods skiftende ejere. Herefter kom den ind under Edelgave ved Smørum, indtil den i 1908 overgik til selveje.

JYLLINGE KIRKE

Når man sidder på kirkegårds-muren nordøst for kirken får man det bedste indtryk af hele bygningen.

Når man for blot ti år tilbage kom ad Jyllinges sydlige, let snoede sognevej og befandt sig på den bakke, jyllingerne kaldte »Røjlen«, den sidste bakke på sognevejen, inden denne gik ind i landsbyen og blev til bygade, så man ud over frodige markarealer, bag hvilke den lille, hvide kirke lå helt synligt inde på sin kirkegård, hegnet af mure, hvoraf de ældste er fra middelalderen.

Vest for kirken og videre bag denne kunne man se landsbyen brede sig ud. Nærmest kirken lå de gule og hvide huse med deres lune stråtag og passede så smukt til resten af sceneriet, der mest af alt mindede om en legetøjsby på et grønmeleret tæppe.

I dag kommer man ad den lige og brede Baunegårdsvej og kommer ikke over nogen lille bakke, hvorfra der er udsigt til den stille landsby-idyl. De grønne marker er udstykket til parcelhushaver eller ligger endnu her som lergule byggepladser. Om et års tid vil ingen mere

kunne få øje på den gamle kirkebygning, for så er et nyt forretningskvarter det dominerende i landskabet.

Kirken ligger ikke på nogen særlig ophøjet plads i terrænet, nærmest kun på en jævn stigning fra strandkanten og op til kirkegårds-lågen.

Kirkebygningen er ganske lille, og tårnet er så lavt, at det har det største besvær med at nå op over skibets tag. Så lille er det, at der ikke engang har været plads nok til rigtige glamhuller i dets østgavl, men kun til et ganske lille, beskedent et helt oppe i taggavlen.

Desværre har man fornylig udført et ikke helt vellykket farveeksperiment med glamhulslemmene. En påtrængende køkkenblå maling har erstattet den sædvanlige, diskrete, som var så diskret, at man slet ikke på nuværende tidspunkt husker, hvilken farve den havde.

☆

Jyllinge kirke blev opført i 1135 og hørte ind under

Æbelholt munkekloster, der dengang lå på Eskilsø i Roskilde Fjord, sydvest for Jyllinge. Indtil 1175, da klostret blev nedlagt, blev gudstjenesten forrettet af en af klostrets ledende munke.

Efter reformationen hørte kirken under Roskildegård og var kongelig ejendom, men i 1687 blev den sammen med annekskirken i Gundsømagle overdraget til generalfiskal Jørgen Landorph og justits- og kanceliråd Vilhelm Mule. Senere blev begge kirker afhændet til ejeren af Hegnstrupgård i Gundsømagle. Så sent som i september 1920 overgik begge kirker til selveje.

☆

Den oprindelige bygning, som bestod af skibet, koret og det halvcylindriske apsis, blev opført i rå, delvis kløvet kamp med hjørner af granitkvadre, og samtlige mure er bevaret endnu. Kun er vinduesplaceringen ændret igennem årene.

Indtil slutningen af 1400-tallet havde den gamle, ro-

manske kirkebygning et ret fladt tag, ligesom vore andre landsbykirker, men i dette århundrede blev hvælvingerne rejst, og dermed blev taget hævet.

Lige omkring 1400-tallet blev bygningen forsynet med tårn, og engang omkring år 1500 blev nordkapellet bygget til. Også våbenhuset foran syddøren blev tilbygget et sted i det 16. århundrede.

Skib, kor og apsis er tækket med vingeteg, men på kamtakterne og på de såkaldte grater på apsis ligger endnu de gamle nonnetagsten.

Kirkens tårn er hængt med munketeg, og vestgavlen har de sædvanlige kamtakter - dog kun syv ialt - hvorimod østgavlene, såvel på tårn som på skib og kor, kun har fod- og toptinder.

☆

I 1934 fandt man bag hvidtekalklagene på skibets nordvæg resterne af et kalkmaleri: En mandsskikkelse i en folderig fodfri kjortel. Dekorationerne har været udført ovenpå hvidtekalk og var så ringe bevaret, at man ikke fandt det umagen værd at afdække resten. Imidlertid havde man set nok til at kunne fastslå, at malerierne har været udført engang sidst i 1500-tallet.

Af gamle kirkeregnskaber fremgår det, at der i 1657 blev indkøbt kønrøg til »anstrygning« af kirkens vægge. Hensigten har været at hædre en af sognets fremtrædende borgere ved, inden hans begravelse at dekorere kirken med en slags sørgedekoration i sort.

☆

På nordvæggen, lige overfor indgangsdøren, hænger en stor udskåret mindetavle, som man godt med et mere moderne udtryk kunne kalde en kollage.

De to nederste figurgrupper er rester af en albertavle fra omkring år 1500. Motiverne er »De hellige tre konger« og »Jesu omskærelse«. Omskærelsessceneriet er en interessant blanding af rørende naivisme og barsk realisme. Ovenover disse to trærelieffer findes et tredie, som har en helt anden oprindelse, men som også har fundet sin plads som en del af mindetavlen: Et endnu mere naivt relief som forestiller situationen lige efter Jesu fødsel.

Aller øverst oppe dukker Kristus op igennem en skyformation. Samtlige grupper og enkeltfigurer er omkranset af akantusblade i barok, og under det hele er anbragt en sort tavle, der i gul tekst meddeler, at hele herligheden er skænket af Nicolay Wroe og Magdalene Wroe i året 1600. Sagkundskaben vil imidlertid ikke acceptere årstallet, men mener at der rettelig burde stå 1690 eller 99, og at fejlen er opstået under en senere opmaling af bogstaverne.

☆

Prædikestolen er udført på Brix Michgell's (Brix Snedker) værksted i Roskilde i 1618, og som honorar for dette arbejde har han modtaget 400 sletmark. Lydhimmelen over prædikestolen er fra 1853 og er ren empire.

På nordvæggen i vangen mellem kor og apsis er et stykke af murværket hugget bort for at skaffe plads til et

meget smukt bevaret egetræsskab fra midt i 1400-tallet. I dette skab, som er beslået med ganske enkle jernbeslag, opbevaredes kirkens sølv.

Kirkestolene i fyr er af nyere dato. De afløste et gammelt stoleværk, der var udført af Caspar Lubbeke i Roskilde lige omkring 1650. Fra samme værksted findes endnu to stykker rygpanel fra den nedlagte skriftestol, de er indsat som fyldinger i den nu eksisterende præste- og degnestol.

☆

Inde i apsis står det romanske alterbord i frådstenskvadre, som siden sidst i 1500-tallet har været dækket af et alterbordspanel i renaissance. I 1896 fandt man under en sten foroven i alterbordet en såkaldt helgengrav. Et primitivt relikvieskrin af bly indeholdende et fingerled indsvøbt i et stykke lærred. Midt i 1960'erne skulle stenalter-

Det gamle egetræsskab, der står i væggen imellem kor og apsis.

bordet restaureres, og man fik ved denne lejlighed mulighed for igen at undersøge skrinet og dets indhold. Ved samme lejlighed optog man en række fotografier af samtlige genstande. Hos kirkens graver, Hartvig Petersen findes aftryk af disse optagelser, og fru Ragna fremlagde dem under vor samtale for at fjerne enhver tvivl hos mig med hensyn til historiens sandfærdighed.

Ovenover alterbordet hænger en altertavle, der hvad farvepragt angår kan få selv en markedspladskarusell til at få mindreværds-komplekser. Bag den polycrome ubeherskethed gemmer sig et stykke træarbejde fra engang i det 17. århundrede.

Ligesom det er tilfældet med mindetavlen på nordvæggen, er selve altertavlen også på vej til at få karakter af kollage, idet der på tavlens midterfelt, der er nyt, er påmonteret et sort krucifiks med en gylden kristusfigur, som harmonerer dårligt med altertavlens træværk.

Skib og kor har som lyskilde to smukke 12-armede lysekroner fra sidst i 1600-tallet. Det halve af kronerne er monteret med kærtefater til elektriske pærer og det halve er stadig forbeholdt de levende lys. Kun i tårnrummet, omkring det nyopsatte orgel, findes lampearmaturer.

☆

Er man interesseret i at høre lidt om kirken, lige ud over det rent historiske, skal man lokke Christian Brangstrup til at fortælle. Hans oldefar var præst i kirken, og hans far var graver her indtil sin død, hvorefter hans mor

overtog hvervet assisteret af ham og hans kone.

Selvfølgelig er det klokkerne, Christian Brangstrup er mest fortrolig med. Fra sine drengeår har han haft sin gang på klokkestokværket, og ligesom de andre i slægten kan han høre forskel på klokkernes toner. Både han og fru Helga var lige forundrede over, at jeg, som dog selv har hørt de klokkes ringen og kimen i mange år, ikke kan høre at de ikke alene har en sørgmodig klang, når de ringer til begravelse, men at der også er en udtalt melankoli i malmen under den almindelige ringning i tiden lige inden et dødsfald i sognet.

☆

Jyllinge og dens oprindelige befolkning er godt igang med at miste det særpræg, der var så karakteristisk for det lille fisker- og bondesamfund.

Den uundgåelige udvikling har kvalt det, der gjorde det lille fiskerleje til noget morsomt og interessant. Havde man først skabt sig en skik, så sad den fast, og så skulle der lange tider

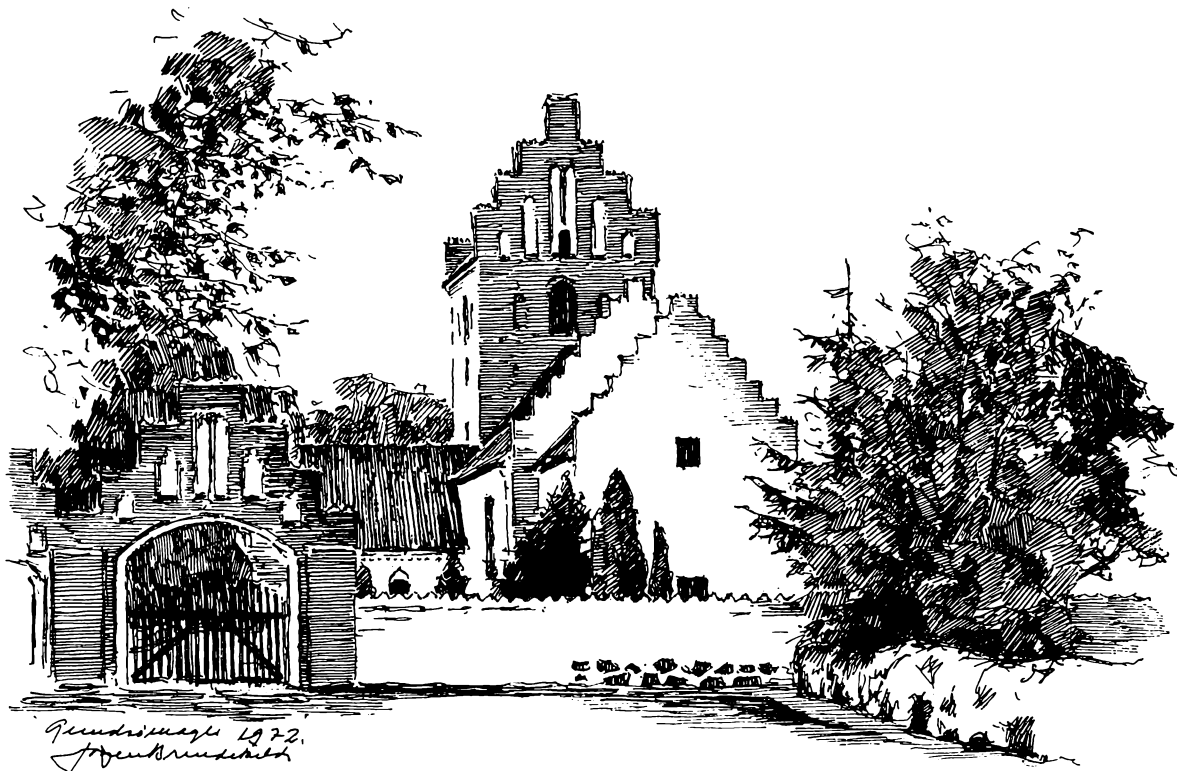
og store anstrengelser til for at ændre noget på det.

For mange år tilbage, medens bowlerhatten udgjorde den øverste del af en fest- og sørgedragt, var denne hovedbeklædning rigt repræsenteret på de mandlige deltagere i begravelser. Alt har været præget af højtidelig vemod og i det store og hele er alt forløbet, som den slags nu skal forløbe, men en præst, der kom til Jyllinge fra et andet sted i vort land, kunne vel nok med nogen rimelighed undre sig over, at den lille skare mænd, der iklædt deres mørke tøj stillede sig op ved siden af kisten for at bære den afdøde til graven, som den naturligste ting af verden lagde deres stive hatte fra sig oven på kisten og blomsterdekorationerne, imedens de bar kisten ud på kirkegården.

Det var nu engang skik og brug i dette sogn, og det har kostet den daværende præst mange og store overvejelser inden han, uden at såre eller fornærme sin menighed, kunne få bedt dem om at beholde deres hat i hånden, imedens de bar kisten ud.

GUNDSØMAGLE KIRKE

Gundsømagle kirke ses fra østsiden. Indgangsportalen er opført i 1400-tallet.

Hvis heksen, der i 1100-tallet var bosat i Hornsherred, havde haft lidt flere kræfter, eller blot lidt mere øvelse i at kaste med sten, så havde Gundsømagle kirke slet ikke eksisteret idag.

Sagnet fortæller, at denne ukristelige, ældre dame blev så vred over de kirker, man var ved at opføre i Sømme herred på den modsatte side af Roskilde fjord, at hun slyngede en kæmpesten over imod den nybyggede Gundsømagle kirke. Som slynge skal hun efter sigende have anvendt sit ene strømpebånd. Hendes forehavende lykkedes imidlertid ikke, men stenen nåede dog over fjorden og faldt ned på strandkanten nogle få meter oppe i land, og hvis en eller anden skulle tvivle på rigtigheden af denne historie, så kan vedkommende selv komme til at

forvisse sig om stenens eksistens. Den ligger den dag i dag på en lille odde lidt syd for Jyllinge, hvor den faldt for ca. 800 år tilbage. Hvis De ønsker at betragte hornsherredheksens kasteskyts lidt nærmere, skal De blot spørge efter Odsstenen.

☆

Kirken har i utallige år ligget i Gundsømagles nordvestre udkant, men i de senere år har byen bredt sig så meget, at kirken snart er kommet til at ligge i centrum. Endnu i nogle få måneder er der åbne markarealer nord og nordvest for kirken, så man har en lille mulighed for at betragte den på afstand og fryde sig over den gamle bygning med det meget velproportionerede tårn.

Kirkegården er hegnet af teglhængte mure fra middelalderen. Vestmuren er opført af kampesten, men

imod syd og øst er der anvendt munkesten. Muren imod nord er opført efter kirkegårdsudvidelsen for få år tilbage. Indgangsportalen i østmuren er opført engang i 1400-tallet.

☆

Den oprindelige kirkebygning bestod af skib, kor og apsis. Apsis blev nedrevet omkring år 1400. Bygningen er opført i frådstenskvadre i højst varierede dimensioner. Kapellet, der var det oprindelige våbenhus, er bygget af munkesten, og det samme materiale blev benyttet til tårnet, som blev bygget i 1300'rne.

Hvis man ser nøje efter, vil man på tårnet og dets støttepiller kunne opdage en ornamentfrise af stjerne- og rosetrelieffer, som er indhugget i stenene.

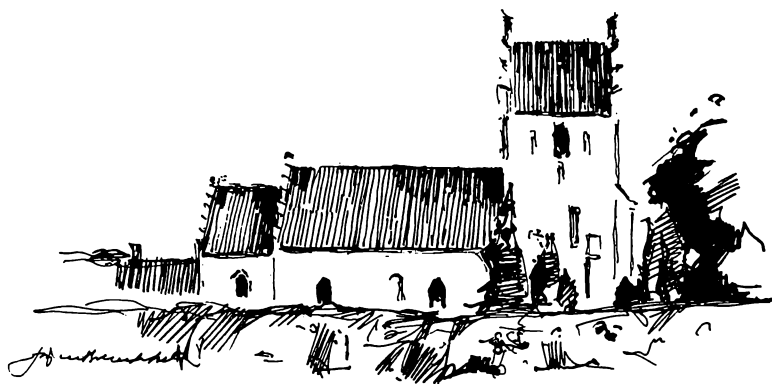
For forholdsvis få år siden blev indgangen flyttet fra

det oprindelige våbenhus imod syd til tårnets vestgavl, så tårnrummet i dag er våbenhus.

Der er måske nok noget mere højtideligt ved at træde ind igennem kirkeporten og fortsætte op ad den lange midtergang op imod kirkens alter, i stedet for, som det er mest almindeligt, at komme ind igennem en sidedør midt i kirkeskibets langside.

Mon det er forkert at påstå, at farverne i Gundsømagle kirke kan få kirkegængerne til at føle en isnende kulde, selv på en hed sommerdag. Træværkets kolde, grå farvenuancer giver hele rummet et præg af

Om ganske få måneder kan man ikke mere se kirken fra nordsiden.

en hospitalsgang fra århundredskiftet, men den højeste sagkundskab har ganske sikkert været taget med på råd, da kirkens inventar blev opmalet.

Stolestaderne og stolegavlene er identiske med Jyllinge kirkes. Både disse og

degnestolen er udført i gotisk stil, kun præstestolen er tilbage af de gamle stole fra 1657, som Caspar Lubbeke i Roskilde leverede.

Man kender ikke navnet på den billedskærer, der har udført prædikestolen fra 1610, men man formoder, at nogle træarbejder i Roskilde Domkirke stammer fra den samme mesters hånd. Man kan tænke sig, hvor smuk denne prædikestol må have taget sig ud, inden den blev »kølet ned« i de grå farver.

Anders Nielsen Hatt fra Roskilde er mester for altertavlen, der er udført omkring 1620, men igennem tiderne har tavlen undergået en del forandringer. Det oprindelige topstykke er gået tabt, og erstattet af et andet, der består af brudstykker af et alterbordspanel af samme mester, og øverst oppe er påmonteret et trækors. Altertavlens to såkaldte vinger findes heller ikke mere, og flere af tavlens andre enkeltheder er i årenes løb gået tabt.

Alterbordspanelet i renaissance dækker et gammelt stenalter. Selvom stykket af Anders Hatt's panel fra samme år som altertavlen

Interiøret fra Gundsømagle kirke.

indgår heri, fremtræder det ikke i dag, som da Hatt levede det. Det stykke, der blev til rest ved ommonteringen, er det stykke, der i dag indgår i altertavlens topstykke. Resten af panelet er nyt.

Skjult bag alterbord og altertavle findes præstens indgang, og man kan på muren omkring døren ane den tilmurede åbning, hvorigennem man i sin tid gik ind i apsis.

☆

Kalkmalerierne i korbuen stammer fra sidst i 1100'rne. De er typiske eksempler på datidens elegante kunsthåndværk. Selve bunden i decorationen fremtræder som det fineste netværk, som ved nærmere eftersyn viser sig at være små fine, malte kors. Kvindehovederne symboliserer sandsynligvis troen, håbet og kærligheden.

Da man i 1964 fjernede et skab, der fra engang i 1600-tallet havde haft sin plads på skibets nordvæg, fandt man efter afrensningen af væggen, to kalkmalerier, der viste sig at være skabt sidst i 1200-tallet. Billedet til venstre viser Jesus med en korsfane og en knælende kvinde. Det er sikkert en fortolkning af den scene, der kaldes »Noli me tangere« - »Rør mig ikke«. Det andet motiv gengiver den vantro Thomas, der knælende for sin opstandne herre strækker sin hånd ud for at få lov til at lægge den på såret ved hans hjerte.

Når disse to kalkmaleriers farver står så smukt bevaret så mange år efter tilblivelsen, er grunden den, at skabet har forhindret de utallige overhvidtninger, der ikke kan undgå at svække kalkfarverne.

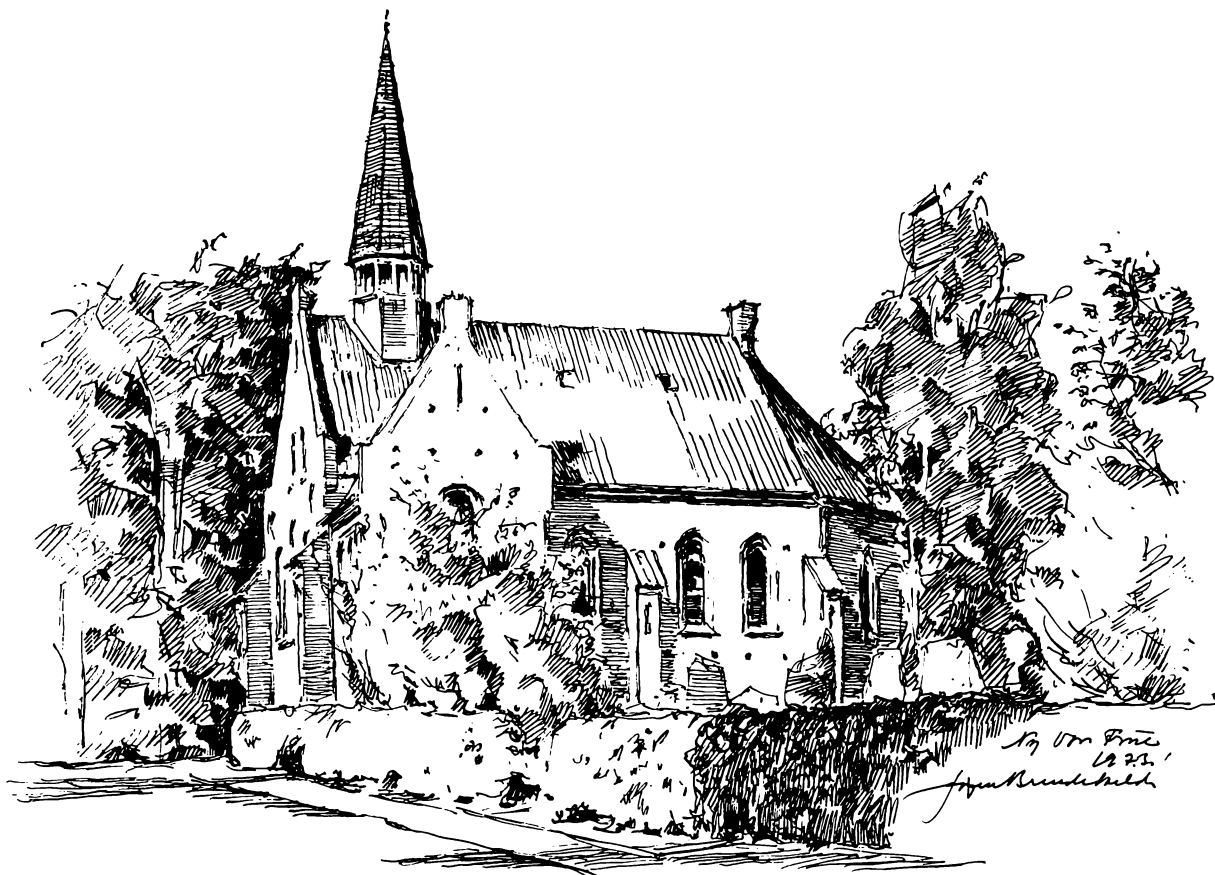
☆

Gundsømagle kirke har sandsynligvis lige fra be-

gyndelsen været underlagt Roskilde bispestol, hvorfra den i 1320 overgik til Roskilde kapitel. Efter reformationens indførelse i Danmark i 1536 blev den kongelig ejendom. I 1687 bortskødede Christian V kirken til generalfiskal Jørgen Landorph og justits- og kanceliråd Vilhelm Mule. Blandt de senere ejere var amtsforvalter Rasmus Fugl, hvis enke afhændede både Gundsømagle og Jyllinge kirke til hofapoteker Johan Gotfred Becker på Hegnstrupgård ved Gundsømagle, og begge kirker hørte under denne gård under dens mange skiftende ejere indtil den 10. september 1920, hvor både den og hovedkirken i Jyllinge overgik til selveje.

NY VOR FRUE KIRKE

Ny Vor Frue kirke er tegnet af professor, arkitekt Hans J. Holm.

Fra tiden efter reformationen havde befolkningen i Kamstrup og Tjæreby måttet tage til Vor Frue kirke eller til Skt. Jørgensbjerg kirke i Roskilde, hvis de ønskede at tage del i en kirkelig handling. 366 år skulle gå, før end en lille flok mænd fra egnen trådte sammen og blev enige om at udarbejde planer til en ny sognekirke.

Mødet resulterede i, at et andragende ledsaget af en anbefaling af stiftsskriveren, etatsråd Rudolf Hjort Lorenzen, og herredsprovsten, domprovst Poulsen, blev sendt til kirkeministeriet. Den 17. juli 1902 pålagdes det fra kirkeministeriets side stiftsskriveren at optage forhandlinger med initiativtagerne, så at de sammen med egnens befolkning kunne finde frem til et til byggegrund og kirkegård passende areal.

Ministeriets betingelse var, at grunden skulle stilles vederlagsfrit til rådighed for byggeriet, hvorefter ministeriet ville foranledige en kirke opført på »Stiftslandsbykirkerne«s bekostning.

Når arealet var fremskaffet, skulle arkitektudkast, beskrivelser og overslag indsendes til godkendelse i kirkeministeriet, som dog allerede på forhånd stillede det krav, at kirken skulle være forsynet med cirka 150 siddepladser, samtidig så man gerne, at udgifterne i forbindelse med byggeriet blev holdt indenfor et beløb af 25000 kroner. Man mente det muligt at opnå visse besparelser, hvis man overførte nogle inventardele fra den gamle Vor Frue kirke i Roskilde.

Herefter gik man i Kamstrup og Tjæreby igang med at udsøge en passende

grund, og valget faldt ganske naturligt på Tyrebakken på Tjærebygårds jorder. Det var et areal, som både med hensyn til beliggenhed i forhold til landevej og niveau var som skabt til kirkebyggeri. Dette meddeltes til Sjællands stiftsøvrighed den 5. august 1902, og det skulle blive sidst i oktober måned, inden man modtog en bekræftelse og en godkendelse.

Igen skulle der gå et par år, idet arkitekten, professor Hans J. Holm, som havde udarbejdet tegningerne og beregningerne, var skeptisk overfor den fastsatte byggesum og ikke mente, den kunne overholdes, hvorfor kirkeministeriet efter mange og lange forhandlinger tillod summen forhøjet med 10000 kroner.

Den 8. juli 1904 blev det så endeligt vedtaget, at kirken

måtte koste 35000 kroner, som altså skulle tages af »Stiftslandsbykirkerne«s midler.

Den 29. august samme år kunne man nedlægge grundstenen til Kamstrup kirke, som den hed i begyndelsen. Den højtidelige handling blev overværet af næsten alt, hvad der fandtes af hel- og halv prominente personer fra Roskilde og omegn. På biskoppens vegne nedlagde provsten for Sømme og Volborg herreder, domprovst Peder Bruun Jul Bondo, grundstenen i den syd-østlige murpille ved koret. Et på pergament skrevet dokument, som blandt andet indeholdt navnene på de ved grundstensnedlæggelsen nærværende notabiliteter, blev sammen med en ny to-krone anbragt i en blykapsel, som efter at være loddet til, sammen med grundstenen blev indmuret af murermester Carl Johan Schledermann.

Den 24. marts 1907 indviedes kirken af Sjællands biskop, dr. phil. og theol. Rørdam, under den daværende kulturminister Enevold Sørensens overværelse.

☆

Bakken, kirken blev bygget på, havde som allerede anført heddet Tyrebakken; men efter at kirken var blevet opført, kirkegården anlagt, og hele bakken var blevet beplantet med unge bøgetræer, blev navnet ændret til Bøgebakken, som den kaldes idag. Den er den eneste anelige stigning i det iøvrigt ret flade landskab, og fra pladsen foran kirkens våbenhus er der uhindret udsigt mange kilometer imod syd-vest.

Kirken er opført i røde sten og har ikke nogen tårnbygning, men et kobberbeklædt klokkespir, som er placeret på skibets tag, næsten helt ude ved vestgavlen. I princippet er kirken et langhus med et polygonalt korparti, men skønt den i det store og hele er opbygget i pagt med traditionerne, adskiller den sig dog væsentligt fra den almindelige type danske landsbykirker.

Samtlige bygningsafsnits mure er forsynet med teglhængte støttepiller, som foroven prydes af en lille højblænding med aftrappet afslutning. Korets og skibets vinduespartier er spidsbuede.

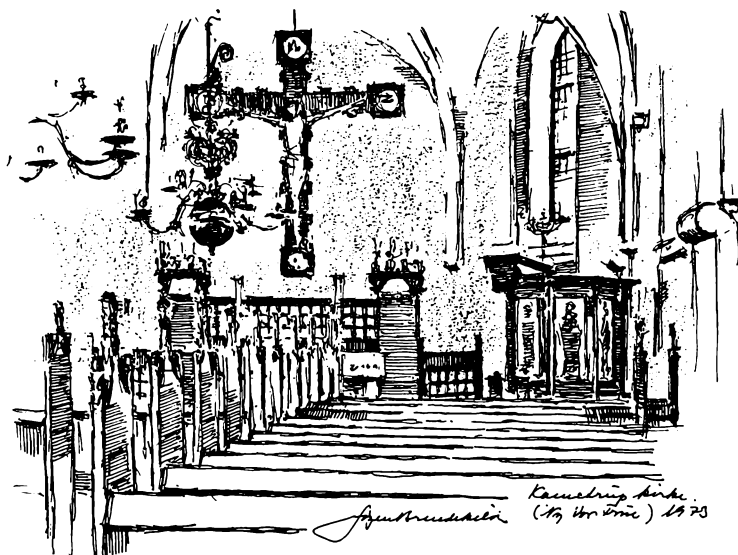
Vestgavlen har tre vinduer: et højt flankeret af to mindre. Over disse er gavlen i højde med fodtinderne prydet med to cirkelblændinger. I taggavlen sidder to spidsbuede, vinduesformede glughuller med trælemme, og endelig, lige under toptinden, er gavlen prydet med to højblændinger.

De mange huller, som med regelmæssige mellemrum bryder det røde murværk og danner en slags mønster, er bomhuller. Huller som har været anvendt til forankring af stillads, som man har ladet stå udfyldte efter bygningens fuldførelse, for at lade dem bryde det regelmæssige murværk og indgå som en slags dekoration.

Våbenhuset er sydvendt, men indgangsdøren, som er en rundbuet skydedør af ret anseligt format, vender imod vest. Over døren sidder to rundbuede vinduer. I våbenhusets sydgavl findes kun et enkelt, rundbuet vindue, som giver lys til pulpituropgangen. Østmuren er udstyret med et cirkelrundt, under to ret små, rundbuede vinduer.

På skibets nordside fandtes oprindeligt en indgang, men i 1969 blev den blændet.

Kirkens store tagflader har fra begyndelsen været hængt med vingetegl, og gavlkammene og tinderne med munke og nonner, men

Det store korbuekrucifiks og kæmpelysekronerne dominerer interieuret i Ny Vor Frue kirke.

i 1971 eller 72 blev vingeteglene på våbenhusets vesttagflade udskiftet med almindelige tegl.

Hele kirkegården er hegnet af trådnetshegn.

☆

Ved senere ministerielle resolutioner blev der bevilget et beløb til anskaffelse af et orgel og tre kirkekroner samt til anlæg af kirkegården.

Interieuret i Ny Vor Frue kirke eller Kamstrup kirke, som den egentlig burde hedde, er særdeles helstøbt, og skønt kirken er en meget ung bygning, har den alligevel allerede en vis atmosfære. Døren imellem våbenhus og kirkerum er omgivet af et indgangsparti af ubehandlet fyrretræ, og over dette er kirkens pulpitur, hvortil der er adgang fra våbenhuset.

Stoleværket er ligesom indgangspartiet af ubehandlet træ. Dog er stolegavlenes udskårne topstykker stafferet med nogle diskrete og velafstemte farver. Topstykkerne er udformede med trekantsgavle med udskårne, ret høje og slanke top- og fodtinder. Gavlenes frisefelter er prydet med påmalede symboler, som f.eks. duen, lammet, vinen (druer) og brødet (aks). Det er tydeligt, at de med den teknik, hvormed de er malt, skal illudere som træindlægning.

☆

Prædikestolen er uden lyd-himmel. Den er anbragt på en rødstenssokkel og er ligesom det øvrige træværk i skibet: ubehandlet træ. I felterne på den meget stilrene stol er malerier af de fire evangelister, udført af

maleren Butz-Møller, der iøvrigt også har udført stafseringen på stolegavlene.

Kirkens alter er stort og ret dominerende, og skønt man måske nok idag ville foretage et par småændringer, må man erkende, at det virker pompøst og smukt. Flankeret af to høje murstenspiller med en afslutning af konisk tilhuggede frådsten står et velproportioneret rødstensalterbord, hvis forside er prydet med relieffer i frådsten. Midtermotivet er et solkors. De to murpiller krones i ordets direkte betydning af to kransformede træstager, og et træpanel i kvadratgittermønster strækker sig fra pille til pille på alterbordets bagkant. Hele alterpartiet flankeres af to trælåger med samme kvadratmønster. Lågen på alterets nordside skærmer for en trappe, som fører ned til det i kælderen beliggende sakristi. Træstagerne på pillerne og det øvrige træværk omkring og på alterbordet er mørkbejdet.

Over stenalteret er op-hængt et meget stort kor-buekrucifiks, som er en af de inventardele, der blev overført hertil fra Vor Frue kirke i Roskilde. Kristusfiguren er fra første halvdel af 1300-tallet og altså højgotisk, men korstræet er ret nyt. Stafferingen på selve figuren er fra 1818.

Også døbefonten er et stykke af det gamle inventar, som blev hentet i Roskilde. Den er af egetræ og snittet i årene omkring 1700. Dette interessante barokarbejde er udformet som tre nøgne og velnærede småbørn: en pige og to drenge. I forening bærer de på deres hoveder en udskå-

ret blomsterkrans, hvorpå der hviler en træskål med reliefskårne akantusblade som dekoration på ydersiden.

I denne er anbragt et tysk messingdåbsfad fra midt i 1500'erne. Bunden er prydet med det habsburgske våbenskjold og fadets spejl med en frise af springende hjorte og hunde. Også dette havde sin plads i Vor Frue kirke i Roskilde.

☆

Under kirkens hvælvinger hænger tre meget store kirkekroner, som endnu er beregnet til levende lys. De blev i 1907 støbt hos kongelig bronzestøber Lauritz Rasmussen i København. Øverst oppe er de prydet med Roskildes stiftsvåben, en bispehue og en bispestav.

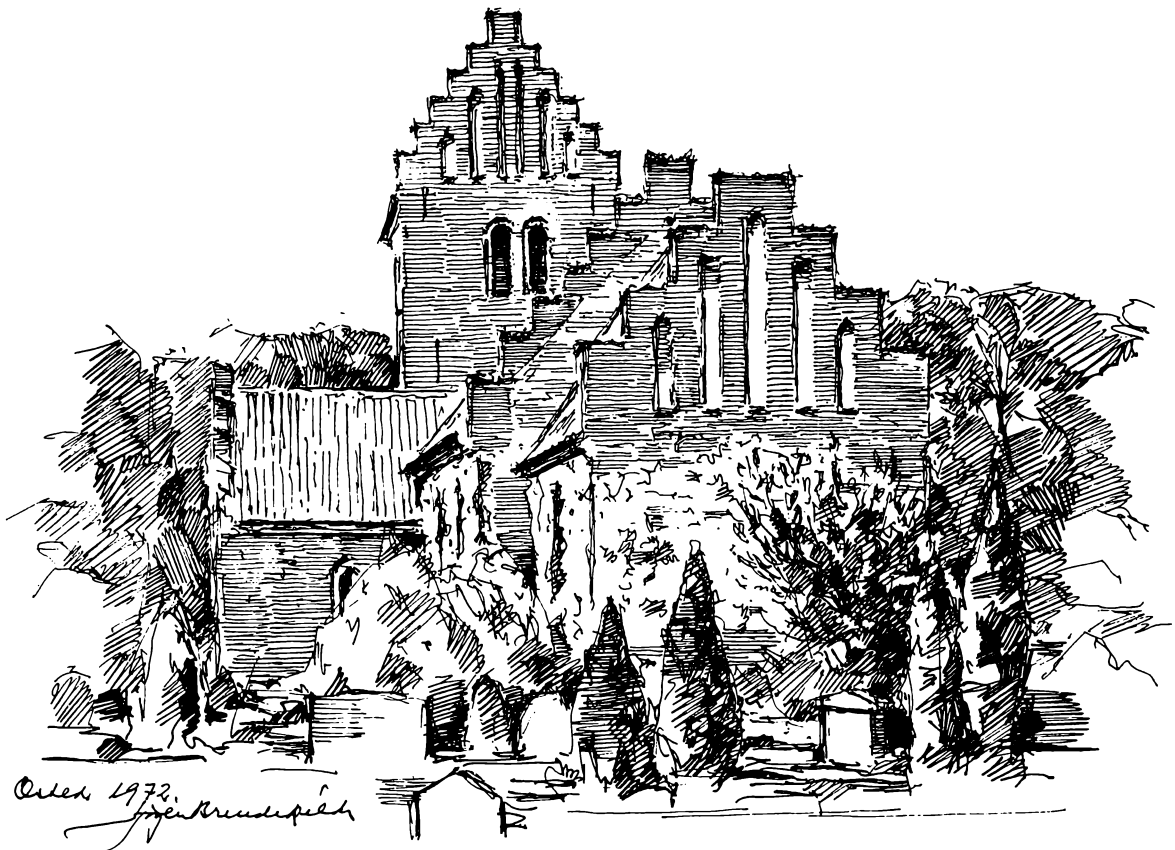
Det er nok værd at standse ud for vestvæggen og betragte den værdifulde samling af gamle guld- og sølvkysenakker, som er op-hængt her. Man kan nok undre sig over disses tilknytning til kirken, men forklaringen er kun den, at de er en indivielsegave fra medlemmer af menigheden. Foruden at være sjældenheder hænger de som et minde om svundne tiders helt enestående håndarbejde.

Fire andre kysenakker fandt man en anden og meget særpræget anvendelse for. De blev monteret på en vinrød messehagel og kom til at danne endestykkerne på hagelens påsyede kors.

Kirkens sølv hørte oprindeligt også hjemme i Roskilde Vor Frue.

VOLBORG HERRED

OSTED KIRKE

Både skibets og korets mure er tilgroet med vildvin, men alligevel kan det ikke skjules, at Osted kirke er et smukt bygningsværk.

Kære korrekturlæser.

En af bladets jyllinge-abonnenter spurgte mig for nogle dage siden, hvorfor jeg dog gad gøre mig al den ulejlighed med at skrive om de gamle, ligegyldige kirker og så oven i købet ofre tid på at tegne dem, når den eneste, der læste den slags kulturelle nonsens, var Roskilde Tidendes korrekturlæser.

Altså henvender jeg mig til dig og håber, at de følgende linier ikke må forekomme dig alt for kedelige.

I det følgende vil jeg tage dig med ud ad Roskilde-Ringsted landevej, ud i Volborg herred. Når vi er nået til Osted, drejer vi til højre og kører ind i selve landsbyen.

På en meget flad bakke ligger Osted kirke. Den brede kirkegårdsplade, der

vender ud imod vest, flankeres af to piller, hængt med munketeg. Sandsynligvis er disse piller allerede opført i middelalderen. Fra disse to udgår kirkemuren, hvoraf den ældste er af kampesten og egentlig mere kan kaldes et stendige end en mur. Den nyere del af muren, blandt andet den omkring kirkegårdsudvidelsen, er af kløvesten.

☆

Af den oprindelige, romanske kirkebygning er i dette tilfælde store dele bevaret. Hele den østre ende af skibet og så godt som hele korbygningen er rester af den oprindelige kirke. Den er opført i rå, kløvede kampesten med kridtkvadere omkring vinduespartierne. Korets taggavl er af noget nyere dato. Et ret

tykt pudslag dækker i dag det gamle murværk.

Normalt har teglene på kirkegavlens kamtakker fald imod vest, men i få tilfælde, som netop her i Osted, er skibets gavltakker opført og teglhængt med fald imod øst, imod korbygningen, hvis kamtakker til gengæld vender den sædvanlige vej.

☆

Engang i 1400-tallet har kirken fået sit tårn af mørkbrændte munkesten i munkeskifte. Antagelig omkring hundrede år senere er tårnets trappehus tilbygget tårnets nordside.

Så sent som i årene omkring 1870 er våbenhuset blevet opført på samme sted, hvor det første, lavere og mindre våbenhus har ligget. Oppe over indgangs-

døren over den midterste højblænding og i sommermånederne godt skjult af vildvinsløvet, er indmuret et i 1705 fremstillet solur af sten.

☆

Hvis du ikke allerede har fået nok af turen rundt om kirken, kan du i teksten følge mig med ind i et kirkerum, der, hvad proportioner angår, må fryde enhver arkitekt.

Lad os begynde med at betragte kalkmalerierne. De mange dekorationer og de nærmest gråhvide vægge, giver en egen, dæmpet belysning herinde. Den ældste vægdekoration er rankeornamentet i korbuen. Man formoder, at dette stammer fra sidste halvdel af 1300-tallet. De andre gamle vægmalerier på hvælvingerne samt bemalningen af mandshovederne på ribbekonsollerne menes at stamme fra første halvdel af 1400'erne.

Den naive gengivelse af gasen, der jages af ræven, som igen jages af hunden, symboliserer livets meningsløse jag og dødens uundgåelighed.

I 1899 blev de gamle kalkmalerier afdækket og samme år gik J. Kornerup i gang med at restaurere dem.

I 1920 overlod man til Ole Søndergård at dekorere triumfbuen (væggen omkring korbuen ind imod skibet) og skibets sydvæg. Desværre forekommer disse dekorationer lidt voldsomme i formatet i forhold til de ret små vægge, hvorpå de er malet.

☆

På en lidt rigeligt poleret stenblok er kirkens meget

ejendommelige døbefont anbragt. En trebenet malmgryde med to linier indskription. Selve gryden er fra årene imellem 1500 og 1550, men den højpolerede stenterning, der i dag danner basis for fonten, er fra 1940.

☆

Prædikestolen i renaissance er fra 1620. Den blev opsat som afløser for en prædikestol, der ifølge synsprotokollen var fundet tjenlig til udskiftning. Selvom den nu eksisterende minder meget om de prædikestole, der udgik fra Brix Michgell's værksted i Roskilde, så er denne ikke udført af den berømte mester, men af en anden billedskærer, der åbenbart har været stærkt inspireret af den kendte roskildekollega.

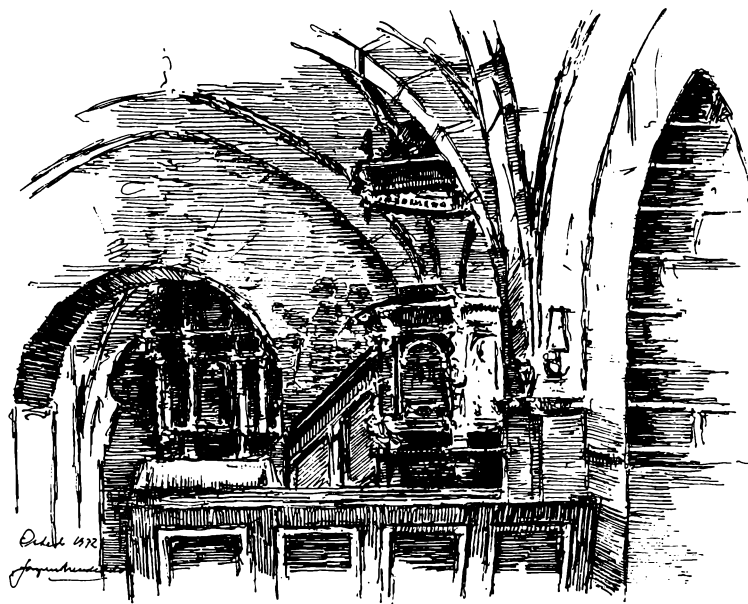
De nyere, malede stolestader med de skråtstillede gavle er på en måde ret diskrete, men de gamle stole fra 1648, som Caspar Lubbeke havde leveret i et

antal af 40 stykker, har givetvis passet bedre ind i interieuret.

☆

I tårnrummet, på nordvæggen, hænger en minde-tavle fra 1760. I en noget snørklet skrift og med en masse forkortelser, som ikke gør den nemmere at tyde, beretter den for os, at den høje og nådige kirkepatron Johann Ludvig Holstein, greve til Ledreborg, med gavmild hånd beko-stede en gennemgribende restaurering af Osted kirke i årene 1756-57. Af ærbødighed for denne kirkens vel-ynder og beskytter har man nedprentet de mange æresbevisninger og hædersposter den gamle adelsmand var tildelt.

Han var ridder af elefanten, premierminister, første geheimeråd i det kongelige geheimeconseil, geheimekonferenceråd og kammerherre. Herefter følger en titel indenfor det danske cancelli samt noget ganske

Fra denne prædikestol taler kirkens præst hver søndag på et af provst og biskop fastlagt tidspunkt.

givet betydningsfuldt indenfor kirketilsyn, som desværre kun er udtrykt i en masse forkortelser.

Man havde desuden udnævnt ham til præsident for Københavns akademi og for videnskabernes societet – og endelig var han skoleherre for Herlufsholm skole.

Hvordan den arme mand har formået at røgte alle disse høje hverv uden at eje en telefon og en 8 cyl. Cadillac, er en gåde, og hvis han har endt sine dage på grund af stress, vil ingen kunne undre sig.

☆

Når man står i tårnrummet og ser op imod alteret, virker det lidt mærkeligt, at der ingen kirkekroner hænger ned fra hvælvingerne, men at kirken udelukkende oplyses af nogle særdeles tidløse, men kolde lampetskærme af mælkehvide glas.

☆

Graver Anders Morsing, der tålmodigt har fulgt med rundt og stillet sin viden om kirken til min rådighed, foreslår at vi skal slutte rundgangen med et besøg oppe i kirketårnet for at se på det gamle tårnurværk, som man åbenbart ikke med sikkerhed kan opgive opsættelsesåret på. Nationalmuseet oplyser, at det skal være anbragt i tårnet i 1874, men hvis man studerer de notater, der er opført på en trævæg oppe i det rum, hvor værket har sin plads, så tyder meget på, at værket er betydeligt ældre.

I alle tilfælde kan man her læse, at uret er repareret samt opsat og igang den 3. november 1873. Og herun-

der en tavle, der fortæller, at alt dette er foretaget af tårnurfabrikant Bertram Larsen, Kjøge.

Altså et år tidligere end museet mener, uret er opsat. Man må vel også antage, at de udskiftede dele ikke har været opslidt på få måneder, så der kan ikke engang være tale om en fejl i tidsangivelsen på et enkelt år. Hertil kommer en anden oplysning på trævæggen, der går ud på, at der i 1880 blev isat ny snor i gangværket. Alt tyder på, at kirkeuret har haft en række år bag sig i 1874, hvis der da ikke har været et ur forinden det nuværende.

Værket er et 24-timers pendulværk og har foruden gangværket to slagværk: et til time- og et til kvarterslag. Lodsnoerne går fra det rum, hvor værket er opstillet, op igennem klokkestokværket og videre op under tagspærrene. Som lodder er anvendt tre store kampesten – et til hvert værk.

☆

Lad os slutte besøget i Osted kirke med at se lidt på, hvordan den ærværdige, gamle bygning har oplevet de mange hundrede år, den har eksisteret.

Først fra middelalderen har vi eksakte oplysninger. På den tid hørte den til Osted præbende under Roskilde kapitel.

Præbende var før reformationen betegnelsen på ejendomme, hvis indtægter tilfaldt et kirkeembede. Senere blev den kongelig ejendom men i 1673 blev den ligesom de fleste andre kirker her på egnen, bortskødet til rentemester Heinrich Müller til Lejregård

(Ledreborg). Ligesom annekskirken i Allerslev blev Osted kirke købt af kammerjunker Scheel Plessen til Lindholm, som i 1756 solgte dem begge til Johann Ludvig Holstein til Ledreborg, som altså samme år bekostede den store og gennemgribende istandsættelse, som er den direkte årsag til mindetavlen i tårnrummet. Den 1. januar 1912 overgik så kirken til selveje.

☆

Lad mig nu, hvor turen til Osted kirke er afsluttet, takke dig kære korrekturlæser, fordi du har fulgt mig både ind i kirken og op i tårnet. Skulle der være en eller anden, som på trods af jyllingeabonnentens påstand om den manglende interesse for vore gamle kirkebygninger, har fulgt med, så sender jeg også denne læser en tak for følgeskabet.

Med venlig hilsen
J.B.

ALLERSLEV KIRKE

Allerslev kirke tegnet fra kirkegården

Det er med kirkebygninger som med menneskeansigter: De er sammensat af de samme enkeltheder, men alligevel findes der ikke to, der er helt ens. Når man besøger de danske landsbykirker, kan man undre sig over disse uendelige variationer over det samme tema. Der er kirker med lave tårne, der kun vover sig ganske lidt op over skibets teglhængte tag. Der er kirker med høje, knejsende tårne, der stolt gør opmærksom på deres eksistens. Allerslev kirketårn er en helt tredje variation: Et bredt, stærkt dominerende tårn, der også hvad selve murværket angår gør sig stærkt bemærket.

Graver Helge Larsen og murer Oskar Sørensen var travlt beskæftiget med at restaurere et stykke af den kløvestensmur, der hegner Allerslev kirkegård imod vest ud imod vejen, men alligevel lagde de værktøjet fra sig for at fortælle mig om kirken.

Det romanske skib med kor er opført i frådsten og grønsaltskalk. Grønsaltskalkstenene ligger nederst i murværket og er råt tilhuggede, og resten af murene er opført af kvaderdannede frådsten. De røde munkestenspartier fortæller, hvor de første vinduer i skibet var placeret.

Det brede tårn og sakristiet er sikkert opført sam-

tidigt engang i 1500-tallet. Tårnet er, hvad bygningsmaterialer angår, en formidabel forvirring. Kridtkvadrene og kampesten, som for enkeltes vedkommende er kvaderhuggede, iblandet partier af røde munkesten i helt uregelmæssige skifter. Øverst oppe består tårnmurene af kridtkvadrene med bælteborter af røde munkesten.

Sakristiet må nøjes med at være opført i røde munkesten med sortbrændte bindere.

Våbenhuset er bygget engang sidst i 1870'erne i ny-gotisk stil.

☆

Det første, man med glæde bemærker, når man træder

ind i Allerslev kirke, er den lange række af gamle gravsten, der optager det meste af gulvpladsen op igennem skibet og helt op under korbuen.

Det er en oplevelse at komme ind i et kirkerum, hvor triste tæppeløbere ikke alene skjuler de smukt hugne og interessante ligsten, men også giver kirkeinteriøret et forkert præg.

Skal man have noget at vide om kirkens indre, skal man have fru Larsen til at vise sig rundt, og navnlig kalkmalerierne har hendes interesse. Maleren Ole Søndergaard opmalede de fremdragne vægdekorationer i 1898. Det viste sig, at flere perioder af kirkemaleriets historie er repræsenteret i dette rum. De ældste er udført midt i 1200-tallet.

☆

Prædikestolen er et arbejde fra Brix Michgell's værksted i Roskilde. Det påmalede årstal fortæller at den er opsat i 1630. Omkring år 1700 blev der på prædikestolen monteret fire timeglas i et træstativ. Hvert glas har sin udløbstid, hvoraf det mindste løber ud på 15 minutter. Mest sandsynligt er disse opsat for at tvinge præsten til at overholde en vedtaget prædiketid, men det fortælles, at en af kirkens forlængst afdøde tjenere, når han så, tiden var rindet ud, inden hans prædiken var nået til sin ende, blot strakte hånden ud, vendte glasset og sagde: »Jeg kommer til at tage et glas til«.

☆

Ligesom de fleste andre kirker i Ramsø og Volborg

herreder, har Allerslev kirke i sidstnævnte herred hørt ind under Ledreborg, idet også denne kirke, som havde været kongelig ejendom, blev bortskødet til rentemester Heinrich Müller på Lejregård (Ledreborg) i året 1673.

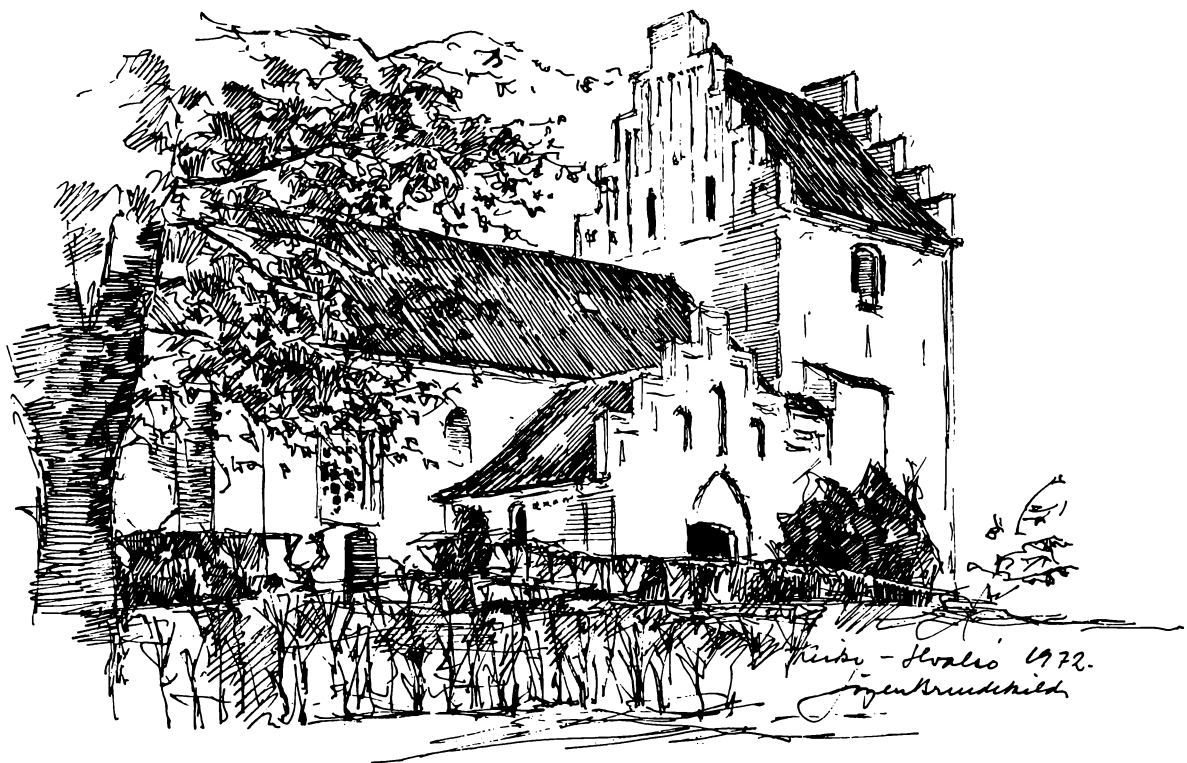
I en årrække hørte kirken

ind under Lindholm, hvis besidder, kammerjunker Sheel Plessen købte den af Lejregård. I 1756 solgte kammerjunkeren kirken til J. L. greve Holstein, hvorved den igen kom ind under Ledreborg. Det er kun ca. fem år siden, kirken overgik til selveje.

En del af korbuen og korvinduet

KIRKE-HVALSØ KIRKE

Kirke-Hvalsø kirke set fra den lavtliggende afdeling af den store terrassekirkegård nord for kirken.

Både på deres påklædning og på den måde, hvorpå de førte sig, da de gik op ad kirkegulvet til deres pladser i herskabsstolene, kunne man se, de hørte til sognets fornemste.

Mester Caspar Lubbekes værksted havde udfærdiget de prægtigt udskårne stolegavle, som med slægtens våben i farver og ægte forgyldning kunne fortælle, hvem der retmæssigt havde deres pladser i stolene.

I dag, over tre hundrede år efter, må vi nøjes med at forestille os, hvordan scenariet har taget sig ud i tiden omkring 1650, når Brahe'erne, Parsberg'erne, når Margrethe Marsvin og Jørgen Urne i deres helligdagsskrud er gået op ad kirkegulvet fulgt af den øvrige menigheds beun-

drende blikke og hilst med ærbødighed fra præste- og degnestol.

Det hele er mere farveløst i vore dage. Demokratiseringens lighedsprincip har helt sikkert mange fordele, men samtidig maler den alt i triste, grå toner. Vi må nøjes med at betragte Lubbekes pragtfulde stolegavle i Kirke-Hvalsø kirke og så lade fantasien arbejde.

Præste- og degnestolen er her ikke mere. Den sidste endte sine dage i 1940, hvor den indgik som bygningsmateriale til en spejderhytte.

I 1624 skænkede fru Anne Brahe Manderup Parsberg til Sonnerup en alterkalk og en disk til Kirke-Hvalsø kirke. Tre linier lige under bægerets rand forkyndte:

Denne Kalck och Dish

hafver erlig och Welbørdige Frue Anna Brahe Manderup Parsberges til Sønnerup giffvet til hindis Sogne Kirche ved Sønnerup Hvalsøe Kiriche til evig Ihukommelse. Forbandet blifver den som tager den fra denne Kiercke. Amen.

Som det fremgår af teksten har også vort modersmål undergået en bemærkelsesværdig forandring siden hine farveprægtige dage. Ordet »kirke« findes ikke mere stavet med så mangfoldige variationer, men en vis enighed om stavemåden er trængt igennem indenfor de sidste tre hundrede år.

Uanset de frygtelige trusler om forbandelse over den, der måtte foregribe sig på kirkens sølv, blev såvel kalk som en vinkande,

skænket af Bodil Hjort i 1703, stjålet i 1943. Samme skæbne overgik et par præstekjoler, syet af et stof, man ikke havde så meget af i disse krigens tøjfattige tider. Ganske vist blev disken også stjålet ved samme lejlighed, men tyven nåede ikke udenfor kirkegården før end han tabte den, så den igen kunne komme tilbage til sin plads i kirken.

Sølvet er givetvis omsmeltet, og de ærværdige præstekjoler hænger måske i dag på et støvet pulterkammer som et par gamle, kasserede smokingsæt, anskaffet under tøjrationeringen. Ransmanden burde for længst have lidt en forsmædelig død, hvis ellers fru Anna's forbandelse har kunnet holde sig i så mange år, hvad jeg er from nok til at håbe.

Samme år blev den nu eksisterende alterkalk fremstillet som en nøje kopi af den stjalne.

Meget andet inventar i denne kirke er gaver fra sognets børn. Under hvælvingerne hænger bl.a. en kirkekrone og en tremastet fuldriggermodel, som ifølge inskriptionen er skænket af Nicolai Frederich Mohr fra Sonnerupgård i året 1722. Hvis man skal tro på den historie som graver Christensen fortæller, der knytter sig til de to gaver, så var den stakkels Nicolai blevet taget til fange af sørøvere under sejlads i Middelhavet, og han skal i sine andægtige bønner til sin skaber have lovet denne at skænke sin sognekirke et par prægtige gaver, hvis han da slap levende fra denne faretruende situation. Eksistensen af såvel

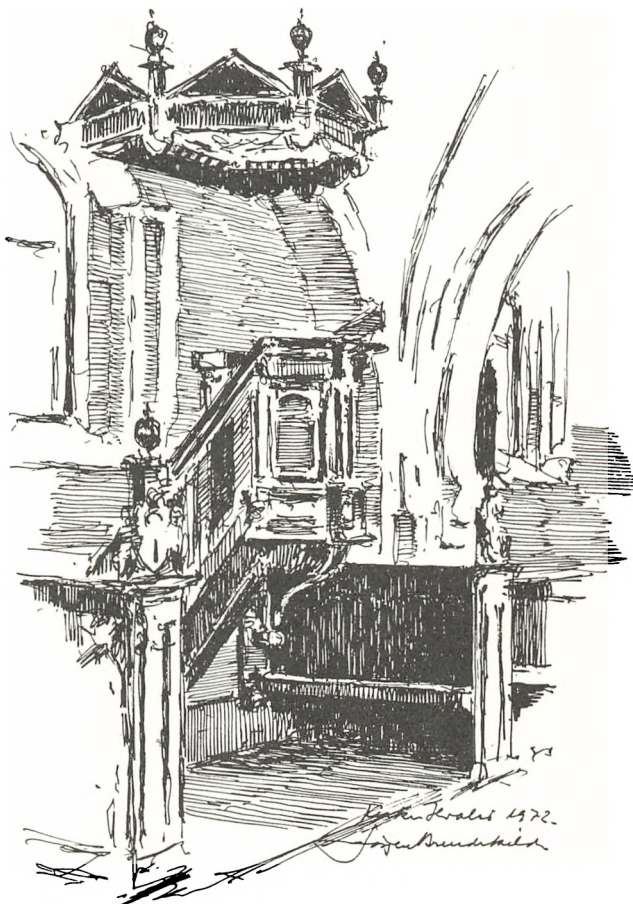
lysekrone som kirkeskib fortæller med al tydelighed, at han er blevet bønneøret.

Op imod korbuen på nordsiden står i dag en gotisk Mariafigur på ca. 125 cm's højde. Den udgør resterne af en smuk og yndefuld madonnafigur, som sikkert har haft sin plads på alteret indtil reformationen. Såvel hendes hænder og fødder som det barn, hun har stået med i sine arme er gået tabt i de mange år, hun har ligget nedgravet på kirkegården. Sandsynligvis har man uden samvittighedskvaler revet hende ned fra det katolske alter og kastet hende ud på kirkegården, hvor hun har ligget

upågtet og er blevet dækket af mere og mere jord, indtil hun en dag blev fundet igen og fik en plads inden døren. Først i ligkapellet, men nu opad korbuen.

På tårnrummets nordvæg hænger et felt af den sengotiske dekoration, der dækkede det gamle alterbord, som var muret helt op til østgavlen. Det bevarede felt forestiller de tre hellige kongers tilbedelse af barnet. Som det fremtræder i dag, er det maleriets oprindelige farver der er tilbage. Overmalingen der er foretaget igennem årene, er fjernet på Nationalmuseet.

Omgivet af sin store terrasseanlagte kirkegård, som

Prædikestolen fra 1606 er i dag flankeret af de to stolegavle, som blev opsat i kirken omkring år 1640 for at markere Margrethe Marsvins og Jørgen Urnes herskabsstol

dels er hegnet af smukke gamle kampestensdiger og dels af kløvestensmure fra vor tid, ligger Kirke-Hvalsø kirke helt oppe på toppen af en anselig bakke i landsbyens sydvestlige del.

Selve kirkebygningen er et såkaldt romansk langhus med gotiske forlængelser såvel imod vest som imod øst. Den oprindelige del af skibet er opført i rå, kløvet kamp og med enkelte partier af kridtkvadre. Af denne del er kun de to langmure tilbage. Såvel forlængelserne af skibet som tårnet og våbenhuset er alle opført inden år 1400. Som hovedmateriale er anvendt munkesten. Oprindeligt er tårnet forsynet med bælder af kridtkvadre, men nu, hvor kirkebygningen er hvidtet, må man gennemgå murværket ret nøje for at skelne de forskellige bygningsmaterialer. De teglhængte støttepiller på skibets langmure er bygget i året 1871.

Kirkens graver, Peder Christensens beretninger om kirken og dens historie

ville have fyldt flere avissider, hvis jeg havde nedskrevet dem alle.

Det sidste han fortalte, var sagnet om lindormen og tyren. Oprindeligt var indgangsdøren til kirken på skibets sydvendte langmur, men sagnet fortæller, at også denne kirke har været hjemsogt af den frygtelige lindorm, et slangelignende uhyre, et i vore dage ukendt, zoologisk fænomen fra fjernetidernes eventyrfauna. Fælles for lindorme har været en udtalt antipati når det gjaldt kirker. Adskillige danske landsbykirker har haft indgangsdøren imod syd, men menigheden har måttet hugge en ny åbning i kirkens nordside på grund af det uvenlige dyrs eksistens. I Kirke-Hvalsø udlægges sagnet som følger:

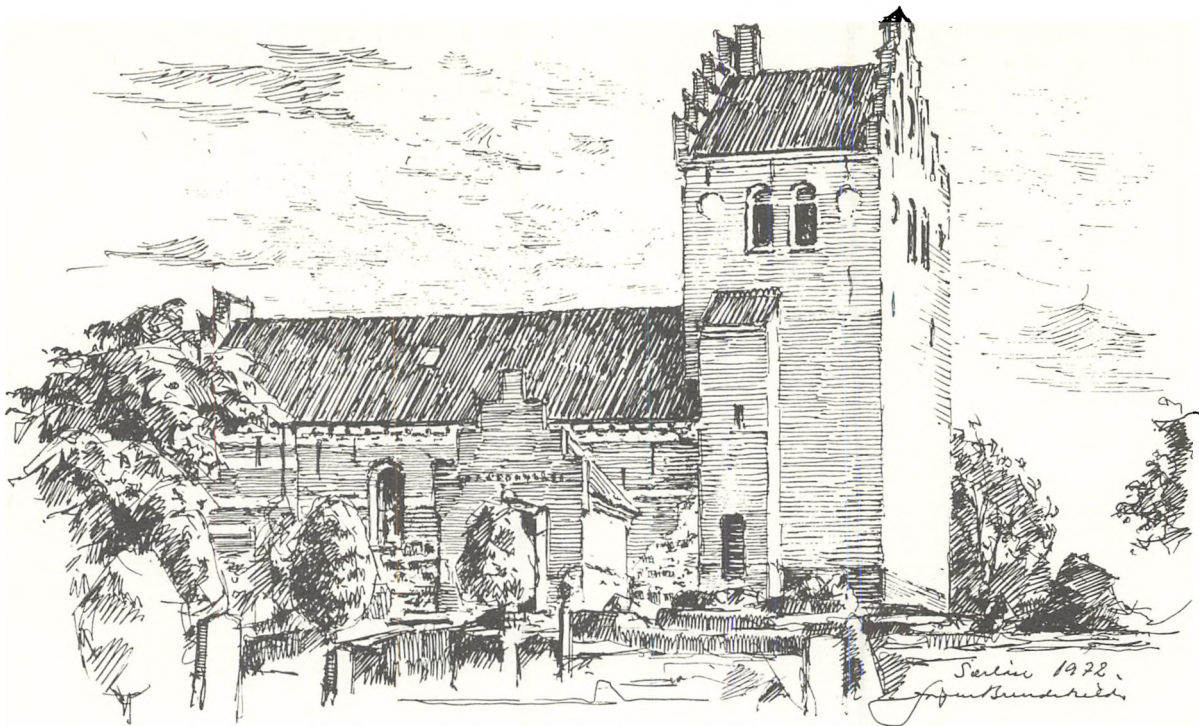
Under en gudstjeneste havde lindormen anbragt sig foran kirkedøren i den sydvendte langmur. Den eneste måde at slippe ud af kirken uden at blive konfronteret med krybet, var at hugge en ny udgang, og den huggede man så i nordvæg-

gen, som man havde gjort i alle de andre danske landsbykirker, hvor lindormen har været på spil. Senere murede man så den oprindelige indgang til, og i alle tilfælde er dette et bevist faktum, idet den tilmurede indgang tydeligt tegner sig på kirkens hvide væg.

Nu var der jo også et andet problem i denne sag. Bæstet kunne ikke blive liggende der foran kirken i al evighed, og man mente, at det eneste der kunne tage kampen op mod uhyret, måtte være en rigtig stærk og olm ungtyr. Derfor opfodrede man en tyrekalv med sødmælk og nøddekernel, for at den skulle blive stærk nok til at vinde kampen. Hvis rygget ellers er til at stole på, så lykkedes det også for tyren at besejre ormen. Sagnet fortæller videre, at kampen stod på det sted, sydvest for kirken, der den dag i dag hedder Tyrebroen, som et minde om hin berømmelige tyr.

SÆRLØSE KIRKE

Nordsiden af Særløse kirke.

De kristnes gud er sandsynligvis ikke den første gud, der fra den stejle bakke i Særløse sydvestlige udkant har modtaget sin menigheds tilbedelse. Hvis det er rigtigt, hvad sagnet fortæller, så har der her på denne bakke været ofret til den gamle Odin og den gæve Thor, inden kristendommen gjorde sit indtog i Danmark og fik degraderet de gamle nordiske guder til hedenske afguder.

Et sagn beretter om visse uforklarlige begivenheder omkring opførelsen af den første kirke her. Egentlig skulle kirken have været bygget på en bakke lidt sydligere i sognet end der, hvor den ligger nu. Måske har Søbjerg været den udvalgte byggeplads, men højere magter blandede sig i dispositionerne. Hvad der blev bygget på Søbjerg i dagtimerne, blev i natteti-

merne revet ned og genopført på bakken lidt nordligere. Den, der senere fik navnet Kirkeager. Ingen vovede vel den gang at trodse de mystiske magter, så man bøjede sig og byggede videre på den bakke, hvor kirken ligger idag.

Det lader til, at Særløse kirke har været omspundet af sagn, for endnu et er overleveret fra generation til generation igennem 800 år.

Det fortælles, at to fromme og rige frøkener har bekostet opførelsen af Særløse kirke. Måske er det de samme to, som skulle have bekostet Kisserup kirkes tilblivelse. De to damer skal, efter fuldførelsen af kirken i Særløse, være blevet så grundigt forarmede, at de end ikke ejede en ganske almindelig særk, hvorfor den lille klynge huse, der lå omkring den nyop-

førte kirke, blev opkaldt efter den kritiske situation, damerne befandt sig i. Den fik slet og ret navnet »Særkløse«.

Det er meget muligt, at historien om de fromme frøkener er det rene opspind, men med hensyn til navnet »Særkløse« så må vi bøje os for sagkundskaben, og denne oplyser, at Særløse i alle tilfælde i året 1272 bar navnet Særclæsæ. Det første led i ordet er den gamle, danske benævnelse for skjorte, og det andet led er den gamle betegnelse for »at være uden samme« - altså »løse.«

☆

Omgærdet af jorddækkede diger imod øst, syd og vest samt af en ret ny kløvestensmur med cementafdækning imod nord stiger kirkegården meget stejlt op

imod kirken, der ligger på en stor terrasse, som knoppen på låget af en terrin.

Kirken er bygget som et såkaldt langhus, der består af et romansk skib, som engang i tiden mellem år 13- og 1400 blev forlænget imod øst. I samme periode er våbenhuset tilbygget, og ca. 100 år senere blev kirken forsynet med tårn.

Af den oprindelige bygning er der kun ganske få velbevarede partier tilbage. Fra begyndelsen var den opført af rå, kløvede og til-dannede kampesten i meget regelmæssige skifter.

Nogenlunde samtidig med at skibet fik sin østforlængelse, blev langmurene skalmuret med munkesten. Skalmuren på skibets sydside blev fornyet for få år tilbage.

Som alle vore andre landsbykirker er Særløse kirke blevet overhvalvet engang op imod år 1500. Samtidig med at man rejste hvælvingerne, blev kirkebygningen forhøjet med to skifter og prydet med kridtkvaderbånd, som blev indhugget i murværket, foruden at den blev forsynet med en gesims - en såkaldt bloktandgesims.

☆

Altertavlen i sen-renaissance stammer fra 1647. Man ved, at maleren, der har udført det store stafferingsarbejde, blev kaldt Hans Maler, og at han var hjemmehørende i Randers, og man ved også, at han for dette stykke arbejde modtog 65 daler. I 1931 blev hele tavlen genopfrisket, så såvel stafferingen som de gyldne bogstaver igen fremtræder, som den dag Hans

Maler afleverede den dekorerede tavle til Særløse kirke.

Kirkens meget smukke sølvalterkalk, som er stemplet med Københavns byvåben og årstallet 1777 samt med sølvsmed Ole Jensens mestermærke og årstallet 1776, er endvidere dekoreret med det holsteinske slægtsvåben som på en storkorsstjerne er indgrave-ret på ægeret. Omkring storkorsstjernen er grave-ret en ordenskæde med et kors og »Særløse kirke 1777«.

Også smedejernsalter-skranke blev, ligesom al-terkalken, skænket kirken af dens ejer og velynder midt i 1700. Den er smedet af Mathias Saul i Roskilde og er en kopi af broværket på Ledreborg. Flere af kirkerne i Volborg og Sømme herreder, der i sin tid hørte under Ledreborg, har endnu den type alterskranker, og for dem alle gælder det, at de er skænket af Johan Ludvig Holstein.

☆

Præste- og degnestol er fra 1559. De er fremstillet af

Dåbskanden i Særløse kirke er ikke nogen sjældenhed, idet gørtler Hans Høy har fremstillet en række identiske kander, som er fordelt over det meste af Sjælland.

fyrretræ og er den ældste af det idag eksisterende træinventar i Særløse kirke, hvorimod stolestaderne igennem årene har undergået så mange forandringer og fornyelser, at man ikke mere er i stand til at aldersbestemme dem.

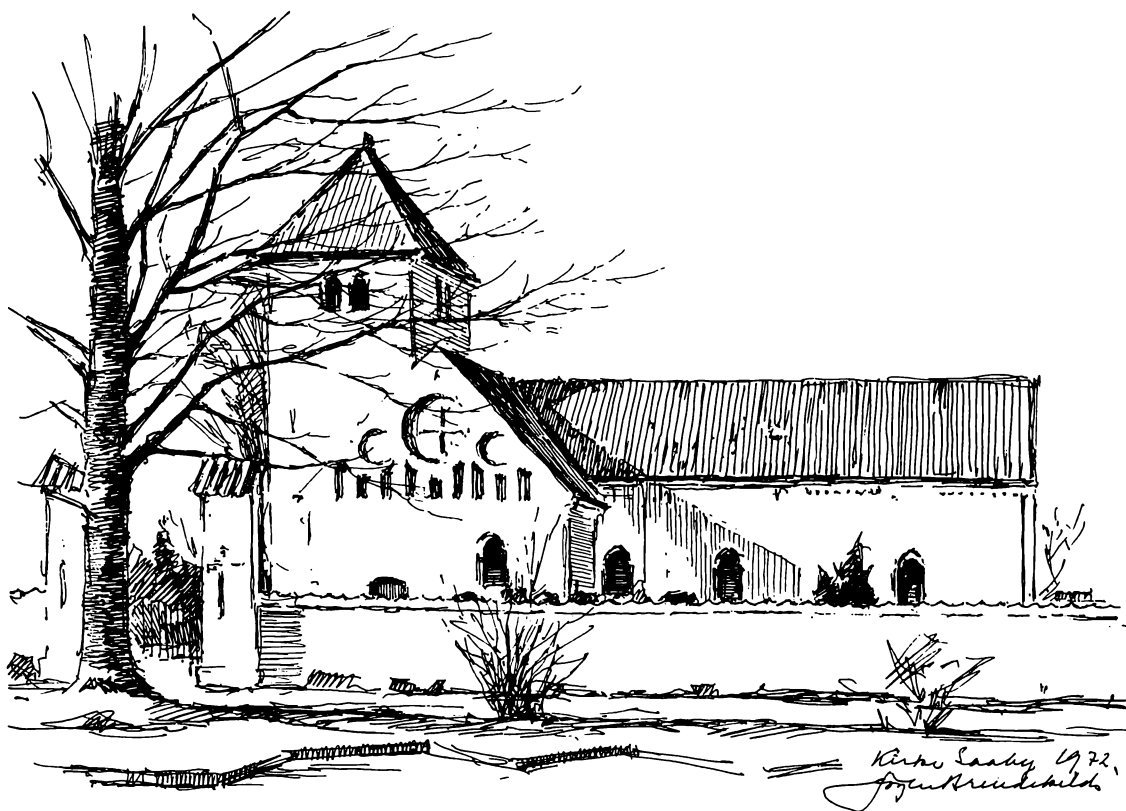
Prædikestolen derimod, ved man, er fra årene omkring 1600, og den udmærker sig ved at være noget af

det mindste, og smalleste, man overhovedet har fremstillet i prædikestole.

Særløse kirke er annekskirke til Kirke-Hvalsø kirke. Tiden fra den blev opført og indtil midt i 1600'rne ved man intet om, men omkring dette år blev den kongelig ejendom. I 1673 blev den tillige med Kirke-Hvalsø kirke overdraget til rentemester Heinrich Mül-

ler til Lejregård, det senere Ledreborg. I en årrække var kirken underlagt Aastrup Gods, hvorfra den overgik til kammerjunker Scheel Plessen til Lindholm. I 1756 blev den så igen underlagt Ledreborg, som nu ejedes af J. L. Holstein. I 1911 på årets første dag overgik kirken til selveje.

KIRKE-SAABY KIRKE

Kirke-Såby kirke

Kirke Såby kirke er i virkeligheden en af vore ældste, såkaldte tvillingetårnskirker. Ved Nationalmuseets gennemgang af bygningen i 1935 blev man i stand til at fastslå såvel det andet tårns eksistens som dets mål og form. I våbenhuset, lige til venstre for døren ind til kirkerummet, står endnu et tårnhjørne, som den eneste synlige rest af det tårn, der i sin tid stod syd for det, der endnu eksisterer.

I 1744 blev dette gjort ca. halvanden alen lavere, idet murværket var så forvitret, at det ikke var til at restaurere. I stedet for at genopbygge dette stykke, gav man tårnet et pyramidespir, som blev tækket med bly. 28 år senere blev blytæk-

ningen igen nedtaget og erstattet med røde tegl.

☆

Kirken blev bygget for 850 år siden, men har i den lange periode op til vore dage gennemgået en masse ombygninger. Oprindelig var kirken en romansk bygning med tvillingetårn. Den var udstyret med et kor, lidt smallere end skibet, og dette kor var udstyret med absis. I 1400-tallet blev kor og absis nedrevet og kirken blev forlænget imod øst. Overgangen fra den ældste del af skibet og tilbygningen ses tydeligt på sydmurens gesims. Der hvor savskiftet begynder, begynder også østforlængelsen. Den ældste del

af kirken er opført af frådrenskvadrene, som er hentet i Vintre Møller.

Den venstre halvdel af våbenhuset er den ældste tilbygning til kirken. Som man kan se, er den opført imedens det andet tårn endnu eksisterede. Sidst i middelalderen udvidedes våbenhuset imod øst til den dobbelte bredde. Samtidig opførte man den nu eksisterende sydgavl. Nogle korte højblændinger følger underkanten af tre cirkelblændinger, hvoraf den midterste er størst og omkranser et ophøjet, græsk kors.

I 1400'erne byggedes så det lille sakristi op imod korets nordmur. Den sidste af tilbygningerne er nordkappellet eller »husmandskir-

ken«, som den kaldes i folkemunde. Nordkapellet er opført engang i 1600-tallet, og for tiden er orglet prøveopstillet her.

Hvis man er interesseret i variationer over vinduer, er Kirke-Såby kirke den rette at aflægge et besøg. Her er vinduesrammer i flere, mere eller mindre heldige udformninger og fremstillet både af jern og træ. Vor tids bidrag til samlingen er et tremmevindue, som er anbragt i tårnrummet. Kirkeværgen trøstede mig med, at det dog kun var opsat foreløbig som et forsøg.

Normalt er våbenhuset i de danske landsbykirker ikke noget særligt tillokkende rum. I Kirke-Såby kirke er det derimod noget ganske enestående. Rummet er i sig selv meget harmonisk, og de fremdragne kalkmalerier fra hen imod slutningen af 1400-tallet gør dette våbenhus til en seværdighed. I 1935 fandt man de første spor af nogle sengotiske dekorationer bag kalken, og i 1967 blev disse naive kalkmalerier bragt frem i dagens lys. Hovedmotivet er malet på østkappen og skal symbolisere dommedag. Vest- og nordkappen er med motiver fra martyrlegenderne. Over døren ud til kirkegården findes resterne af et via dolorosa-motiv: En kristenfigur, der segner under korsets vægt. Desværre kender man ikke navnet på skaberen af disse arbejder. Derimod ved man med sikkerhed, at dekorationerne inde i kirkerummet er udført af Morten Maler i hans sæd-

vanlige lette og elegante maner. Man mener at kunne fastslå, at disse bemalinger er udført lige omkring 1415.

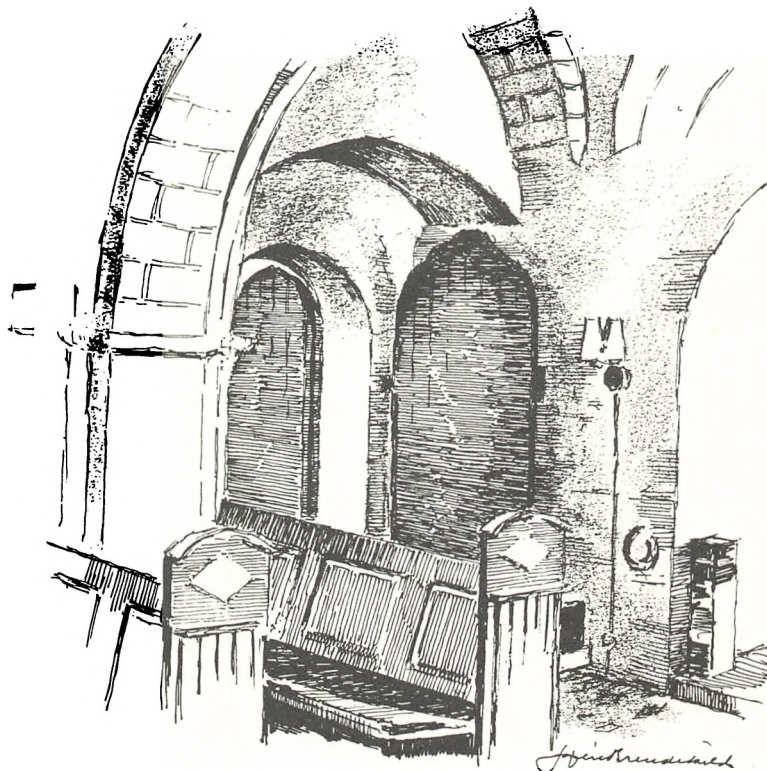
Kirke-Såby kirke er en typisk »herremandskirke«, skønt stolestaderne er af malet fyrretræ, og prædikestolen af bemalet zink. Stolestaderne er i empire og udført i begyndelsen af 1800'erne. Af de gamle stolestader, der var tegnet og forarbejdet på Brix Michgell's (Brix Snedker's) værksted i Roskilde i 1616, er der kun de to panelstykker tilbage, der nu står foran stolerækkerne med front imod alteret.

Under altertavlen fra 1598 står det oprindelige alter-

bord i røde munkesten. Også dette er afdækket og viste sig at være fuldstændigt uskadt. Her findes en helgengrav, hvis eksistens man først igen fik kendskab til i 1858. I et sammentrykt blyskrin ligger nogle benrester, som er indsvøbt i rødt silke.

Kirkens gulv ligger ca. ½ meter over det oprindeligt lagte, og der er grund til at antage, at der under det gamle gulv skjuler sig nogle gamle gravsætninger.

I 1958 fandt man, efter hvad der oplyses i kirkens gamle kopibog, en række grave oppe under det sted, hvor alteret står. Under en opgravning af kirkegulvet, fandt man ifølge den daværende præsts notater to rækker egetræskister. Han

Dobbeltdøren imellem kirkerum og våbenhus

har noteret, »at begravelserne synes at optage hele midten af koret, men det blev ikke helt udgravet«. For et par år siden blev gulvet i våbenhuset omlagt og under opgravningen af en ret stor sten, der lå i vejen for arbejdet, stødte man på en tom gravplads, hvilket måske kunne tyde på, at der findes flere grave under selve skibets gulv.

☆

I middelalderen hørte kirken under bispestolens foged i Såby og blev efter reformationen underlagt Roskildegård, som var kongelig ejendom. I 1673 blev den overdraget til generalprokurør Peder Lauridsen Scavenius, som i 1664 havde købt Aastrup hovedgård. Senere blev denne overtaget af Frederik Vilhelm, lensgreve Danne-

mand, som dermed også overtog kirken. Først i 1914 overgik kirken til selveje.

Dette tilhørsforhold til Aastrup hovedgård har igennem 200 år været den direkte årsag til visse økonomiske uoverensstemmelser Såby og Soderup menighedsråd imellem. Først i 1935 fandt man en tilfredsstillende løsning af problemerne, og alle stridigheder lader nu til at være glemte.

Kirkens værge, gårdejer Valdes Høgsvig, forsøgte med stor tålmodighed at forklare mig, hvad grunden til stridighederne var, og jeg håber, at kirkeværgen og andre i sognene med et indgående kendskab til sagen må kunne genkende den i min fortolkning:

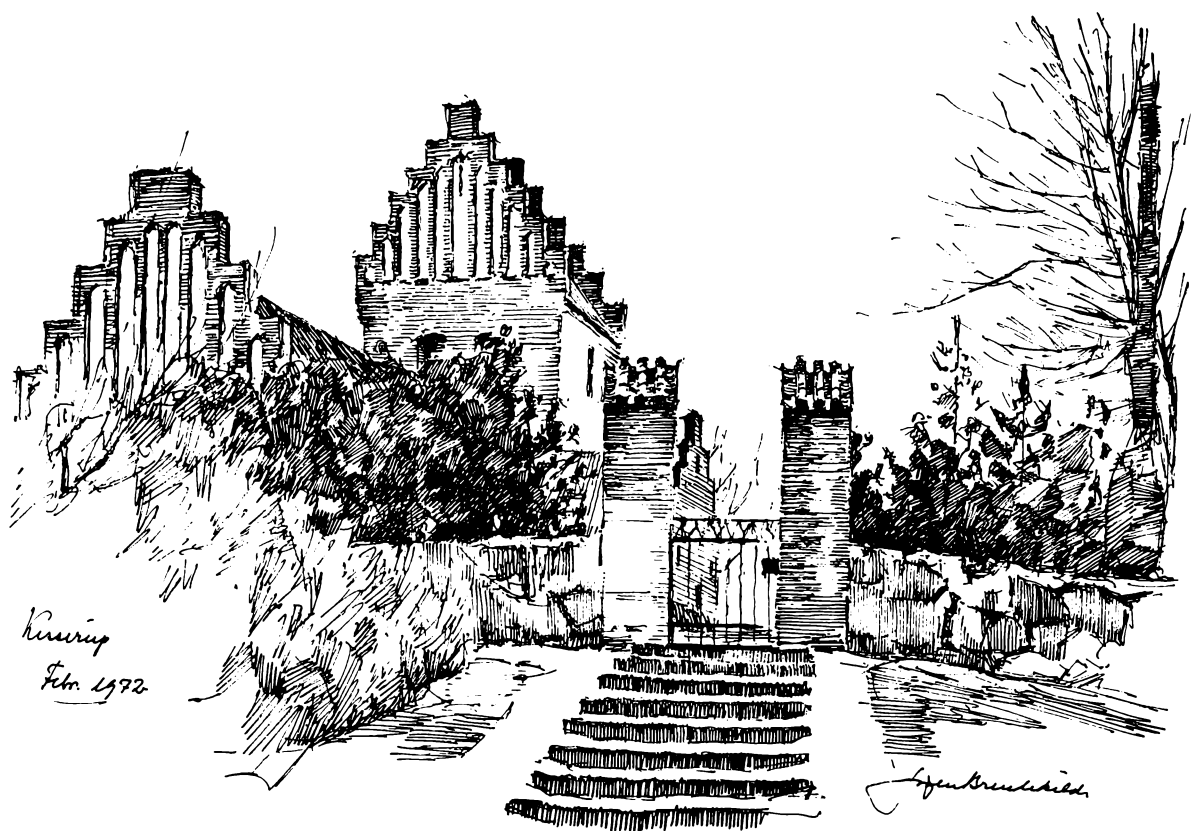
Såby opkrævede kirketiende hos beboerne på Aastrup hovedgård og hos landarbejderne i de derunder hørende arbejderboli-

ger, idet disse boede i Såby sogn, men samtidig havde sognebånd til Soderup kirke. Dette skabte altså et alvorligt problem engang i 1700-tallet, da præsten havde krav på et samlet kirketiende i naturalier, hvilket for Aastrup gods' vedkommende udgjorde 46 tønder byg årligt. Den gode Soderup-præst mente, at kirkegængere, der søgte hans kirke og nød godt af hans ihærdige, gejstlige bestræbelser, også burde erlægge deres tiende hos ham. Dette problem skulle det altså tage rundt regnet 200 år at løse til alles tilfredshed.

Og løsningen blev, at kirkeskatten, som det hedder nu opkræves af Såby, og derefter deler Såby og Soderup efter et eller andet nøjere bestemt system, som jeg helt vil afholde mig fra at forsøge at konkretisere.

KISSERUP KIRKE

Den østvendte kirkegårdsåge.

Pisket af kold nordenvind og gennemvasket af slud og vinterregn ligger Kisserup kirke og balancerer på sin høj. Fra dens meget lille kirkegård kan man se kilometervidt imod vest og nord. Hegnsmuren omkring den er ikke den typiske for en dansk landsbykirkegård: De teglhængte, hvidkalkede mure. Omkring Kisserup kirkegård strækker sig et stendige, som på den udvendige side består af kløvede kampesten, der på kirkegårdssiden næsten er dækket af jord.

På afstand lader den sig gerne betragte, men det er ligesom om, den gemmer sig, når man kommer den på nært hold. Dens høje beliggenhed, skrænten op til de hegnede diger og selve stensætningen skjuler den smukke bygnings underste

del og gør det næsten umuligt at tegne dens facade fra en kortere afstand.

Et gammelt sagn fortæller, at kirken kan takke to søstre for sin eksistens. Der berettes, at to damer, hvis navne sagnet ikke røber, ofrede hele deres formue på at lade Kisserup kirke opføre. Af den kirke, der dengang blev bygget, er der nu kun skibets langmure tilbage. Kirkens tag er hængt med gamle vingetegl, men på Nationalmuseet opbevares nogle af de oprindelige, gamle munketagsten.

Indtil 1673 var Kisserup kirke kongelig ejendom, men i dette år solgtes den til rentemester Heinrich Müller, der få år forinden havde overtaget Skullerupholm, som han også havde købt af kronen.

I en årrække i 1700-tallet

ejedes kirken af kammerjunkeren Scheel Plessen fra Lindholm, men i året 1756 blev den overtaget af greve J. L. Holstein, som indlemmede den under Lejregård (Ledreborg) og indtil 1924 hørte den herindunder. Siden har den været anneksskirke i Kirke-Saaby.

Under restaureringen i marts 1951 stødte man under korgulvet i en gravhvelvning af munkesten på en sarkofag, hvorpå der var fastgjort en opadhvelvet, reliefprydet blyplade med en forgyldt indskrift, som meddeler, at her hviler de jordiske rester af Else Marie Deichmann - død 1716 i barselseng i en alder af 21 år. Man mener, at årsagen til, at den unge kvinde er blevet gravsat et så fornemt sted som i en gravhvelvning under kirkens kor, må væ-

re, at hendes slægt i denne periode har resideret på Skullerupholm.

Alterbordsforsiden, der dækker et alterbord af kampe- og munkesten, er fra ca. 1570. De to rundbuede fyldninger er udført i et naivt og primitivt fladesnit og bærer præg af påvirkning af de ældste, nordiske slyngdekorationer. Over dette alterbord hang indtil begyndelsen af 1960-erne en altertavle, som ikke faldt helt i menighedens smag. Tavlen tre smalle, spidsbuede felter og selve alterbilledet harmonerede dårligt med

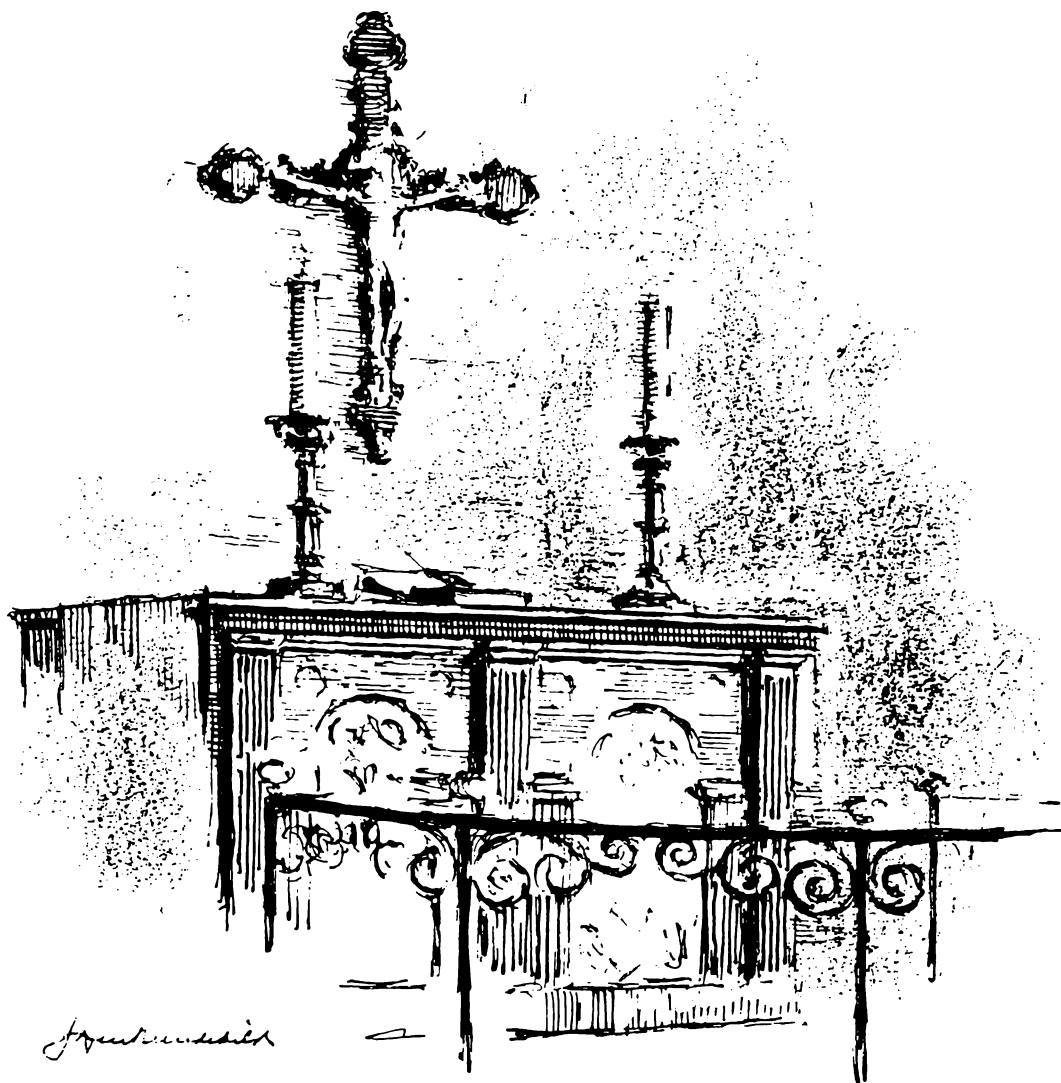
alterbordsfacaden i ungerenaissance.

Menighedsrådet forsøgte at få tilladelse til en udskiftning af maleriet og henvendte sig til kirkeministeriet, Nationalmuseet og til formanden for Kunstakademiets altertavleudvalg for at få godkendt et foreliggende udkast. Imidlertid var der visse meningsforskelle imellem menighedsrådet og akademiprofessoren på den ene side og kirkeministeriet og Nationalmuseet på den anden. Man godtog, at altertavlen blev helt nedtaget og at et sengo-

tisk krucifiks, der havde sin plads på skibets nordvæg i stedet for blev op- hængt over alterbordet. Man må erkende, at de to smukke træarbejder i fællesskab danner en fornem helhed.

De mere aldersstegne i sognet kan fortælle, at der fra Kisserup kirkes prædike- stol omkring århundredeskiftet vankede nogle drøje, verbale lussinger til menigheden. Der går endnu historier om den daværende sognepræst og hans uoverlagte bemærkninger.

En ung karl på en af

Det sengotiske krucifiks over det smukke alterbord

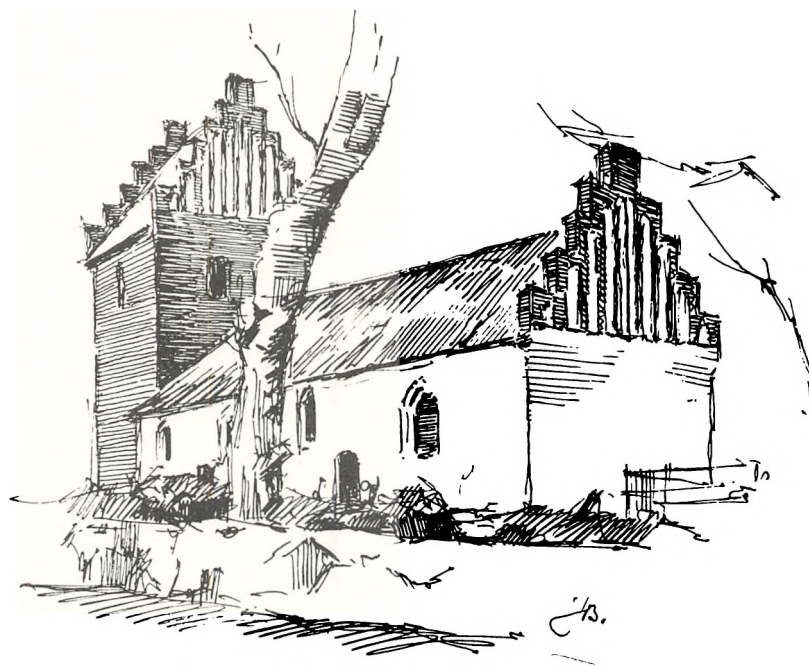
landsbyens større gårde havde hængt sig, bragt til denne tragiske handling af ulykkelig kærlighed. Ved begravelseshøjtideligheden var hans husbond selvfølgelig til stede i kirken. Oppe fra sit høje stæde på prædikestolen tordnede pludselig den Guds mand ned i kirkerummet med retning imod gårdejeren: »I hans husbond, burde have foregået ham med et bedre kristeligt eksempel«.

Den arme bondemand har næppe ment, at tids-

punktet og stedet var det rette til kommentarer, så han tav selvom det sikkert har flået voldsomt i hans selvbeherskelse. Et par dage senere mødte han den kirkens tjener på vejen og gjorde ham opmærksom på den ret malplacerede bemærkning, der var faldet i kirken, idet han, så vidt han da vidste, aldrig havde begået eller forsøgt at begå selvmord, så han kunne ikke rigtigt fatte bemærkningen om »eksemplet«.

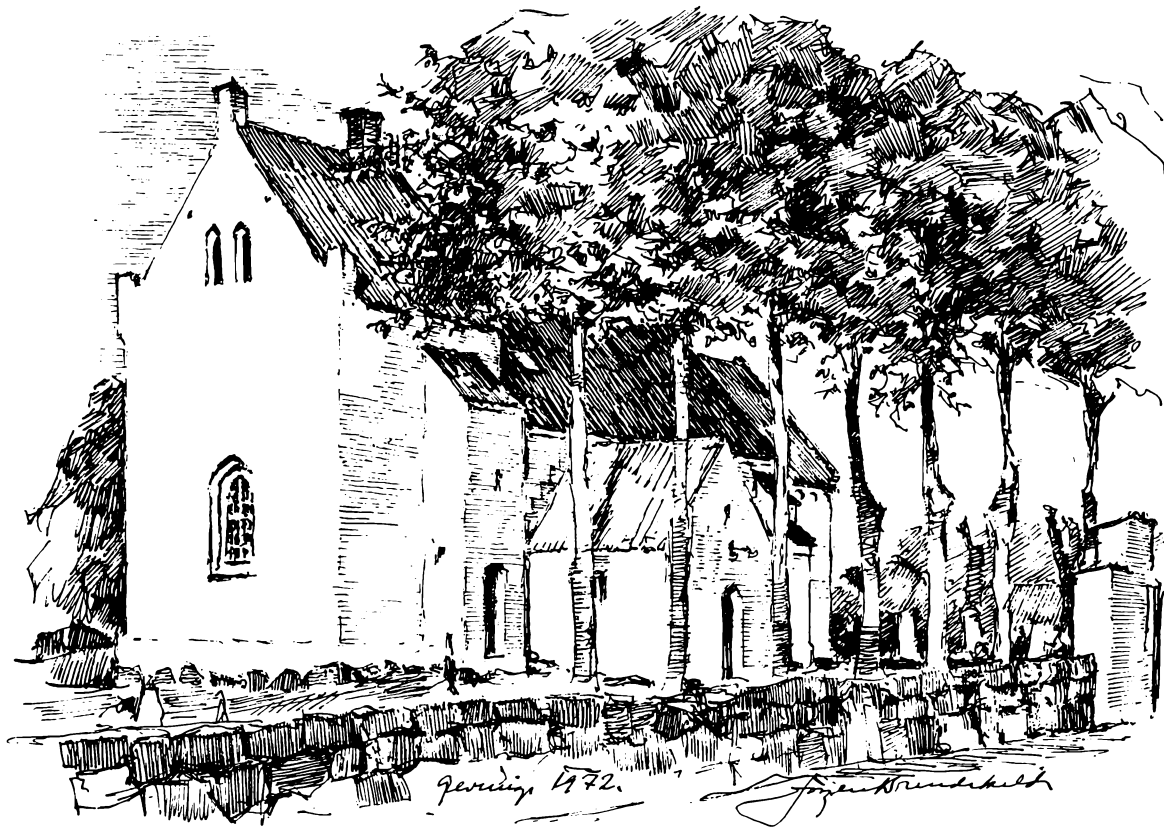
Den samme sognepræst

kunne også få i sinde på søndage, på vej til kirken at stoppe op udfor en klynge af sognets unge og ret bestemt foreslå dem at følge med til kirke, hvis de da ikke havde noget nyttigere at foretage sig. Man skal ikke være i besiddelse af nogen særligt veludviklet fantasi for at forestille sig, hvordan svaret havde lydt, hvis en kirkens mand i vore dage ville være kommet med den slags opfordringer, men for blot 70 år tilbage lod det sig altså endnu gøre.

Imellem husene kan man være heldig at få dette lille glimt af Kisserup kirkes sydside

GEVNINGE KIRKE

Gevninge kirke ligger ret højt. Dens kirkegård er hegnet af kløvestensdiger.

Kunne Gevninge kirke tale ville den sikkert med en lidt vemodig stemme have sagt: »Så er det forbi med al min fornemhed. Nu er jeg en ganske almindelig folkekirke ligesom alle de andre, men jeg mindes endnu dengang...«, og så ville den fortælle om alle de mange oplevelser, den har haft i sin glørværdige fortid, og navnlig om sine mange år under Lindholm gods.

Den kunne på en måde have ret, for i september 1972 - altså i fjor - overgik kirken til selveje efter at have været underlagt Lindholm lige siden 1690; men lad os hellere begynde med begyndelsen.

Engang for mange hundrede år siden fik en lille flok mennesker den idé at slå sig ned på et frugtbart

sted nogle få hundrede meter fra Giafn å.

Det gik den gang, som det stadig væk går: Hvor godtfolk er, kommer godtfolk til, og den lille samling huse blev til en lidt større samling. Efterhånden kom der så mange, at man mente, stedet nu skulle have et navn. Da det lå ved Giafn å fik det ganske naturligt navnet Giæfninge: »det sted, som nu tilhører det lille samfund omkring Giæfne«.

☆

De fleste danske landsbysamfund fik deres eget tempel for de kristnes gud fra omkring år 1100 og hundrede år frem i tiden. Giæfningerne var vel nok lidt sent på den med hensyn til kirkebyggeriet. Det må have været et stykke ind i

1200'erne at man valgte en lille høj nord for landsbyen og på denne påbegyndte opførelsen af en kirkebygning i munkesten i munkeskifte. I dag vil vi betegne den som sen-romansk.

En gang i 1300-tallet fik skib og kor sine hvælvinger, og omkring 1514 blev det gotiske tårn bygget til. Tøptinden og fortinderne på hver tårngavl blev først opført sidst i 1800'erne.

Af synsprotokoller og regnskaber fra årene imellem 1620 og 1862 fremgår det, at kirketårnet har haft en eller anden form for bræddegavle, og at taget har båret kviste.

Våbenhuset, der også er gotisk, er sikkert opført nogenlunde samtidig med tårnet.

I årene 1534-1559 sad Christian III på Danmarks trone. Det er kun fra de sidste år af hans regeringstid og frem til vore dage, vi har eksakte oplysninger om kirkens historie.

Kirken i Gevninge ved Lejre å blev af hans kongelige majestæt bestemt til at være annekskirke til Svogerslev kirke. I 1555 fandt en slags sognesammenlægning sted. På kongelig foranledning blev kirkesognenes antal formindsket, og samtidigt bestemtes sognekaldenes fremtidige indtægter.

Disse nye forordninger for gejstligheden var forsynet med rigets segl, som den gang kaldtes en klemme. Heraf kom betegnelsen »et klemmebrev«, og det var et sådant, der foranledigede, at kapellanen ved Gråbrødre kirke i Roskilde blev tildelt indkomsterne ved Svogerslev og Gevninge kirker. Samme kloster fik tillagt jus patronatus (ejendomsret) over begge kirker.

I 1673 overdrog »kronen« Gevninge kirke til rentemeister Heinrich Müller, som på den tid var ejer af såvel Kornerupgård som Lejregård (Ledreborg). Ved samme lejlighed blev kirken løsrevet fra Svogerslev kirke og blev annekteret af Herslev kirke.

I 1690 kom der lidt problemer med ejerforholdet, ligesom tilfældet var med Herslev kirke. Christian V overdrog nu begge kirker til ejeren af Lindholm: overkrigskommissær, etats-, justits- og kammerråd Gothard Braem, under forudsætning af, at slægten Müller frivilligt gav afkald på de rettigheder, den havde fået

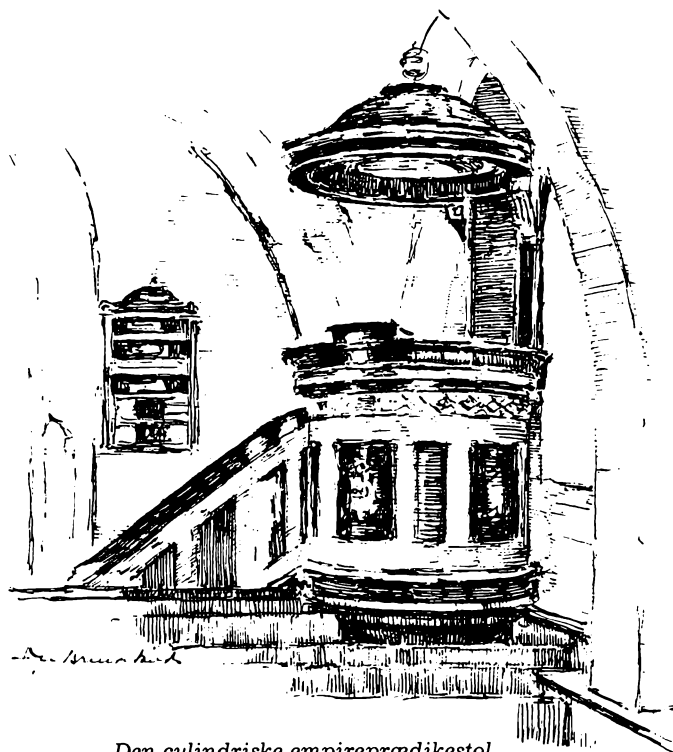
af Christian III. Da Heinrich Müller jo fik kirketienende af menighederne fra de fleste kirker i det område, der i dag udgør Voldborg herred, frasagde han sig galant retten til tiendet fra de to kirker. Nu hørte kirken altså under Lindholm, og dermed havde overkrigskommissæren jus patronatus og jus vocandi (kaldsret) til de to kirker.

I 1698 lod Gothard Braem opføre et kapel op imod kirkens nordmur med den hensigt, at han og hans slægt skulle hvile her, når de en dag havde forladt al jordisk herlighed. Fire år efter at kapellet var færdigbygget, blev overkrigskommissæren gravsat her, og allerede året efter kunne man sætte den næste kiste herind. I denne hvilede hans otte-årige søn Frederik. Kun seks år efter denne fulgte den 11-årige Peter.

Året efter lille Frederiks død giftede overkrigskom-

missærinde Anna Catharina sig med etats-, justits- og kancelliråd Severin Wildschytz, som dermed overtog Lindholm. Lille juleaften i 1726 kunne Anna Catharina iføre sig enkedragten for anden gang, og nogle dage senere fik Wildschytz sin plads i gravkapellet. Enkestanden varede dog kun til foråret, idet Anna Catharina allerede i april 1727 fulgte sine to mænd og to sønner.

Enten har Gothard Braem misbilliget sin enkes andet ægteskab, eller også har han efter sin død haft store og alvorlige problemer på sit gamle herresæde, for hvis man skal tro overleveringen, så blev han hver nat kl. 12 hentet og kørt standsmæssigt fra gravkapellet til Lindholm for senere, inden solopgang igen at blive kørt tilbage til sit hvilested. Hvornår denne trafik er ophørt har jeg ingen oplysninger om; hvis den da overhovedet er ophørt.

Den cylindriske empireprædikestol.

Herefter rykkede slægten Scheel von Plessen ind på Lindholm, og efterkommerne af de to første: Mogens og Mogens Joachim Scheel von Plessen, residerer endnu på stamhuset, det stamhus, hvorfra Gevninge kirke overgik til selveje i september 1972.

De første af slægten Scheel von Plessen, der ejede Lindholm, blev gravsat i kirkens gravkapel, men ligesom alle de øvrige, der hvilede i det smukke rum, er de nu flyttet ned i kapellets kælder og døren ind til gravkammeret er muret til. Igennem en lille, lavtsiddende, tilgitret åbning i nordvæggen kan man lige skelne de gamle, støvede kister, hvori gemmer sig de jordiske rester af sognets store, ædle slægter.

☆

De velholdte, gamle mure er hvidtede nu. Skibets mure blev for få år tilbage forsynet med teglhængte støttepiller.

Den smukke indgangsdør stammer fra engang i 1600'erne. Den består af vandrette egeplanker, som med store håndsmedede søm er naglet til lodretgående planker.

Når man er kommet ind igennem denne dør og er kommet igennem våbenhuset, står man i et rum, der hvad inventar angår er ret særpræget for en dansk landsbykirke. Alt er i ren empire. Hvordan træværket har set ud, indtil man i 1806 fik udført og indsat det nuværende, kan der intet siges om.

Alterbordet er cirkelrundt. Altertavlens midterparti er udformet som en rundbuet niche der omslut-

ter det halve af alterbordet. Nichen, der er blåmalet, flankeres af to joniske halvsøjler. Topstykket udgøres af to ovale medailloner med initialerne MSP og GP under en adelskrone. Det hele er reliefskåret.

Inde i nichen på alterbordet har et smukt, forgyldt trækors sin plads, men en mangearmet lysestage dækker den underste del af korset og skaber en unødvendig trængsel på det lille alterbord. Den buede alterbordsforside er »prydet« med en slags gobelin i meget iøjnefaldende farver.

☆

Prædikestolen er cylindrisk, og over den hænger, som låget til en kæmpebonbonniere, dens lyd-himmel. Vis a vis prædikestolen op imod triumfvæggen findes endnu kirkens gamle herskabsstol, som Nationalmuseet i sin bog om Danmarks kirker beskylder for at være en gammel præstestol.

Bag dette aflukkes empirevægge opholdt Lindholms besiddere sig under gudstjenesten uset af den øvrige menighed. Det må den gang have hørt med til værdigheden, at man ikke lod sig beglo, når man hengav sig til sin Herre og Gud. Enhver adelig, ja, selv en kongelig, ville sikkert i vore dage frabede sig at blive anbragt i et sådant aflukke, der mest af alt minder om en overelegant følboks. I dag optager herskabsstolen kun plads; men man må håbe, at den må forblive her som et minde om den funktion, den engang havde, i en noget udemokratisk men til gengæld farverig periode i vort lands historie.

Stoleværket er også fra 1806 og er selvfølgelig også i ren empire. Samme år fjernede man kirkens gamle granitdøbefont, der var udformet som en kaneleret søjlestump på en kvadratisk basis. Den gamle granitfont fik sin plads i Herslev præstegårdshave.

Selv om den nye font stilmæssigt var i overensstemmelse med resten af kirkens inventar, har man åbenbart ikke fundet den så vellykket endda, for i 1885 blev den udskiftet med en sandstensdøbefont. I 1930 fik man så den fornuftige tanke at bringe den oprindelige granitfont tilbage fra Herslev præstegårdshave til dens plads i Gevninge kirke.

Overfor døren ud til våbenhuset er en ret smal empireredør, der fører ind til det forhenværende gravkapel. Når man går hen ad det lille stykke tværgående gang, fortæller en hul lyd under tæppeløberen, at man passerer henover lemmen ned til den nu tilmurede gravkælder. Det oprindelige gravkapel anvendes nu som et stort, lyst, men til gengæld koldt sakristi.

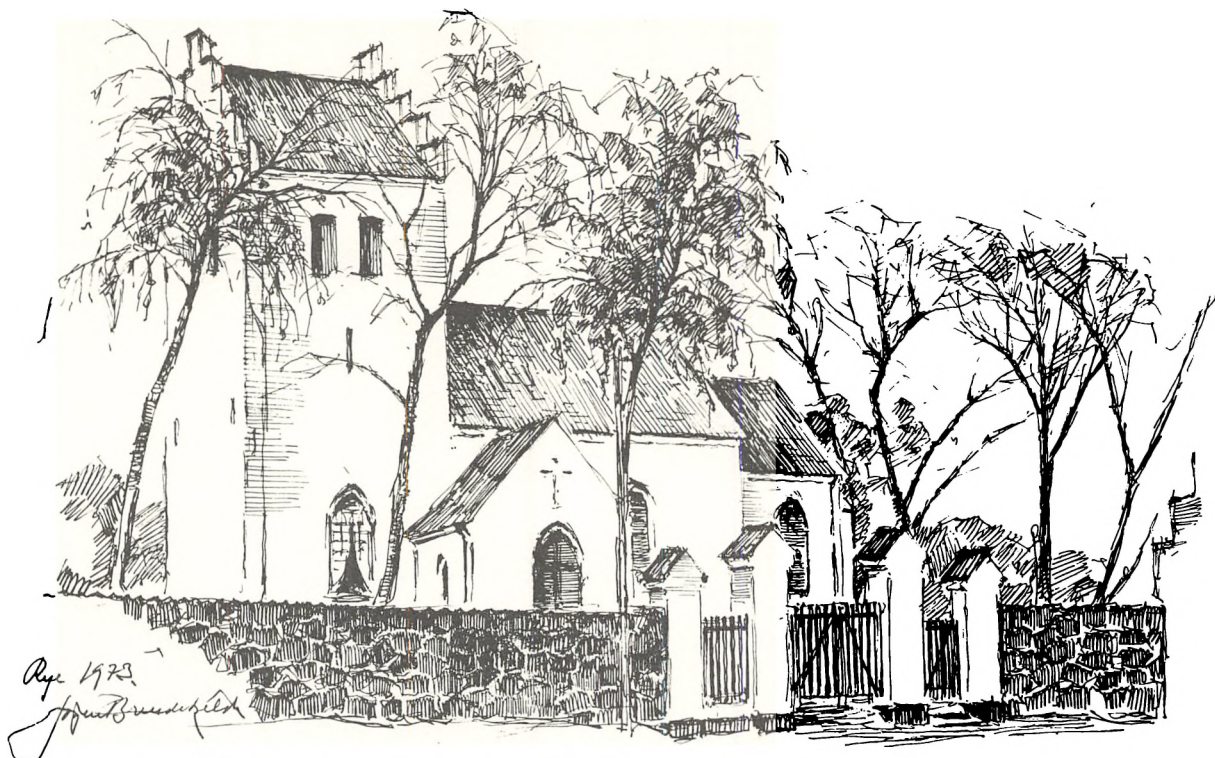
☆

Da jeg igen stod ude på kirkegården, nikkede jeg op til glamhullerne i tårnet og mumlede trøstende: »Det er nu slet ikke forbi med al din fornemhed, og du bliver heller aldrig nogen helt almindelig »folkekirke« med det indre, du har«.

Jeg tror den hørte og forstod, for det var som om der undslap den et lille lettelsens suk, da jeg gik ned ad kirkevejen, langs det gamle dige af kløvesten, for at finde et sted, hvorfra jeg kunne tegne den.

RYE KIRKE

Kun kor, apsis og skibets sydlangmur er, hvad der er tilbage af den romanske kirke. De andre bygningsafsnit blev ødelagt ved en brand i 1658

Det lader til, at kirkerne i Volborg herreds nordligste sogne hjemsogetes mere af katastrofer end de andre kirker i herredet. Sæby og Kirke-Hyllinge kirker har være styrtet mere eller mindre sammen. Rye kirke har været brandhærges, og af den grund er der visse vanskeligheder med hensyn til nøjagtigheden af de foreliggende oplysninger om dens udseende igennem de omkring 800 år, den har eksisteret.

☆

Det kan i alle tilfælde fastslås, at hele apsisen, hele koret og skibets sydlangmur er fra den oprindelige, romanske kirkebygning.

Sandsynligvis engang i 1500-tallet blev der opført et kapel på skibets nordside, og muligvis har der været forbindelse imellem dette og skibet.

I 1658 blev store dele af kirken ødelagt ved en brand.

Det er sandsynligt, at opførelsen af tårnet er påbegyndt umiddelbart efter branden, og at det ikke er fuldført af Niels Trolle, men af hans søn Holger Trolle. Det kan også tænkes, at de blot lod det bygge om efter deres egen smag, idet man ved, at de lod tårnet udstyre med et spir. Dette må åbenbart ikke være faldet i den senere ejers smag, idet Rosenkrantz'erne efter overtagelsen af Ryegård og kirken lod spiret nedtage og tårnet få den karakter, det har idag. På tårnets vestgavl blev Frederik Christian Rosenkrantz's og hans hustru fru Dorte Tønnesdatter Reedtz's initialer samt årstallet 1770 indsat med smedede jernbogstaver.

I 1771 blev der på tårnets sydvendte tagflade med sorte vingetegl i de røde tegl lagt en korsfigur og initialerne F. C. R. samt årstallet 1771. Tårngavlene blev nu afsluttet med ni kamtakker

og prydet med tre fladbuede højblændinger. Klokkestokværket fik to fladbuede glamhuller til samtlige verdenshjørner.

Det er mere uvist, hvornår nordkapellet fik den størrelse, det har idag. Hvis det blev genopbygget umiddelbart efter branden, var det Niels Trolle, der lod det opføre og bekostede det. Han lod kapellets østmur fortsætte ind igennem kirkerummet, hvorved den kom til at danne skillerum imellem skib og kor. Herefter omdannedes kor og apsis til sakristi. I det halvrunde apsis blev der brudt en dør, hvorigennem præsten kunne få adgang til kirken. Fra en dør i den ene side af den nyopførte mur kunne han komme ind i kirkerummet. Op ad den nye mur fik alterbordet sin plads.

I 1732 tog den første af slægten Rosenkrantz Ryegård i besiddelse, og nogle år herefter lod han de i

nordkapellet stående sarkofager flytte til kapellets kæl-der og lod kapellet indgå i kirkerummet.

I 1929 foretoges den næste ombygning af kirken. Den mur, der adskilte skibet fra kor og apsis, blev brudt ned, så den østlige del af kirken igen kunne overtage sin oprindelige funktion. Kirken fik igen en korbue og en triumfvæg, og præsten måtte give afkald på sakristiet og sin lille private indgang i apsisrundingen. Indgangsdøren i apsis blev nok blændet, men blændingen blev med fuldt overlæg gjort synlig, og trappestene- ne forblev på deres plads som et minde om en epoke i kirkens historie. Ved samme lejlighed tog man fat på en radikal ændring af skille- rummet imellem skibet og nordkapellet. Muren blev afløst af rundbuede arka- der, som blev båret i åbnin- gens midte af en søjle, og da skib og nordkapel er næ- sten af samme areal, ind- vandt man hermed en anse- lig plads.

Endelig i 1960 blev den sidste ombygning af kirken foretaget, og samtidig gen- nemgik den en grundig resta- urering. Søjlen og de rundbuede arkader blev re- vet ned, og skib og sideka- pel eller sideskib blev til eet rum.

Ved branden i 1658 blev også kirkens gotiske våben- hus totalt ødelagt, og et nyt blev bygget umiddelbart efter, men arbejdet må åbenbart have været for ringe eller materialernes kvali- tet for dårlig, for under den gennemgribende restaure- ring af kirken i 1886 blev det revet ned og det nuværende opført. Det eneste, der pry- der murværket, er en kors-

blænding i gavlen over ind- gangsdøren.

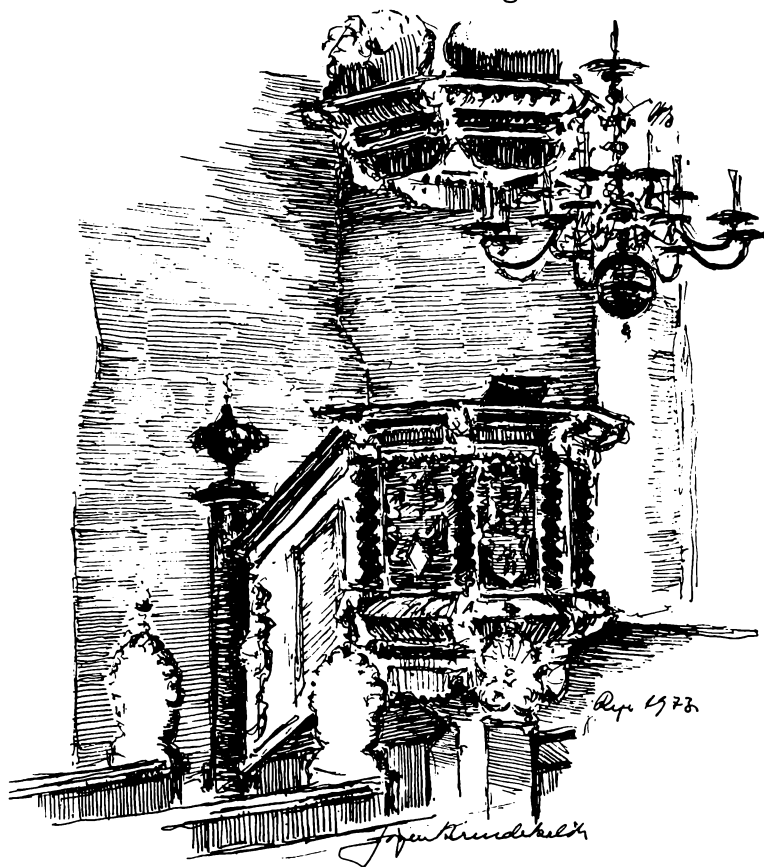
Alle bygningsafsnittene er hvidkalkede, og såvel ski- bets som korets gavl er uden kamtakker eller gavl- kamme. Kun korets gavl er prydet med en smal høj- blænding over apsistaget, som er tækket med bly. Re- sten af bygningerne er tegl- hængte.

☆

Rye kirke har bræddeloft, som er fornyet i 1962. Sam- me år blev resterne af det romanske kalkmaleri på ap- sismuren afdækket, og det vist endda for anden gang. Motivet er den velsignende Kristus siddende på sin tronstol. Figuren omkran- ses af en oval ramme i regn- buefarver, en såkaldt man- dorla. Omkring denne anes i de sarte farver de fire evan-

gelistsymboler. Personerne omkring kristusfiguren er formodentlig Maria og apo- stelen Johannes. Endelig anes nogle hoveder og vin- ger, der er alt, hvad der er tilbage af de engle, der sik- kert i et større antal har væ- ret malt som dekoration på apsismuren inden over- hvidtningen, som enten er foretaget efter reformatio- nen, eller da kirken fik sin første altertavle, om hvilken man blot ved, at den var i brusk-barok, og at enkelte stykker af den engang var henlagt på kirkeloftet.

Når jeg i begyndelsen af min gennemgang af disse kalkmalerier gjorde op- mærksom på, at de var af- dækket for anden gang, er grunden den, at det hele faktisk een gang tidligere har været fremdraget. I året 1868 bragte maleren Jacob

Prædikestolen er fra 1661 og er udført af Caspar Lubbeke

Kornerup dem frem fra glemselen, og alle har sikkert dengang været særdeles begejstrede over de gamle, smukke arbejder.

Man tvivler næsten på, at det kan være sandt, når man erfarer, at hele herligheden fik en gang hvidtekalk igen 15 år senere. Forhåbentlig har man nu taget endelig beslutning om at bevare de få, men yndefulde og sarte rester af de romanske kalkmalerier, som sidste gang blev afdækket og smukt restaureret af Gregers Lind.

I den buede, dekorerede apsisvæg er en lille konisk niche, i hvis bund der sidder et lille cirkelrundt vindue, hvori der nu er indsat en blyindfattet, klar katedralglasrude.

☆

Om kirkens alterbord er intet at berette. Bag det røde fløjlsmhæng, det såkaldte antependium, findes et fyrretræs alterbord.

Den romanske granit-døbefont er den første i kirkerne i de fire herreder, jeg har besøgt, der er af den såkaldte kalundborgtype. I mange år havde den sin plads i Ryegårds have, men i 1929 skænkede greve F. C. R. Scheel den til Rye kirke, hvor den blev afløst for en kunstfærdigt udført empiere-malmdøbefont fra 1845.

☆

1661 skulle være det år, hvor kirkens meget interessante prædikestol blev leveret af billedskæreren, som næppe kan have været nogen anden end den navnkundige Caspar Lubbeke. I de felter, hvor man for det meste finder de fire evangelister dygtigt-skåret i relief, finder man her reliefskårne våbenskjolde og initialer, som henviser til de store

adelsslægter, som efter reformationen og indtil året for prædikestolens tilblivelse havde været ejere af kirken.

Våbenskjoldene er henholdsvis Rud'ernes, Trolle'ernes og Rosenkrantz'ernes. I stedet for de traditionelle kvindelige og mandlige hermer på stolens hjørner er der snoede søjler til at adskille de med heraldik prydede felter. De farver, i hvilke stolerne er stafferet idag, er fremdraget og restaureret i midten af 1930'erne og er i deres oprindelighed fra sidst i 1700-tallet. Igennem en lang årække var stolen egetræsmalet.

☆

Det meste af stoleværket er fra midt i 1700-tallet. Topstykkerne er formet som stiliserede muslingskaller. Alle gavlene på det gamle stoleværk er afrensede og fremtræder i ubehandlet egetræ.

Kun topstykkernes bunde, bag de reliefskårne skaller, er stafferede med en diskret teglstensrød. Paneler og ryglæn er gråmalede med staffing i samme teglrøde farve. De eneste stolestader, der afviger fra dette udseende, er den midterste række i sideskibet. Stolegavlene og topstykkerne er ganske vist stilmæssigt identiske med det gamle stoleværk, men de er af nyere dato og sandsynligvis udført i fyrretræ. Gavlene er rødmalede, topstykkerne malede hvidgrå med blå staffing. Herved har man med fuldt overlæg villet erkende aldersforskellen imellem midterrekken i sideskibet og det øvrige stoleværk.

På sideskibets østvæg er

ophængt et stort maleri af H. Krock. Motivet er Kristi himmelfart. Det er malt i 1725, og det har været anvendt som altertavle i en del af den periode, alterbordet havde sin plads op ad skibets østvæg, ind imod det daværende sakristi.

Kirkens pulpitur er fra første halvdel af 1800'erne. Idag fremtræder de doriske søjler, der bærer det, i ubehandlet træ, hvorimod pulpiturets øverste del, gelænder og balustre, er gråmalet.

☆

Ikke alene som bygningsværk har Rye kirke haft en begivenhedsrig eksistens, men også med hensyn til ejerforhold har den ført en omflakkende og indviklet tilværelse, hvilket man vil få vished for i de følgende linier.

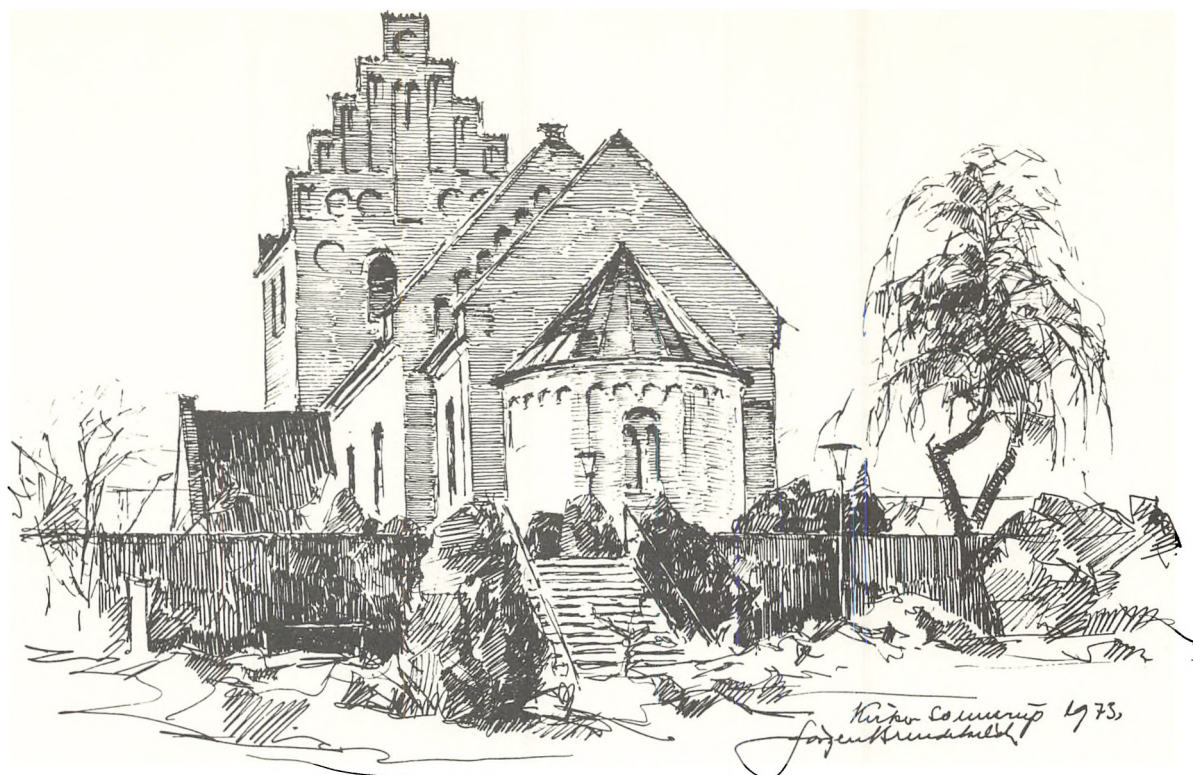
Den har mest sandsynligt fra sin oprindelse hørt ind under Roskilde kapitel. Ifølge Diplomatarium Danicum fra 1274 fremgår det, at sognepræsten i Rye kirke var rekrutteret fra den store skare af kanniker ved kapitlet.

Midt i 1500-tallet blev Rye kirke lagt ind under Ryegård, som dengang var ejet af Frants Banner.

Hvordan det lå med kirkens ejerforhold i 1600-tallet, er det lidt svært at videregive eksakte oplysninger om

I 1732 rykkede slægten Rosenkrantz ind på Ryegård og forblev der indtil 1824, hvor Henrik, greve Scheel overtog både Ryegård og Trudsholm med underliggende kirker. Det blev slægten Scheel, der i 1909, d. 29. april, måtte lade kirken gå over til selveje.

KIRKE-SONNERUP KIRKE

Kirke-Sonnerup kirke er opført delvis af frådsten fra Vintremøller og røde munkesten.

Skulle man dømme alene ud fra murværkets udseende, er Kirke-Sonnerup kirke i Volborg herred blevet til i to etaper, men så enkelt er det ikke, for skønt apsiden, koret og det afsnit af skibet, der ligger øst for våbenhuset samt selve våbenhuset, altsammen er opført i frådsten og gør indtryk af at være opført i samme periode, så er det fejlagtigt, og hvis begge rødstensafsnittene, vestforlængelsen og tårnet, også lader til at være fra anden etape af byggeriet, så er det ligeså ukorrekt.

I virkeligheden er skibets langmure og triumfvæggen alt, hvad der er tilbage af den oprindelige, romanske kirke fra år 1150.

Den var ganske vist fra begyndelsen udstyret med kor og muligvis med apsis af samme byggemateriale, men de eksisterer ikke mere. Såvel kor som apsis er udskiftet, og bygninger, som engang har været til-

bygget kirken, er revet ned igen.

Efter at det romanske skib omkring år 1400 havde fået udskiftet sit bræddeloft med krydshvælvinger, fandt man ud af, at bygningen var for lille, og i 1400'erne brød man frådstensmuren imod vest ned og tilbyggede en gotisk munkestensforlængelse.

Samtidig må man have fundet det romanske kor for dårligt eller måske for lille, for man nedbrød også dette og opførte en gotisk korbygning af munkesten, men man undlod apsis. Meget tyder på, at kirken på samme tid fik bygget et sakristi til korets nordside. Da man nu var igang med byggeriet, har man sandsynligvis også fornyet kirkens våbenhus, som, efter hvad man har fundet ud af, ikke har ligget på helt samme sted som det nuværende. Indenfor den første fjerdedel af 1500-tallet fik kirken endelig sit sen-goti-

ske tårn i røde munkesten. På et eller andet uangiveligt tidspunkt har en af kirkens ejere ment, at frådstensmurene var nogle kedelige, grå flader at se på, og derfor har han ladet frådstensbygningerne skalmure med røde sten, og derved kom hele kirken til at fremtræde i rødt murværk. Man ved, at denne skalmuring allerede midt i 1800-tallet var så ødelagt, at hele kirken virkede forfalden og forsømt. Af den grund besluttede Frederik Christian, greve Scheel (»den første«, for flere af slægten har båret dette navn), som i året 1875 besad Trudsholm og Rye-gård, at lade en arkitekt lede en gennemgribende restaurering af kirkebygningen, idet det samtidig skulle være hans opgave at føre bygningen tilbage til sit oprindelige udseende. Det blev ikke nogen let og billig opgave at tage fat på. Først nedbrød man de medtagne rødstensskalmure.

Herefter brød man sakristi og våbenhus ned. Dernæst den gotiske korbygning, og endelig kunne man herefter gå i gang med nyopførelserne.

Som midt i 1100-tallet, da man skulle opføre den første kirke i Sonnerup, tog man også denne gang til frådstensbruddene i Vintremøller for at hente byggematerialer. Af disse frådsten, tilhugget i samme uregelmæssige størrelser og former som stenene i det romanske skib, byggede man kirkens nye kor med absis og dens nye våbenhus. Altsammen opført i fuld harmoni med resterne af den oprindelige kirkebygning, og hvor man mente det påkrævet, blev en skalmuring med frådsten foretaget. Og som kirken så ud umiddelbart efter restaureringen, fremtræder den i dag.

☆

Hver tårngavl afsluttes af ni kamtakker. Den midterste er prydet med en cirkelblænding. I øvrigt er gavlene udstyret med ni aftrappede højblændinger, der foroven er delt et stykke ned af en såkaldt hægestav. Midterblændingen går helt ned til de to spidsbuede glamhuller i klokkestokværket og har fælles fodlinie med de to små yderblændinger. De fire andre blændinger afbrydes forinden, noget højere oppe på tårngavlene af cirkelblændinger. Glamhullerne flankeres i højde med deres spidsbuer af cirkelblændinger. Også imod syd og nord har klokkestokværket to spidsbuede glamhuller.

Det stykke af skibets østgavl, der ikke dækkes af korbygningens tagværk, er

prydet med en række rundbuer, som følger gavlens linier.

Den halvrunde apsismur er foroven prydet af en frise af rundbuer. Hver fjerde bue går over i en såkaldt lisen, der deler apsismuren i tre felter, hvoraf det midterste er udstyret med et let forsænket rundbuevindue, der deles til et tvillingevindue af en glat søjle.

Våbenhuset har en meget smuk, rundbuet indgangsportal. Døren flankeres af to glatte søjler.

Den gotiske vestforlængelse og det sen-gotiske tårn fremtræder i røde munkesten, og undtaget apsistaget, som er blytækket, er samtlige tagflader hængt med røde vingetegl.

☆

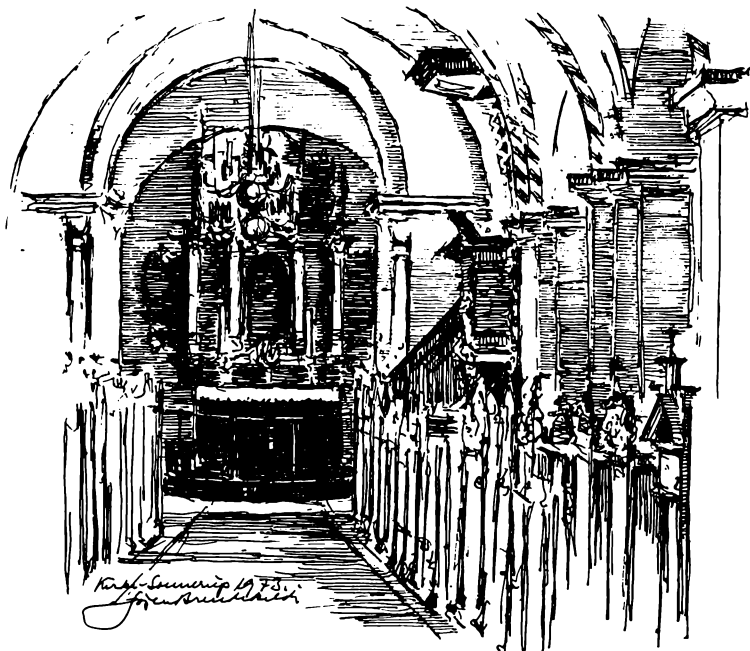
Den indvendige side af murværket i Kirke-Sonnerup kirke er helt enestående smuk. De meget høje hvælvinger med de dekorede rundstave, den store korbue, der flankeres af to små søjler; hele denne ele-

gance er så påfaldende og sjælden og kan kun dårligt beskrives. Skønt der er mange trappetrin op til den højtliggende kirke, hvis kirkegård er hegnet af meget høje kampestenmure, er anstrengelserne ved at gå herop ikke spildt, for der er meget smukt at se bag de grå frådstensmure.

Et smukkere og mere helstøbt kirkeinterieur og en interessantere samling snitværker oplever man sjældent.

Den allerældste stolegavl på mandssiden, rækken langs kirkens sydvæg, er kirkens ældste. Det er et ung-renaissance-arbejde fra engang i sidste halvdel af 1500'erne. Gavlplanken har rundbuet topstykke prydet med et reliefskåret mandshoved.

Kirkens øvrige stoleværk er fremstillet igennem de hundrede år fra 15-1600, og det ville blive en lang afhandling, hvis de ikke mindre end fem forskellige typer gavle skulle gennemgås med velfortjent grundig-

Prædikestolen er meget højt placeret i det store og smukke kirkerum.

hed. For de fleste af stolegavlenes vedkommende tør man opgive Caspar Lubbekes værksted i Roskilde som tilblivelsessted. Der findes dog midt i al den herlighed af fornemt kunsthåndværk et enkelt stykke underlødigt kopiarbejde, en stolegavl, som skal illudere som et arbejde på alder med de øvrige, men som er af forholdsvis ny dato og forholdsvis ringe udførelse. Den er at finde i »mandsrækken«, så De kan selv prøve at finde frem til den, hvis De en dag aflægger kirken et besøg.

☆

Den meget højt placerede prædikestol i sen-renaissance er fra første halvdel af 1600-tallet. Alt tyder på, at den er et arbejde af en anden af den tids store roskildemestre, Brix Michgell, men i så fald er det i træværket indsnittede årstal »1632« forkert, idet Brix Snedker så vidt vides var død inden da. Pågældende årstal er givetvis indsnittet mange år efter prædikestolens fuldførelse og menes at være snittet efter et i den afrensede staffering malet årstal. Har han med egen hånd snittet denne fornemme prædikestol, må det opgivne årstal være ukorrekt, men den kan godt, efter hans død være udført på værkstedet. Stolen fremtræder i dag i afrenset egetræ.

De fire felter gengiver i relief: Gravlæggelsen, opstandelsen, himmelfarten og dommedag. Den meget høje stolpe, prædikestolen hviler på, er fra 1875, og fra samme år er opgangen og opgangspanelet, men de udskårne hermer på panelets yderside er fra nogen-

lunde samme tid som stolen. Lydhimmelen er samtidig med denne, men topstykkerne er gået tabt.

Den meget høje korbue giver god mulighed for at se hele altertavlen nede fra kirkerummet. Alterbordet kan man roligt gå let hen over. Det består af et uinteressant fyrretræsbord med et antependium af vinrødt fløjl påsyet det traditionelle brokadekors. Med betræk af samme stof og i samme farve står et par »fortidige« dagligstuestole under triumfbuen; en ret iøjnefaldende plads i kirken. Til alt held er det umuligt at lade sig distrahere ret længe af disse to »hunde i keglespillet«, når der bag dem rejser sig en sen-renaissance-altertavle fra 1626. Der er forskellige meninger om, hvem mesteren for dette arbejde er. Er det et af Brix Snedkers senere? Eller er den slet ikke af ham? Den rent konstruktive side af arbejdet peger helt sikkert i retning af Brix Michgell, men sagkundskaben kan ikke helt acceptere den håndværksmæssige side af sagen. Man mener ikke, at snitteknikken er hans, og den er særdeles let at studere, idet tavlen er afrenset, hvorved værktøjets behandling af træet træder meget tydeligt frem. For mig at se er der så meget af Brix Snedker i den tavle, at jeg i alle tilfælde vover at give ham æren for arbejdet. Storstykkets fyldinger skal han nu ikke tillægges ansvaret for. De er af nyere dato. Det samme gælder de påmalede skriftsteder i sidefelterne. Midterfeltet er udfyldt af et maleri fra 1875. Det er malt af A.C. Thomsen og gengiver Kristus i

Gethsemane knælende i bøn. Det er på ingen måde noget imponerende værk.

Det er derimod den terningformede, romanske granitdøbefont. Ikke fordi den er et fornemt stykke stenhuggerarbejde, men fordi den er så aldeles primitiv og smuk. De fire sider er prydet med ubehjælpsomt hugne dekorationer.

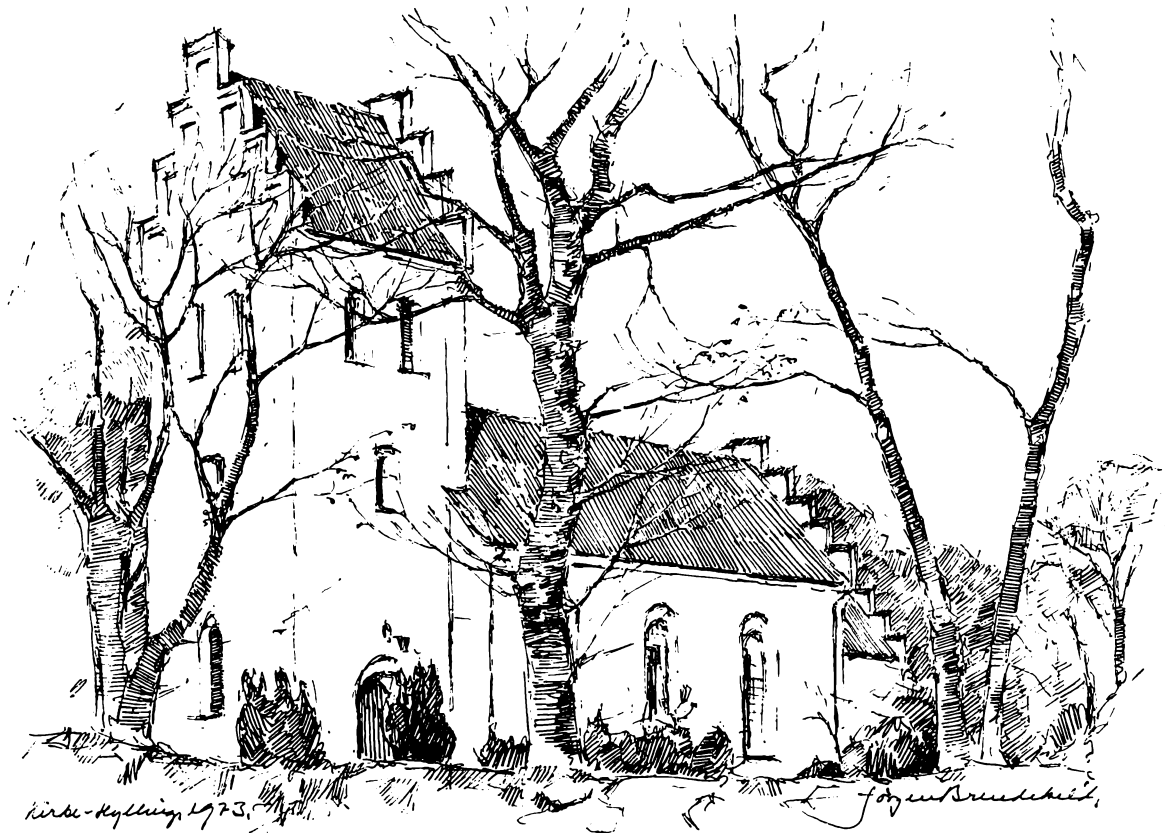
☆

Vi skal frem til året 1567, før man ved andet om Kirke-Sonnerup kirke end, at den var (og er) annekskirke til Rye kirke, men i dette år ved man, at den forhenværende lensmand fra Roskildegård, Jakob Brockendorf havde patronatsretten over kirken, men at den samtidig var kongelig ejendom. I en periode kom kirken tilbage under kronen, men i 1675 afhændede Christian V kirken til kancellisekretær Conrad Hesse, hvis hustru Anna Cathrine samme år havde arvet herregården Trudsholm efter sin mor. Efter at Trudsholm og kirken havde haft en fem-seks forskellige ejere i de følgende hundrede år, købte geheimeråd Frederik Christian Rosenkrantz Trudsholm i 1776, tretten år efter at han havde arvet Ryegård efter geheimeråd Iver Rosenkrantz og dennes hustru, f. Charlotte Amalie Scheel. Indtil 1824 besad slægten Rosenkrantz Trudsholm og Ryegård, men herefter overtog Henrik, greve Scheel dem begge og dermed de derunder liggende kirker.

Den 1. januar 1909 overgik Kirke-Sonnerup kirke til selveje.

KIRKE-HYLLINGE KIRKE

Kirke-Hyllinge kirke ligger nøjagtig på det sted, hvor trolden ønskede, den skulle ligge.

På alle sider er Kirke-Hyllinge kirkegård hegnet af kampestensdiger. Som kirken fremtræder idag, består den af en apsis, et kor, et skib, et sakristi og et tårn. Alt er hvidkalket, og kun apsis er tækket med bly, de øvrige bygningsafsnit er hængt med vingetegl.

Sådan har kirken imidlertid ikke set ud fra begyndelsen, skønt den ikke har fået ændret sit udseende slet så meget som så mange andre danske landsbykirker. Da frådstenskirken stod færdig i begyndelsen af 1100-tallet, bestod den af apsis, kor, skib og to tårne, de såkaldte tvillingetårne. Kun ganske få kirker i Danmark har haft romanske tårnbygninger eller med andre ord: er født med tårne. Kirke-Saaby kirke var også oprindeligt udstyret med tvillingetårne, men idag er kun det ene tilbage,

og i ændret udgave. Man har en ret sikker formodning om, at de kirker, der blev opført i begyndelsen af 1100-tallet, og som blev opført med tvillingetårne, er kirker som Hvide-slægten lod bygge. Skjalm Hvides søn Asser Rig (Asger Ryg) kan have været »rådgivende arkitekt« under opførelsen af kirken i Hwillinge. Han døde i 1140, 18 år før end hans søn Absalon blev biskop, og Kirke-Hyllinge kirke har helt sikkert været færdigbygget flere år forinden.

Engang i årene imellem 1450 og 1500 fik kirken sit sakristi på korets nordside, og muligvis fik den samtidig et våbenhus på sydsiden. Man ved i alle tilfælde, at et sådant har eksisteret indtil engang midt i 1600-tallet, hvor det blev revet ned. Begge bygninger var opført i munkesten.

Den oprindelige, romanske kirke var selvfølgelig med fladt, bjælkebåret bræddeloft, men midt i 1300'erne blev kor og skib overhvalvet. Samtidig med at hvælvingerne blev rejst og taget hævet, fik taggavlene deres kamtakker. Koret fik 11; men disse blev også korbygningens eneste prydding, idet man ikke forsynede den med de traditionelle højblændinger. Hvor mange kamtakker, skibets gavlfik, kan man ikke oplyse noget om idag, men sakristiet fik dem i alle tilfælde i et antal af syv, hvoraf den øverste er af ret beskeden format.

☆

En af de sidste dage i februar i året 1761 omkom nogle mænd ved en kæntringsulykke ved Frederikssund. Den ene af de forulykkede var fra Kirke-

Hyllinge, og d. 3. marts skulle denne begraves på sin hjemby kirkegård. I kirken sad de mange, der var mødt op for at deltage i højtideligheden. Kirkens klokker ringede, som de så ofte havde gjort, ud over sognet, og ingen nåede at reagere, da begge tårne pludselig styrtede sammen, og dele af dem faldt ned over skibet, knuste det og dræbte fem mennesker. Detté berettes under henvisning til notater i kaldsbogen.

I april året efter gik man i gang med at genopføre den beskadigede del af kirkebygningen og bygge et nyt tårn som erstatning for tvillingetårnene. Det nye tårn blev opført med ydermure af røde mursten. Ikke alene måtte kirken nu nøjes med eet tårn, men den måtte også tage til takke med et fladt loft i skibet i stedet for hvælvinger. I 1763 kunne den genopførte kirke tages i brug. Det nye skibs taggavl fik ni kamtakker og tårngavlene syv og samme antal fladbuede højblændinger. Det underste rum i tårnet blev indrettet til våbenhus.

☆

Når man fra våbenhuset går ind i kirkerummet, går man under pulpituret, som bæres af to doriske søjler foruden af to ret tynde jernrør, der skal assistere søjlerne med den tunge opgave. Pulpituret er naturligvis også fra 1762-63.

Efter besøg i mange landsbykirker har man i den grad vænnet sig til, at loftet skal hvælve sig op over een, at det ligefrem virker påfaldende med det flade, hvide loft i denne kirke, men egentlig taber rummet intet herved. Det loft, der blev lagt ved gen-

opførelsen, var et almindeligt bræddeloft, som i de romanske kirker, men i 1850 blev loftet pudset og hvidkalket, og samtidig fik samtlige vægge et ret forsvirligt pudslag.

☆

De reliefskærne dekorationer i stolegavlenes cirkelrunde topstykker leder tankerne hen på rokoko-stilen. De er udført efter tegning af P. Linde. Udfor opgangen til prædikestolen står et par stolegavle fra det gamle stoleværk, som blev opsat i kirken efter genopbygningen. Træværket fremtræder i hvide og lidt kølige, pastelblå farver, og det er lykkedes at finde en tæppeløber i samme pastelblå farve som stolenes staffering, hvilket ikke har en ringe andel i den harmoni, rummet er præget af.

☆

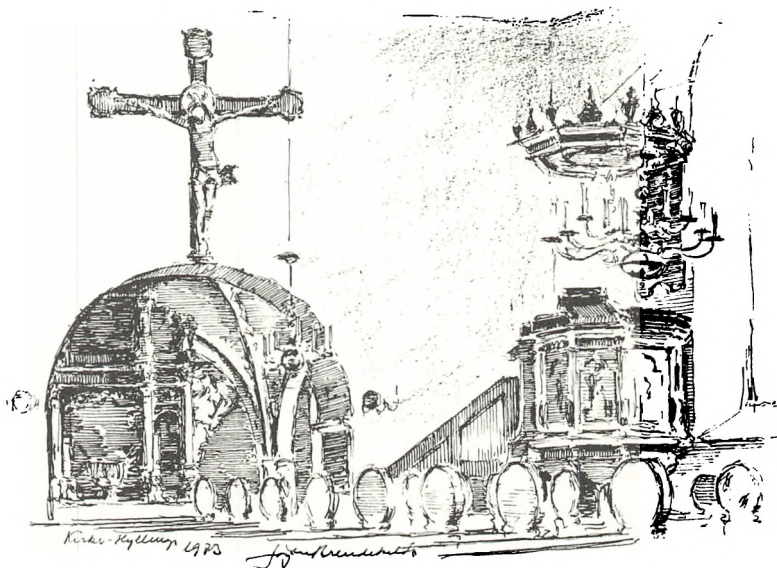
Stilmæssigt er prædikestolen fra barokkens sidste periode, og den er udført og opsat efter kirkens genopbygning. Stolen er polycromt stafferet, og maleren Jens Søndergaard har på

dens seks felter malt de fire evangelister suppleret med apostlene Paulus og Peter.

Størrelsesforskellen på skib og kor er meget stor i Kirke-Hyllinge kirke, og af den grund er triumfbuen ret lille i forhold til triumfvæggens ret store areal. Over den lille triumfbue er op-hængt et meget stort sengotisk korbuekrucifiks, som sikkert er et snitarbejde, der først i 1500-tallet er blevet udført hos en sydsjællandsk mester. Sidste gang, dette meget velbevarede stykke kunsthåndværk blev restaureret og stafferet, var i 1945, og den staffering, der dengang blev opfrisket, var påmalet i 1700'rne.

☆

Selve korbuen er dekoreret med kalkmalerier, som sandsynligvis er de ældste vægmalerier i samtlige sjællandske kirker. Kirke-Hyllinges romanske kirke har ikke været ret mange år gammel, før end disse primitive kalkmalerier blev malt på buens underside. Øverst genkender man Maria, og længere nede på buen er malt to mandsfigu-

Triumfbuen er meget lille i forhold til den store triumfvæg.

rer, men samtlige arbejder er efterhånden så udviskede, at det kniber med at skelne enkeltheder.

Korets krydshvælv er rigt udsmykket med kalkmalerier, men disse er gotiske, hvilket vil sige, at de er cirka tre hundrede år yngre. Motivet på hvælvets vestkappe menes at skulle være en gengivelse af Olav den Hellige i agterstavnen af en af datidens bådtyper, men man skal nok betragte bådens konstruktion med et vist forbehold. Manden, der stikker hoved og arme ud over rælingen, og som har besvær med et stykke tovværk, er sandsynligvis ved at lodde dybden, hvis han da ikke benytter sejlturen til lidt lystfiskeri. Den næste scene er knapt så fornøjelig, og tillige svær at få noget ud af, da den igennem de mange år er blevet meget svækket i farven. Motivet er udlagt som en afdød, en sjæl, der bliver transporteret bort i en trillebør; endda af fanden selv. Hvortil turen går, har man jo lov til at gætte på. Dette hyggelige intermezzo er malt på sydkappen. Nordkappen byder på et lidt mere tiltalende fremtidsperspektiv: Skt. Peter står og breder sine arme ud over en hel masse små salige sjæle, som er på vej til den himmelske bolig, der i form af en fæstning ses i baggrunden. Kalkmalerierne på østkappen bag alteret er det umuligt at se tydeligt, men det opgives at forestille døde, der står op fra deres grave, sjæle, der vejes på den himmelske vægt og andet, der kan give stof til eftertanke, og som sikkert i 1400-tallet og nogle hundrede år frem i tiden har virket stærkt på menigheden. Alle disse dekorationer

er udført af svende fra et værksted, der idag benævnes som »Isefjordsmesteren«. Det var et værksted, som man idag ville kalde »et team«, bestående af malersvende med et vist talent for dekorationskunstens område. Værkstedet formodes at have ligget i Roskilde, og hentydningen til Isefjorden refererer til, at malerne opererede meget på egnen omkring Isefjorden.

☆

Under »Isefjordsmesteren«s makabre dekorationer står en brusk-barokaltertavle fra begyndelsen af 1600'rne, men det er også alt, hvad man kan oplyse om den, idet navnet på den kunsthåndværker, der er mester for den, for længst er glemt, og det er trist, for arbejdet er aldeles storslået. Det vil føre for vidt at beskrive dette mesterstykke i enkeltheder, for motiver og ornamentik er så righoldige, at flere sider kunne ofres på det emne. Storstykkets midterfelt er udfyldt af et maleri, ligeledes af ukendt mester. Motivet er »Nadveren«, og det er malt på træ engang midt i 1700-tallet. Topstykket er prydet med Christian IV's kronede monogram omgivet af barokornamentik. Det bæres af to korintiske helsøjler, som står foran storstykket. Altertavlen hviler på et muret alterbord fra engang i første fjerdedel af 1500-tallet. Det er nu helt pudsdækket og fortil skjult af de meget forfaldne rester af et brusk-barokalterbordspanel fra midt i 1600'rne. Dette er igen skjult af det traditionelle, vinrøde fløjlsbetræk med et påsyet guldkors, men hvis man letter lidt på dette stof, vil man se et al-

terbordspanel, som nok fortjener at blive restaureret og komme frem i dagens lys igen.

☆

Kirkens døbefont er romansk. Materialet er granit, og den minder meget om den type, man kalder »Roskildetypen«.

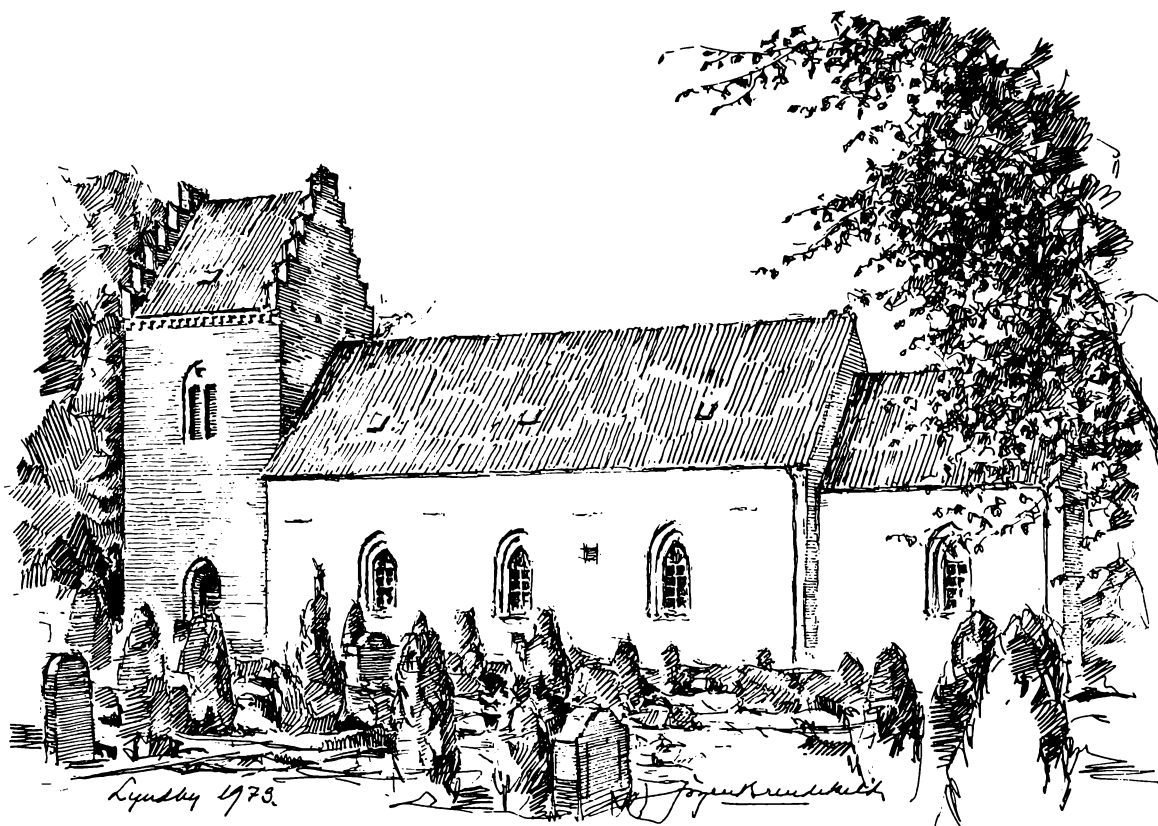
☆

Tilbage er nu blot at gå så langt tilbage i tiden som muligt for at finde frem til kendsgerninger om kirkens eksistens og om hvem, der har sat sit præg på dens historie. Desværre må vi igen så langt frem i tiden som til reformationens indførelse i Danmark, før end vi har eksakt viden om Kirke-Hyllinge kirke. Den blev i 1536 kongelig ejendom, kom under kronen, men i 1649 overdrog Frederik III kirken til Niels Trolle på Trollesholm og Ryegård. Da Ryegård midt i 1700-tallet blev solgt til geheimeråd Frederik Christian Rosenkrantz, fulgte kirken med. Den forblev i Rosenkrantz'ernes varetægt indtil 1910, hvori den den første dag i året overgik til selveje.

Kirke-Hyllinge kirkes lille blytækkede apsis.

LÝNDBY KIRKE

Først i 1834 fik Lyndby kirke sit nuværende tårn i røde sten.

Det var, som om Lyndby kirke og jeg havde den samme følelse af ubehag den dag, jeg stod i det syd-østlige hjørne af dens kirkegård og gjorde de hæderligste forsøg på ikke at ryste på hånden af kulde og hindre at pennen ramte tegnepapiret et andet sted end påtænkt. Den fugtig-kolde efterårsblæst pøb netop fra syd-øst og fik mig til at trække hovedet ned imellem skuldrene for om muligt at formindske kroppens overflade og dermed begrænse varmeafgiften. Det samme syntes Lyndby kirke at gøre, men man må vist gå ud fra, at kirkens tårn ikke er så meget som een centimeter højere oppe over skibets tag i mildt og solrigt sommervejr end på en kold efterårsdag.

☆

Skønt det egentlig kunne være fristende at begynde

med en beskrivelse af kirken, som den tager sig ud i 1973, og så gå den modsatte vej end den sædvanlige: Fra vor tid og tilbage igennem de mange, mange år, kirken har eksisteret, og så afslutte beskrivelsen med den første sen-romanske kirkebygning, som blev opført på denne vidunderlige plet i Volborg herred ret tæt ved Roskilde fjord engang i 1200-tallet, så vil det nok alligevel være mindre kompliceret for læserne, hvis jeg følger traditionen og lader historien om Lyndby kirke begynde med begyndelsen.

☆

Kor og skib er altså sen-romansk. Begge er opført af frådstenskvadre, og der er ikke foretaget nogen form for forlængelse af den oprindelige bygning, så Lyndby kirke må, på den tid, den blev bygget, have

været en ret anelig kirkebygning, hvad længdemål angår.

På det sted, hvor idag sydlangmurens vestre vindue sidder, har der i sin tid ligget et våbenhus, som formodes at være opført af munkesten og tilbygget skibet engang i 1500'erne.

De oprindelige trælofter blev for korets vedkommende brudt ned sidst i 1300-tallet og blev erstattet med krydshvælv. Omkring 100 år senere blev det skibets tur til at få sine hvælvinger, og samtidig blev tagkonstruktionen ændret, så taget blev højere og stejlere. Korets østgavl menes at have fået sine 13 kamtakker ved samme lejlighed. Under pudslaget vil man på denne gavl kunne se, hvortil de oprindelige frådstensmure går, og de røde munkesten begynder.

☆

I 1591 blev der hos klokkestøber Matthias Benninck støbt en klokke, som sandsynligvis er støbt til Lyndby kirke. Denne og en anden klokke, som ikke eksisterer mere, blev ophængt i et klokkehus, der som tagrytter sad på skibets vestende. Senere, i 1724, fik kirken en ny klokke, men umiddelbart herefter må klokkehuset være blevet fundet for medtaget og uforsvarligt til den store belastning, hvorfor det blev nedrevet. Klokkerne blev på en eller anden idag ukendt måde ophængt på skibets vestgavl indtil en anden løsning af problemet kunne findes. Skønt kirken i 1752 blev overtaget af Holstein på Ledreborg, må hans kongelige majestæt alligevel have haft et ord at skulle have sagt, når der skulle foretages ændringer på de kirker, der tidligere havde været underlagt kronen, for der foreligger, som svar på en ansøgning, en skriftlig tilladelse til greven til at udskifte blytaget med et tegltag samt at lade opføre et nyt tårn i form af en ny tagrytter på skibets tag, samme sted, som den første havde haft sin plads. Det blev tømrermester Jens Peter Pfütznér der både tegnede og udførte det nye klokkehus. Ved samme lejlighed blev et stykke af skibets vestgavl ommuret, idet man udskiftede de gamle, oprindelige frådsten med røde mursten. Imidlertid kunne Pfütznérs tagrytter, som med sit sekskantede, løgformede spir dårligt kan have været i større harmoni med den romanske kirkebygning, ikke holde stand imod de klimatiske forhold længere end til 1804. Derfor måtte klokkerne endnu engang skifte plads, og man opførte en klokkestol el-

ler klokkestabel et stykke fra kirkebygningen, hvor klokkerne midlertidigt kunne ophænges. Igen måtte man fra Ledreborg anmode om kongelig tilladelse til at opføre endnu et klokketårn; men denne gang skulle det være en muret tårnbygning i forlængelse af skibets vestgavl. Ifølge kaldsbogen påbegyndtes opførelsen i 1806, men vanskelige tider standsede byggeriet på halvvejen i en periode af 26 lange år, og først i 1833 kunne man fortsætte, for endelig et år senere at indvie det nye tårn. Man mener, at det sydvendte våbenhus blev revet ned, inden man påbegyndte opførelsen af tårnet, idet den underste del af tårnbygningen er opført dels af gamle munkesten, som mest sandsynligt er materialer fra det nedrevne våbenhus, og dels af mindre, røde mursten.

Imod syd, vest og nord har klokkestokværket tvil-

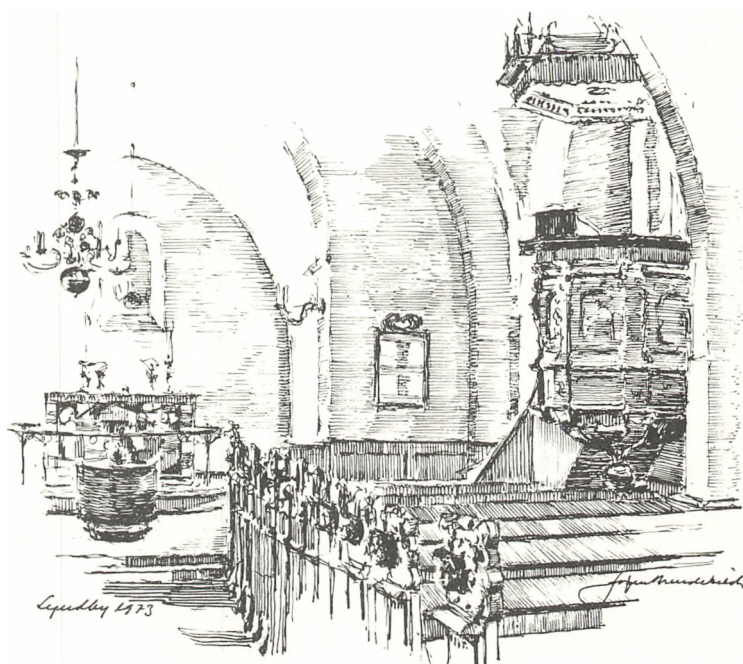
lingeglamhuller. I spidsbuede blændinger sidder de tvillingedelte glamhuller under et lille, cirkelrundt glughul. Dog har der på grund af tårnets højde, eller mere rigtigt, manglende højde, ikke været plads til glamhuller imod øst. Under tagfladernes udhæng er tårnets langmure afsluttet med et par skifter muret i tandsnitsmønster. Tårngavlene er afsluttet med hver 11 kamtakker.

Kor og skib er hvidkalkede, hvorimod tårnet fremtræder i røde sten.

☆

Omtalen af kirkens interieur skal begynde med de inventardele, jeg ikke fik lejlighed til at se og kun kan beskrive ud fra indtryk fra fotografier og beskrivelser.

Der er først kirkens altertavle. Den blev nedtaget i Januar i år (1973) for at blive restaureret på Nationalmuseet. Det er en tavle fra år 1700. Storfeltet er udfyldt af et maleri med motiv: Nad-

Kirkens altertavle er til restaurering, men koret kan næppe være smukkere med end uden tavlen.

veren. Topstykket danner rammen om et maleri af den korsfæstede Kristus. Storfeltets vinger er et meget ukompliceret stykke træarbejde, som ud fra billeder og omtale at dømme ikke er særligt smukt. Det er »semper ardens-motivet«, den brændende fakkel eller i dette tilfælde mere noget, der minder om to slanke vaser, ud af hvis åbninger der rejser sig en flamme. De to andre træarbejder, der på nuværende tidspunkt er til restaurering, er en prærestol og en degnestol.

Prærestolen er et bruskarok-arbejde fra midt i 1600-tallet, og man formoder, at Caspar Snedker (Lubbeke) er mester for det. Degnestolen er noget ældre. Den er i sen-gotik og af ukendt oprindelse.

☆

Jeg oplevede altså ikke det »fuldt møblerede« kor, men lad mig vove at påstå at korets interieur næppe kan være smukkere med end uden altertavlen. Selvfølgelig bør kirkerne beholde og bevare de sjældne og fornemme stykker kunsthåndværk, som vor tids mennesker ikke har håndlag og skaberevne nok til at udføre, men det sker, at et interieur er smukkere uden. Når man træder ind i Lyndby kirke fra våbenhuset i tårnrummet og går ned ad kirkegulvet, så er det et stilrent korparti at se ned imod. Det enkle alterbord med det blændede, romanske rundbuevindue over, virker så rent. Skønt problemet omkring altertavlen i Roskilde domkirke intet har med Lyndby kirke at gøre, så har der jo været talt en del frem og tilbage om genopstillingen af det enestående pragtværk af en

altertavle, der blev nedtaget efter branden. Fratager denne tavle i virkeligheden domkirkerummet noget af dets storslåethed? Hæmmer den det storslåede syn ned igennem hele rummet? Resultatet blev, at det er vigtigere at beholde et så enestående kunstværk og lade kirkens besøgende glæde sig over synet.

Som koret i Lyndby kirke tager sig ud idag (Oktober 1973) virker det i alle tilfælde smukt med det interessante alterbordspanel, som på afstand godt kunne tage sig ud som et nutidigt, nonfigurativt maleri, men som på nærmere hold viser sig at forestille de tre hellige kongers tilbedelse af barnet i stalden i Bethlehem. Det er et sen-gotisk arbejde fra første fjerdedel af 1500-tallet, og det er malt på krideret træ. Panelet på alterbordets bagside består også af et samtidigt maleri på træ. Motivet her er Kristus, der efter opstandelsen åbenbarer sig for en kvinde. Sandsynligvis Maria Magdalene. Dette gamle billede er ikke restaureret, og store dele er skallet af.

Under dette træværk skjuler sig et frådstensalterbord, som muligvis er det oprindelige.

Midt for alterskranken står kirkens cylindriske, romanske granitdøbefont, som i sin enkle udformning og sine harmoniske proportioner er et smukt stykke arbejde.

☆

Samtlige kirkens stolestader er fra samme periode og samme værksted. De er udført midt i 1600-tallet af Caspar Lubbeke og hans svende på værkstedet i Roskilde. I midten af hver af gavlenes topstykker sidder et lille, reliefskåret eng-

lehoved omgivet af barok-ornamentik. I udformning er gavlene meget ens, men hvad højde angår, varierer de en del, hvad man bedst opdager, når man stiller sig lige op ad en af rækkerne og ser ned langs gavlene; men sandsynligvis er det gulvet, der igennem årene er sunket lidt hist og her, og ikke Caspar Snedker og hans svende, der ikke har kunnet holde målene. Alt stoleværket er egetræsmalet, en foretelse fra forrige århundrede, som idag betragtes som en mis-handling af det smukt udførte snitarbejde. Under dette lag af trist okkerbrunt med de imiterede årer er gavlene ganske givet polycromt stafferede, og man må håbe, at det engang må blive muligt at få fjernet det nuværende, skæmmende farvelag, og enten afdække den originale staffing og få denne skånsomt opmalet, eller også fjerne samtlige farvelag og lade gavlene fremtræde i ubehandlet træ.

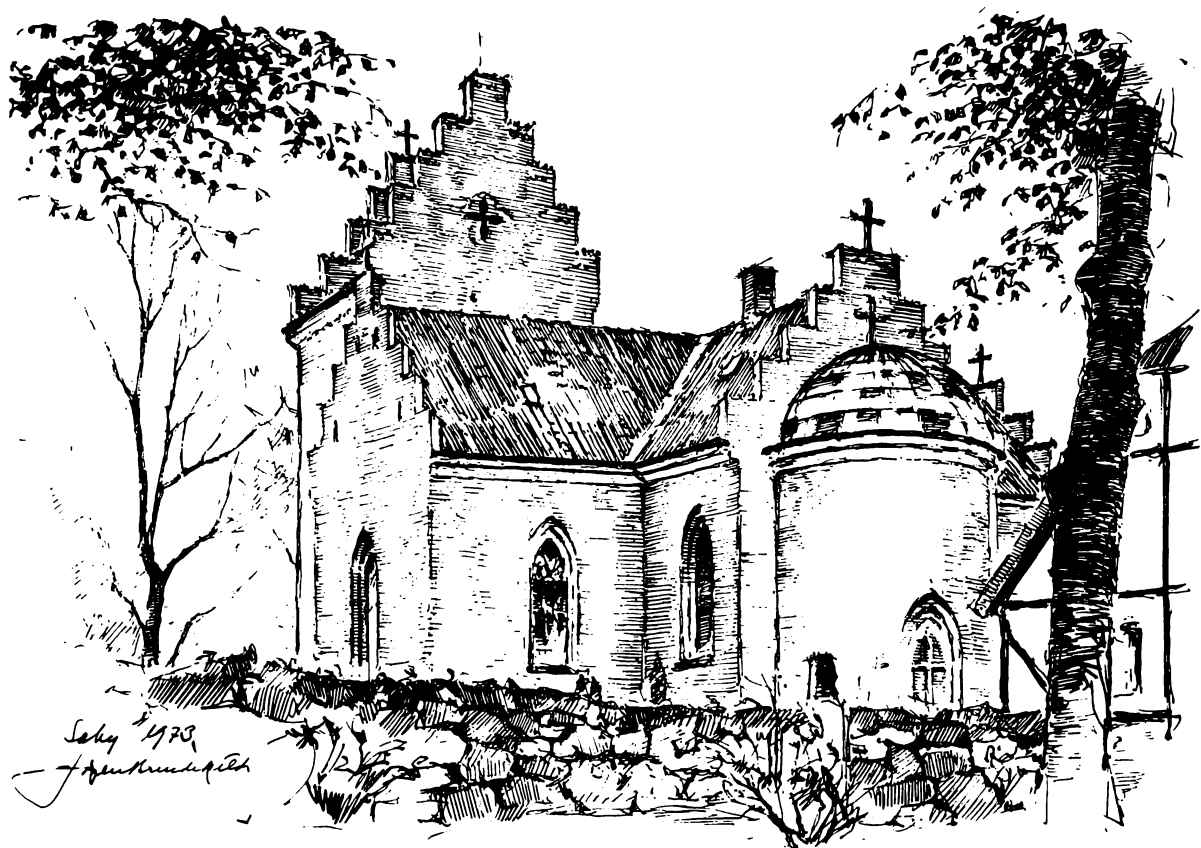
Også det på skibets nordvæg hængende korbuekru-cifiks fra første halvdel af 1500-tallet har fået samme ublide behandling, hvad overmaling angår. Kors-træet er ikke samtidigt.

☆

Efter reformationen kom kirken under kronen, men i de første år af 1700'erne lod Frederik IV kirken underlægge Lindholm, som dengang ejedes af Christian Ludvig v. Plessen. Imidlertid overtog Johan Ludvig, greve Holstein på Lejregård (Ledreborg), kirken i 1756, og slægten Holstein har haft den under protektion indtil d. 1. januar 1911, hvor den overgik til selveje. Kirken er annekskirke til Kirke-Hyllinge kirke.

SÆBY KIRKE

Sæby kirke set fra præstegårdens indkørsel.

Den bliver ofte kaldt Hornsherreds domkirke, men skal den endelig betragtes som en ukronet dronning over et herreds kirker, må det blive over kirkerne i Volborg herred, for skønt Sæby ligger et stykke oppe i den del af Sjælland, der nok, rent geografisk betegnes som Hornsherred, så hører Sæby sogn til Volborg herred.

Som den ligger i dag og ser domkirkelig ud med sine høje mure, sine to sideskibe, sin apsis og sit majestætiske tårn, er der ikke noget at sige til, at denne kirke har fået det ærefulde tilnavn.

Normalt ville man vel nok bringe beretningerne om en kirkes historie og hele dens tilværelse i kronologisk orden, men for denne kirkes vedkommende føles det mere naturligt at lade beretningerne tage sin begyn-

delse i året 1824; det år, da kirken fik sit nuværende og meget karakteristiske udseende.

Hvis det er autentisk, hvad der fortælles i sognet, så styrtede en stor del af den gamle kirke sammen juleaften i året 1823. Kirkens daværende ejer, geheimekonferensråd Nicolay A. Holten, som også var direktør for det engang eksisterende Øresunds toldkammer, lod omgående kirken genopføre på egen regning og efter egen smag. Omkring de få tilbageblevne mure af den oprindelige bygning opstod den nuværende kirke i gule sten, og resterne af det romanske anlæg samt det gotiske tårn blev skalmuret med samme slags sten. De i 1824 opførte afsnit af kirkebygningen er de to sideskibe, det stykke skib, der ligger imellem disse, koret og

apsiden. Det færdige resultat blev en stor korsbygget kirkebygning i ny-gotisk stil. En bygning, som i størrelse og udformning adskiller sig væsentligt fra de traditionelle, danske landsbykirker. Kirken er tegnet af professor, arkitekt C.F. Koch.

Samtlige af kirkens gavle er forsynet med ni kamtakker, hvoraf den øverste er prydet med et ret stort kors. Dog er tårnets østgavlkamtak undtaget. På toppen af det halvkugleformede apsis-tag, helt op ad korets østgavlmur findes også et kors. Kirkens mange gavle er ikke prydet med nogen form for blændinger, men tårnets taggavle er forsynet med et glughul, formet som en firbladet blomsterkrone, indsat i en firkløverformet blænding. På samtlige sider af tårnets klokkestokværker

et spidsbuet glamhul. Hvert af disse er flankeret af to smalle spidsbuede blændinger, lidt lavere end glamhullet.

Som allerede anført, er de nyere bygningsafsnit opført i gule sten, og de få frådstensmure, der er tilbage af den oprindelige, romanske kirke og det gotiske tårn, er skalmurede. Tårn og apsis er blytækkede og resten af bygningerne er teglhængte.

Inden vi går ind i kirken, skal vi lige ofre nogle ord på den gamle, den oprindelige kirke, der udgør kernen i den store gulstensbygning, som i dag knejser majestætisk op over de gamle kampestensdiger og den øst for kirken liggende præstegård, som i øvrigt er en materialiseret drømmepærestegård. Kun imod denne hegnes kirkegården af et stykke mur fra engang sidst i 1700-tallet.

Kernen i det hele er, som allerede anført resterne af det romanske frådstensskib, og disse indskrænker sig til de stykker langmure, der strækker sig fra sideskibene til våbenhuset i tårnrummet, samt til nogle ganske få og små rester af murværket imellem skib og våbenhus.

Det romanske skib blev overhvælvet sidst i 1300'erne eller først i 1400-tallet. Det var også i 1400'erne, kirken fik sit gotiske tårn i røde munkesten.

☆

Er kirkens eksterieur i gotik, så er interieuret til gengæld i udpræget senempire. Interieuret i Sæby kirke er meget ualmindeligt og meget festligt. De landsbykirker, der ikke er smyk-

kede med kalkmalerier, er som regel hvidkalkede, men i denne kirke er hvælvingerne og det meste af væggene hvide, men omkring buer og arkader er kalket brede, okkergule bånd, og endelig stråler den hvælvede apsisvæg i den letteste og sarteste pastelblå og giver rummet en enestående elegance.

Altartavlen er et arbejde af C.W. Eckersberg; et ret stort maleri af Kristus, der efter sin opstandelse giver sig til kende for de to kvinder. Værket er udført i 1823, og den samtidige spidsbuede guldramme er prydet med stukornamentik med akanthusblade som motiv.

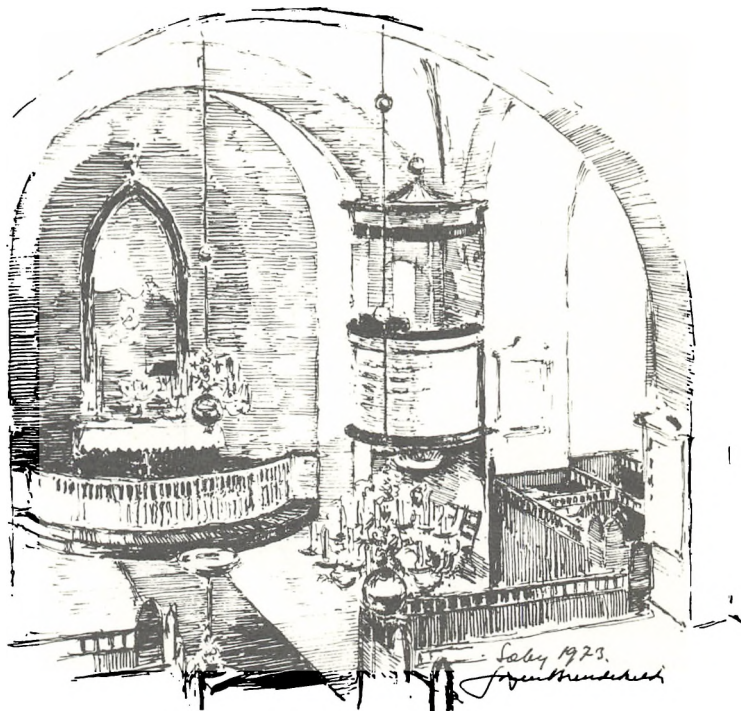
Alterbordet under Eckersbergs arbejde er et stofomhængt træalterbord.

En anden af vore store, afdøde kunstnere er repræsenteret i denne kirke. På skibets langvægge er op- hængt et par gipsrelieffer af

Hans Vilhelm Bissen. Motiverne er henholdsvis Kristus og de små børn og opvækkelsen af den døde Lazarus. Det kan lige bemærkes, at reliefferne ikke kan være ophængt i forbindelse med kirkens genopbygning, idet billedhuggeren Vilhelm Bissen først blev født i 1836.

Kirkens cylinderformede, hvidlakerede empire-prædikestol med guldornamentik er udover at være prydet med disse typiske empire-redekorationer også dekoreret med femte vers af Johannes-evangeliets 17' kapitel, som i gyldne reliefbogstaver er monteret på den del af stolen, der vender ud imod gangen. Lydhimmelen er i samme stil som prædikestolen og også fra 1824.

Kirkens døbefont er af messing eller malm. Den er udformet som et halvkugleformet fad på en stilk, som slutter i en kvadratisk fod.

Fra organistens plads får man et godt indtryk af kirkerummets størrelse.

Også denne er fra 1824, og den er tegnet af professor, arkitekt Hetsch, der ligesom altertavlens skaber, C.W. Eckersberg, hørte til N.A. Holtens københavnske omgangskreds.

☆

Stoleværket er politurbehandlet egetræ og sandsynligvis tegnet af kirkens arkitekt. Gavlene har spidsbuede topstykker med relief-skårne palmetter som dekoration.

Over indgangsdøren hvælver pulpituret sig frem i rummet som en stor halvcylinder. Det er delvis lukket, og ligesom prædikestolen er dets facade hvidlakeret og guldstafferet. Opgangen til pulpituret og dermed til orglet er i våbenhuset i Tårnrummet (våbenhuset).

Rundt om på kirkens

vægge hænger minder om svundne tiders store slægter: Kistebeslag fra Rosenkrantz'ernes, Krabbe'ernes og flere andres kister. Allesammen kister, der har rummet medlemmer af slægter, som i kraft af at besidde Egholm og Krabbesholm blandt andre kirker også ejede Sæby kirke. Adelige, som dengang fik deres sidste hvilested under den gamle kirke eller på dens kirkegård.

Der er intet at berette om den oprindelige kirkes første 400 år, som var dens katolske epoke. Først om tiden efter reformationen har man en blanding af viden og formodning om kirkens historie og tilhørsforhold. Den var underlagt kronen fra 1536 og til 1650. I dette år overdrog hans kongelige majestæt Frederik III, kirken til Oluf Rosenkrantz til Egholm. Samme baron Ro-

senkrantz grundlagde sammen med sin gemalinde, Birgitte Krabbe, godset Krabbesholm. Begge godser skiftede ret ofte ejere igennem de mange år, og dette medførte selvsagt, at de omkring godserne liggende og underlagte kirker også så sig underlagt skiftende slægter. Blandt de kendteste var, foruden Rosenkrantz'erne, Krabbe'erne, Scheel'erne og muligvis Danneskjold Samsø'erne.

Den sidste, der på mere end en måde investerede penge i Sæby kirke, var geheimekonferensråden, som købte den i 1810, for fjorten år senere at ofre enorme summer på dens genopførelse efter bygningens delvise sammenstyrtning i 1823.

Ikke alene rejste han en ny kirke i Sæby sogn, men han rejste samtidig sig selv et værdigt mindesmærke.

GERSHØJ KIRKE

Gershøj kirke havde i sin tid både sakristi og sidekapel bygget til nordsiden af henholdsvis kor og skib, men begge dele er for længst revet ned. Kun den blændede arkade viser, hvor sidekuppet stødte til skibet.

Nu er den altså rødkalket, og det bliver det desværre nok ikke let at gøre noget ved, men skønt den selvfølgelig i kraft af farven adskiller sig ret væsentligt fra de andre kirker i Volborg herred, så er det ligesom om, den samtidig har mistet noget af sin ynde. Den røde farve har desværre den kedelige egenskab at blive blakket, og det er netop det, der er sket med Gershøj kirkes røde mure. Bag den røde farve skjuler sig for hele korets og for det halve af det nuværende skibs vedkommende de oprindelige, romanske frådstensmure.

Kirken i »Geshø« eller »Gæshøwgh«, hvad der så har været det korrekte navn dengang i 1100'erne, da kirken blev opført, var, hvad grundareal angår, ikke stort anderledes end andre nyopførte kirker dengang. Derimod har loftshøjden nok

været noget over det sædvanlige. En egetræsbjælke, der spænder fra langmur til langmur i skibet oppe foran triumfbuen, har været den ene af den romanske kirkes bærende loftsbjælker, og i modsætning til de fleste andre kirker har man ikke haft nødt til at ændre bygningens taghøjde, da kirken skulle overhævelses.

Det blev kirkens kor, der først fik sine hvælvinger, og det har ret sikkert været engang midt i 1300-tallet. Rundt regnet 50 år senere blev det skibets tur, og dette fik sine nuværende hvælvinger.

Muligvis blev våbenhuset bygget til i samme periode. Det blev opført i munkesten i munkeskifte. Også vestforlængelsen, der sikkert også blev tilbygget inden udgangen af 1400-tallet, er af munkesten, men hvis ikke denne del af skibet var både pudset og kalket, ville man

kunne se, at de røde mure er prydet med bælter af fråd- og kampesten.

Den sidste af de tre gotiske tilbygninger er kirkens tårn, som sandsynligvis er et halvt hundrede år yngre end vestforlængelsen. Også dette er opført af røde mure i munkeskifte, men hist og her er indmuret kampesten henholdsvis i regelmæssige bånd og helt vilkårligt anbragt i mureværket.

Engang sidst i middelalderen, i første halvdel af 1500'erne, blev kirken udvidet med et sakristi og et sidekapel. Begge dele blev senere revet ned, men som et synligt bevis på sidekappellet tidligere eksistens står idag den blændede spidsbue-arkade, som forbandt skibet med sidekappellet. Midt i den blændende arkade er i dag et rundt vindue, som i 1943 fik

indsat et glasmaleri af Johan Thomas Skovgaard.

I korets gavl var i sin tid et rundbuet vindue, som nu er tilmuret. Taggavlen har været prydet med et kors, indhugget i frådstenene, men idag skal man se ret godt efter for at få øje på resterne af korsfiguren. Taggavlen afsluttes af en gavlkam. Skibet er derimod udstyret med de traditionelle kamtakker i et antal af 11. Tårnet har imod øst, syd og vest to fladbuede glamhuller, men imod nord må det nøjes med eet, som det er almindeligt for vore gamle kirketårne. Begge taggavlene er prydet med ni aftrappede højblændinger, hvoraf den midterste er en stavdelt tvillingeblænding. Kamtakkerne følger blændingerne i antal. Alle blændingsbundene og samtlige vindueslysninger er hvidkalkede. Tagfladerne er hængt med henholdsvis gamle munketegl og vingetegl, og flere af kamtakkerne har endnu munketegl som afdækning.

☆

Inde i våbenhuset, lige til venstre for døren ind til selve kirkerummet, står en egetræs-pengeblok, så helt og aldeles jernbeslået, at man skal se meget nøje efter for at opdage, at der under jernbåndene overhovedet findes træ. Blokken er fra engang midt i 1600'rne.

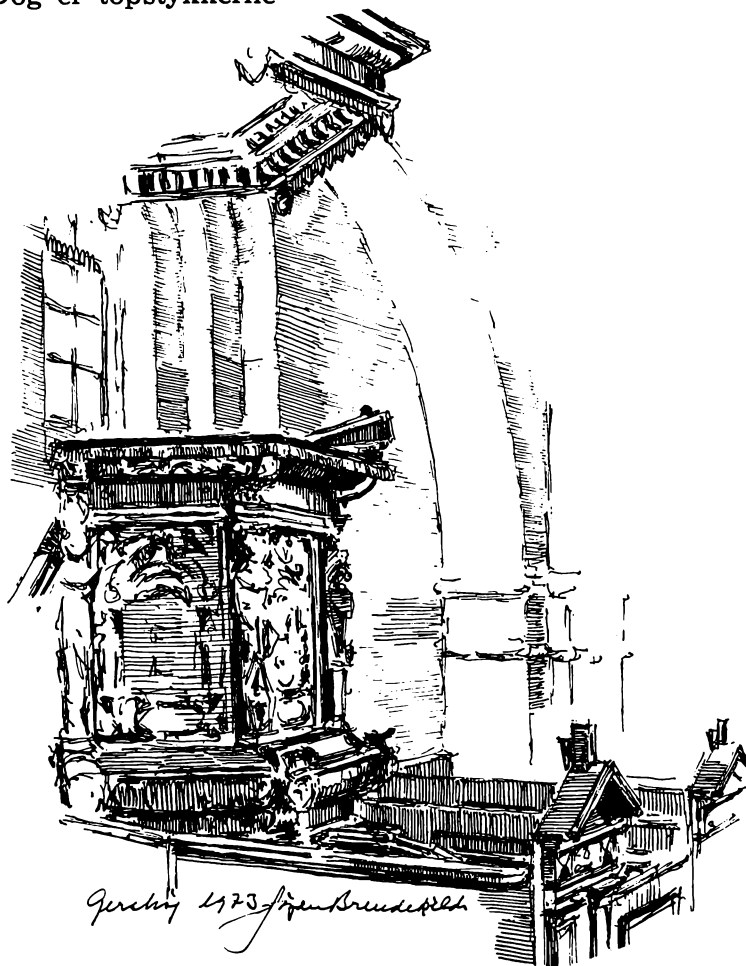
På turen opad kirkegulvet op imod koret passerer man en række helt vidunderlige stolegavle i ungerenaissance. Ingen ved idag, hvem den kunsthåndværker var, der engang midt i 1500-tallet snittede de

stilrene, rundbuede topstykker, og heller ingen ved, hvem der har båret de navne der er reliefskåret i frisefelterne på nogle af gavlene eller hvis våbenskjold det er, som ligeledes i relief er snittet i flere af topstykkerne. Vi må nøjes med at glæde os over det smukke og velbevarede kunsthåndværk, som er overleveret os i form af bogstaver, skjolde, dekorative figurer, muslingskaller, blomster og akantusblade. Stoleværket er malet i en ret ubestemmelig brun-grå farvetone, som man, efterhånden som man møder den i den ene kirke efter den anden, kunne få i sinde at kalde »folkekirkegrå«. Dog er topstykkerne

ikke slet så triste i farven, idet reliefferne fremtræder på en stafferet baggrund.

Imellem gangen og prædikestolen, står idag to herskabsstole fra sidste halvdel af 1500'rne. De er dekoreret med påmalede, polycrome våbenskjolde og blomstermotiver. Den ene stol bærer initialerne H O R K og den anden F B K. Dertil kommer årstallet 1684. Initialerne står for henholdsvis Hr. Oluf Rosenkrantz og Fru Birgitte Krabbe. Oluf, baron Rosenkrantz var i en årrække ejer af kirken i sin egenskab af besidder af Krabbesholm, som han havde oprettet i 1673, og som var opkaldt efter hans ægtemage.

☆

Brix Michgells prædikestol og de to herskabsstole i Gershøj kirke.

Over disse herskabsstole, som altså nu har deres plads ved prædikestolen, hvor de næppe har været placeret fra begyndelsen, rejser prædikestolen sig i al sin renaissancepragt. Den er et typisk stykke Brix Michgell-arbejde, og årstallet 1625, som er det ene af de tre årstal, som er påmalet stolen, er ganske sikkert året for stolens tilblivelse og første staffering. De øvrige, påmalede årstal henviser til senere restaureringer og opstafferinger. Stolens tre felter indeholder relief-skårne, ny-testamentlige motiver: gravlæggelsen, opstandelsen og himmelfarten. Det fjerde felt, må man vist sige, er en fremtidsvision, idet mester Brix her har foreviget sin personlige opfattelse af dommedagen.

☆

I skibets nord-østhjørne, lige op imod triumfbuen, står kirkens romanske granitdøbefont. Den er cylindrisk og uden nogen form for udsmykning, men er i al sin enkelhed en særdeles smuk døbefont.

Ligeså smukt og stilrent er kirkens munkestensalterbord, som sandsynligvis er opmuret engang i 1400-tallet, men senere restaureret, hvad de meget hvide og intakte fuger tydeligt røber.

Over alterbordet er op-hængt et maleri fra 1846. Motivet er »Lad de små børn komme til mig«, og signaturen fortæller, at A. Thomsen er mester for arbejdet. Den fladbuede guldramme, som omgiver billedet, er fra samme år.

En lille, beskedent udseende genstand på korets nordvæg er nok værd at

betragte nærmere. På en lille knægt er ophængt et lille malmrøgelseskar fra engang i 1200-tallets sidste halvdel. Låget er udformet som en korsbygget kirke, og det er egentlig en gåde, at denne lille sjældenhed stadig har sin plads her i kirken og ikke er blevet overflyttet til Nationalmuseet, ligesom det er tilfældet med et næsten identisk kar, der hørte til inventaret i Sæby kirke.

Der findes en helt uerstatelig sølvgenstand i Gershøj kirke, som man desværre ikke til daglig har nogen mulighed for at se: kirkens gotiske alterkalk fra 1377. Formodentlig er den Danmarks ældste vasa sakra (hellige kar). Man mener, at den er skænket kirken af dronning Margrethe I. Den latinske indskrift på alterkalkens fod fortæller, oversat til dansk, at »kalken til salige Laurentii kirke i Gershøj (Geshøe) blev påbegyndt og fuldført i det Herrens år 1377«.

☆

Inden vi går over til at se nærmere på kirkens ejerforhold igennem de mange år, den har eksisteret, kan lige nævnes, at kirkegården imod syd er hegnet af en kampestensmur, og at indgangsportalen i denne mur er at regne for et gotisk munkestensarbejde, hvis kamtakker ikke ligefrem kan siges at være ens i højde og bredde. Heller ikke højblændingerne er plaget af nogen form for konformitet. Ligesom kirkebygningen er portalen rødkalket og blændingsbundene i de meget uens blændinger er hvidtede. Resten af kirkegården er

hegnet af kampestensdiger.

Som anført i begyndelsen, blev kirken viet til Skt. Laurentius, men hvad der er overgået den i den lange katolske periode, har vi ikke kendskab til. Det blev som sædvanligt først efter reformationsåret 1536, at det blev muligt at følge dens historie.

Efter at have været underlagt kronen i 114 år efter reformationen overdrog landets daværende konge, Frederik III, kirken til Oluf baron Rosenkrantz til herresæderne Egholm og Krabbesholm. Herefter fulgte Gershøj kirke Sæby kirke, til hvilken den var annekskirke. Rosenkrantz's og Birgitte Krabbes svigersøn, Mogens Scheel, overtog senere godserne og dermed kirkerne. Herefter overgik både godser og kirker til Mogens Scheel's datter, Birgitte, og dennes gemal, Otte Krabbe. Igennem en lang årrække var det så igen Rosenkrantz'erne, som var ejere. Det er også ret sandsynligt, at slægten Danneskjold-Samsøe på et tidspunkt har haft jus patronatus (ejendomsretten) over begge kirker, idet denne slægt i begyndelsen af 1800'erne i nogle år var ejer af Egholm og Krabbesholm.

Igen i 1810 skiftede kirkerne ejer, idet geheimekonferensråd og senere direktør for Øresunds toldkammer, N. A. Holten, købte Krabbesholm og begge kirker. De forblev under Krabbesholm, indtil de overgik til selveje. For Gershøj kirkes vedkommende var det den 1. januar 1911, hvorimod hovedkirken i Sæby var overgået til selveje to år tidligere.

TUNE HERRED

GREVE KIRKE

Imod nord er Greve kirkegård hegnet af en middelalderlig mur med en sen-middelalderlig indgangsportal

Greve kirke i Tune herred er en både smuk og interessant bygning. Kirken præsenterer sig bedre set fra syd, men rent arkitektonisk må nordsiden nok betragtes som den mest seværdige.

Den gamle del af kirkegården er hegnet af middelalderlige, teglhængte mure af kridtkvadre og munkesten, som afløser hinanden uden noget bestemt system. Hist og her forneden i muren brydes den hvide flade af store kampesten, som udgør murens fundament.

Den senmiddelalderlige, nordvendte indgangsportal har port og fodgængerlæge. Kirkegårdsudvidelsen imod nordvest og syd er hegnet af hvidtede rødstensmure med indvendige blændinger.

☆

Den romanske del af kirkebygningen består af apsis, kor og skib, som alle er opført i sidste halvdel af 1100'erne. Som byggemateriale er anvendt kridtkvadre og frådstenskvadre, og undertaget korets langmure, som

blev ommuret i begyndelsen af 1870'erne, består den romanske del af bygningen af de oprindelige materialer, men et tykt pudslag og mange lag hvidtekalk dækker nu de gamle mure. Det sen-romanske våbenhus blev sandsynligvis allerede opført i begyndelsen af 1200-tallet. Bag hvidtekalke og pudslaget skjuler sig røde munkestensmure.

Lige omkring år 1400 blev kor og skib overhvalvet, og meget tyder på, man samtidig påbegyndte opførelsen af tårnet. I alle tilfælde er den underste del af dette ret sikkert fra begyndelsen af 1400'erne, hvorimod tårnets øverste del er små 100 år yngre. Den lille afsats på tårnets mure er overgangen imellem de to perioder. Tårngavlne har syv kamtakker, som engang op imod vor tid er blevet ommuret. Gavlne er prydet med højblændinger.

De nuværende vindueslysninger er ikke oprindelige, men både omkring skibets syd- og nordvindue

kan den første lysningsform endnu ses som en niche, hvori de nyere vinduer sidder. Støttestøtten på tårnets sydvestlige hjørne er fra nyere tid, og det samme gælder kirkens teglhængte tag. Den østligste del af skibets sydmur er beklædt med glatte grå sandstenskvadre. Her op imod står et stort nyklassisk marmor-monument over justitsråd Michael Wulf Giøe, ejer af Geddesdal. Giøe var samtidig ejer af Greve kirke, og efter hans død i maj 1795 blev dette pompøse minde rejst.

Indgangen til våbenhuset og dermed til kirken er den mindste kirkedør, jeg endnu har passeret. Selve dørflyøjen er af egetræ, og den er udført i 1777. Foroven i den buede del af døren er udskåret et ovalt, svagt hvælvet skjold med et monogram. Bogstaverne M og G står for Michael Giøe, hvis gravmonument er rejst op ad skibets sydmur. Lukke- og låsetøjet på den gamle dør er det originale.

Så snart man træder ind i selve kirkerummet, tiltrækkes ens blik af de gamle stolestader fra roskildemesteren Caspar Lubbekes værksted. Stolegavlene er fra 1652, hvis de vel at bemærke er fra samme år som den eksisterende herskabsstol, hvad der regnes for ret sikkert. Herskabsstolen har endnu sine gamle dekorationer i meget smukt sammenstemte farver. På den ene af stolegavlenes topstykker findes bogstaverne AN AMD, og på det andet NO 1652. Alle bogstaverne er reliefskårne i et rankeprydet felt, der bæres af engle. Meget taler for, at AMD er Anne Mickels Datters initialer, som af dekorative grunde er blevet flankeret af AN og NO samt af »1652«. På et af stolens frise-felter står hele navnet Anne Mickels Datter påmalet med skriveskrift, men her er det angivne årstal 1686. En anden med de samme initialer kan selvfølgelig have haft sin plads i denne herskabsstol 34 år senere, men det kan vel også tænkes at der engang under en restaurering af dekorationerne og opmåling af navn og årstal har indsneget sig en fejl. Helt umuligt er det da heller ikke, at fru Anne kan have haft levedage nok til at komme i sin kirke igennem disse år. En anden mulighed er, at herskabsstolen, som den fremtræder i dag, er sammensat af to stole, der begge har været reserveret Anne Mickels Datter med det angivne interval, idet stolen blev samlet i 1940, efter at den i mange år havde tjent som panel i korbuen.

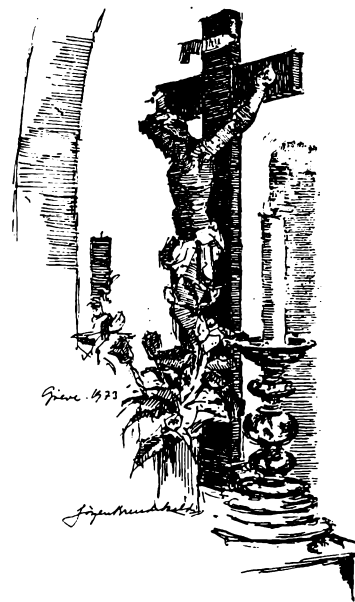
Den øvrige del af kirkens stolegavle er afsyrede og kun en enkelt mørk liste pryder de rå trægavle. De små felter med det dekorative dekupørarbejde kommer i allerhøjeste grad til deres ret med den rolige baggrund.

Er al farve fjernet fra stolegavlene, så har renaissanceprædikestolen til gengæld fået et væld af farver, som sikkert er ret overensstemmende med de farver, som Jacob Maler fra København i 1617 fik 30 daler for at dekorere den med. I de mange mellemliggende år har prædikestolen skiftet udseende flere gange. Sidst var, da den var egetræsådre, og alle reliefferne stod hvidt, og man besluttede at føre den tilbage til de oprindelige farver.

Samme år, som Jacob Maler modtog sit honorar for prædikestolen, modtog Brix Michgell sit honorar for opgaven til samme. Han har ganske vist også lagt navn til selve prædikestolens billedskærerarbejde, men sagkyndige har mistanke om, at Brix Snedker på det tidspunkt stolen skulle udføres, har haft så mange opgaver at løse, at han har ladet en anden roskildebilledskærer gøre arbejdet i sit navn. Ved at sammenligne Greve kirkes prædikestol med prædikestolen i Tune kirke, er man kommet til det resultat, at arbejdet er udført af den billedskærer, der assisterede Brix Snedker med snitværket til Tune. Den sekssidede lydhimmel fra samme år har Brix Michgell også lagt navn til.

Alterbordet er fritstående og i høj-renaissance. Hvem der er mester for panelværket vides ikke, men karakteren i arbejdet kunne tyde på, at det er den samme som har udført arbejdet i Reerslev kirke. Årstallet 1504 er påmalet, men der er ingen tvivl om, at billedskærerarbejdet er flere år ældre. Stafferingen er ikke den originale, men restaureringen, der blev foretaget i 1875 lader til at være gjort meget nænsomt. Malerierne i panelets fyldinger forestiller Kristus flankeret af Peter og Johannes, og er ikke ægte tidstypiske fortolkninger af de tre bibelske skikkelser, men et ret diletantisk forsøg på rent naturalistisk figurmaleri. De tre figurer er slet ikke i besiddelse af datidens ægte navitet.

En af de søjledele, smalle rundbuer i apsiden bag det fritstående alter.

Der skjuler sig ikke noget gammelt stenalter under træværket.

Over alterbordet rejser sig et stort udskåret og bemalet krucifiks, der er fastgjort på alterbordets bagside. På underste del af krucifiksets stamme findes følgende skrevne oplysning: Fjeldskov 1875, I. C. Gottschalck d. 4. august 1875, Roskilde. Formodentlig henviser navnene til billedskæreren og maleren. Krucifikset, der passer smukt til rummet, er afløser for en altertavle, som Brix Michgell havde leveret kirken i 1619 sammen med en stol, der skulle stå ved alterets ene side og som skulle anvendes som en slags skriftestol. Skønt denne altertavle er ude af sagaen synes jeg, at den viden, vi har, om aftalerne imellem kirkens ejer og Brix Snedker fortjener at blive nævnt her. I 1618 modtog Michgell 265 mark som forskudsbetaling for denne nye og helt overdådigt udskårne altertavle med tilhørende stol. Foruden honoraret skulle han og hans svend i de to dage opsætningen i kirken ville vare, hver have serveret seks måltider mad. I 1619 var tavlen opstillet og den skulle have sin plads i kirken i 257 år. Så var vi nået til 1876, og i dette år skulle J. Kornerup i gang med at dekorere apsis og kor med kalkmalerier. Ved denne lejlighed blev på hans foranledning altertavlen nedtaget og erstattet med det nuværende arrangement. Han havde to begrundelser for denne ændring. Den første var, at han ikke fandt tavlen betydningsfuld »hverken som oldsag eller

som konstværk« for at bruge hans egne ord. Den anden begrundelse var mere acceptabel, idet han mente, at arkitekturen i apsidens var så sjælden og smuk, at den burde være synlig. Det i apsidens østvendte vindue, der havde været tilmuret i omkring tre hundrede år, blev ved samme lejlighed genåbnet, og Kornerup fuldførte heretter sine kalkmalerier, som for ikke så mange år tilbage igen blev malet over. Andre har åbenbart ikke fundet dem bevaringsværdige som »konstværker« for at blive i Kornerups egen terminologi.

Til gengæld kan man i dag glæde sig over de to meter høje og slanke, søjlede tvillinge-rundbuer på hver side af vinduesnichen, som nu fremtræder helt hvide og ikke forstyrres af polycrome dekorationer. Søjlerne er fritstående og udhugget i kridtsten. De står på en attisk-profileret base og afsluttes foroven af en terning-kapitel. Der kan næppe være tvivl om, at Greve kirkes apsis, hvad interiøret angår, er den smukkeste i Tune og Ramsø herreder.

Alterskranken er af nyere dato, men lågen heri er fra den gamle skranke. Den er fra 1705 og den er prydet med ranker i barok. Øverst i lågen er der en krans af palmegrene og en krone med initialerne FMG, som står for Fru Margrethe Gedde.

Der er kun een lysekrone i hele kirkerummet, og i dette tilfælde må det også siges at være tilstrækkeligt. Resten af belysningen klares af små moderne lampet-

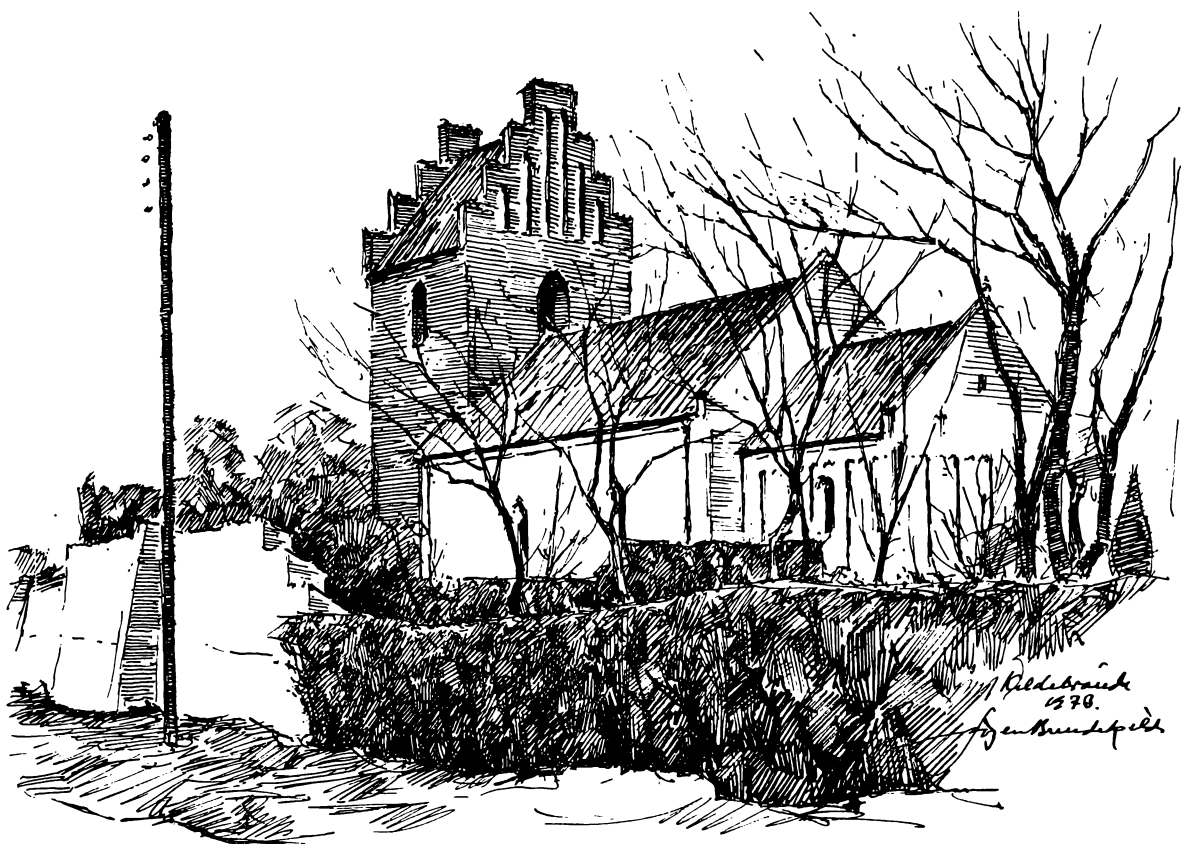
ter med matte, firkantede glasskærme, som ikke afviger meget fra de lysarmaturer, man normalt benytter i kirkerne i dag. Når det er tilstrækkeligt med denne ene krone under kirkens hvælvinger, så ligger der ikke nogen kritik i denne vurdering, men udelukkende en hentydning til kronens format. Denne gigant med de tyve levende lys er fra omkring år 1700, og den er i ren barok.

Man mener, at selveste biskop Absalon har prædikeret i denne kirke, og man mener også, at de små englehoveder på stolegavlenes topstykker blev mishandlet på det grusomste af de svenske tropper under deres hærgen på Sjælland i 1658. Man fortæller, at disse rå krigskarle med deres sabler skal have hugget næserne af flere af de små træengle, men som sagt; man ved intet med sikkerhed.

☆

Som allerede angivet blev kirken opført sidst i 1100'erne. Den har sikkert fra sin tilblivelse hørt ind under Roskilde Kapitel. Man ved, at den i begyndelsen af 1500-tallet lå under kronen, men i 1674 overdrog Christian V kirken til Geddesdal. I årene imellem 1705 og 1708 blev den igen kongelig ejendom, men så i 1719 blev den af Frederik IV tilskødet højesteretsassessor Peder Benzon, som var ejer af Geddesdal og mange af egnens andre store gårde. Under denne ejendoms skiftende ejere hørte kirken indtil den blev almindelig sognekirke og overgik til selveje. Dette skete d. 28. september 1911.

KILDEBRØNDE KIRKE

Kildebrønde kirkes skib er det eneste der er tilbage af den oprindelige bygning fra begyndelsen af 1100'erne.

Den lange, lige Kirkevej i Kildebrønde fører lige op til den sen-gotiske indgangsportal i den vestvendte middelaldermunkestensmur, der hegner Kildebrønde kirkegård. Den maleriske gamle portal har fladbuet køreport og fodgængerlåde, som er kronet hver med sit eget sæt store kamtakker. Murværket prydes endvidere af forskellige blændingsformer. Middelaldermurene, som udgår herfra, strækker sig fra vest både imod syd og nord, men senere er kirkegården udvidet imod øst, og omkring udvidelsen er levende hegn.

Kildebrønde kirke i Tune herred er en meget høj bygning, og rent arkitektonisk virker den mere »professionel« end de fleste andre landsbykirker fra den tid.

☆

Tilbage af den oprindelige, romanske kirkebygning, der blev opført i begyndelsen af 1100-tallet, er nu kun skibet. Det er opført i frådstens- og kridtstenskvadre. Den underste del af skibets nordmur er af frådsten, den øverste af kridtsten. For sydsidens vedkommende er de to stenarter fordelt lidt mere vilkårligt. Kirken havde sit originale, romanske kor indtil 1882. Man har åbenbart den gang ikke formået at restaurere den gamle korbygning, hvorfor den blev omhyggeligt opmålt af arkitekt J. D. Herholdt og herefter nedrevet. Som en så godt som nøjagtig kopi af det romanske kor blev derefter den nuværende korbygning opført. Lidt afvigende fra det originale kor er det dog, idet man har udeladt en muret

støttestøtte midt for østgavlen. Til gengæld udstyrede man det nye kor med en gavlkam med lidt pynteri på tinden. Derimod er det, hvad materialer og håndværksmæssig udførelse angår, meget tæt på det oprindelige. Korets tre mure er prydet med høje, slanke blændinger, der foroven afsluttes af tvillingebuer.

Skibets hvælvinger stammer fra engang i 1400-tallet, og ca. 100 år senere fik kirken sit tårn, som er opført i røde munkesten, men en skalmuring fra 1882 skjuler det meste af det oprindelige murværk. Tårngavlen har syv kamtakker hver, hvorimod antallet af højblændinger ikke er ens i øst- og vestgavl. Østgavlen har fem og vestgavlen seks, men den sidste er desuden udstyret med en cirkelblæn-

ding helt oppe under øverste kamtak. Samtlige blændingsbunde er belagt med et pudslag.

Det nordvendte våbenhus er opført samme år som den nye korbbygning, og stenene, der er anvendt, er fremstillet i de originale munkestens-dimensioner.

I 1882, samtidig med at kor og våbenhus blev bygget, blev kirken gennemrestaureret, og skibet fik ligesom det nye kor en gavlkam. Skibets vinduesåbninger blev ændret, og der blev muret gesimser på langmurene.

De store tagflader er hængt med vingetegl, men til tårnets og våbenhusets kamtakker har man haft enkelte gamle munketegle.

Så snart man kommer ind i våbenhuset, støder man på det første stykke interessante kirkeinventar. Et ret højt, gotisk egetræsskab med et væld af jernbånd og andre beslag. Det over 500 år gamle skab er delt i to sektioner. I den øverste har kirkens sølv sikkert været opbevaret, og den underste har fungeret som pengeboks.

Midt i 1600'erne blev den smukke dørfløj imellem våbenhuset og kirkerummet udført på Caspar Lubbekes værksted i Roskilde.

De fleste af kirkens stolestader er fra samme værksted og er opsat i årene imellem 1640 og 1660. De stolegavle, som ikke menes at være fra Lubbekes værksted, er de ni østligste i rækken på nordsiden, den side man i ældre tider kaldte kvindesiden eller visse steder i landet, spindesiden. Disse gavle tilskrives en anden af datidens store roskildemestre, Brix Michgell.

Man ved, at denne i året 1623 skal have leveret et tilsvarende antal stole til kirken, og det kan i så fald kun være de første på kvindesiden. Alle stolegavlene er idag uden deres oprindelige topstykker.

I årene imellem 1610 og 1620 fik kirken sin meget smukke renaissanceprædikestol, som var blevet til på Anders Nielsen Hatt's værksted i Roskilde. Himlen er fra samme periode og fra samme værksted, hvorimod opgangen til prædikestolen er af lidt nyere dato, og fra Caspar Snedker's værksted. Samtlige dele blev stafferet om i 1686, og der er på prædikestolen anvendt ret store mængder guld.

På sydvæggen er op-hængt et gotisk korbuekrucifiks fra 1500-tallets første fjerdedel. Hvem man skal tillægge dette billedskærerarbejde får stå hen, man er blot overbevist om, at den samme mester har snittet korbuekrucifiksene i Rorup og Ørsted kirker. Foruden krucifikset er der ophængt

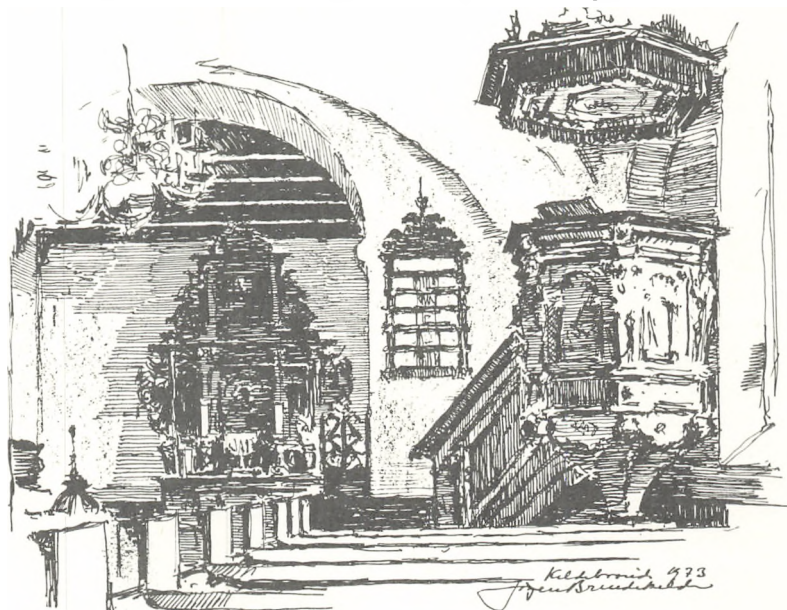
flere interessante tavler på skibets vægge. F.eks. en præsterækketavle, der går helt tilbage til år 1600, samt et stort sandstensepitafium, som er et helt enestående stykke stenhuggerarbejde.

På begge sider af korbuen kan man ane en tilmuret niche, der i den katolske tid var alternicher til sidealtre. Man kan også kun med nød og næppe skimte resterne af nogle kalkmalerier fra sidst i 1100'erne.

☆

Man er ikke kommet ret langt frem i kirkerummet, før man har lagt mærke til, at koret ikke er overhvælvet, men har et fladt, mørkbeidset bræddeloft med underliggende bjælker, som hviler på profilerede konsoller. Skønt det mørke loft dæmper lyset ret meget, virker det både smukt og stemningsfuldt, og det passer særdeles godt til korets andet træværk.

To gamle og smukke stolegavle flankerer korbuen. Den mindst kunstfærdige på buens nordside er den ældste. Den gennemskårne

Inventaret i Kildebrønde kirke er meget velbevaret og meget fornemt.

er fra midt i 1500'rne, og man ved, at den har været gavlen på en degnestol. På dens bagside har Lars Jensen fra København skåret: »Laurentius Jani Haf. Anno 1632«, som på det nydeligste latin henviser til ham selv, hans by samt det år, hvori signaturen er indskåret.

I korets nordside lige indenfor korbuen står en romansk granit-døbefont af den type, man kalder roskildetypen, og som er den oftest forekommende form i herrederne omkring Roskilde. Fonten og tinfadet fra 1700-tallet er, når døbefonten ikke anvendes, dækket af et ottesidet fontelåg af egetræ.

I hvert af hjørnerne op imod triumfvæggen og korvæggen er opsat et lille aflukke, en slags præstestol, der er sammensat af bl.a. nogle meget smukke portalfyldninger fra Anders Hatt's værksted. Man mener, de stammer fra en nedlagt, såkaldt fontelukkelse, bag hvilken døbefonten har været anbragt. I hver arkade har en reliefskåret evangelist sin plads: Mathæus og Marcus i korets sydside og Lucas og Johannes i nord-siden. Figurerne er eksempler på helt fremragende billedskærerkunst, og staferingen er meget smuk afstemt i farverne.

Det har desværre ikke været muligt at finde frem til, hvem der har udført alterbordsforsiden og selve altertavlen. Begge er fra begyndelsen af 1600'rne. Til gengæld ved man, at Lubbeke omkring år 1650 har leveret alterbordets to endepaneller. Både alterbordspanelet og barokaltertavlen blev i 1686 opstafferet af

Hans Larsen, som var maler i Næstved, og hans smagfulde arbejde er til al held bevaret næsten uændret igennem de mange år. På en frise på alterbordsforsiden er malet en anselig remse på latin. Den lyder oversat til almindelig dansk: »Dette alter er i dette år 1631 udsmykket af kirkens daværende patron, den velbyrdige og lærde Thomas Finche, professor og læge i København, primarius og kannik i Roskilde, da hr. Mikkel Madsen Butterup var præst og provst, men nu ville den ædle frue, Margrethe Gedde, at den sammen med prædikestolen skulle males med rigeligt guld og sølv og brogede farver og stråle mere. År 1686 på kirkens bekostning og ved Hans Larsen Malers arbejde fra Næstved, da hr. Villads Olsen fra Roskilde var kirkens præst og provst«.

Nu ved vi altså, hvem vi kan takke for den helt over-dådige staffing af alterbord, altertavle og prædikestol, og samtidig forbavses man over, at Thomas Finche i 1631 har haft tid og evner til at røgte alle de hverv, man efter teksten på alterbordet har pålagt ham.

Den femsidede, og meget enkle smedjernsalter-skranke fra 1710 har i sin låge midt ud for alteret kong Frederik IV's kronede spejlmonogram. Lad mig til sidst nævne, at Christian IV's bibel fra 1632 indtil for kort tid siden havde sin plads på alteret. Her har den stået i et utal af år, men på grund af de tilstande, der desværre er så symptomatiske for vor velfærdstid, har man ment det klogest at bringe den i sikkerhed.

Gennemgangen af denne

fornemme og stilrene gamle kirke skal sluttes med et tilbageblik i tiden. Kirken er som allerede skrevet opført i begyndelsen af 1100-tallet, men så forløber der et par hundrede år uden at vi har autentiske oplysninger om dens tilværelse.

I 1335 overdrog Roskildes daværende biskop patronatsretten til Roskilde Kapitel, som derved kom til at sidde inde med retten til at udvælge kandidat til indsættelse i kirkeembedet. Senere blev kirken et præbende under Roskilde Kapitel, hvilket bevirkede, at kirkens indkomster af kirketiende og af eventuelle jordbrug, der var underlagt kirken, helt eller delvis tilfaldt kirkeembedet. Endnu i 1572, da kirken blev annekskirke til Greve kirke, fungerede denne ordning. I 1666 overgik kirken til at blive kongelig ejendom, men allerede seks år senere fik viceskatmester Holger Vind, der var ejer af det dengang nyopførte Geddesdal gods, jus patronatus (patronats- eller ejendomsret). Den hørte under dette gods i små 50 år, men herefter er den kommet tilbage under kronen igen, for i 1719 overdrog i alle tilfælde Frederik IV kirken til højesteretsassessor Peter Benzon, der nu var ejer af Geddesdal foruden at være ejer af Benzonsdal.

I 1730 fik de to godser hver sin ejer, og ved den lejlighed kom kirken ind under Benzonsdal. Den 1. januar 1911 overgik så kirken til selveje og var indtil 1. november 1972 annekskirke til Greve kirke, men fra denne dag har den været helt sig selv og haft sin egen præst.

REERSLEV KIRKE

*Reerslev 1872
J. D. Herholdts*

Reerslev kirke med arkitekt J. D. Herholdts tårn, der først blev bygget til kirken i 1872.

De ældste bygningsafsnit af Reerslev kirke i Tune herred stammer fra engang i 1100-tallet, men desværre foreligger der ikke en eneste troværdig oplysning om de første 400 år af kirkens lange liv. Først fra 1536, året for reformationens indførelse i Danmark, har man mulighed for at granske i dens fortid. Fra dette år kom kirken ind under kronen og blev altså dermed kongelig ejendom, hvilket betød, at Christian III fik ejendomsretten.

I 1688, under Christian V, blev kirkens indtægter, der bestod af den tids kirkeskat, kirketiendet, overdraget til domorganistembedet ved Roskilde domkirke, hvorimod det stadigvæk var kongen, der havde jus vocandi. Det var altså stadig

landets konge, der havde kaldsretten, når embedet som præst ved kirken skulle besættes. Nogle år senere overdrog kongen kaldsretten til Christian Ludvig von Plessen til Lindholm, og senere overgik den til Holsteinerne på Ledreborg. I begyndelsen af 1880'erne tilbagegav Holsteinerne jus vocandi til kronen, som besad denne indtil 1841. Dette år fraskrev hans kongelige majestæt sig definitivt kaldsretten, samtidig med at organistembedet ved Roskilde domkirke gav afkald på kirkens indkomster. Fra samme år har Reerslev kirke været stiftslandsbykirke med Vindinge kirke som annekskirke.

Reerslev kirke er den vestligste af landsbyens byg-

ninger, og ud imod vest strækker sig store åbne marker. Kirkegården har fald imod nord og vest. Dens syd og vestside hegnes af hvidtede, teglhængte kampestensmure. Enkelte partier af muren er endnu hængt med gamle munke-tegl. Imod nord og øst er der ret nye mure af røde sten. Indgangsportalen er også af nyere dato.

Der er ikke meget synligt af den oprindelige romanske kirkebygning. Ganske vist er koret og de to trediedele af det nuværende skib fra 1100-tallet, men begge er nu næsten dækket af en skalmuring fra første halvdel af vort århundrede. Kun et ganske lille stykke af nordmuren imellem våbenhuset og sakristiet står endnu i kridtkvadere.

Engang i 1300-tallet er kor og skib blevet overhælvvet, og ret hurtigt efter er kirkens første tårn blevet bygget til skibets vestgavl. Umiddelbart efter at tårnet var færdigbygget, er man gået i gang med at opføre et våbenhus foran den daværende sydvendte indgang i langhusets vestligste ende samt et kapel, der blev tilbygget skibet på nordsiden ud for våbenhuset.

Muligvis er det gotiske sakristi på korets nordside den sidste af tilbygningerne indenfor denne periode, men igennem de godt 500 år, disse tilbygninger har eksisteret, er de blevet så ofte restaureret og ændret, at det er umuligt med sikkerhed at opgive den korrekte rækkefølge af opførelsen.

Derimod er det aldeles sikkert, at såvel tårnet som det sydvendte våbenhus blev revet ned i årene imellem 1870 og 1872, og samtidig blev døren fra våbenhuset tilmuret. Kapellet på skibets nordside blev nedlagt og omdannet til våbenhus, idet der blev brudt en ny indgangsdør herfra og ind til kirkerummet.

På det gamle tårns plads opførtes en vestforlængelse til skibet og i forbindelse med denne byggede man det nye tårn. Såvel forlængelsen som tårnet har samme bredde som det oprindelige skib. De nye tilbygninger og de øvrige forandringer, der blev foretaget i de år, var tegnet af arkitekt J. D. Herholdt: den samme arkitekt som udarbejdede tegningerne til Vindinge kirke.

Hele kirken fremtræder idag i røde sten, og samtlige tagafsnit er hængt med al-

mindelige røde tegl. Samtlige vinduer i kor og skib er nu i ny-romansk stil. Skibets sydmur og korets gavl er støttet af teglhængte murpiller. Tre på langmuren og to på korgavlen. Alle gavlkamme er forsynet med kamtakker, men antallet af disse samt af højblændingerne varierer noget. Korets gavl er prydet med 9 kamtakker og 7 højblændinger. Skibets gavl derimod har været så heldig at få tretten. Våbenhuset har såvel syv kamtakker som højblændinger, men sakristiet har måttet nøjes med fem kamtakker og et tilsvarende antal højblændinger. Som kompensation herfor har hver tak selvfølgelig fået en anselig størrelse. Tårngavlene har ligesom korgavlen fået ni kamtakker hver, men så har arkitekten til gengæld undladt de traditionelle højblændinger. Imod vest har tårnets klokkestokværk fået et

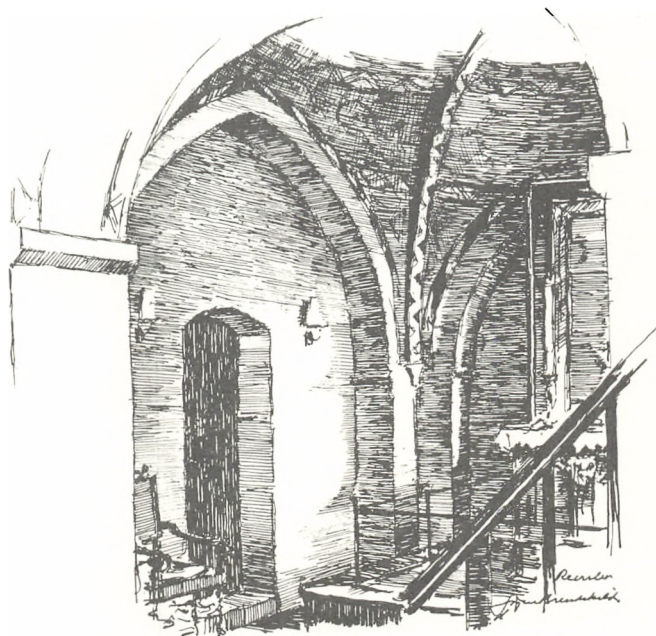
søjledelt tvillingeglamhul, hvorimod det til de tre andre verdenshjørner har fået to rundbuede. Begge gavle har midt på gavlmuren et cirkelrundt glughul.

☆

De ældste af kirkens kalkmalerier er fra midten af 1400-tallet og de yngste fra så sent som 1873.

De gamle dekorationer er udført af »Isefjordsmesteren«, og de nyere er udført af en maler Lander, som har sat alt ind på, at hans arbejder skulle harmonere med de eksisterende. Lander er mester for dekorationerne på korets og skibets vestligste hvælv og i hele tårnrummet. Sandsynligvis har han også udført korbuens zig-zagfrise.

Som anført er de ældste kalkmalerier udført af »Isefjordsmesteren« som mere rigtigt burde betegnes »Isefjordsværkstedet«, idet

En dør i korets nordvæg fører ind til sakristiet, hvor det smukke korbuekrucifiks befinder sig.

der ikke er tale om arbejder af en enkelt kunsthåndværker, men om dekorationer, udført af et team af kunsthåndværkere. Man ved desværre intet om, hvem værkstedets mester var - man ved heller ikke med sikkerhed, hvor værkstedet var beliggende, men man har en formodning om, at det var at finde i egnen omkring Roskilde. Kendere af Isefjordsmesterens arbejder siges, igennem maleriernes tekniske udførelse, at være i stand til at skelne imellem de forskellige, navnløse svendes arbejde. Fra dette værksted blev udsendt malersvende til et betydeligt antal kirker omkring Isefjord og Roskilde fjord, og i flere af kirkerne på denne egn, er endnu bevaret en del af deres dekora-tionsarbejder.

Skulle den lange række af motiver og alle de mange dekorationer på hvælvingernes kapper omtales her, ville det resultere i en omfattende afhandling, som alligevel ikke kunne fremkalde noget fyldestgørende indtryk, derfor vil jeg nøjes med at fortælle, at motiverne er hentet fra det nye testamente.

Hvor lumske smådjævlé har kunnet anbringes som personificering af ukristelige og syndige tanker og handlinger, er de anbragt,

og deres djævelske apparitioner virker muntert forfriskende midt i den megen fromhed.

☆

Det meget brunmalede træværk virker ret dominerende i kirkens interieur. Det nuværende stoleværk med de iøvrigt stilrene stolgavle er opsat efter kirkens restaurering i 1870-72. Kirken har tidligere haft stoleværk af gamle mestre fra Roskilde. De ældste var leveret af Svend Snedker, men også Caspar Snedker (Caspar Lubbeke) havde leveret stole i en fjern fortid. Alle disse blev i 1871 fundet uanvendelige og blev udskiftet med de nuværende.

Den meget lille prædike-stol har årstallet 1609 relief-skåret i træværket, så her kan man være helt sikker på alderen. Stolens ene felt er helliget en tekst på latin, der kundgør, at dette arbejde blev udført og smykket på foranledning af Johan Vetsel, dette steds præst i 1611. Denne oplysning er først blevet påmalt stolen to år efter dens fuld-førelse. Stafferingen blev i 1908 genopfrisket af maleren Ole Søndergaard, som udelukkende anvendte renaissancens karakteristiske farvesammensætninger.

☆

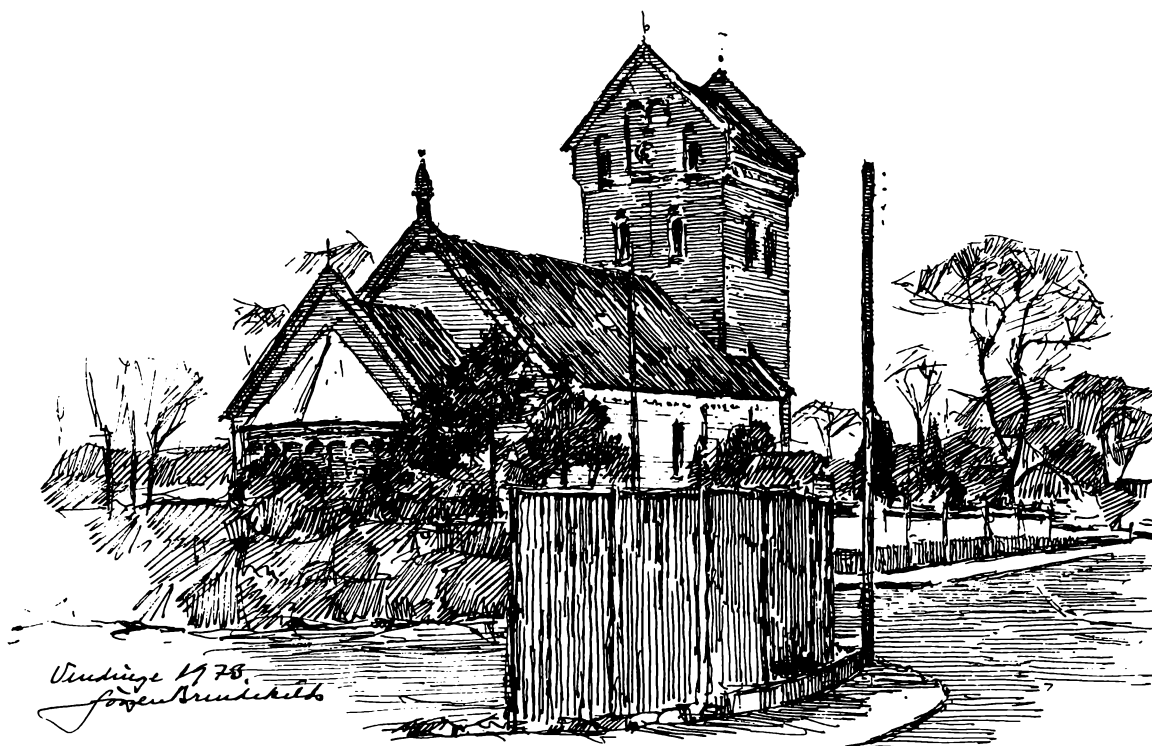
I 1867 fik kirken sin nuværende altertavle, der består af en sort, firkantet ramme med forgyldte renaissance-ornamenter som forkant op imod alterbilledet. Rammen er tegnet af C. F. Oppenheuser fra Roskilde, og det indsatte maleri er i 1866 malt af F. C. Lund. Motivet er »Enkens søn fra Nain«.

Under tavlen står kirkens alterbord. Det får være usagt om der skjuler sig noget gammelt alterbord bag panelværket. Panelet er i renaissance og er fra engang først i 1600'erne. Der foreligger ingen oplysninger om, hvem mesteren er, kun er man ret sikker på, at det er udført af den samme som har snittet alterbordspanelet i Greve kirke.

☆

I sakristiet, skjult for menighedens og de besøgendes øjne, står et stykke meget smukt kunsthåndværk: Et sen-gotisk korbuekrucifiks med tilhørende sidefigurer. I begyndelsen af 1500-tallet har en, eller muligvis to billedskærere udført dette arbejde, som man i 1879 tillod sig at save lidt i både hist og her for at få plads til det i den niche i sakristiet, hvor det nu har sin plads.

VINDINGE KIRKE

Vindinge kirke er bygget i 1874-75 i ny-romansk stil. På samme sted lå indtil maj 1874 en romansk kirke fra 1100-tallet.

En kirke, som Absalon eller måske endda hans far har ladet opføre, har selvfølgelig i kraft af sin høje alder en anseelig historie at fortælle om sit lange liv, men til gengæld er det ofte lidt vanskeligt at få eksakte oplysninger om selve dens tilblivelse.

Anderledes ligger det med Vindinge kirke, hvis tilblivelse vi ved alt om, men som naturligvis endnu ikke har noget af historisk interesse forbundet med sin eksistens.

Mere mærkeligt er det, at der i denne kirke findes inventardele, der kun foreligger sparsomme oplysninger om.

☆

Inden vi går over til at gennemgå den nuværende Vindinge kirke, vil det nok

være rimeligt at ofre nogle linier på den kirke, der lå på dette sted fra engang i 1100'erne og indtil maj måned 1874.

Den gamle Vindinge kirke i Tune herred lå på samme sted i landsbyen som den nuværende, blot lå den noget højere hævet over sit sogn. Den bestod af et romansk kor og skib, der var opført i kridtkvadrede medens tårnet og våbenhuset var i gotik og opført af murene, og først bygget til engang i 1400-tallet. Hele bygningen var hvidkalket og hængt med røde tegl.

Allerede i 1871 blev kirken ved det årlige kirkesyn anset for ubrugelig, og man tilrådede nedrivning. Endnu i de næste to år skulle kirkesynet komme til det samme resultat, førend man i foråret 1874 påbegyndte

arbejdet med at fjerne de brugbare inventardele fra kirken og begyndte nedrivningen.

Ganske vist var både langmure og gavle dårligt funderede og samtlige ydermure så skrøbelige og forvitrede, at selv nogle gedigne støttestøtter ikke kunne forhindre udskridninger, men mon ikke man i dag med vor tids tekniske hjælpemidler ville have haft held til at redde den gamle, smukke bygning i stedet for at jævne den med jorden og erstatte den med en ny?

Kirkens gamle klokker, dens tårnur fra 1797 samt de to tilhørende urskiver blev taget ned for at blive monteret i det nye tårn. Til alt held blev også Oluf Krogs prædikestol og lydhimmel fra 1589 reddet og genopsat i den nye kirke. Den sjældne

trædøbefont fra 1786 fik også sin plads her, men efter få års forløb blev den overtaget af Nationalmuseet, hvor den findes i dag.

Desværre var den gamle kirkes altertavle blevet ødelagt i 1789, idet den af sig selv styrtede forover og ned over alterskranken, som den knuste.

Sølvalterkalken, hvis fod er fra omkring år 1500, men hvis øverste del af skaftet samt bægeret er fra så sent som 1817, disken, som også er fra engang i 1500-tallet, en gammel porcelainsalterkande, en oblatæske af træ samt to ret nye alterstager var de inventardele, der blev taget med over i den nye kirke.

☆

Inden midsommer 1874 var ethvert spor af den gamle kirke udslettet, og man gik igang med at grave af kirkebakken, inden fundamentet til den nye kirke blev støbt. Dette medførte, at den nye kirke ikke kom til at ligge så højt hævet over Vindinge som sin forgænger. Som kompensation for den lave placering fik den så et uforholdsmæssigt højt tårn.

Den 6. juli 1874 nedlagdes grundstenen. Den 1. juni året efter var kirken færdigbygget og otte dage herefter var alt klart til indvielsen, som blev foretaget den 14. juni 1885 af biskoppen over Sjællands stift, dr. theol. Martensen.

Som kirken fremtrådte nu havde den nøjagtigt kostet 38.591 kroner og 80 øre.

☆

Den nye kirkes arkitekt var J. D. Herholdt, og det blev to roskildemestre, der fik overladt opførelsen af kir-

kebygningen: Murermester Carl Johan Schledermann og tømrermester Lorenz Weber.

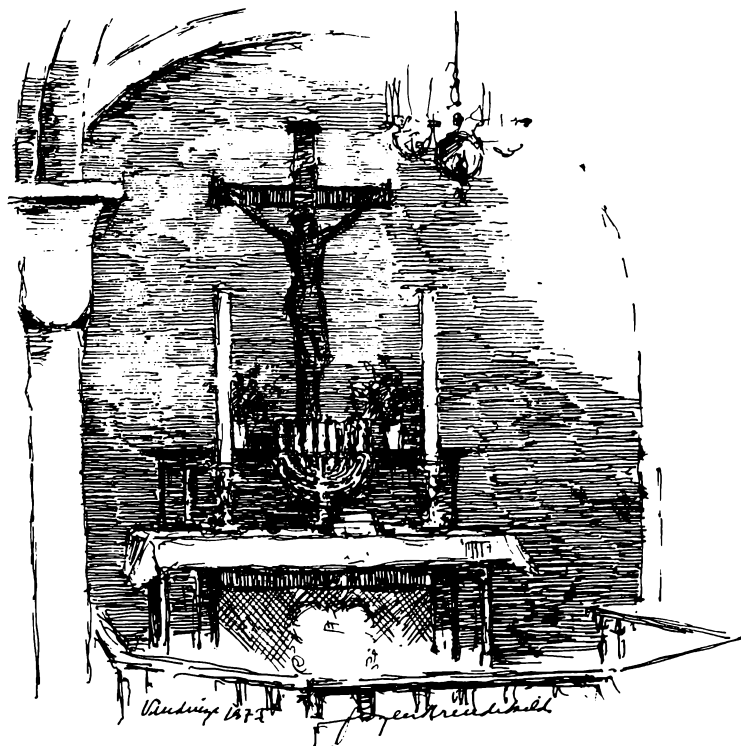
Arkitekten har tegnet kirken i ny-romansk stil, men selvom han sikkert har gjort sig hæderlige anstrengelser for at tilføre bygningen det karakteristiske præg af dansk landsbykirke med en vis tilpasning til tiden, så mangler en sådan gennemkonstrueret, arkitekttegnet kirke i romansk stil fuldstændig den primitivitet, den umiddelbarhed, der netop prægede kirkebygningerne fra 11-1200-tallet og gjorde dem så smukke. Det ville måske nok have været forkert at opføre en direkte kopi af den nedrevne kirke eller en ren pastichebygning, og man forstår også tildels arkitektens trang til at præge sit værk,

men resultatet står ikke altid mål med anstrengelserne.

Det er givet, at tårnet i kirken i Vindinge er et særdeles godt udsigtstårn, men i harmoni med den øvrige del af bygningen kan det vist ikke siges at være.

Det er ufatteligt, at et sådant misforhold kan fremkomme, når hele bygningen er tegnet og bygget på een gang. Det hele er først blevet til på et tegnebræt, så det skulle have været muligt at finde frem til en velproportioneret kirkebygning, men den mulighed kan selvfølgelig også foreligge, at arkitekten selv har ment, at forholdet tårnet og kirken imellem var det ideelle.

Kirken består af apsis, kor, skib og tårn foruden et sydvendt våbenhus. Den er opført i røde mursten, og

Alteret er opstillet i 1878. Krucifikset er støbt i zink.

kun apsis har zinktag, de øvrige byggeafsnit er hængt med røde tegl.

Tårnet er prydet med vinduesblændinger, og tårngavlene afsluttes af gavlkamme med vejrhaner.

På spidsen af skibets gavlkam er opført et lille, massivt murstensspir. Apsiden er forsynet med slanke, runde halvsøjler udhugget i røde sten. Disse er indbyrdes forbundet med en udmuret rundbuefrise.

☆

Væggene og hvælvingerne er hvidtede, men fire år efter kirkens indvielse fik dekorationsmaler Sørensen ifølge kirkens synsprotokol til opgave at udsmykke kirkens vægge med kalkmalerier. Efter godt halvfjerds års forløb er man åbenbart kommet til det resultat, at væggene var smukkere uden dekorationer for i 1949 blev samtlige kalkmalerier overhvidtet.

Som allerede nævnt er prædikestolen og dens lyd-himmel et af Oluf Krogs arbejder. Selvom den ikke er forsynet med signatur, er der ingen tvivl om, at det er et arbejde fra denne mesters hånd. I et af felterne findes på latin og med mange forkortelser en reliefskåret tekst, der fortæller, at arbejdet er »udført i herrens år 1589, da magister Morten Pedersen var præst i Roskilde og på dette sted«.

Alteret opgives med sikkerhed at være fra 1878, men det er umuligt at få oplyst noget om, hvem der har udført arbejdet. Det består af et stafferet alterbord, hvorpå der står et ret stort, støbt og bemalet zinkkrucifiks.

Døbefonten er anbragt foran og midtfor alterskranken. Den er en kopi af de romanske palmetfonten. Den har deres oprindelse i Sverige, nærmere betegnet i Skåne. Den er udført af en svensk stenhugger, Ola Månsson, og er hugget i skånsk, sort kalksten.

De brunmalede stolestader røber intet om, hvornår de er udført og opstillet, men man må antage, at de har stået her, fra kirken blev opført.

☆

De to klokker, hvis toner klinger ud over Vindinge sogn, er både gamle og fornemme.

I den ældste klokke er indstøbt en linie, der på latin fortæller, at klokken er støbt i år 1526, imedens Urne var biskop.

Den anden klokke er en del yngre, og den meddeler selv, at »Assureus Koster van der Hart me facit Copenhagen anno 1688«, hvilket oversat lyder. »Ahasverus Koster van der Hart har »gjort« mig i København år 1688«.

☆

Omkring kirkegården strækker sig en teglhængt rødstensmur, som med mellemrum afbrydes af udmurede, teglhængte piller, der rager lidt op over selve muren.

☆

Ligesom sin forgænger er Vindinge nuværende kirke annekskirke til Reerslev kirke, men selvom den nuværende ikke er berørt af den gamle kirkes ejer- og afhængighedsforhold, så bør man dog nok slutte med

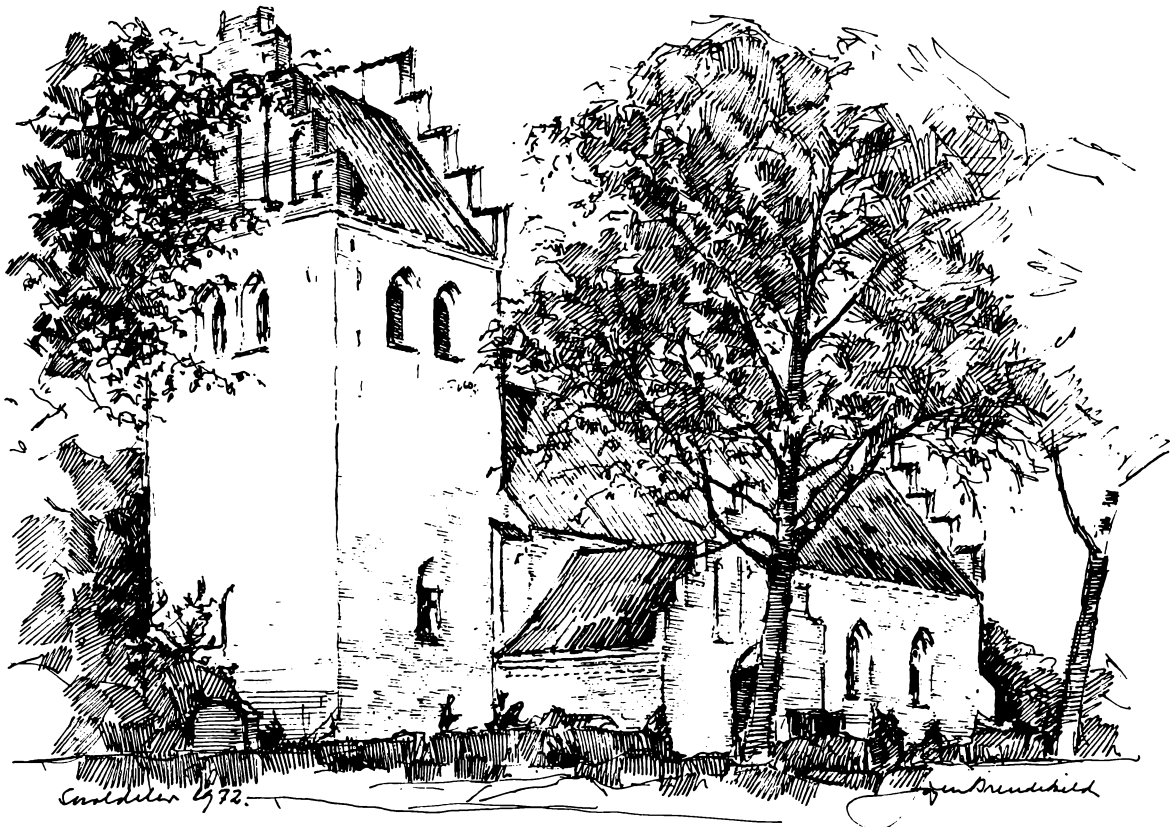
i store træk at berette om, hvordan dens forgængeres tilværelse formede sig i de omkring 700 år, denne tjente som samlingssted for sognets menighed.

Biskop Absalon skænkede Roskilde Kapitel nogle jorder i Vindinge og herunder et præbende, som havde navnet »Vindinge Præbende«. Et præbende var betegnelsen på en ejendom, hvis økonomiske udbytte tilfaldt et kirkeembede. I dette tilfælde Roskilde Kapitel.

Efter reformationen blev kirken annekteret til Roskilde domkirke. I 1688 blev såvel kirken som de indkomster, der tilflød den i form af kirketienende overdraget til øverste, residende kapellan ved domkirken. I 1752 blev domkirkens forhold reviderede, som resultat af en bestemmelse fra 1742. Herved blev kirken annekskirke til Reerslev. Kirkens indtægter tilfaldt dog stadig Domkirkens Kapellani, men bestemmelsen pålagde samtidig dette at vedligeholde bygningen og inventaret. Under disse vilkår eksisterede Vindinge kirke, indtil den i 1869 blev stiftslandsbykirke.

SNOLDELEV KIRKE

Snoldelev romanske stenkirke er den tredje kirke på bakken, hvor man før munken Ansgars tid afholdt gudehov.

Ingen kan vide noget om, hvornår kirkebakken i Snoldelev blev udvalgt til et helligt sted. I alle tilfælde har den ærværdige Odin, den djærve Thor og alle de andre karske, nordiske guder modtaget deres menigheds offergaver fra denne høje bakke.

Ingen har mulighed for at få bekræftet teorien om, at en lille flok engelske missionærer skulle være kommet til Snoldelev omkring år 800, ca. et kvart århundrede før end munken Ansgar kom til vort land for at forkynde den kristne lære; men det fortælles, at engelske kristne skal have bygget den første stavkirke på den høj, hvor man hidtil havde afholdt gudehov.

Under den nuværende kirkes gulv, langs med

nordmuren fandt man i 1953 en række huller, hvori den første stavkirkes bærende egetræsstolper havde stået. Sandsynligvis er den nedbrændt, men engang i 900-tallet, medens Harald Blåtand sad på Danerigets trone, er der blevet opført en ny og større stavkirke på næsten det samme sted. Muligvis er den anden stavkirke blevet nedrevet omkring 1080 for at give plads for en stenkirke.

Af den senere stavkirke kan vi i dag se en rest bestående af en stavplanke fra en af dens ydervægge. Denne ca. 1000 år gamle planke ligger over den niche, der fremkom i nordmuren ved tilmuringen af kvindeindgangen. Foran denne, imellem to bænkerækker udgør gulvbrædderne en hængslet

lem, så man har mulighed for at betragte de søjlehuller, der under udgravningen blev blotlagt. Ialt fik man fremdraget 12 huller, i hvilke aftrykket af sulerne (de bærende egestolper) tydeligt markerer, hvor stavkirken har stået.

Så imellem 1070 og 1100 i Knud den Helliges regeringstid, byggede man første del af den romanske stenkirke, der i dag hæver sig højt op over landsbyen og landskabet. Den bestod af et ret langt skib og et kor, og var en af landets første stenkirker. Byggematerialet var henholdsvis frådsten, kridtsten og hist og her en enkelt kampesten. Var Snoldelev kirke en af de første stenkirker, så var den samtidig en af de største. Roskildebispens Svend

Nordbagge, som var og er kendt som en af datidens ivrigste og kyndigste kirkebyggere, var, efter hvad man har gransket sig til, stærkt interesseret i denne kirkes tilblivelse.

Frådstenene blev bragt hertil både fra Vintre Mølle i Kirke Sonnerup sogn og fra Roskilde, nærmere betegnet: Maglekilde.

I 1300'rne blev såvel skib som kor overhvælvet og ca. 100 år senere byggede man et våbenhus af munkesten op omkring sydindgangen.

Der skulle gå yderligere omkring 100 år, før end kirken fik sit tårn af henholdsvis kridtkvadere og munkesten. Tårnets vestre taggavl samt øverste spids af den østre blev ommuret i 1878.

☆

Det første der fanger opmærksomheden, når man er kommet ind i kirken og ser op imod alteret, er, at væggen bag altertavlen ser lidt skjoldet ud. Når man først er kommet helt op ved alteret, afslører skjolderne sig som gamle, meget udviskede kalkmalerier, som nok er et grundigere studium værd.

Foruden ornamentikken er der på væggen malet motiver fra både det gamle og det ny testamente. Motivet til venstre for alteret er hentet fra det gamle testamente og motivet til højre fra det ny; og morsomt nok er hele dekorationen hentet fra titelbladet i Christian III's danske bibel fra 1550, hvilket vil sige, at kalkmaleriet, som er udført omkring 1560, er en direkte kopi af det grafiske arbejde i den dengang nyudkomne bibel. Engang i 1700'rne slog østgavlen nogle ret store og dybe rev-

ner, og samtidig med at væggen blev repareret, blev kalkmalerierne kalket over. I 1926 blev de igen fremdraget og restaureret af Osted-maleren Ole Søndergård, som takket være titelbladet i den nu gamle bibel med ret stor nøjagtighed kunne føre dekorationen tilbage til dens oprindelige udseende.

☆

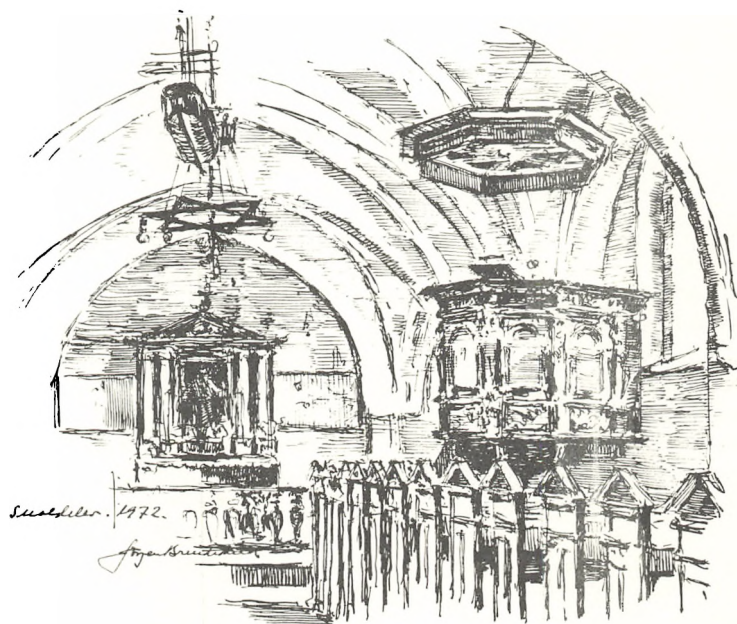
Empire-altertavlen afløste i begyndelsen af 1800'rne en altertavle fra 1613. Den nuværende er udformet som en søjlebåret tempelportal. Som alterbillede er heri indsat et maleri af F. L. Storch. Billedet er en malt, polycrom gengivelse af Berthel Thorvaldsens marmor-kristusfigur i Vor Frue Kirke i København (Københavns domkirke). I 1860 var dette billede udstillet på Charlottenborg og blev her erhvervet af kirkens daværende ejer, gehejmelegationsråd

Knudsen, som lod det indsatte i tavlen.

Under altertavlen står et alterbord, som efter sigende er et meget primitivt stykke murerarbejde i munkesten opmuret samtidig med østforlængelsen omkring år 1525.

Det fortælles, at man engang i 1700-tallet fandt en helgengrav i alterbordet. Under en firkantet sten lå et stykke sammensyet silkestof, der nærmest havde karakter af en pose. I denne var henlagt et stykke knogle, lidt røgelse, lidt balsam, et stykke rødbrunt træ samt et stykke af en bronzeplyade. Efter sigende skulle balsamen have bevaret noget af sin duft, og en grundigere anatomisk undersøgelse af knoglen have afsløret, at denne slet og ret var et mellemfodsben af en gemengris.

Panelet, der dækker stenalterbordets forside, er et arbejde af mester Anders Nielsen Hatt, og man tør

Empire-altertavlen fra begyndelsen af 1800'erne er udformet som en søjlebåret tempelportal

regne med, at det er udført engang omkring 1625. Det blev restaureret og opstafferet i 1926.

☆

Årstallet for prædikestolens tilblivelse kan derimod opgives med større præcision. Den fortæller selv på latin, i en reliefskåret tekst, at kannik og sakristan i Roskilde og patron for denne kirke, magister Morten Pedersen, lod arbejdet udføre i 1594. På de såkaldte postamentfremspring, hvorpå hermefigurerne står og danner søjler imellem feltene, kan vi for neden finde en række heraldiske skjoldsignaturer. Skjoldet nærmest opgangen til prædikestolen omkranser et O og et N, som midt under sig har en afbildning af en krog. Er man lidt kendt med almindelige ugebladsrebusser og samtidig lidt orienteret om de forskellige af fortidens mesternavne, er sagen ganske ligetil.

Stolen er udført af Oluf Nielsen Krog. De øvrige skjolde under de andre hermer er bomærker og initialer for andre af sognets værdige mænd med tilknytning til kirken, bl.a. magister Morten Pedersen.

I 1926 blev prædikestolen restaureret, og nogle dele, der var faldet af og gået tabt, blev erstattet med nye, som blev udført efter forbillede af en anden af Mester Krogs prædikestole fra samme tid. Samme år opfriskede man farverne og opstillede den nuværende opgang til stolen.

☆

Snoldelev kirke ligger i Tune Herred midt i den egn

af Sjælland, man kalder Heboegnen. Den ligger på en bakke, som, hvis vi regner ud fra vandspejlet i Køge Bugt, skulle være 48 meter høj. Dertil kommer, at kirketårnet måler godt og vel 21 meter. Intet under at den kan ses viden om, og at fiskerne på bugten i århundreder har brugt den til landkending.

Og hvordan har Snoldelevs romanske kirkes liv så formet sig igennem disse mange, mange år?

Som det så ofte er tilfældet med vore gamle landsbykirker, er der visse perioder i ungdommen, vi ikke kan få konkrete oplysninger om. Med hensyn til denne kirke går vor viden dog så langt tilbage, som til 1396, i hvilket år bispem i Roskilde lagde den ind under Roskilde domkirkes sakristanembede, og herunder fortsatte den med at høre til lang tid efter reformationen.

Engang sidst i 1500'erne havde lutheraneren, sakristan og kannik magister Morten Pedersen i kraft af sit embede kirken under sin varetægt. Det var denne gejstlige, der lod prædikestolen udføre.

Sandsynligvis har den været underlagt dette embedes indehavere indtil engang omkring 1670. Herefter er den overgået til kronen, og man ved, den har været kongelig ejendom indtil 1687, i hvilket år kronen afhændede den. Det ligger lidt dunkelt med ejerforholdene i tiden fra 1687 og frem i tiden, men en overgang var den ejet af Peder Bentzon, der grundlagde Risbyholm, som den gang hed Bentzonseje. Efter Peder Bentzons død i 1737 blev både kirken og gården

solgt til oberst Chr. F. Schumachers enke. Fra denne tid og op til 1. januar 1909 har Snoldelev kirke vandret fra ejer til ejer. Midt i 1800'erne var den ejet af gehejmelegationsråd Knudsen, der som allerede nævnt anskaffede det eksisterende alterbillede, men fra nytårsdag i 1909 gik kirken ind i en lidt mere regelmæssig tilværelse.

☆

Det er selvfølgelig ingen beskåret at give en autentisk beretning ud fra spredte og tågede teorier om tiden, fra før Ansgar kom til Danmark, men dette var, hvad jeg kunne samle og lade gå videre inden for et acceptabelt spalteantal.

Nu kan man godt have lyst til at stille det spørgsmål: Hvordan vil der se ud på kirkebakken i 3472, når de næste 1500 år er gået? Vil kirkebakken stadig være en hellig høj?

TUNE KIRKE

Tune kirke set fra graverens have, der ligger lidt syd-øst for kirken.

Skal man tegne kirken fra den ideale vinkel og fra en passende afstand, skal man stå i graverens have, der ligger lige syd for kirkegården.

Selvom klokken ikke var ret mange, da jeg var færdig med tegningen, var det ikke lyst længere. Jeg forlod haven, gik ud på vejen, og i det tågede efterårsvejr gik jeg ad den lille sti, der fører forbi gadekæret og op til lågen i kirkegårdens sydmur.

Det gule og lysebrune efterårsløv lå overalt; på gravstederne og på gangene og det lå så tæt, at man næsten ikke kunne høre sine egne fodtrin.

Mon ikke de fleste mennesker på en sådan tåget efterårsdag, når de døde blade slipper grenene og lader sig falde til jorden, føler en smule melankoli snige sig ind i sjælen. I alle til-

fælde havde jeg denne triste følelse inden i mig, da jeg åbnede døren til Tune kirkes våbenhus. I samme øjeblik jeg trådte ind, blev jeg mødt med tonerne af et af Johan Sebastian Bach's orgelværker, som trængte ud i våbenhuset igennem den lukkede dør ind til kirkerummet. Så stille som muligt åbnede jeg denne dør og listede ind.

Der var kun tændt lys omkring orglet i den vestligste del af skibet men lidt gyldent lys strejfede de gamle hvælvinger i resten af rummet og nåede helt ned til koret, hvor man lige kunne ane omridset af alteret imod østvæggen. Det svindende, kolde dagslys gav skyggepartierne på de hvidkalkede vægge en underlig uvirkelig farvetone.

Foran det næsten nye orgel, med ryggen imod mig sad kirkens unge organist, og fader Bach og han forjog i fællesskab enhver trist tanke om løvfald, tåge og kommende vinterkulde.

Jeg gik stille op imod koret for at betragte sceneriet på afstand.

Det kan altså lade sig gøre i dag at bygge et orgel, så det passer ind i kirkerummet. Tune kirkes orgel er bygget i Hillerød hos Jensen og Thomsen, og selvom det er nyt og ret moderne i sin udformning, så er det helt og fuldt lykkedes at bringe det i harmoni med rummets arkitektur.

☆

Den afdeling af skibet, hvor orglet har sin plads, er en vestforlængelse af skibet, som sandsynligvis er den

underste del af et påtænkt tårn.

Stolegavlene er tegnet af arkitekt Christen Borch og opsat i 1912. Gavlene prydes foroven af en klassisk udformet, stilliseret muslingeskal som på en smuk måde passer ind i inventaret, men, for der er et lille »men«, selve det reliefskârne skalmotiv er malet i en kold, hvidgrå farve. En behersket staffering ville fremhæve formen og få gavlen til at virke mindre nøgen. Som de står der, i to lange rækker, får man indtryk af, at gavlene er under ommaling og endnu kun er strøget med en understrygningsfarve.

☆

Den kendte roskildebilledskærer Brix Michgell (Brix snedker) er i det store og hele mester for kirkens prædikestol, som er udført først i 1600'erne. Man ved, at det er et af hans tidlige arbejder, og man ved også at en anden billedskærer har arbejdet med på opgaven. Prædikestolen i Tune kirke er enklere: der er mindre trængsel og mindre overdådighed i de reliefskârne fortolkninger af bibeltæksten end i hans senere arbejder, men i store træk er den typisk for hans værker.

Bebudelsesscenerne, som er lidt mere overdådig end de andre, samt et par detaljer er udført af medarbejderen. Kendere af Brix snedkers arbejder mener at kunne skelne hans elegante, nærmest virtuose teknik fra medarbejderens lidt grovere og mindre sikre. I 1915 blev prædikestolen restaureret af billedskæreren Mette Mortensen fra Gadstrup, og i 1917 fik hun til opgave at

udføre en trappemægler til prædikestolens opgang. Den runde stolpe med de reliefskârne, stafferede drueklasemotiver blev hendes personlige bidrag til kirkens træarbejder, og det må siges, at den passer smukt til den gamle stol.

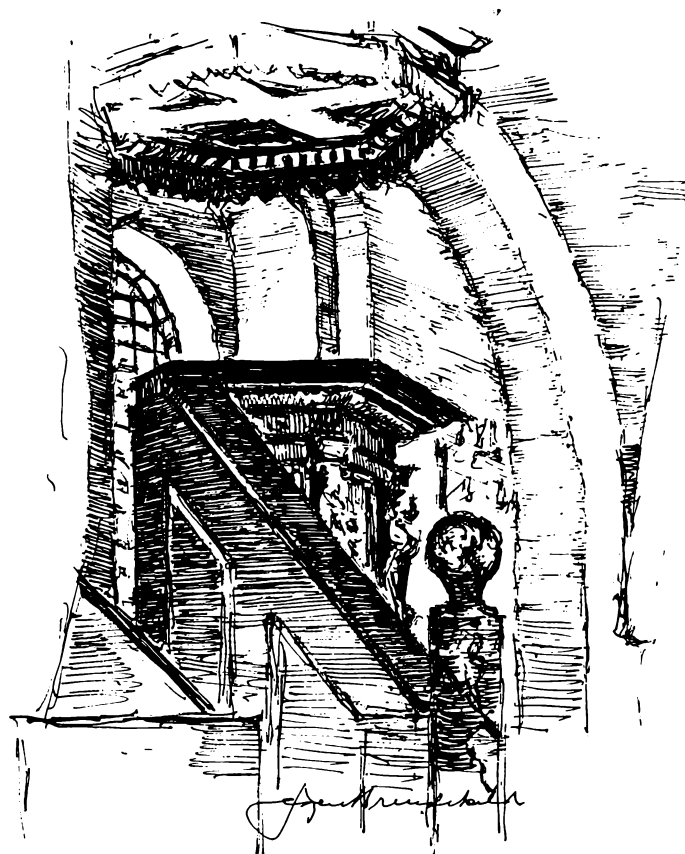
☆

I triumfvæggen, på begge sider af den ret smalle, rundbuede korbue var der i den katolske tid en niche til sidealtre. Den sydlige er tilmuret, men den nordlige er bevaret.

Altertavlen er i renaissance og er udført engang i begyndelsen af 1600-tallet. Stafferingen er påmalet i 1626. Hvem der har været mester for dette arbejde vi-

des mærkværdigvis ikke, men det er ret givet, at det er den samme ukendte billedskærer, der har udfærdiget tavlerne i Ågerup, Fløng, Solrød og Kildebrønde kirker. Med det store kendskab man iøvrigt har til de mest fremtrædende og anvendte mestre fra denne periode, er det mærkeligt, at navnet på en så fremragende kunsthåndværker som skaberen af tavlerne i de nævnte kirker ikke erindres i dag.

Årene havde taget hårdt på den gamle tavle, og i 1914 måtte der foretages en gennemgribende restaurering. Desværre var flere dele af tavlen gået tabt, så der i stedet måtte indsættes nye detaljer, som Mette Mortensen med stor dygtighed ko-

Prædikestolen og toppen af trappemægleren, som Mette Mortensen udførte i 1917.

pierede fra de andre af Michgells tavler.

Ved samme lejlighed blev det nuværende alterbillede indsat. Midterfeltet havde tidligere været udformet som en niche, der dannede baggrund for en på alterbordet stående miniaturegipsudgave af Thorvaldsens kendte Kristusfigur. Maleriet der i dag udgør midterfeltet, er en smuk kopi af Skovgaard's »Den gode hyrde«, som specielt til dette formål blev malt af C. Bang.

Det er påfaldende, så smukt maleri og tavle er sammenstemt. Malerinden Tony Müller fra Gadstrup, som fik til opgave at opmale den gamle staffering og genskabe billederne såvel i side- som i topfelterne, bærer en stor del af skylden for det smukke resultat.

☆

Tune kirkes exterior kan desværre ikke stå mål med dens interiør. Den består i dag af et tårn og et våbenhus af munkesten og af et skib og et kor i hvidkalket kridtkvadere. Tårn, skib og våbenhus er tækket med tegl og korbygningen med bly.

Den romanske del af bygningen, hvilket vil sige skib og kor, er fra engang i 1100-tallet. Bortset fra vestgavlen er alle mure bevaret, men gavltinderne har sikkert ikke haft den udformning, de har i dag. I slutningen af 1300'erne blev skib og kor overhælvnet, og muligvis har kirken ved samme lejlighed fået sit våbenhus. Igennem årene er denne bygning imidlertid ændret så meget, at dens oprindelige udseende helt er gået tabt. Gavlen er ommuret og minder ikke meget om den

originale, og resten af murværket er skalmuret, så der er med andre ord ikke meget tilbage, der kan fortælle om våbenhusets oprindelige udseende.

I 1400'erne var det så meningen, at man ville opføre et tårn op imod kirkens vestgavl. Grunden blev lagt, og man nåede så højt, at man fik opført den spidsbuede arkade i vestmuren, som skulle danne den pompøse adskillelse imellem skib og tårnrum. Hvorfor arbejdet blev standset på dette tidspunkt, findes der vist ingen underbygget forklaring på, men bygningen blev i stedet for fuldført som en forlængelse af det oprindelige skib.

Indenfor det samme århundrede begyndte man så påny med et tårnbyggeri, som resulterede i det nuværende tårn. Op til den tilbygning, der skulle have været et tårn, opførte man munkestenstårnet, hvis underste tårnrum idag anvendes til kapel.

Tårngavlen er prydet med fem rundbuede højblændinger med hvidtede bunde, men hverken disse eller top-tinderne, som foroven afsluttes af noget krimskrams som ser ud til enten at være udhugget i sandsten eller støbt i beton, har hørt til tårnets oprindelige udsmykning.

☆

Tune kirke ligger i Tune herred. Den ligger omgivet til nord, vest og syd af senmiddelalderlige, teglhængte mure, som delvis er opført af kridtkvadere og delvis af munkesten på en meget høj grundmuring, en såkaldt syld af kampesten.

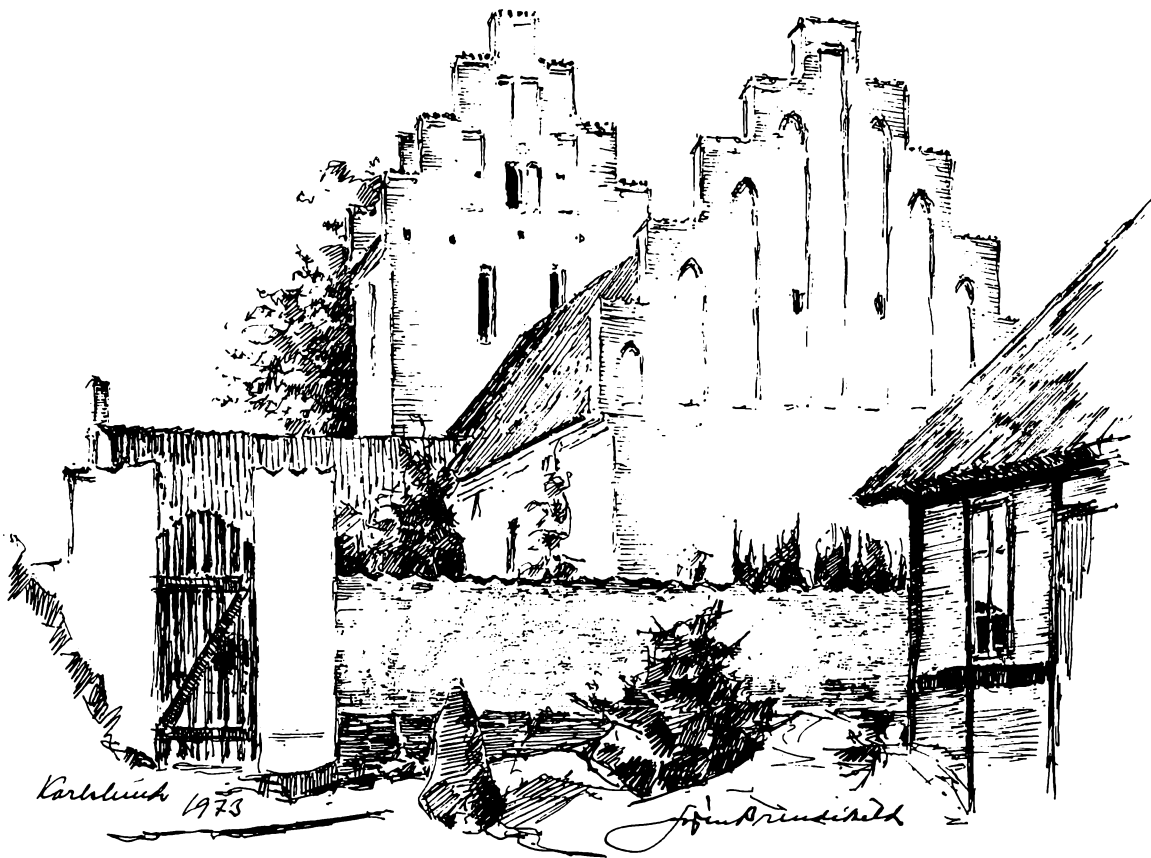
Det er med Tune kirke som med de fleste andre af vore kirker: De første 3-400 år af deres eksistens ligger hen i fortidens mørke, og kun fra den sidste halvdel har vi oplysninger, man har dokumentation for.

I 1572 blev kirken anneksskirke til Svogerslev kirke. På dette tidspunkt havde Roskilde kapitel jus vocandi (kaldsret). I kraft af denne ret indsatte kapitlet dets tidligere residerende kapellaner. Nogle år efter reformationen i 1536 overgik den til kronen. I 1687 bortskødede Christian den Femte kirken til justits- og kancelliråd Vilhelm Mule og generalfiskal, assessor Jørgen Landorph. Samme år modtog de to herrer skødet på Jyllinge kirke, hvorved kirketietendet fra disse to kirker tilfaldt dem. Det må formodes, at de samtidigt fik overdraget kaldsretten.

I 1672 grundlagde vicekansler Holger Vind hovedgården Geddesdal, som var opkaldt efter hans hustru, Margrethe Gedde. Denne ejendom blev i 1706 overdraget geheimeråd Niels Benzon, og i hans tid blev Tune kirke underlagt Geddesdal, hvorunder den hørte, indtil den nytårsdag 1911 overgik til selveje.

KARLSLUNDE KIRKE

Karlsunde kirke tager sig smukkeste ud fra stien, der fører fra den gamle præstegårdsallé og til kirkegårdsalléen.

Lige øst for kirkegården i Karlsunde går en lille allé op til resterne af den gamle præstegård. Fra denne allé går en lille gang hen til den låge, der engang var præstens indgang. Det er herfra, Karlsunde kirke tager sig smukkeste ud, hvis man blot ser bort fra den falmede og skjoldede røde farve på det stykke mur, der strækker sig fra den ene af lågens murpiller og hen til den gamle præstegårdslænge.

Karlsunde kirke i Tune herred er et langhus med tårn og sydvendt våbenhus. Det meste af skibets langmure og den bevarede del af skibets vestgavl er fra den oprindelige romanske kirke. Bygningen var fra begyndelsen opført af kridtkvadere og havde almindeligt træloft

som alle romanske kirkebygninger havde. I kirkerummets vægge kan man endnu se hullerne, hvori de bærende bjælker har hvilet. Af hullerne fremgår tømmerets dimensioner, og hullernes antal fortæller, at skibets loft har været båret af 11 stykker egetømmer.

☆

Lige omkring år 1400 blev såvel tårn som våbenhus bygget til. Begge er opført i munkesten i munkeskifte. Sandsynligvis har tårngavlene været ens og hver haft fem kamtakker, men østgavlen er så senere ombygget og er blevet forsynet med syv kamtakker og prydet med en anden blændingsform.

Højblændingerne i vestgavlen er spidsbuede og i et antal af fem, østgavlen derimod er forsynet med tre vandret faldede, hvoraf den midterste er delt af en såkaldt hængestav. Under denne findes to små, fladbuede åbninger, som adskilles af en søjle af kridtsten.

Engang i 1400-tallet blev den oprindelige, romanske østende af skibet revet ned og bygningen blev udbygget imod øst med en gotisk forlængelse. Kridtkvadrene fra det gamle kor blev anvendt til opbygningen af østforlængelsen, og kun taggavlen blev opført af nyt materiale, som er munkesten.

Den østlige ende af den nye tilbygning blev adskilt

fra det øvrige med en mur, og her fik præsten indrettet sit sakristi. I samme periode forhøjede man hele langhuset med et skifte munkesten og som kronen på værket blev hvælvingerne rejst. Selve skibet fik krydshvælvinger, men sakristiet måtte nøjes med en enklere form for hvælving: en såkaldt tøndehvælving.

Dette udseende beholdt kirken indtil 1658, hvor den igen kom under en mindre ombygning, der bestod i, at sakristiet blev nedlagt. Muren, der adskilte kor og sakristi blev nedrevet, og tøndehvælvingen erstattet med en krydshvælving.

Hele den smukke bygning er hvidkalket, og samtlige store tagflader er hængt med vingetegl, hvorimod kamtakkerne er hængt med munketegl.

☆

Når man på sin tur rundt om kirkebygningen går og indprenter sig enkelthederne i murværket, opdager man ret højt oppe på tårnets vestmur, under glamhullet, et indmuret kridtstensrelief, som sandsynligvis engang har haft sin plads i langhusets vestgavl, men som er flyttet ud i tårnets vestgavl, efter at dette er bygget til. Det er et romansk og meget primitivt relief, som godt, hvad det kunstneriske islæt angår, kunne have været et af vor tids kunstværker. Hvad gengivelsen angår, er dyrets zoologiske tilhørsforhold ret svævende, men igennem århundreder har man dømt det til at skulle forestille et lam, nærmest betegnet et »kirkelam«. Relieffet skulle ifølge sagnet være udført og indsat i mu-

ren lige efter opførelsen af den første del af kirkebygningen, og det skulle symbolisere det lam, som efter sigende, i levende live blev indmuret under alterbordet.

Det er ikke let at finde en rimelig mening med denne barbariske skik, og man må håbe, at den kun er opspind, og at relieffet skal symbolisere Christus i lammets skikkelse.

I de følgende linier vil jeg citere, hvad jeg fandt i en ældgammel bog om folkesagn. Under overskriften »Kirkelammet« er følgende forklaring at læse:

Når nogen træder ind i kirken, ene og på en tid, hvor der ingen gudstjeneste holdes, hænder det ofte, at han ser kirkelammet løbe over gulvet, thi hele kirken hviler på et lam, at den ikke skal synke. Før i verden, da kirkerne blev byggede, var det skik og vedtægt at nedgrave et levende lam under alteret, for at kirken skulle stå urokkelig. Dette lams genfærd er bekendt under navnet »kirkelam«, og, når et eller andet sted et lille barn skal dø, da seer man

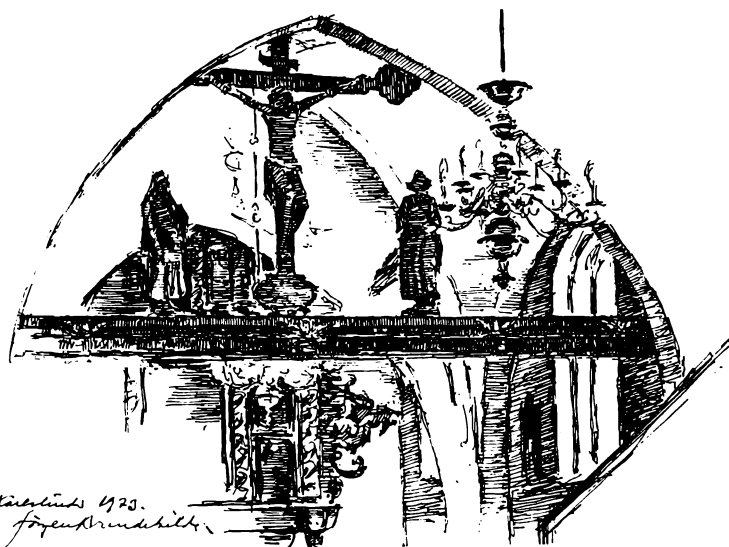
som tegn til derpå, at kirkelammet dandse på husets dørtærskel.

Og sagnet om kirkelammet fortsætter: I Carlsunde kirke, på Roeskilde amt, skal endnu sees nedenfor tårnets lydehul et i sten udhugget lam, hvilket skal tilkendegive, at da den deel af kirken, hvor alteret nu er, fødtes til, blev et levende lam indmuret på dette sted.

Den sidste del af beretningen er ikke helt i overensstemmelse med, hvad man i dag mener om reliefets alder, men det gør mindre til sagen.

☆

Det store og pragtfulde korbuekrucifiks med de to sidefigurer, placeret på en kraftig bjælke, der spænder over den gamle korbue, er det første, der fanger ens opmærksomhed, når man træder ind i kirkerummet. Det store arbejde er stærkt inspireret af middelalderens snitarbejder, og man kan vist være ret sikker på, at mesteren for samtlige figurer er Caspar Lubbeke. Man kan derfor datere det til

Caspar Lubbekes helt vidunderlige korbuekrucifiks med to sidefigurer og hans kæmpealtertavle sætter et fornemt præg på interiøret.

engang midt i 1600-tallet. De farver, figurerne fremtræder i idag, er ikke de oprindelige, men er påmalet i 1910. Undersiden af bjælken, hvorpå sceneriet er anbragt, er i nyere tid blevet beklædt med et bræt, der, efter hvad man mener, dækker over en række ens huller med lige stort interval. Disse huller tyder på, at bjælken i sin tid har ligget som øverste afslutning på et stort korgitter.

En anden af tidens og egenens store billedskærere er repræsenteret med et fornemt snitarbejde. Mester Brix Michgell, der ligesom Caspar Snedker var fra Roskilde, har skabt kirkens prædikestol, men så godt kendt er man i vore dage med denne mesters teknik, at man kan fastslå, at opgangspanelet er udført af en af hans medarbejdere.

Stolens originalstaffering stammer fra 1616, så snitarbejdet er forholdsvis tidligt arbejde af Brix Snedker. Både i 1839, i 1866 og i 1915 blev stolen opstafferet. De stærke farver med de metallisk skinnende lasureringer vil sikkert falde i manges smag, men det forekommer mig, at den lidt ubeherskede farveglæde ødelægger noget af mester Michgells fornemme arbejde.

Så står vi igen overfor et arbejde af Caspar Lubbeke. Hans gigantiske altertavle af bruskarok. Det kan næppe være helt galt at påstå, at denne tavle er den mest imponerende i fire herreder. Et reliefskåret årstal fortæller, at Caspar Snedker har afsluttet arbejdet i 1668. Lad mig afholde mig fra en beskrivelse af detaljerne i dette kæmpearbejde.

»Høyædle oc velbaarne Stifftamptmand H. Otto Krabbe samt velædle oc høy-ærværdige Biskop og Doctor Hans Bagger«, for at viderebringe oplysningen helt korrekt, har i 1685 bevilget en opstaffering af tavlen. Det blev Næstvedmaleren Hans Lavridtzøn, som fik overladt det ansvarsfulde arbejde. Det er ganske givet den samme Næstvedmaler, som året efter opstafferede altertavlen i Kildebrønde kirke, men i forbindelse med dette arbejde opgives hans navn at være Hans Larsen, idet man har ment, at det på latin angivne navn Joh. Laurentii skulle oversættes til det meget danske Hans Larsen. Igen i 1904 blev stafferingen opfrisket.

Alterbordspanelet er også et af Lubbekes arbejder. Det er fem år ældre end selve tavlen og er blevet honoreret med det formidable beløb af 16 daler. I 1910 blev stafferingen på alterbordspanelet opmalet.

Stolegavlne er i renaissance og opsat engang sidst i 1500'erne eller først i 1600'erne. Hvem man skal tilskrive dem, får stå hen, men i 1648 leverede Caspar Lubbeke i alle tilfælde nogle døre til stolestaderne samt den øverste stol i nordrækken, som er i ren barok. Det må lige bemærkes, at de udskårne englehoveder på stolegavlens topstykker ikke er de oprindelige.

☆

Et par enkelte steder findes fragmenter af nogle kalkmalerier fra 1664. Over hvælvingen på det stykke væg, der engang udgjorde skillemuren imellem kor og sakristi, findes Christian

IV's kronede navnetræk og det oven over nævnte årstal.

Sandsynligvis er det resten af et kalkmaleri, som engang har været malt omkring kirkens gamle altertavle, der stod opad væggen til sakristiet.

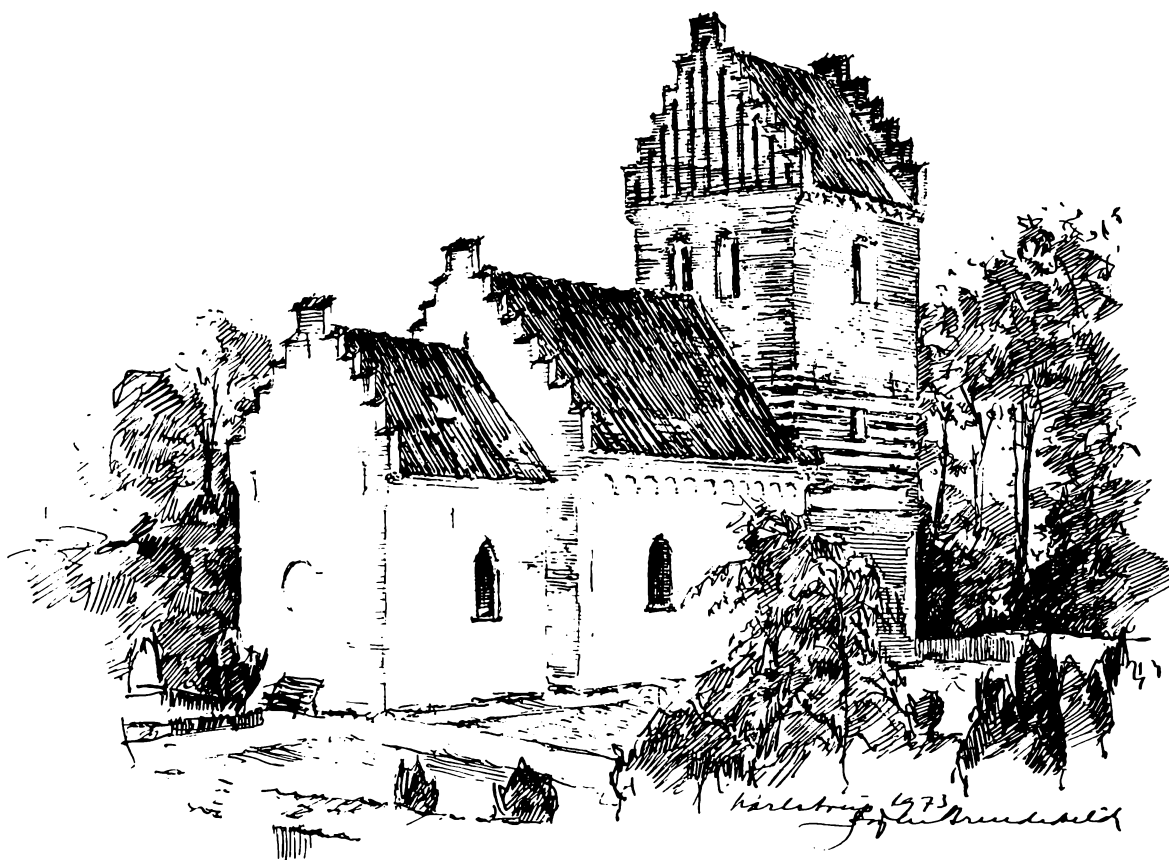
Man ved, at alteret ikke stod midt på østvæggen, men derimod var forrykket imod syd for at komme fri af døren til sakristiet. Denne var anbragt i den nordlige side af østvæggen, og derfor er der meget, der taler for, at det lille sorte stykke kalkmaleri er de eneste bevarede rester af en dekoration omkring en altertavle.

☆

Som det er mest almindeligt med de romanske kirker, så ved man kun lidt, for ikke at sige intet om denne kirkes historie fra den gang, grunden til den blev lagt et sted i 11- eller 1200-tallet og frem til 1500'erne. Først fra 1536, hvor reformationen blev definitivt indført i Danmark, har man spredte, sandfærdige oplysninger om dens tilstedeværelse.

Ligesom vore andre kirker blev Karlslunde kirke lagt under kronen i dette år, og dermed overtog Christian III, jus vocandi (kaldsretten) og måske ejendomsretten over kirken. Den sorterede under Roskildegård indtil året 1687 hvor den af Christian V blev overdraget landsdommer Andreas v. Engberg. I 1717 solgte dennes barnebarn kirken til højesteretsassessor Peder Bentzon på Geddesdal hovedgård. Fra dette år og indtil 18. november 1908, hvor kirken overgik til selveje, havde den fulgt med Geddesdal hovedgård under de mange skiftende ejere.

KARLSTRUP KIRKE

Karlstrup kirke set fra højen nordøst for kirken.

De gravhøje skulle Fanden flytte!
De står her og gør ikke den mindste nytte.

Med de ord gør Harlekin sin entré på scenen i Oehlenschlägers »Sct. Hansafestens spil.« Uden iøvrigt at ville kommentere Harlekins syn på vore gamle gravhøje vil jeg alligevel påstå, at gravhøjen nordøst for Karlstrup kirke, ganske få meter fra kirkegårdsmuren, så sandelig gjorde god nytte, den dag jeg skulle tegne kirken. Set her oppe fra tager den gamle kirke sig ud som den nydeligste lille model af en typisk, dansk landsbykirke, men hvis sagnet taler sandt, så skulle kirken slet ikke have ligget her, hvis sognets beboere skulle have rådet. Alskens

troldtøj, både trold og nisser, fik den gang i slutningen af 1100-tallet, hvor opførelsen af den senromanske kirke blev påbegyndt, lavet om på landsbyfolkenes dispositioner.

Det var ikke langt fra det sted, hvor kirken nu ligger, at man lagde grunden til Karlstrup første kirke, men lige meget hvor meget man byggede i dagtimerne, så var der bragt forstyrrelse i byggeriet i de mørke natteimer, og ingen var i tvivl om, at man handlede mod højfolkets vilje og næppe kunne tage kampen op. Man besluttede derfor at løse problemet på den efter datidens opfattelse eneste fornuftige måde. To stude blev sammenbundet i aftentimerne og sluppet løs i sog-

net. På det sted, hvor man fandt dem hvilende den følgende morgen skulle kirken ligge. En rimelig forklaring på forbindelsen imellem studene og højfolket har jeg ikke, men det blev altså sådan. Kirken kom til at ligge, hvor den nu ligger og ingen har herefter haft noget at indvende derimod.

Og så sad jeg selvfølgelig oppe på højen og tænkte på, om det måske netop var den høj, jeg sad på med min tegneblok, som husede det drilagtige højfolk, og om det overhovedet var en rigtig, ægte gravhøj, eller måske blot en græsbegroet bunke jord, som skjulte en eller anden form for gammelt affald; men da jeg senere tabte mit røde viskelæder ned i det nyslåede græs lige foran

mine fødder og ikke kunne finde det igen, så blev jeg fristet til at tro på det drilagtige højfolks eksistens og på gravhøjens ægthed.

☆

Samtlige ydermure i det senromanske kor og skib er bevaret. Alle er opført i ret store kridtkvadre. Kun det øverste af langmurene og de aftrappede gavle er af munkesten og af senere dato. Skibets langmure er prydet med hjørnelisener (flade søjler uden basis eller kapitæl), som foroven forbindes med en rundbuefrise med rundstavkonsoller hvorimod korets langmure ikke er udstyret med andet end almindelig gesims. Korets østgavl er prydet med en cirkelblænding som oprindeligt var et vindue.

Lige omkring år 1400 blev det lille kor overhvalvet, hvorimod skibet beholdt sit bjælkeloft. Samtidig blev gavlene bygget højere og forsynet med kamtakker. Korets gavl fik 11 og skibets 15. Sandsynligvis er såvel tårn som våbenhus bygget til i samme periode. I alle tilfælde stammer begge tilbygninger fra først i 1400-tallet. Tårnet blev opført i munkesten i munkeskifte med indmurede, vandretløbende kridtstensbånd af forskellig bredde. Klokkestokværket har imod øst, syd og vest to glamhuller, men kun et imod nord. Tårngavlene har hver 11 kamtakker og samme antal højblændinger. Den østre tårngavl blev muret om sidst i 1800'erne.

Våbenhuset er ligesom tårnet opført i munkesten i munkeskifte, og gavlen er prydet med fem kamtakker og fem højblændinger. For

disses vedkommende har de næppe samme udformning, som de oprindeligt har haft, idet det øverste af gavlen engang har været muret om.

Kor, skib og våbenhus er hvidtede; kun tårnet fremtræder i røde sten. Samtlige tagafsni er teglhængt.

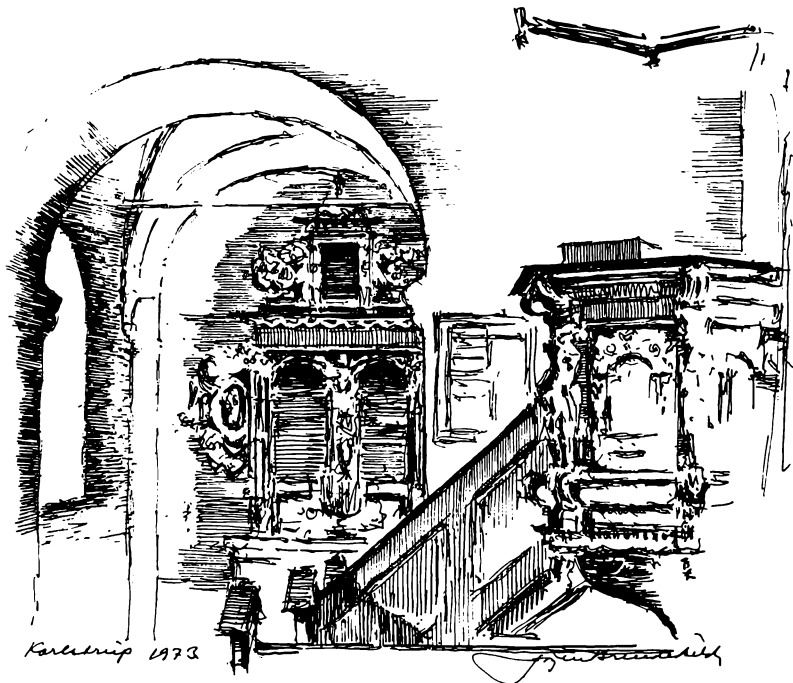
☆

Stoleværket i Karlstrup kirke er fra vor tid, og de farver, man for ret nylig har malt dem i, er de for landsbykirker ret almindelige grå nuancer, som både virker kolde og triste. De nuværende stolestader afløste de i 1667 af Anders Snedker fra Køge udførte stader, og man ved, at disse egentlig skulle have været udført af den navnkundige Caspar Lubbeke fra Roskilde, men at han »ej ville komme og gøre arbeidet for det køb«, så det har åbenbart ligget lidt tungt med økonomien i den periode.

Prædikestolen er i stil-mæssig henseende et re-

naissancearbejde med et stærkt islæt af barok. På den gamle, udskiftede opgang var skåret årstallet 1628, og alt taler for, at opgangen har været udført og opstillet samtidig med prædikestolen. Der kan næppe være tvivl om, at den er udført på Brix Snedkers (Brix Michgell's) værksted i Roskilde, men den må være snittet af hans svende eller elever, idet mesteren selv var død på det tidspunkt. Stafferingen er sikkert udført i overensstemmelse med den første staffing, men efter en restaurering i slutningen af 1800'erne blev den opstofferet, og ved den lejlighed kan der være ændret lidt på farvenuancerne.

I korets østende, i en udsparet niche, som godt kan betegnes som en indvendig apsis, står kirkens middelalderlige munkestensalterbord, som er dækket af et alterbordspanel, der ligesom den ovenover hængende

Prædikestolen i Karlstrup kirke er fra 1628 og altertavlen fra 1616.

de altertavle er et stykke arbejde fra mester Michgell's værksted i Roskilde. Begge disse snitværker er fra 1616.

Altertavlen er, som denne periodes altertavler så godt som altid er, næsten umulig at beskrive. Skønt den ikke er slet så overdådig som så mange andre af tidens tavler, finder man, udover de sædvanlige, udskaarne figurer både frugtbundter, frugtkurve, rovfugle og andre stiliserede væsener, som danner dekorative arabesker. Storfeltet er delt i to dele, og hver del afsluttes foroven af en rundbue. På disse to tavlers sortmalede bund er bl.a. nadverordene og »Fader vor« skrevet i gotisk skrift. Altertavlens topstykke rummer et maleri med golgatha-motivet.

Smedejernsskranken er fra engang i 1800'rne.

Det er så almindeligt med døbefonte af den såkaldte Roskildetype i kirkerne i herrederne omkring den gamle bispeby, at man ikke kan undlade at bemærke den mere sjældne form for font, der står i korets nordvestlige hjørne. Den er romansk og sandsynligvis ældre end selve kirken. Materialet er kalksten fra Gotland, og den er af den såkaldte keglestubtype. Dåbsfadet er fra midten af 1600-tallet og er et nederlandsk arbejde.

Over dette ligger til daglig et fontelåg af egetræ. I et par andre kirker på egnen findes tilsvarende låg, og de har da også det til fælles, at de er udført på Laurids Snedkers værksted i Roskilde. Låget i denne kirke blev bestilt og betalt i 1656. Prisen var 1½ daler, og leveringstiden har været ret

lang, for det i låget indskårne årstal er 1658.

☆

Delvis indmuret i korets nordvæg, lige øst for døbefonten, findes et såkaldt piscina, som er den latinske betegnelse for »fiskedam«. Det er en lille firkantet kridtstenskumme delvis omgivet af en niche og placeret ca. 1 m over gulvet. Piscinaer blev i middelalderen anvendt til rengøring af de hellige kar samt til at hælde det brugte dåbsvand ud i. Man anså vandet, hvori kalk og disk var vasket, samt det indviede dåbsvand for at være helligt vand, og af den grund førte afløbet fra piscinaet heller ikke ud igennem kirkemuren og ud på jorden, men ned igennem selve kirkemuren og ned til kirkens fundament, så vandet forblev på indviet grund. Afløbet er lukket nu, og kummen anvendes ikke mere.

Foruden piscinaet findes en anden seværdighed i denne kirke, men der er blot det triste derved, at man slet ikke kan se den, men må nøjes med beretningen om dens eksistens. Der findes i triumfbuens nordvæg, i det hjørne hvor korets ydermur støder op til skibets gavl, en lille i murværket skjult vindeltrappe, som i ældgamle tider skaffede adgang til kirkeloftet.

☆

Det store korbuekrucifiks på skibets nordvæg er fra middelalderen, men desværre er kristusfiguren gået tabt, og kun selve kors-træet er bevaret. Stafferingen er ikke den oprindelige, men stammer fra årene omkring 1930.

I tårnrummet til højre for orglet sidder en lille træbisp og gemmer sig. Hans oprindelige plads har været på et gammelt sidealter fra den katolske tid. Han er omkring 600 år gammel, og de mange år er ikke gået sporeløst hen over ham. For ikke så mange år siden har en billedskærer givet ham en ny bispehue og desværre også »forbedret« hans ansigt.

☆

Udover de til- og ombygninger, man kan konstatere ved selvsyn og tidsbestemme ud fra stil og bygningsmaterialer, er der intet at finde om Karlstrup kirke. Engang midt i 1500'rne blev den annekskirke til Karlsrunder kirke, og ligesom det var tilfældet med de andre landsbykirker, blev den underlagt kronen efter reformationen. I 1687 overdrog Christian V. både denne kirke og hovedkirken i Karlsrunder til landsdommer Andreas v. Engberg på Ravnstrup. I 1717 solgte dennes dattersøn kirkerne til højesteretsassessor Peder Benzon på Geddesdal. Da denne senere oprettede Benzonseje, det senere Risbyholm, fulgte begge kirker med over under den ny hovedgård, og de forblev under Benzonseje under godsets skiftende ejere indtil 1788. I dette år solgte den daværende ejer af Benzonseje, guvernør David Brown, den til ejeren af Gammel Køgegård, Rasmus Carlsen, og kirken forblev under denne indtil 1. januar 1911, hvor den overgik til selveje.

HAVDRUP KIRKE

Skønt gaden er blevet bredere og husene moderniseret, er der stadigvæk idyl omkring Havdrup kirke.

Man fortalte mig, at et fotografi af Havdrup kirke med gadekæret i forgrunden engang har prydet låget på en chokoladeæske, og det må da også indrømmes, at hele sceneriet omkring kirken er indbefattet alt, hvad der skal til for at være rigtig dansk landsbyidyl.

Siden kirken måtte finde sig i at blive foreviget på en konfektæske, er der sandsynligvis sket visse småforandringer, der har pillet lidt ved den store idyl. Vejbanen er nok ikke helt så landsbypræget som dengang, og landsbyens huse er der sikkert også ændret ved igennem årene, men i det store og hele er Havdrup kirkes omgivelser ret upåvirket af tiden.

Ret højt hævet over de omkringliggende huse ligger Havdrup kirke og lader sine lysegule mure reflektere den kolde forårssol.

☆

Havdrup ligger i Tune herred og kirken ligger vestligt i landsbyen. Koret og skibet er fra engang i 1200-tallet. Begge er fuldt og helt bevaret, skønt der selvfølgelig er foretaget visse småændringer indenfor de godt 700 år, kirken har eksisteret. Blandt andet er vinduerne placeret anderledes end oprindeligt. Kor og skib er opført i kridtkvadere og begge har aftrappede taggavle.

Skibets gavlmur er forsynet med tretten kamtakker, hvoraf den øverste er gen-

nembrudt, så der fremkommer et firkantet hul. Koret har ni.

Godt et århundrede efter opførelsen - blev korets flade træloft brudt ned og hvælvingerne blev ommuret, samtidig med at korbuken blev gjort større. Få år efter fik skibet sine hvælvinger. Senere i 1400-tallet blev det sen-gotiske våbenhus opført foran kirkens syddør. Bygningsmaterialet er røde munkesten. Oprindeligt havde våbenhuset ingen vinduer, og yderdøren var lavere og loftshøjden mindre, men midt i 1800'erne fandt man ifølge den gamle synsprotokol ud af, at der skulle udhugges vinduesåbninger både til nord- og sydside, foruden at

døren skulle gøres højere og loftshøjden forøges.

Våbenhusets gavl er prydet af tre spidsbuede højblændinger hvoraf den midterste nu er afbrudt for enden af dørfalsen, idet man ikke kunne forhøje døren uden at ødelægge midterblændingens underdel. Gavlen afsluttes af syv kamtakker, hvoraf den midterste er den bredeste og prydet med en lille firkantet, aftrapet blænding over den midterste blænding som prikken over et »i«.

Omkring år 1500 blev tårnet bygget til. Også dette er i sengotik. Det er opført af kridt og munkesten, som er muret op i bæltet af uens bredde. Tårnets langmure er foroven udstyret med bloktaggesims. Imod hvert verdenshjørne er to spidsbuede glamhuller og imod nord, syd og øst prydes murene af to små cirkelblændinger, som flankerer glamhullerne udfør disse spidsbuer. Taggavlene har syv højblændinger hver, og begge afsluttes af ligeså mange kamtakker.

Samtlige bygningsafsnit er gulkalkede, men kun meget svagt gule. De romanske dele, kor og skib, er tækkede med bly. Oppe på skibets sydvendte tagflade, lige øst for det sted, hvor våbenhusets tag går ud fra skibets, finder man nogle initialer samt årstallet 1951 præget i blyet. Initialerne er den nordjyske blytækker Bøjle Bøjlesen's og hans svigersøn Søren Mors', og årstallet henviser til året for omstøbningen og omlægningen af det eksisterende blytag, som havde ligget i over 100 år og som ikke var effektivt længere.

Våbenhuset og tårnet er hængt med vingeteg, hvorimod der på korets, skibets og våbenhusets kamtakker ligger gamle munketeg.

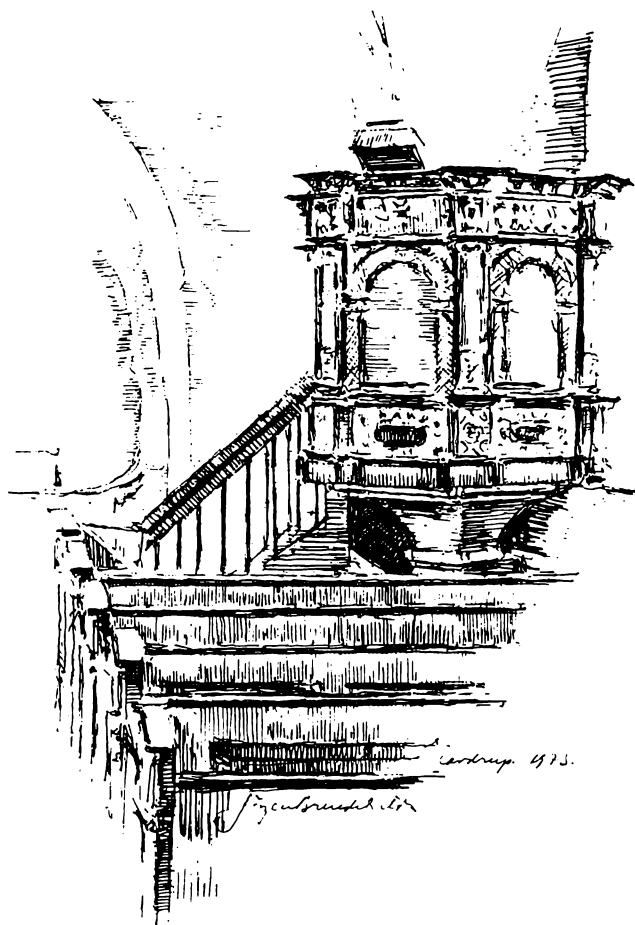
☆

Stoleværket og prædikestolen er, som de fremtræder idag, udført af Havdrups egen billedskærer, Poul Borre, hvis arbejder man støder på i så godt som samtlige sjællandske landsbykirker. Bag mester Borre's kannelerede pilastre og andet snitværk på stolegavlene og bag det synlige snitarbejde på prædikestolen skjuler sig træværk af ret gammel dato.

Stolegavlne er bag Poul Borre's arbejder fra 1930 fra 1826. Træværket på prædikestolen, som Borre også udførte i 1930, er bygget op på og omkring resterne af en meget gammel prædikestol. Ganske vist mangler topstykkerne på prædikestolens lydhimmel, men det, der idag breder sig ud over prædikestolen, er den oprindelige himmel fra 1666.

☆

Alterbordet består af et stofbetrukket træskelet, og der skjuler sig ikke noget gammelt stenalter under det røde draperi. Over dette bord hænger en altertavle,

Havdrups egen billedskærer Poul Borre er mester for snitarbejdet på prædikestolen.

der består af en spidsbuet, let ornamenteret træramme, hvori der er indsat et maleri af F. C. Lund. Motivet er: »Lad de små børn komme til mig«. Det er udført i 1860, og året efter blev billedet og rammen ophængt i kirken. Bag tavlen og alterbordet er en meget smuk alternische; en lille indvendig apsis, hvori der sidder et rundt vindue, hvis sprosser danner en sekstakket stjerne.

☆

Kirkens ret nye orgel har sin plads i tårnrummet på pulpituret. Det nuværende pulpitur er fra 1860, og det afløste et pulpitur, som Caspar Lubbeke havde leveret engang i 1600'erne.

Ganske vist var det højlys dag, da jeg besøgte Havdrup kirke, og jeg kunne ikke få lejlighed til at se kirkerummet under elektrisk belysning, men det kan næppe betvivles, at de flade, gyldne armaturer, som er opbygget af facetformede skærme - een bag hver pære, er en meget smuk løsning af belysningsproblemet, som ikke altid er så lille endda, når det drejer sig om belysningen i gamle kirkerum, og som da heller ikke altid forekommer mig at være løst med held. Normalt finder man helt neutrale lampetter, som ganske vist består af stilrene armaturer og mat-hvide diskrete skærme, som ikke på nogen måde forsøger at tage konkurrencen op med kirkens gamle inventar, men som så til gengæld heller ikke udsender noget særlig hyggeligt lys. I denne kirke, forekommer det mig, har man både opnået en ideal belysning og fundet

frem til nogle smukke, tidløse og stilrene armaturer, som har, hvad de andre mangler.

☆

Inde på Nationalmuseet findes en flise, som engang for flere år siden blev fundet under gravning i præstegårdshaven lige ved siden af kirkegården. Man gik ud fra, at denne flise var en af mange, som i middelalderen har tjent som gulvfliser i kirken. Graver Arne Christensen kunne fremvise endnu en gulvflise af samme brunrøde tegl med blank, men meget slidt glasure. Flisen er i samme størrelse som den på Nationalmuseet og med den samme type ret høje reliefornamentik, men denne er fundet under gulvet i kirken af graver Christensen, da han for nogle år siden skulle grave ud til elektrisk varmeinstallation. Det sidste fund kan vel nok bekræfte teorien om, at kirkegulvet i middelalderen var flisebeklædt.

☆

Det er egentlig noget af et tilfælde, at Havdrup kirke eksisterer endnu. I 1555 blev det bestemt, at sognenes antal skulle formindskes; der skulle finde en sognesammenlægning sted, og der skulle vedtages nogle nye bestemmelser vedrørende sognekaldenes indtægter.

Papirerne, der indeholdt bestemmelserne om om-lægningerne af de gejstlige forhold i Danmark, blev forsynet med rigets store segl. Et segl kaldtes dengang »en klemme« og de nye forordninger fik derfor betegnel-

sen »Klemmebrev«. Et sådant klemmebrev bestemte, at Havdrup kirke skulle nedrives. Hvad der er hændt kirken i årene fra dens tilblivelse og til klemmebrevet blev udstedt, er der ikke meget at fortælle om, men efter reformationens indførelse i Danmark i 1536 blev kirken underlagt kronen; den blev kongelig ejendom.

Engang i midten af 1700-tallet blev den så tilskødet Vallø hovedgård. Den 14. maj 1738 oprettede Christian VI's dronning, Sophie Magdalene et adeligt frøkenkloster på Vallø og blandt andet Havdrup kirke blev underlagt dette kloster og indtægterne i form af kirketiende tilfaldt Vallø. Først d. 17. februar 1913 overgik kirken til selveje.

SOLRØD KIRKE

Solrød kirke set fra sydsiden.

Når disse linier skrives, er det forhåbentlig lykkedes for de fingernemme orgelbyggere fra firmaet Starup og Søn at finde ud af at samle de hundredevis af større og mindre orgeldele som i et uoverskueligt virvar lå spredt rundt i hele Solrød kirke. I våbenhuset, i sidegangen, i hele midtergangen helt op omkring alteret, ovenpå og inde i stole-raderne. Der var ikke det sted, hvor der ikke lå smukt forarbejdede dele til kirkens nye orgel; men som det hele tog sig ud, da man måtte kante sig med største forsigtighed ind og ud imellem de mange dele, der få dage efter i fællesskab helst skulle udgøre et mester-værk af et kirkeorgel, var det ikke let at forestille sig det færdigsamlet i Dronning Margrethe den Andens regeringstid.

Der blev lige netop en plads til tegneblokken på ryglænet af en af stolera-derne, og med lidt held lykkedes det også at få set nærmere på kirkens inventar uden at træde på eller skubbe til de mange skrøbelige sager.

☆

Lad os for en gangs skyld begynde kirkebesøget med at gennemgå kirkens indre. Det ryglæn, tegneblokken lå på, tilhørte et af stolestaderne, som kirken fik opstillet i 1856. De er udført i nygotisk stil, og de er helt identiske med stolestaderne i Jersie kirke. De kan, ligesom disse formodes at være fremstillet på snedker Fjeldstrups værksted i Roskilde, men man ved intet med sikkerhed.

Havde jeg ikke været nysgerrig nok til at åbne døren i

det interimistiske skillerum, som er opsat for at afspærre ind til det sted, hvor orgelbyggerne arbejder med op-sætningen af det nye orgel, havde jeg ikke opdaget, at der også fandtes nogle ældre og mere interessante stolestader i Solrød kirke. Her på hver side af det skafotlignende træstativ, der danner grundlaget for orgellet, stak nogle stolegavle op og gjorde sig bemærket med nogle særdeles særprægede, reliefskårne hoveder af kvinder og mænd, som efter hovedbeklædningerne at dømme, var klædt på til karneval. En enkelt gavl er prydet med en reliefskåret trane eller hejre.

Gavlene har ganske sikkert oprindeligt været forsynet med de traditionelle topstykker, men for at de bedre skulle passe til de nyere stolegavle, har man skå-

ret dem af og givet gavlene en profil, som svarer til de øvrige. Disse tolv stolegavles meget naivt gengivne menneskehoveder er fremstillet engang midt i 1500-tallet, men hvem, der er mester for dette primitive snitarbejde, vides ikke.

Kirkens højrenaissanceprædikestol er ret sikkert et arbejde fra Oluf Nielsen Krog's værksted. Det er vist ligeså sikkert, at det ikke er mester Krog's egen hånd, som har ført værktøjet, men en eller flere af hans svende. Snitarbejdet er engang i tidens løb blevet mishandlet på det groveste, idet en slibning, som sandsynligvis er foretaget med sandpapir, næsten helt har udslettet snitkarakteren i reliefferne. Ligesom felterne på Jersie kirkes prædikestol er felterne på denne udsmykket med evangelistsymbolerne. Stafferingen er fra så sent som 1914.

Over prædikestolen hænger en meget smuk og velbevaret lydhimmel, som i sin form tydeligt viser, at den er udfærdiget til netop denne plads. Lydhimlen er fra årene omkring 1700.

☆

Altertavlen er i henholdsvis sen-renaissance og barok, og dens ældste dele er fra første halvdel af 1600'erne. I enkelte andre kirker omkring Roskilde findes tavler, som tilskrives den samme mester, hvis navn mærkværdigvis ikke findes optegnet noget sted og derfor ikke kan opgives, men om hvem man med sikkerhed kan fastslå, at han var voldsomt inspireret af mester Brix Michgell, som i 1600-tallet var en af Roskildes

højest estimerede billedskærere.

De såkaldte storvinger, der rigt udskårne fløje på hver side af storfeltet er i barok, skønt de blev udført i 1969 af billedskæreren Poul Borre i Havdrup. Han var dengang 84 år, og dette arbejde blev hans sidste inden hans syn blev for dårligt til det krævende snitarbejde.

Helt foroven på altertavlens topstykke afsluttes med en kartouche, hvorpå Christian IV's kronede navnetræk er påmalet. Den staf-

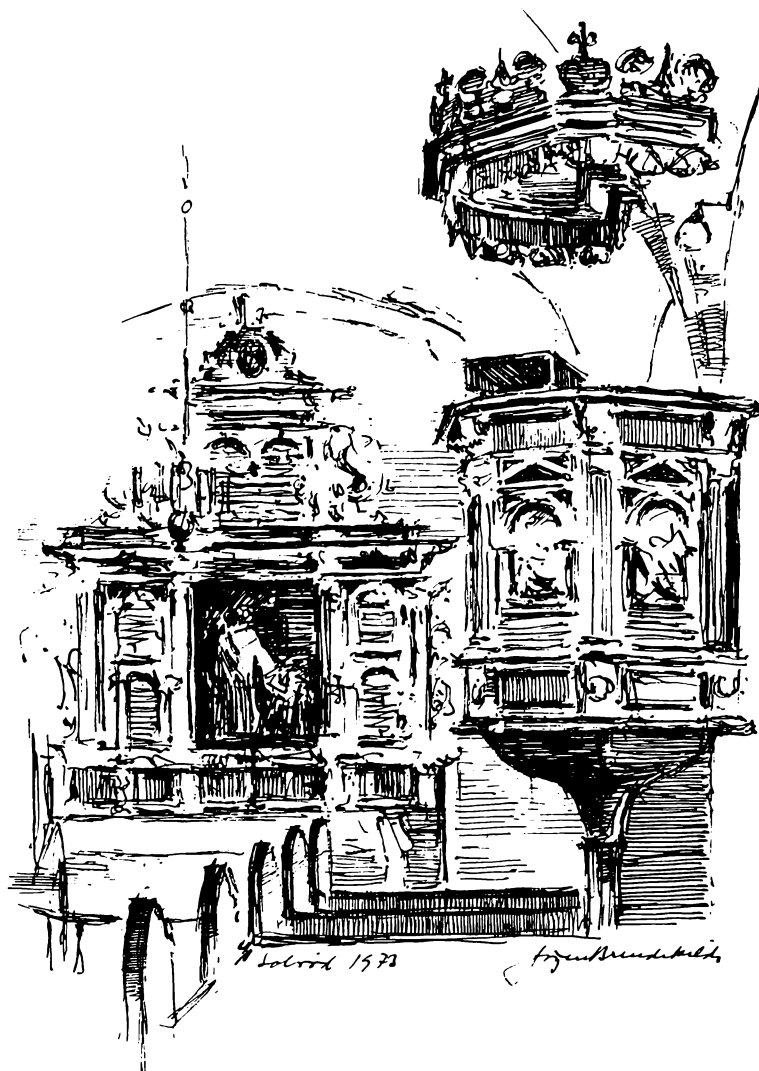
fering, der idag stråler ud fra tavlens ornamentik, er foretaget i 1940, og det var maleren Erik Petersen, der stod for arbejdet.

Maleriet, der er indsat i storstykket, er fra 1855 og er malt af E. Storch.

Under altertavlen står et ganske uinteressant fyrretræs-alterbord.

☆

På en ret lille og flad bakke opførte Solrøds første kristne menighed engang i 1100-tallet en kirkebygning

Kirkens høj-renaissance-prædikestol og sen-renaissance-altertavlen som også har enkelte dele i ren barok.

af kridtkvadre med enkelte kvadre af grønsandskalk imellem. Kvadrene bestod af et romansk kor og skib og havde et almindeligt, fladt bræddeloft i lighed med lofterne i vore andre romanske landsbykirker. Allerede et par hundrede år efter foretog man den første ombygning af den oprindelige kirke. Koret blev nedrevet og kirken blev ombygget til et »langhus«. I direkte forlængelse af skibet opførtes en ny østende med et tresidet, såkaldt polygonalt kor.

Engang i 1400-tallet blev træloftet brudt ned, og kor og skib fik deres smukke hvælvinger. Omkring 100 år senere tog man fat på den næste ombygning, og denne gang blev tårnet og sandsynligvis våbenhus bygget til. Tårngavlene blev prydet med ni kamtakker og et tilsvarende antal højblændinger. Våbenhusets gavl blev også afsluttet med kamtakker, og såvel tårn som våbenhus blev opført i munkesten.

I 1536, da reformationen blev officielt indført i Danmark, blev samtlige kirker lagt ind under kronen, og de blev dermed Christian III's ejendom.

Ligesom Havdrup kirke skulle Solrød kirke have været jævnet med jorden i 1555, idet der i det år blev foretaget en række sognesammenlægninger og en del forandringer med hensyn til sognekaldenes indtægter. Forordningen fik betegnelsen »et klemmebrev« hvilket var afledt af det segl, eller som det den gang kaldtes: Den klemme, hvormed forordningen var forsynet.

Eftersom såvel Havdrup som Solrød kirker endnu står velbevaret på deres

pladser, er der noget der tyder på, at man også dengang vedtog love og forordninger, som senere igen blev omstødt – og Gud ske lov for det.

I 1667 blev våbenhusgavlen af en eller anden grund revet ned og genopbygget uden kamtakker, men med den nuværende glatte gavl, som kun prydes af tre små korsformede åbninger i murværket.

I 1687 overdrog Christian V blandt andre Solrød kirke til justits- og kancelliråd Vilhelm Mule og assessor Jørgen Landorph.

Igennem en periode på rundt regnet et hundrede år havde både Solrød og Jersie kirker en lang række ejere, man i dag ikke har større kendskab til, men man ved med sikkerhed, at den i 1760 var underlagt Risbyholm, som dengang var ejet af løjtnant Carl Christian Schumacher. Den fulgte stadigvæk Jersie kirke, som den i en lang årrække var annekskirke til, og begge blev solgt til amtsforvalter Jakob Rosted, der ejede og drev Billesborg i Herfølge sogn. 28 år senere fik Vallø stift overdraget kirken, og i 1816 fik den Havdrup kirke som hovedkirke i stedet for Jersie kirke. I 1910, og for at være helt nøjagtig: Den 18. februar 1910, overgik kirken til selveje.

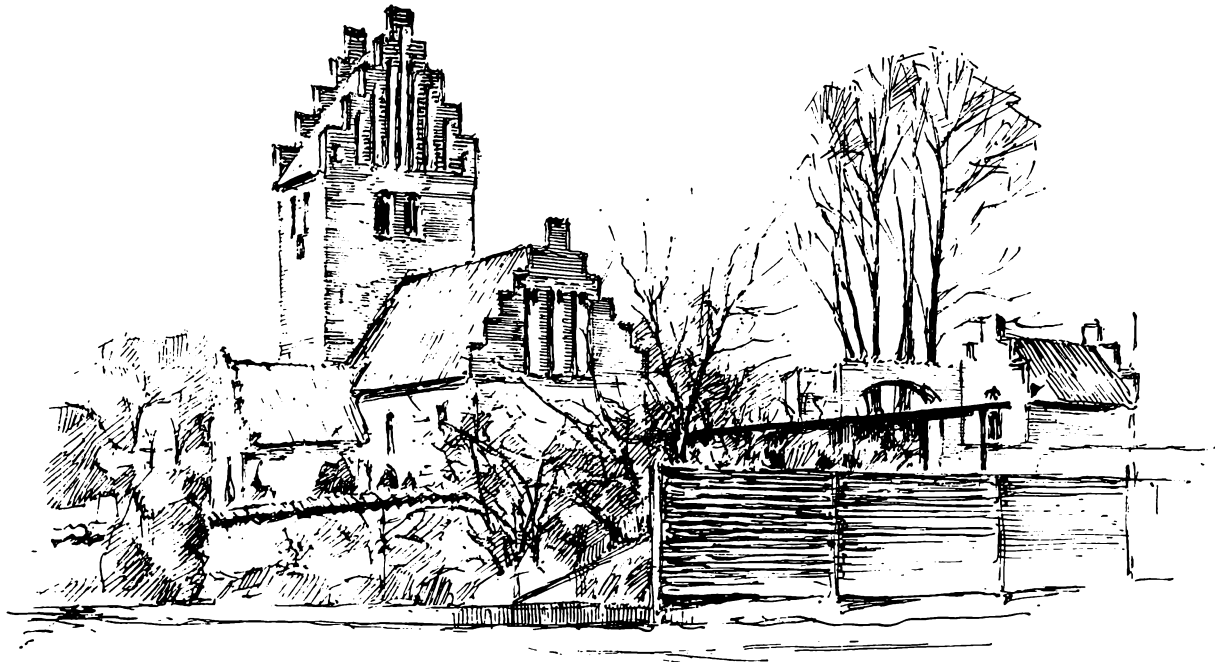
☆

Når man fra vejen syd for kirken ser den gamle bygning ligge badet i det kolde forårsllys, som reflekteres af de rene, hvidtede mure, virker den både smuk og harmonisk, og de røde vingetegl på det store langhus får på en sådan forårsdag en helt fantastisk glød.

Bag de gamle kampestensmure imod vest og nord og de nyere, hvidtede og teglhængte rødstensmure imod syd og øst ligger den fornemt og værdigt, og skønt kun skibets langmure og dets vestgavl, der idag udgør væggen imellem skibet og tårnrummet, er helt tilbage fra kirkens første tid, så ligger den alligevel som en værdig repræsentant for en fjern fortid.

JERSIE KIRKE

Jersie kirke 1773. J. J. Brøndstedt

Jersie kirke set fra syd-øst

Jersie kirke ligger midt i den gamle landsby. Den ældste del af dens kirkegård er langs hele nordsiden og langs et stykke af øst- og sydsiden hegnet af middelalderlige teglhængte og hvidkalkede kampe- og munkestensmure, men murene omkring udvidelsen er opført af almindelige mursten. Indgangsportalen i østmuren er, som den fremtræder idag, at regne for at være fra 1657, men oprindeligt er den noget ældre og kun ombygget i dette år.

☆

Hvis man tidligt, meget tidligt en helligdagsmorgen omkring år 1200 var gået til messe i Jersie kirke, var man kommet ind i en kirke, der så helt anderledes ud end den nuværende. Kirkebygningen bestod dengang af et romansk skib hvoraf langmurene og en del af den oprindelige vestgavl endnu er bevaret, samt af et mindre

kor. Begge bygningsafsnit var opført i kridtsten. Der var dengang ikke noget tårn til kirken, og man skulle ikke igennem et våbenhus for at komme ind i selve kirkerummet. Til gengæld måtte man skilles fra ægtemagen udenfor kirken, hvis man altså fulgtes med hende eller ham til frommesse eller andre kirkelige handlinger, for den kvindelige halvdel af parret måtte gå ind igennem døren i sydturen. Man må formode, at denne adskillelse også har været opretholdt under messen, skønt der i kirkerne i den katolske tid ikke fandtes siddepladser i kirkerummet, og derfor ikke var nogen markeret adskillelse imellem kvinde- og mandssiden.

Inden reformationen i 1536 var kirkerummet et stort, tomt rum, og menigheden enten stod op eller knælede under gudstjenesten. Først efter 1536 blev kirkerne »møbleret« med

stolestader og prædikestol, men i utallige år herefter blev adskillelsen imellem de to køn opretholdt. Stolestaderne, der strakte sig langs nordvæggen, var helt op til slutningen af 1800'erne stadigvæk kvindesiden, og rækken udfor prædikestolen langs sydvæggen var mandssiden.

Koret, hvor alterbordet havde sin plads, var helt og aldeles præstens domæne, og kun her foretoges de rituelle handlinger. Såvel kor som skib havde almindelige bræddeløfter, hvis der da ikke var åbent helt op til tagspærrene over de fra langmur til langmur liggende egebjælker.

Vinduerne har ganske givet haft ruder af farvet glas, som man endnu ser det i katolske kirker. Skønt kirkegængerne helt sikkert i vintermånederne har været godt og varmt klædt på under opholdet i den kolde kirke, må det klamme, uopvarmede rum have været en

hård belastning for helbredet.

Dertil kommer, at messen varede længe, og at kirkens officielle sprog var latin, så det talte ord har næppe været til nogen større åndelig opbyggelse. På trods af alle disse ulemper var kirken på en sådan morgen omkring år 1200 fyldt med stille, andagtssøgende kristne.

☆

Lige sidst i 1300-tallet eller først i 1400'erne blev kirkens bræddeloftet revet ned, og kor og skib blev overhvalvet. Af en eller anden ukendt grund blev det romanske kor brudt ned, ret få år efter overhvalvingen var foretaget, og man opførte et nyt i direkte forlængelse af det eksisterende skib, så kirken derved blev et såkaldt langhus, hvilket er betegnelsen på en kirkebygning, hvor koret såvel i højde som i bredde fortsætter ud fra skibet. Byggematerialet er hovedsagelig kridtkvadre, men langmurenes gesims og østtaggavlen er af røde munkesten. Samtidig fik østgavlen, og formodentlig også den dengang eksisterende vestgavl sine 11 kamtakker og tre højblændinger. De sidste er afsluttet med det man kalder »tvillinge-spærstik med kort hængestav«, og hvordan sådan et ser ud, må enhver kunne se for sit indre øje; ellers kan skitsen af kirken måske hjælpe lidt på forståelsen.

Omkring 100 år senere blev det meste af vestgavlen nedrevet, og man byggede det nuværende tårn til kirken. Det blev opført af røde munkesten i munkeskifte med en hist og her, ganske umotiveret anbragt, kridt-

kvadre. De to over hinanden liggende gule mursten, der med næsten systematisk mellemrum bryder den røde flade, er selvfølgelig af nyere dato og er sandsynligvis erstatningssten for de munkesten, som er slået i småstykker og pillet ud for at give mulighed for forankring af et stillads, da tårnmurene engang skulle restaureres.

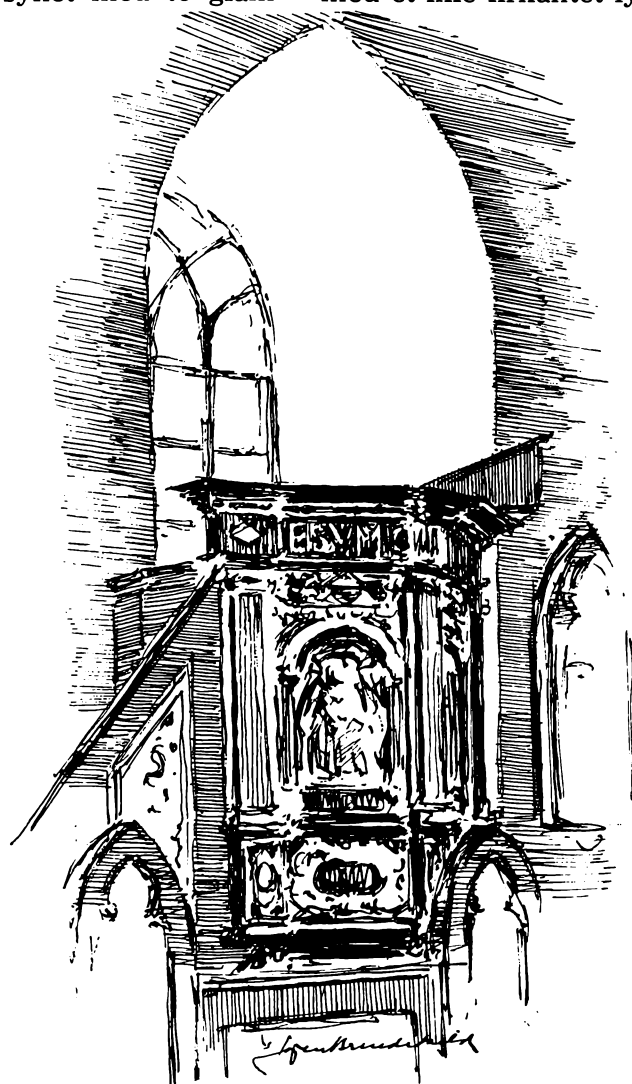
Tårngavlne afsluttes med ni kamtakker og prydes af et tilsvarende antal højblændinger med pudset bund. Imod øst, syd og vest er tårnet forsynet med to glam-

huller, men imod nord kun med et, som til gengæld er ret stort.

Under glamhullerne på tårnets sydvendte langmur sidder en ret ny urskive, men selve værket, et såkaldt sejerværk, har i alle tilfælde rundet de første 250 år.

☆

Våbenhuset er sikkert nogenlunde jævaldrende med tårnet. Det er ligesom dette sengotisk og også opført i munkesten i munkeskifte. Gavlen afsluttes af ni kamtakker og prydes af en meget stor korsblænding med et lille firkantet lyshul

Prædikestolen fra 1593 er sikkert et af Oluf Nielsen Krogs snitarbejder.

på hver side af korsstammen.

Hele tårnet samt langhuses taggavl fremtræder i røde munkesten, hvorimod skibets langmure og understed af østgavlen fra savskiftet udfør langmurenes gesims og ned er hvidkalkede.

Kun kamtakkerne på skibet er hængt med de ægte gamle tagsten, de såkaldte munke og nonner. Tårnets munke og nonner er nye og fremstillet på et teglværk på Vejleegnen. Iøvrigt er kirkens tagsten af ny dato.

☆

Kirkens stoleværk er sandsynligvis det tredje sæt faste bænke fra tiden efter reformationen, hvor menigheden fik lov til at sidde ned under gudstjenesten. Stolene er fra 1855, og skønt den tid ikke ligger uoverskueligt langt fra vor egen, er det ikke lykkedes i de mellem-liggende år at fastholde navnet på den snedker eller billedskærer, der udførte dem, men man antager, at det var snedker Fjeldstrup, der er mester for arbejdet. Stoleværket er malet hovedsageligt i brune og grå farver. Kirkens første stolestader var fra Rasmus Snedkers værksted i Roskilde, og var fra 1617. Han leverede dette år 13 kvindestole til kirken, altså stole-rækken på nordsiden, så i alle tilfælde de kvindelige kirkegængere kunne sidde ned. Man ved endda også, at han fik syv mark for hver sektion. På et senere tidspunkt må der også være opstillet stole til mændene, for i 1652 fik den navnkundige roskildemester Caspar Lubbeke til opgave at sætte nye bænkesæder og ryglæn

i kirkens ialt 25 stolestader, samtidig med at han opsatte paneler langs kirkerummets vægge. Som vederlag for arbejdet skal han have modtaget 112½ daler.

Prædikestolen er fra 1593, og alt tyder på, at den er et af Oluf Nielsen Krogs arbejder, idet den meget minder om hans signerede arbejder i Snoldelev og Vindinge kirker. Stafferingen er af nyere dato. De fire felter er prydet med hvert et relief-skåret evangelisttegn som hovedmotiv. Opgangen til prædikestolen er ret ny.

Så er vi nået op til koret, og det første, man bemærker, er, at lyset i denne del af kirken er mere dæmpet og meget varmere end lyset fra de almindelige klare rudeglas i skibets vinduer. Igenem to glasmalerier, to store mosaikarbejder af Johan Thomas Skovgaard, falder lyset ind over alterbord og tavle. Motivet i nordvinduet er »Korsfæstelsen«, og imod syd, der hvor sollyset kan give det polycrome vinduesfelt en virkelig kraft og farvestyrke, er motivet »Opstandelsen«. De to mosaikruder er indsat i vinduesfelterne i 1967.

I midten af 1800-tallet fik kirken sin nuværende altertavle af malet fyrretræ. Alterbilledets motiv er »Hyrdernes tilbedelse«, og billedet er malt i Rom i 1840; og mester for det er den danske maler Jørgen Roed, som i samtlige af sine sakrale arbejder afslører en stærk påvirkning af Rafael.

Alterbordet er af træ, og der skjuler sig ikke noget romantisk stenalder under træværket.

Kirkens romanske granit-

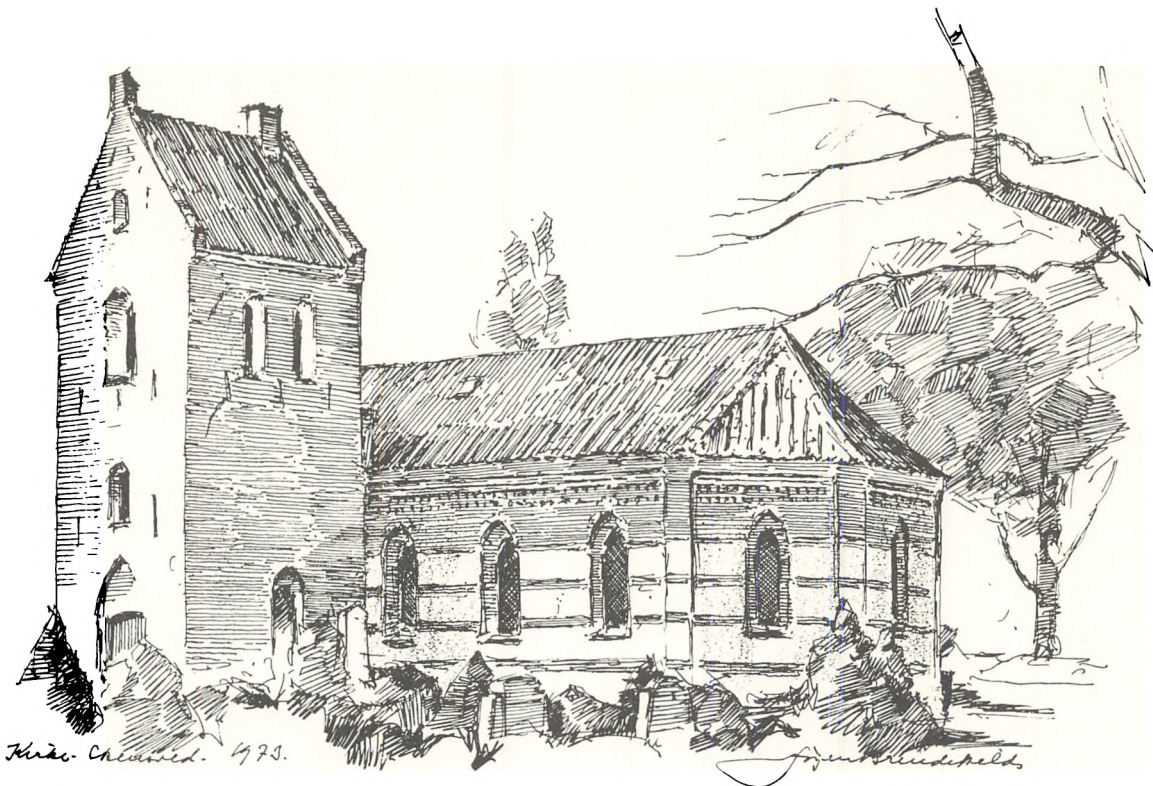
døbefont er af den sædvanlige type på egnen: Roskildetypen. Kummen er af grå granit, og i kanten er udhugget den traditionelle tovbort. Fontens fod er af rød granit.

Fra det år, kirken blev opført og ca. 400 år frem i tiden, vides intet sikkert om dens tilhørsforhold og øvrige skæbne, men efter reformationen blev den lagt ind under kronen og blev derved kongelig ejendom. I 1687 overgav Christian V kirken til justits- og kanceliråd Vilhelm Mule og assessor Jørgen Landorph, som i samme år fik tilskødet Solrød og Tune kirker i Tune herred og den lille Jyllinge kirke i Sømme herred.

Hermed tilfaldt kirkens indtægter i form af kirketiende og eventuelle jordafgifter de to herrer. Senere kom kirken ind under en række andre ejere; blandt andet kan nævnes løjtnant C. C. Schumacher, Benzonseje (det senere Risbyholm), og den fulgte dette gods under skiftende ejere, hvoraf man måske nok også bør nævne konferensråd Wilhelm Kaalund, hvis initialer og våben man kan se indgraveret i kirkens oblatæske, som blev udført i 1698 af Christian Bradt.

Sammen med Solrød kirke, som var blevet dens annekskirke, blev den i året 1788 overdraget til Jacob Rosted, der var amtsforvalter og ejer af Billesborg i Herfølge sogn. Sidst i 1700-tallet overgik den og Solrød kirke til Vallø Stift, hvorunder den hørte indtil den 18. januar 1909, hvorimod annekskirken forblev under Vallø Stift endnu i tretten måneder.

KIRKE-SKENSVED KIRKE

Kirke-Skensved kirkes tårn er opført foran den sydvendte indgangsdør og fungerer også som våbenhus.

I Tune herred ligger det meget lille Kirke-Skensved sogn, hvor kun et lille antal mennesker har taget fast ophold, men hvorigennem et utal af meget fortravlede trafikanter til gengæld drøner på og i alle former for larmende, motordrevne transportmidler.

Blot de ganske få meter fra den lille parkeringsplads, der strækker sig langs med kirkegårdens nordmur og hen til indgangsporten i østmuren, der ligger langs den stærkt trafikerede og smalle landevej, føles som en risikabel ekspedition. Man føler en vis lettelse, når man er sluppet frelst ind igennem lågen i den teglhængte gulstensmur. Lige indenfor portalen som en kæmpe stor vagtpost står et ældgammelt asketræ, som hvad størrelse angår

godt kunne være en direkte efterkommer af Yggdrasil.

Kirke-Skensved kirke er et gotisk langhus fra engang i 1300-tallet. Dens kor har, ligesom Solrød kirkes, et polygonalt østparti. Langhuset er opført i kridtkvadere med vandretliggende bånd af røde munkesten. Såvel gavlens form som mønstret i murværket fremgår vist tydeligt af pennetegningen. En nærmere undersøgelse af de kvadre, hvoraf kirken er bygget, har afsløret nogle udhugninger, der ikke har noget konstruktivt formål, på den måde, murværket er opbygget. Sandsynligvis har kvadrene været anvendt tidligere og er indgået i byggeriet som brugt materiale, hvilket enten kunne tyde på, at her tidligere og i en meget kort årrække har ligget en romansk kirke, eller

at kridtkvadrene er blevet tilovers efter en ombygning af en anden kirke i et nærliggende sogn.

Vestgavlen afviger lidt fra langmurene og den tresidede østgavl, idet der helt oppe, lige under det sted, hvor gesimsen burde begynde, er indmuret en ekstra række kridtkvadere. Det, at gesimsen mangler på vestgavlen, foruden at blændingerne på taggavlen er afbrudt for oven, tyder på, at en ombygning af gavlen en gang har fundet sted.

Midterblændingen har sandsynligvis været formet som en afart af et latinsk kors. Afvigelsen fra det traditionelle, klassiske latinskors består i, at korsstammen på dette kors er forsynet med en tværbjælke. Det meste af de to højblændinger, som flankerer resten

af dette kors, har ganske givet været afsluttet foroven med spidsbuer, og ikke som nu, hvor de er skåret skråt af og følger tagets hældning.

Måske er denne ombygning foretaget engang i midten af 1600'erne da kirken fik udskiftet et blytag med et tegltag.

☆

De fleste danske landsbykirker fik både våbenhus og tårn i 14- eller 1500'erne, men i Kirke-Skensved var man mere økonomisk: Man opførte slet og ret tårnet foran den sydvendte indgangsdør, der hvor man ellers byggede våbenhuset, således at den underste del kom til at tjene som våbenhus, fra hvilket der blev rejst en trappe op til mellemstokværket og videre op til klokkestokværket. Det var ikke alene en i økonomisk henseende strålende løsning, men det fik Kirke-Skensved kirke til at adskille sig væsentligt fra de andre kirker i Tune herred.

Tårnbygningen er opført i munkesten, men den er senere blevet skalmuret med en blanding af munkesten og røde Flensborgere.

Glamhulslysningerne er idag kalket hvide.

Fra tårnets mellemstokværk kan man komme ind over hvælvingerne på langhusets loft, men inden tårnet blev opført, førte en lille trappe inde i selve murværket i kirkerummets nordvesthjørne op til loftet.

Under ledelse af arkitekt O. Langballe blev kirken i 1939 gennemrestaureret såvel udvendig som indvendig. I utallige år havde kirken været kalket, men i dette år begyndte man afdækningen af murværket. Kirken fik endvidere nye vinduer, som

blev udformet så nøjagtigt som muligt efter de oprindelige.

Denne meget bekostelige istandsættelse blev fuldt og helt bekostet af Søren Viskinge, som i 43 år havde været lærer ved Kirke-Skensved skole.

☆

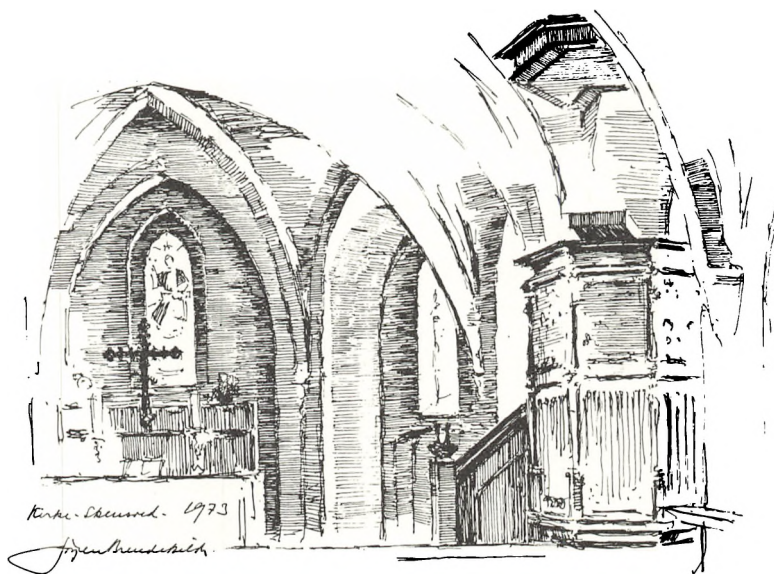
Det er et meget smukt og harmonisk rum, man kommer ind i, og inventaret er såvel stil- som farvemæssigt velafpasset til kirkerummet.

Den blankskrabede egetræsprædikestol er hovedsageligt i ung-renaissance, men med et lille stænk gotik. På trods af det lille stil-mæssige sidespring er den både smuk og særpræget.

Nationalmuseets bog om Danmarks kirker opgiver, at den må være udført i årene lige efter 1550, og desuden opgiver man, at mesteren for arbejdet er identisk med mesteren for de omkring 1650 leverede stolestader i Kildebrønde kirke, nemlig den i Roskilde og omegn

navnkundige Caspar Lubbeke. Uden ellers at ville gå i rette med museets sagskundskab vil jeg vove at påstå, at det af kronologiske årsager umuligt kan være Caspar Snedker, der er op-havsmand til denne prædikestol. Iøvrigt er der heller intet i selve snitarbejdet, der på mindste måde minder om hans teknik.

For at få bestyrket min mistanke om museets fejltagelse satte jeg mig i forbindelse med billedskæreren Poul Borre i Havdrup, som flere gange har hjulpet mig, når min egen iagttagelsessevne ikke slår til - og det sker ret ofte. Poul Borre er en kapacitet på området: Kirkeinventar, og han har iøvrigt selv i 1939 gennemrestaureret pågældende prædikestol og udført alterbordet. Han kom med følgende kommentar: »Lubbeke har aldrig i livet udført det stykke arbejde; men hvem der er mester for det, ved ingen. Desværre kender vi kun navnet på en enkelt

Egetræsprædikestolen fra midt i 1500'erne. Foran glasmaleriet af Johan Thomas Skovgaard står Poul Borres Alterbord med Erik Petersens krucifiks i gotik.

af ung-renaissancens mestre, men det er helt givet en af dem, der har udført hele arbejdet«. Og så kunne man jo her tilføje: Bortset fra de detaljer, mester Borre med nænsom hånd udbedrede stolen med i 1939.

Lydhimlen over prædikestolen er af fyrretræ og er ikke ældre end fra årene omkring 1830.

☆

Stolestaderne blev opstillet under restaureringen i 1939, og også dette arbejde blev bekostet af lærer Søren Viskinge. De er tegnet af arkitekt O. Langballe, og snitarbejdet er udført af maleren Erik Petersen, hvis navn man ofte støder på, når man gennemgår inventaret i Tune og Ramsø herreders kirker.

Det var også Erik Petersen, der samme år snittede alterbordskrucifikset efter gotisk forbillede, men selve alterbordet blev som allerede bemærket udfærdiget af Poul Borre. Både alterbordet og krucifikset fremtræder i blankt egetræ.

Bag alteret, i det østvendte, spidsbuede korvindue, er indsat et glasmaleri af Johan Thomas Skovgaard: »Den velsignende Kristus«. Skovgaard er selvfølgelig også mester for de to andre glasmalerier: »Gudslammet« og »Helligaandsduen« i henholdsvis nord- og sydvinduet. Også disse værker blev bekostet af skolens gamle lærer.

Kirkens sandstensdøbefont er fra engang i 1800'erne.

Op imod vestgavlen står kirkens orgel, hvis facade i blankskrabet egetræ blev udført i 1948 af mester Borre i Havdrup.

Da jeg har forladt kirken og er på vej over kirkegården, fanges min opmærksomhed af et navn på en gravsten: S. Viskinge. Teksten beretter, at han var lærer i Kirke-Skensved fra 1891 til 1934, at han var kommet ind i denne verden i 1864, og at han atter havde forladt den i 1940. Den beretter også, at stenen er rejst af elever, men man kan få meget mere at vide om Søren Jensen Viskinge og hans store interesse for Kirke-Skensved og dens kirke, hvis man taler med sognets ældre beboere. Det var ikke noget helt ubetydeligt beløb Søren Viskinge ofrede på at få restaureret og forskønnet den gamle kirke. Det blev blot ikke forundt ham at se det helt fuldført. Da han døde i 1940, havde man endnu ikke påbegyndt afrensningen af tårnets murværk, men alle de mål, han havde sat sig vedrørende kirkens istandsættelse, blev trods alt nået, idet hans arvinger påtog sig at betale, hvad han ikke selv nåede inden sin død.

Der findes et par lokalhistoriske bøger af lærer Viskinge, men de er så store sjældenheder, at de ikke udlånes fra Roskilde Bibliotek, men må læses på læsesalen. Blandt andre udgav han en bog om den i sognet frygtede og farverige præst, Oluf Andersen Høfding, som efter sin død i 1755 i en meget høj alder blev gravsat i et kammer under kirkegulvet, helt oppe under korbuen. Op imod vor tid blev gravkammeret fyldt op med sand, og kun de øverste trin af en trappe under en af løberens skjult lem, afslører idag, at der findes et opfyldt grav-

kammer her.

Hvis man havde mulighed for at finde enkeltheder om Kirke-Skensved kirkes eksistens igennem de 600 år, den har tjent som samlingssted for sognets menighed, havde der sikkert været mange interessante episoder at bringe i disse spalter, men det er med denne kirke, som med så mange andre; man har så få historiske kendsgerninger at fremlægge.

Den har sandsynligvis, umiddelbart efter sin opførelse, på en eller anden måde haft tilknytning til Roskilde Kapitel, da den i sidste halvdel af 1300-tallet figurerer i den biskoppelige jordebog, hvilket tyder meget på, at kirken og nogle jordtilliggender har været underlagt domkirken.

Ligesom Havdrup og Solrød kirker skulle Kirke-Skensved kirke have været revet ned i 1555, det år da der blev foretaget en omfattende sognesammenlægning og en gennemgribende forandring af sognekaldenes indtægter. Det var det såkaldte »klemmebrev« fra 1555, der vedtog disse kirkers nedrivning. Ligesom med de andre kirker lykkedes det denne at nå frelst igennem de nye forordninger.

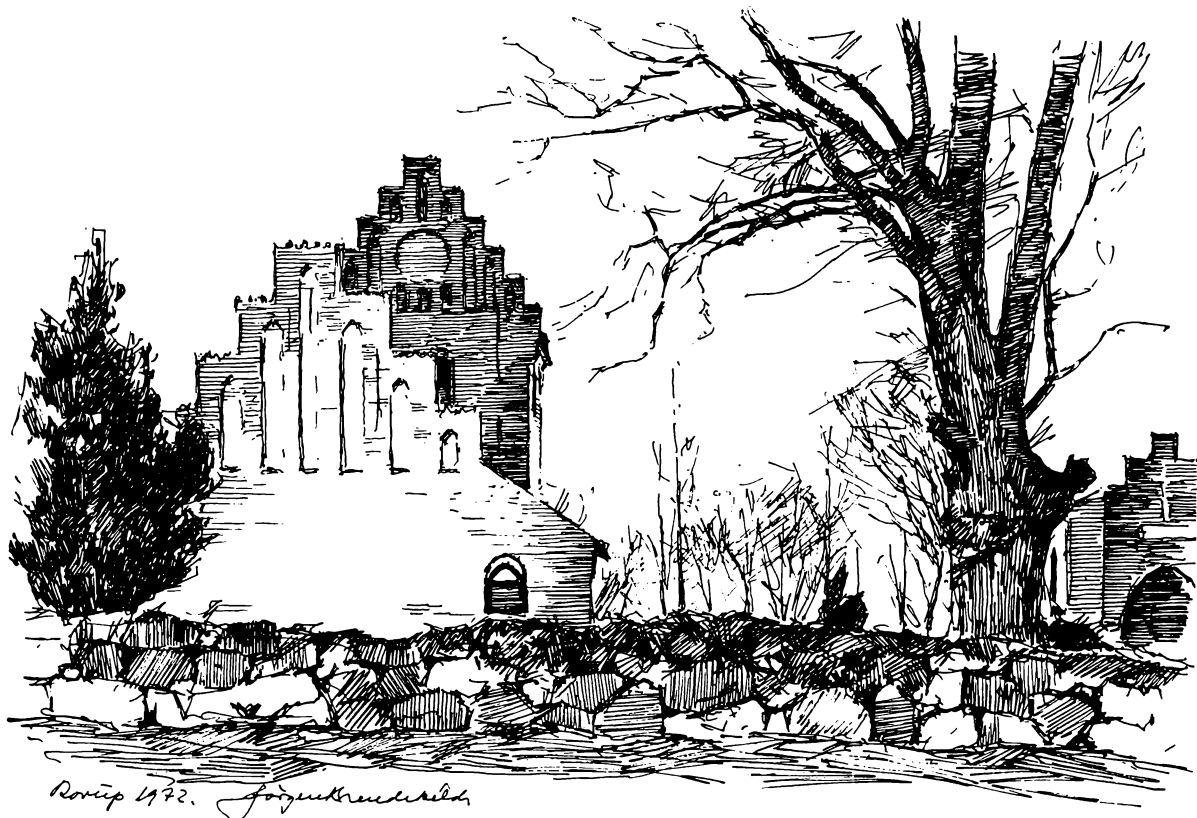
Efter at den fra reformationens indførelse i Danmark i 1536 havde været kongelig ejendom, blev den engang i 1700'erne lagt ind under Vallø Stift, og herunder sorterede den i rundt regnet 200 år, indtil den d. 21. oktober 1908 overgik til selveje.

Kirke-Skensved kirke har fra 1812 været annekskirke til Jersie kirke, men tidligere var den annekskirke til Havdrup.

RAMSØ HERRED

RORUP KIRKE

Rorup kirke som graveren ser den fra sit hus på den anden side af landsbygaden.

Ramsø herreds mindste kirke finder man i Rorup. Hegnet af kampestensdiger og af mure af nyere dato ligger den lille idylliske kirke i Rorups nordre udkant. Fra dens kirkegård er udsigten fri lige til de store skove omkring Ledreborg. Skibets langmure er de eneste, der er tilbage af den kirke, der blev opført her i 1200-tallet, og indtil skibet blev forlænget imod vest omkring år 1400, var det ikke mere end godt seks meter langt. Langmurene er opført af kamp, hvorimod den senere tilbygning er af røde munkesten i munke-skifte. I begyndelsen af 1500-tallet fik kirken sit tårn i røde munkesten, hvori der hist og her er indmuret kampesten. Indtil 1872 var tårnet hvidkalket som den

øvrige del af kirken, men i dette år fjernede man kal-ken og lagde et pudslag i bunden af blændingerne i tårngavlene.

☆

Efter reformationen var Rorup kirke kongelig ejendom og underlagt Roskildegård, men i 1673 blev den overtaget af rentemester Heinrich Müller på Lejregård - det senere Ledreborg, hvorunder kirken hørte indtil den i oktober 1924 overgik til selveje.

☆

Skønt kirken blev forlænget i det 15'århundrede, er den stadig en meget lille landsbykirke, og måske net-op på grund af den be-

skedne størrelse hviler der en egen stemning over rummet. Alt er så samlet, så intimt og så sobert. Man fornemmer, at man her står i et lille almuesamfunds hel-ligdom.

Skønt landsbyen kun ligger få hundrede meter fra en af Sjællands mest be-færdede hovedfærdselså-rer, og selvom vort hektiske nutidsliv jager forpustet rundt omkring denne lille plet så tæt på alfarvej, er selve Rorup præget af den samme ærværdige ro som dens lille kirke.

Renaissance - altertavlen ser ikke ud idag, som den så ud, da den blev hængt op over alterbordet omkring år 1600. Den har dengang sik-kert været forsynet med en større overbygning, en slags baldakin, for i kirkesyns-

protokollen omtales i året 1806 altertavlens »himmel«. I tidsrummet imellem dette år og året 1817 må altertavlen have fået sit nuværende udseende, idet man i samme protokol netop under dette årstal kan læse, at »den forbedrede del af altertavlen bør males«.

Alterbordspanelet, som også er i renaissance, dækker over et middelalderligt munkestensalterbord. Det fortælles, at afdøde pastor Palle Christensen Linderod i året 1809 skulle have opdaget en »helgengrav« i alterbordet. Det skulle efter sigende dreje sig om en ganske lille knogle, muligvis af et barn, som lå i et fir-

kantet hulrum sammen med noget hensuldret træ, der sandsynligvis har været resterne af et relikvieskrin.

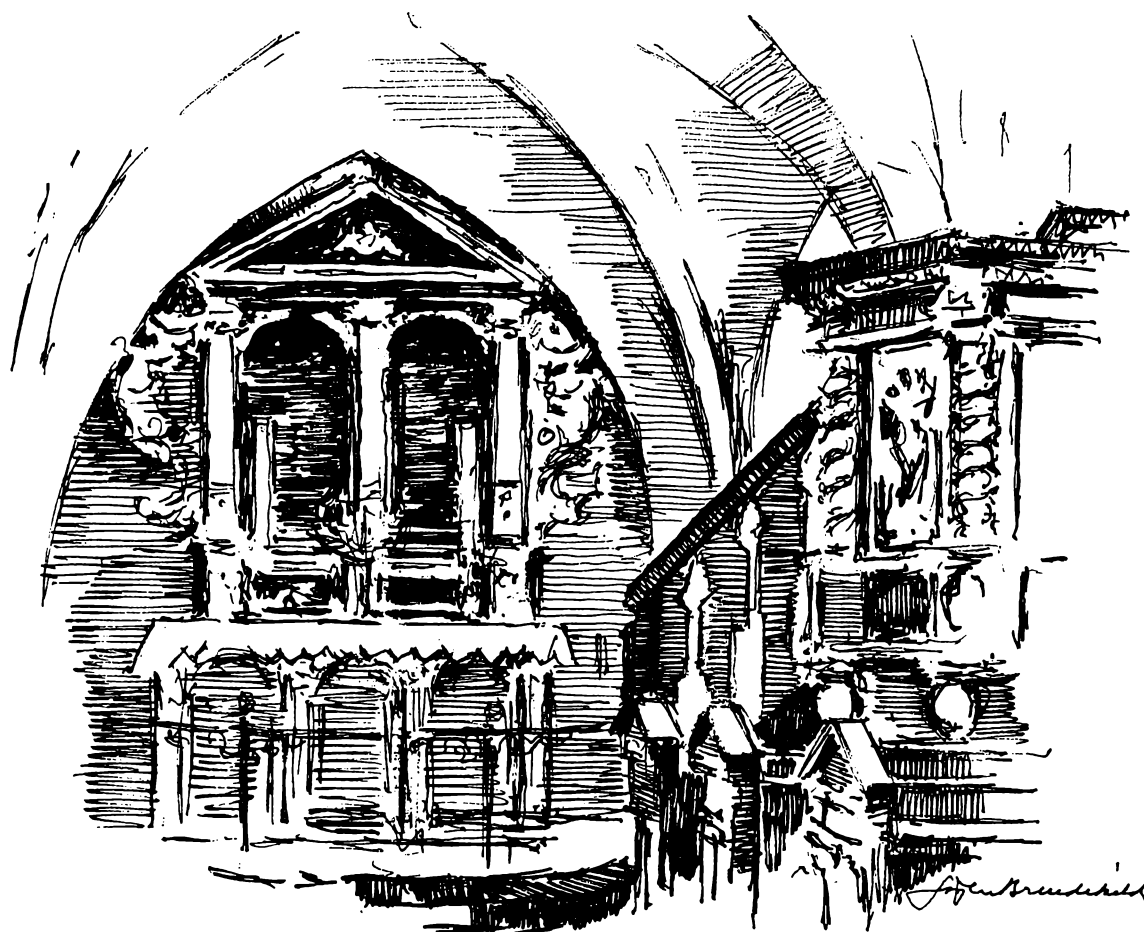
☆

Man ved at prædikestolen er udført i 1659, men man ved ikke med sikkerhed, hvem der har tegnet og udskåret den, men alt tyder på at Caspar Lubbeke er mesteren. Balustrene i gelænderet viser mere end tydeligt, at opgangen til prædikestolen er af forholdsvis ny dato. Man ved, at trappen blev ændret i 1863, og at der ved den lejlighed blev borthugget et stykke af den østligste, såkaldte gjordbue

for at give præsten plads nok til at komme ind i selve prædikestolen. Dette kunne tyde på, at samme ikke idag står på sin oprindelige plads i kirkerummet.

☆

Kirkens graver, Hans Christensen, som kender kirken og dens historie bedre end nogen anden i Rorup og som beredvilligt fortalte såvel om kirken som om de præster, der igennem årene havde haft deres kald her, sad ved siden af mig alt imens jeg tegnede prædikestol og alter, og det var som om, jeg kunne se de skiftende kirketjenere stige værdigt op ad den smalle

Prædikestolen som sikkert er et arbejde fra mester Lubbeke's hånd og dens smukke renaissancealtertavle.

trappe til prædikestolen. Det var som om, der i hver en kirkestol sad mørkklædte, tavse skikkelser, som med bøjede hoveder andægtigt lyttede til deres præst.

☆

Da jeg havde sluttet tegneriet, vi var gået ud igennem våbenhuset og havde lukket kirkedøren bag os, viste han mig det sidste, han ville vise mig og fortælle om: En grav i hjørnet, vest for våbenhuset. Bag et smedejernsgitter i empire ligger tre store, ens gravsten. Herunder hviler præsten Palle Christensen Linderod, hans hustru og deres tretten år gamle plejedatter. Palle Linderod var præst ved Ro-

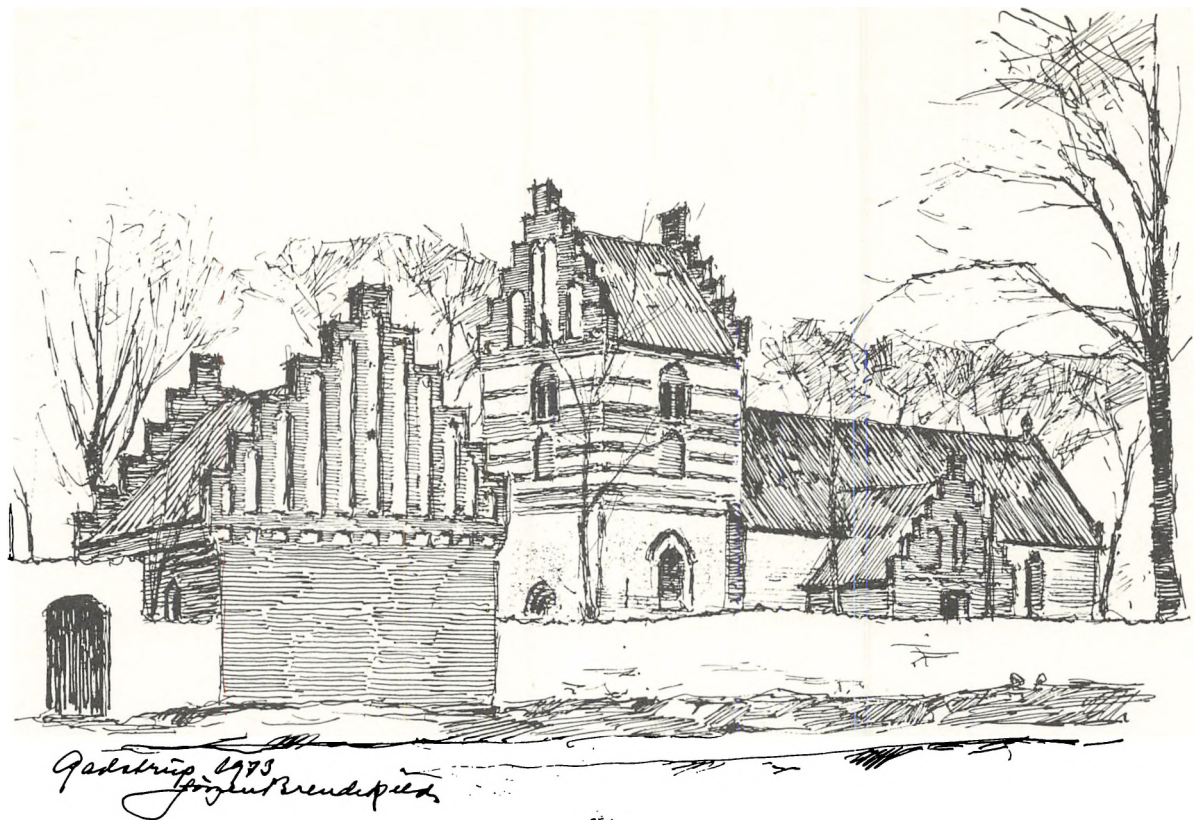
rup og Glim kirke i 32 år. Han tiltrådte embedet i året 1799, samme år som han ægtede Mathea Margaretha Dorthea Brünnich. Palle Linderod var søn af forvalteren ved det adelige jomfrukloster i Roskilde og var ud af en mere end almindeligt velstillet købmandsslægt. Udover at røgte sit kald besøgte han hver anden måned de små skoler i de omkringliggende landsbyer, hvor han inspicerede undervisningen.

Han må have følt datidens dårlige aflønning af lærerpersonalet urimelig, og for at bøde lidt på disse elendige økonomiske forhold oprettede han to legater »for degne ved Højby, Glim og Gjøderup skoler«. Legaterne var på ialt 3000 rigsd-

ler, en anselig sum målt med datidens målestok. Renterne skulle udbetales til lærerne, så de fik mulighed for at gå bedre klædt og anskaffe sig andre fornødheder, som deres lave løn ellers ikke tillod dem.

Desuden stiftede han et tredje legat, hvis renter skulle gå til vedligeholdelse af familiegravstedet på Rorup kirkegård. Skulle der af disse renter herefter blive et større eller mindre beløb til overs skulle dette gå til de fattige i sognet. Den dag i dag vedligeholdes gravstedet for renterne af dette legat, og den dag i dag bliver der et beløb tilovers, men graver Hans Christensen kunne ikke oplyse noget om, hvordan der idag disponeres over disse penge.

GADSTRUP KIRKE

Kun i sydvest er der endnu et stykke af den middelalderlige mur tilbage. Resten af kirkegården omkring Gadstrup kirke er heget med stendiger

På en flad bakkeskråning, der ikke hævede sig ret meget over selve landsbyen, lod Asser Rig eller hans søn Absalon en kirke opføre engang i midten af 1100'erne. Kirken i Gadstrup (Garsthorp) i Ramsø herred blev bygget af kridtsten og bestod af et kor, et skib og to tårne. Kun ganske få danske landsbykirker har fra begyndelsen været udstyret med tårn. De kirker, der blev bygget af hvidslægtens medlemmer, f.eks. kirkerne i Fjenneslev, Tveje Merløse og Gadstrup, var alle opført med tvillingtårne. Som model for deres kirkebyggeri har de sikkert brugt den gamle Roskilde domkirke. Tvillingtårnets eksistens blev bevist ved kirkens restaurering i 1940. Man ved, at Gadstrup kirke har tilhørt biskop Absalon, for i 1176 overdrog han den

til Vor Frue Kloster i Roskilde. Fra dette år og indtil 1536, året hvor reformationen blev officielt indført i Danmark, gennemgik kirkebygningen en række forandringer.

Inden udgangen af 1300'erne blev skibet overhælvvet, og sandsynligvis har man i den samme periode opdaget, at tvillingtårnene var begyndt at synke på grund af mangelfuld fundering. De blev derfor revet ned, og det nuværende tårn blev bygget af henholdsvis kridtsten og røde munkesten. Tårnets underste del er af kridtsten og fra en højde, der nogenlunde svarer til højden af skibets langmure, varierer byggematerialet imellem munke- og kridtsten i vekslende, vandretløbende bånd af forskellig bredde.

Engang i 1500-tallet ned-

rev man den oprindelige korbygning og forlængede skibet imod øst, så kirken kom til at fremtræde som et såkaldt langhus. Samtidig har man imod nord, i forbindelse med den nye tilbygning, opført et sakristi, og omkring kirkens sydvendte indgang opførte man et våbenhus af munkesten.

☆

Så kom reformationen og dermed overgik Gadstrup kirke, ligesom vore andre landsbykirker, til at blive kongelig ejendom. De kom, som det hed, »under kronen«.

I 1668 blev den så tillagt sognepræsteembedet i Roskilde domkirke, og blev dermed annekskirke til denne.

I 1754 blev den stiftslandsbykirke. Sidst i samme århundrede blev

begge tårngavlene muret om, efter at de havde været repareret et utal af gange. Ved denne lejlighed fik tårnet de nu eksisterende kamtakker, og gavlene blev prydet med høj- og cirkelblændinger.

Da kirken kom ind i 1800'erne, skete der igen lidt forandringer med dens udseende. Våbenhuset, der var af gamle munkesten, blev to gange i dette århundrede ommuret og skalmuret. Det var henholdsvis i 1843 og 1864.

I 1881, året for en meget gennemgribende restaurering af bygningen, fandt man blandt andet ud af, at sakristiet skulle rives ned. Samtidig fik tårnet en ansigtsløftning, idet man gav samtlige blændingsbunde et pudslag, så blændingerne kunne træde tydeligere frem.

Langhuset blev udvendig helt skalmuret med kridtsten, og østgavlen blev ommuret fra gesimshøjde og opefter. Gavlene blev afsluttet med en glat, teglhængt kam med to fodtinder og en toptinde, hvorpå man anbragte et hjulkors.

Desværre fandt man det også rigtigst at ændre de gotiske vinduespartier til nyromansk stil.

Samtlige af bygningens tagflader er i dag hængt med vingetegl, men kamtakkerne alene bærer nye munketegl.

☆

Lad os først gå op til den ældste inventardel i Gadstrup kirke: Døbefonten. Det er vist ret afgjort, at denne romanske granitdøbefont allerede fik sin plads i kirken, imedens biskop

Absalon ejede den. Selve kummen er udhugget af en grå granitblok, hvorimod soklen er i rød granit. Den er forfærdelig skæv, men den er smuk og den er et interessant stykke stenhuggerarbejde.

Lige bag døbefonten, på en udmuret sokkel i en niche i korets nordvæg, står en udskåret figurgruppe fra sidst i 1400-tallet. Det er »Faderen og Sønnen«, de to bevarede figurer fra en treenighedsgruppe en såkaldt »nådestol«. Den tredie af treenighedssymbolerne, duen, er gået tabt. Disse træfigurer forestiller faderen, der holder sin korsfæstede søn frem imod beskueren.

Betegnelsen »nådestol« går helt tilbage til Martin Luthers dage, idet han oversatte det hebraiske ord »kapporet« til det tyske »gnadestuhl«, som ordret oversat til dansk er »nådestol«. Det hebraiske »kapporet« er betegnelsen for låget på pagtens ark. Pagtens ark var ifølge det gamle testamente det transportable skrin, som jøderne førte med sig igennem Sinai ørken, og det indeholdt efter sigende tavlerne med de ti bud. Ad hvilke snørklede omveje det kristne treenighedsmotiv har fået overført denne betegnelse, er vist ikke let at få fastslået, men så meget er sikkert, at treenighedsbegrebet intet har med den mosaiske tro at gøre.

☆

Så kommer der et lille tvivlsspørgsmål med hensyn til fastsættelsen af alder. Er degnestolen eller alterbordspanelet ældst? Det er mest sandsynligt, at deg-

nestolen, der har sin plads op ad korets sydvæg, er alderspræsidenten. Den er ret sikkert udført og opstillet sammen med andet stoleinventar lige sidst i 1500-tallet, og snedkeren og billedskæreren har morsomt nok anvendt nogle dele fra andre kirkestole idet dens gavle består henholdsvis af en almindelig stolegavl og en gammel, nedtaget »præstekonestol«.

De mange navnetræk og årstal, der er skåret og ridset ned i pulten, er resultatet af de alt for lange prædikener, som 15 og 1600-tallets præster holdt. For ikke at falde i søvn under gudstjenesten har de såkaldte løbedegne fået tiden til at føles kortere og øjenlågene lettere ved at sidde og skære i pultens planker.

Den meget skæve, men meget smukke 800 år gamle døbefont og den gamle »nådestol«.

Løbedegnene var Roskilde katedralskoles ældste drenge, der mere eller mindre frivilligt måtte »løbe« til sognekirkerne, der hørte under domkirken for at gøre tjeneste som degne. Det må erkendes, at senere tiders degne også har deltaget i udsmykningen og dermed indskrevet deres navne i Gadstrup kirkes historie.

Hvis vi vedblivende skal gå frem efter kronologien, så er renaissancealterbordspanelet, som udgør selve alterbordet det næste i rækken.

Det er også fra tiden lige omkring år 1600. Der skjuler sig ikke noget gammelt, opmuret stenalter under træværket, men det er da helt sikkert, at kirken oprindeligt har haft et stenalter, som engang er blevet revet ned.

Over alterbordet hænger en renaissance-altertavle, som man regner for at være knapt tyve år yngre end alterbordet. Der er næppe nogen tvivl om, at den er udgået fra den berømte roskildemester Brix Michgell's (Brix Snedker) værksted. Hele dens opbygning og dens karakter tyder på, at han er mester for dette smukke stykke kunsthåndværk.

Derimod kan man opgive det helt eksakte årstal for anskaffelsen af den fornemme høj-renaissance-prædikestol.

Den er i 1619 kommet fra Køge-billedskæreren Hans Holst senior, også kaldet Hans Billedsnider.

Først efter reformationens indførelse blev der installeret stolestader i vore kirker. I den katolske tid

enten stod menigheden op eller knælede på gulvet under messen. Efter reformationen fik vore kirker kirkestole af samme type, som man har dem i dag, og Gadstrup kirkes ældste stole har sikkert været af udseende som den bevarede degnestol, der ret sandsynligt er det eneste eksisterende stykke af kirkenes første inventar.

I året 1657 måtte kirken se sig omdannet til militær forlægning og hestestald for de svenske tropper, som på ingen måde skånede det gamle hus. Foruden at medtage en alterkalk da de drog bort, efterlod de kirkenes træinventar i en sørgelig forfatning. Den eneste stol, der har været værd at bevare efter troppernes hærgen, har været degnestolen.

Resultatet blev, at mester Caspar Lubbeke i Roskilde fik til opgave at udføre nogle nye stolestader til kirken. Efter megen snakken frem og tilbage om størrelsen af hans honorar besluttede man, at han skulle levere 13 nye stolestader, som han satte op året efter. Fire år senere, altså i 1666 leverede han yderligere ni stolestader af egetræ, for hvilke han modtog 6 daler pr. stk.

Så i 1668 måtte han endnu en gang til Gadstrup kirke med stole. Denne gang med hele tyve nye og smukke kunsthåndværk. Det blev ialt til 42 stolestader fra hans værksted.

På den østligste af nordrækkens stolegavle står navnet »Margrete« relief-skåret i frisefeltet. I stolegavlen på den modsatte række står »H. Frerich«, også i gavlens frisefelt.

Disse to fornavne hentyder til gadstruppræsten Frederik Munthe og hans hustru Margrete, som engang i 1660'erne havde deres plads bag disse gavle.

Der skulle gå rundt regnet 170 år, inden Caspar Snedkers stole trængte til en restaurering, men så må det åbentbart også have været stærkt påkrævet for i 1835 skar Roskildesnedkeren Niels Schellerup topstykket af næsten alle gavlene og erstattede dem med nye trekantstolper. Kun fire af Lubbekes originale gavle blev tilbage.

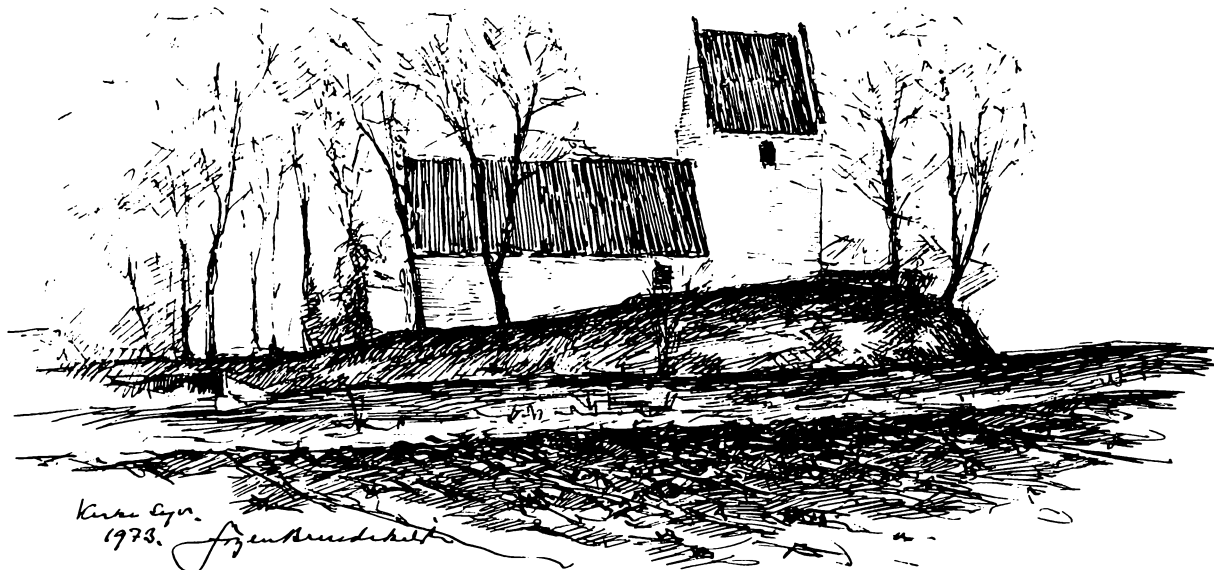
☆

I 1949 vedtog Gadstrup menighedsråd at lade de i 1835 restaurerede stolegavle føre tilbage til deres oprindelige udseende, og man overlod opgaven til billedskæreren Poul Borre i Havdrup, som med de gamle, originale lubbekegavle som forbillede udførte de nuværende topstykker.

☆

Kirkegården, hvorpå bisp Absalons kirke ligger, er igennem de mange år blevet stærkt udvidet. Hovedsageligt er den hegnet med kampestensdiger, men i syd-vest er endnu stykker af det middelalderlige murværk bevaret. Delvis opbygget af kampesten, murens og kridtkvadere, står endnu et afsnit af denne mur med den oprindelige indgangsportal. Også den lille portal i vestmurens nordende er oprindelig.

KIRKE-SYV KIRKE

Syv kirke og en af landsbyens syv gravhøje set fra sognevejen.

Kun den øverste del af kirketårnet var nogenlunde synligt, resten af bygningen var ombølget af tætte tågeformationer, der svøbte sig om den, som tågeslør siges at svøbe sig om dansende elverpiger. I korte øjeblikke littede den klamme januar-tåge så meget, at den karakteristiske gravhøj nord for kirken, en af de syv gravhøje, der har givet landsbyen sit navn, blev helt synlig.

Syv kirke ligger omgivet af en stærkt skrånende kirkegård, som er hegnet af kampe- og munkestensmure, der efter opsætning for nogle år tilbage blev suppleret med almindelige, gule mursten. Kirkegårdsudvidelsen er hegnet af gultstensmure.

☆

Det blev året 1943, der skulle komme til at kaste lys over Syv kirkes fortid, og det blev billedskæreren Poul Borre fra Havdrup, som ved nedtagningen af de gamle stolestader opdagede nogle gamle fundamenter under kirkegulvet. Nationalmuseet blev indblandet,

og en udgravning afslørede, at Syv kirke har skiftet udseende tre gange på de ca. 700 år, den har eksisteret.

Man kunne af fundamentresterne se, at den oprindelige, romanske kirke har været meget lille, at den havde både kor og apsis, og at den havde været opført af kridtkvadere. Man var selvfølgelig på forhånd klar over, at det nuværende skib ikke var det oprindelige, idet man foruden at kunne tidsbestemme det ud fra stilmæssige karakteristika også kunne konstatere rester af et tidligere skib indmuret i det gotiske tårns østmur.

Fundamenterne under kirkegulvet kunne også fortælle, at kor og apsis var blevet nedrevet sidst i 1300-tallet eller lige først i 1400'erne. Skibet var på denne tid blevet bygget videre ud imod øst, hvor kor og apsis havde stået, og det var udbygget i fuld bredde, så kirken ca. år 1400 blev ændret til et langhus.

Omkring år 1500 blev kirkens tårn bygget til skibets vestgavl. Tårnet og det lille

stykke af denne gavl, der er indmuret i tårnets østmur, er de ældste dele af den nuværende Syv kirke. Det skib, der står i dag, er sen-gotisk og er sandsynligvis opført ganske få år efter, at tårnet er bygget.

Senere er munkestensvåbenhuset blevet bygget til.

Man har formodning om, at der på denne høj, hvorpå der engang blev opført en kirke, som to gange er blevet bygget om, har ligget en endnu ældre kirke. Den skulle have været af den første type danske kirker, en såkaldt stavkirke. Usandsynligt er det ikke, idet man ved, at den høj, hvorpå den nuværende kirke er bygget, i den hedenske tid blev anvendt til gudehov. Det er derfor meget tænkeligt, at den hedenske »hellige« høj ganske automatisk fulgte med over i den nye, kristne tro som et helligt sted. Det sted, der ville være mest naturligt at rejse en trækirke på. Udgravningerne i Snoldelev kirke sandsynliggør formodningen.

☆

Det meget brede tårn er mod øst, syd og vest forsynet med to glamhuller, men imod nord kun med et enkelt. Tårngavlne har i dag glatte tårnkamme, men det er ret sikkert, at begge gavle har været prydet med kamtakker, som i antal har været overensstemmende med de eksisterende højblændinger i gavlene. De ni blændinger må formodes at have været afsluttet foroven med de traditionelle spidsbuer, men disse er gået tabt, da kamtakkerne blev nedrevet. Den midterste højblænding er delt op i to smalle.

Østgavlen afsluttes af elleve kamtakker, og gavlmuren er prydet med samme antal højblændinger, der alle oprindeligt har været spidsbuede.

Hele bygningen er hvidtet og teglhængt. Tårn og langhus med vingetegl, hvori mod teglene på våbenhuset er af ny type. Kamtakkerne på skibets østgavl er endnu hængt med gamle munke-tegl.

☆

Både alterbord og altertavle er fra begyndelsen af 1600'erne, men der kan desværre intet oplyses om, hvem der er mestre for de to stykker kunsthåndværk. Kun kan man med sikkerhed sige, at de ikke stammer fra den samme hånd.

På alterbordet ligger en alterbordsdug i hedsyning, et smukt stykke håndarbejde og resultatet af mange års slid. Dugen er broderet og skænket kirken af nu afdøde fru Laura Olsen fra Viby.

Renaissance-altertavlen er ret ejendommelig. Den egentlige tavle består af et såkaldt storfelt. Dette står

tilbage på alterbordet og overdækkes af en søjlebåren baldakin. Baldakin og søjler er oprindelige, men selve storfeltet og det heri indsatte maleri af en Kristusfigur med udbredte arme er fra 1860.

☆

Det er heller ikke muligt at oplyse noget om, hvem der har udført kirkens renaissanceprædikestol, men man kan da med sikkerhed oplyse, at den er fra 1602, og man har en formodning om, at den er udgået fra samme værksted som alterbordsforsiden.

Som allerede nævnt blev stolestaderne fornyet i 1943. Billedskæreren Poul Borre udførte dengang de nuværende, som ikke afviger meget fra de nedtagne og kasserede.

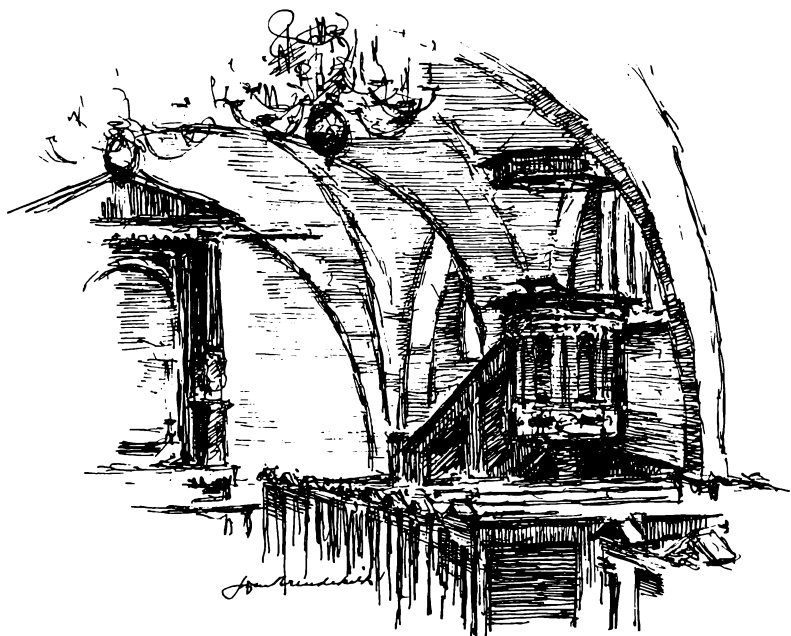
De to herskabsstole er fra sidst i 1500-tallet. I stolen ved sydvæggen har i sin tid ejerne af Vibygård haft deres plads under gudstjernerne. I stolen overfor kunne de højvelbårne fruer

dvæle under samme handlinger.

Den første adelsmand, der havde sin plads i herskabsstolen imod syd, var Emmeke Spærre, og overfor ham har fru Bente Uls (Hjul), med hvem han var blevet formælet i 1588 haft sin plads.

Midt i 1600'erne husede de to små indelukker et andet af egnens og rigets kendte par, hvoraf vel nok den mandlige part gjorde sig mest bemærket. Han havde også været københavner-borgmesteren Hans Nansens mest uforsonlige modstander og var gået så vidt som at true samme med indespærring i selveste Blåtårn. Han var ikke blot adelens ordfører og den ivrigste forkæmper for dens rettigheder, men han var den øverste i rigsrådet og prins Christians betroede sekretær, da denne styrede landet imedens Frederik III deltog i krigen imod Sverige.

Manden var den højvel-

Renaissance-prædikestolen fra 1602.

bårne hr. Otthe Krag til Vi-bygård og hans ægteviede var den ligeså velbårne fru Ane, født Rosenkrands.

☆

Hvis ikke Syv menighedsråd havde været mere ubø-jelig og mindre autoritetstro end de fleste andre menighedsråd, så havde der i dag hængt nogle moderne lamper ned fra kirkens gamle hvælvinger. PH-lampen, som på absolut alle områder er af høj kvalitet, ville ikke have været en pryd for kirkerummet og langt fra harmoneret med det gamle inventar. I vore kulturinstitutioners angst for at få for meget pastiche ind i vore gamle kirker har de desværre meget ofte kun opnået, at nyanskaffelserne trænger sig unødvendigt på, totalt stjæler billedet fra det gamle inventar og aldeles knuser helhedsvirkningen. Ligesom så mange andre misforståelser, der kendetegner vor famlende tid, vil dette problem sikkert finde sin løsning.

I dette tilfælde lykkedes det altså at redde kirkeinventaret, idet menighedsrådet fandt frem til de store, smukke kirkekroner, der i dag hænger i rummet. Ganske vist skulle man først ad nogle omveje, førend resultatet blev som ønsket. Man fandt i en københavnsk antikvitetsforretning, en krone, der havde tilhørt skuespilleren Osvald Helmuth. Senere fik man lejlighed til at købe en endnu smukkere krone, hvorfor man igen skilte sig af med den først købte. Den store polske kirkekrone, der i dag hænger midt i kirkerummet og som var afløseren, har i sin tid hængt i Vibygårds

spisestue. Herefter fik en gårdejer på egnen den ide, at han ville skænke sin kirke endnu en lysekrone og så blev den østlige krone fremstillet og ophængt.

Endelig var man så heldig at man i en forretning i Køge fandt den sidste af de tre kirkekroner. Kronen i tårnrummet.

☆

Nu, hvor vi er ved lysekronerne, så er der efter sigende noget ret mærkværdigt ved den største af dem. Det lykkedes mig desværre ikke at få en tilbunds-gående forklaring på fænomenet under min samtale med menighedsrådets formand, bankbestyrer Robert Andersen. På mit sædvanlige spørgsmål, om der ikke var et eller andet ved den pågældende kirke, der adskiller den fra andre kirker, kom bankbestyreren med nogle forblommede betydninger til en mystisk episode engang midt i 60'erne, da man var ved at indlægge elektrisk varme og installere et nyt orgel.

»Den svingede pludselig« sagde han. »Selvom både de tilstedeværende murere og tømrere ikke var hverken overtroiske eller over-spændte, så så de altså helt sikkert, at kronen pludselig gav sig til at svinge – og så gik de hjem«.

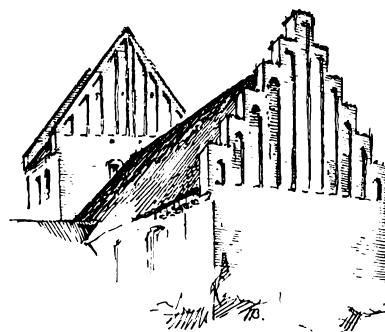
Forklaring på fænomenet? Ingen! Den svingede bare. Hvis De skulle komme ind i Syv kirke f.eks. til en gudstjeneste, så sæt dem, så de kan se den store polske krone, for hvem tør påstå, at den ikke endnu engang kunne få den morsomme ide at optræde med lidt svingdans.

☆

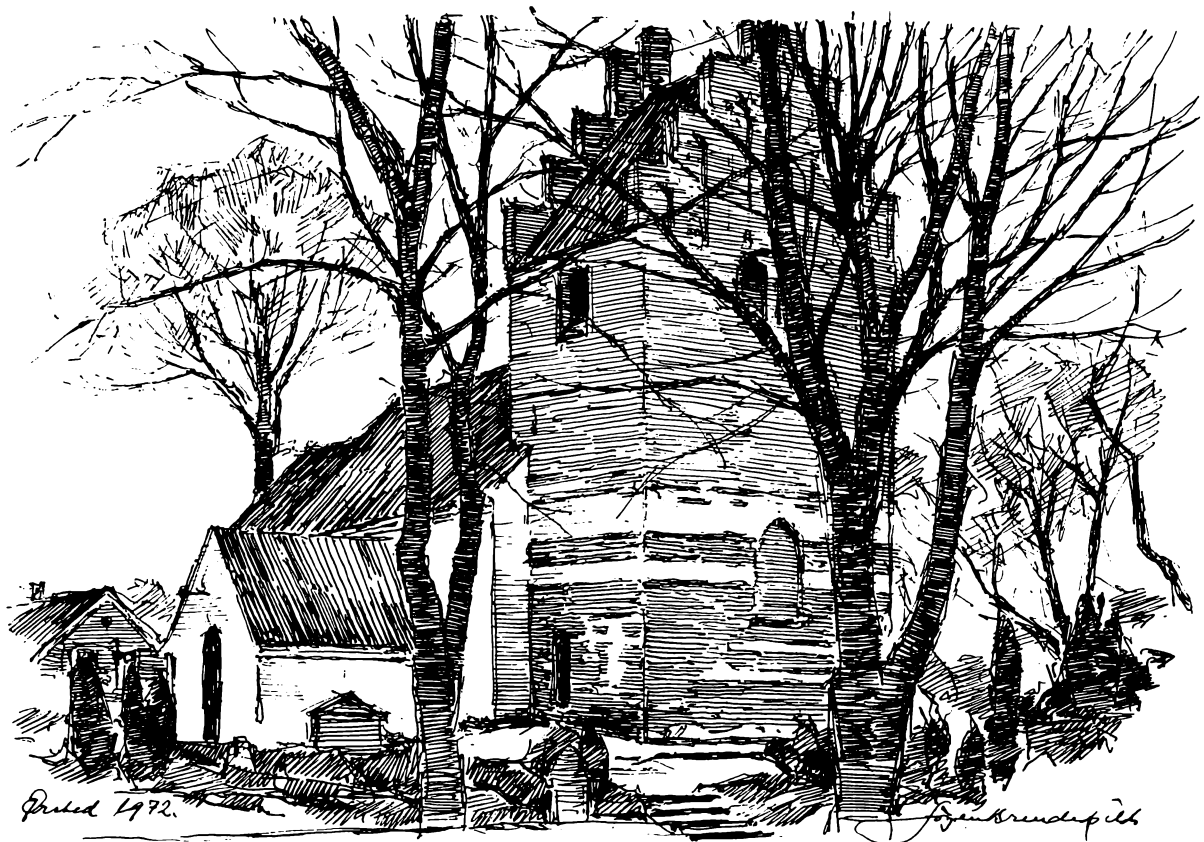
I Roskilde Domkapitels historie af J. O. Ahrnung kan man læse, at Syv kirke i 1253 blev som det hedder »annekteret til Syv præbende i Roskilde domkirke«. Et præbende var i den katolske tid en ejendom, af hvilken der var en indkomst, som tilfaldt den embedsmand, der havde sin tjeneste her. Man betegnede denne som »præbendarius«, og i et tilfælde som dette, var den tjenestegørende præst præbendarius. I 1572 blev Syv sogn lagt ind under Domkirkekapellaniet i Roskilde.

I 1671 tilskødede kronen kirken til Bartolomæus Jensen, som på den tid var borgmester i kongens by. Senere begyndte man at handle lidt med vore landsbykirker, og hr. borgmesteren solgte Syv kirke til konferenceråd Peder Bentzon, som dengang var ejer af såvel Geddesdal som Vibygård.

Den fulgte herefter Vibygård igennem adskillige ejerforhold, indtil den den første dag i januar 1912 overgik til selveje. Kirken er anneksskirke til Gadstrup kirke.

ØRSTED KIRKE

Ørsted kirke ligger ret højt i den stille landsby i Ramsø herred

Den eneste lyd, der nåede mit øre, da jeg gik rundt på Ørsted kirkegård for at betragte kirkebygningen, var den svage klang fra en rives tænder, når den ramte en lille sten i det visne løv, som graveren var ved at rive sammen. Ellers var der så stille i denne landsby, at man følte sig hensat til de gode, gamle dage på landet. Den tid, hvor de tekniske fremskridt endnu ikke flåede stilheden i stykker.

Ørsted kirke ligger næsten midt på kirkegården på det højeste sted af kirkebakken.

Imod nord og vest er kirkegården udvidet og hegnenes kun af en hæk, men langs hele østsiden og et lille stykke imod nord, hvor udvidelsen ikke er foretaget, findes endnu de gamle

mure af kampesten, kridtsten og tegl. Det lille stykke nordmur støder op til kapellet, hvis vestmur er sammenbygget med den østlige pille på den gamle indgangsportal, som til al held er blevet bevaret.

De gamle mure er hængt med nonnetegl og med flade tagpander af tegl, hvis flade form har givet dem tilnavnet »bæverhaler«.

☆

Sydvest for kirken står det sidste af et stort antal af gamle asketræer, som ifølge overleveringen skulle være efterkommere af en gruppe asketræer, der voksede her på denne høj på den tid, hvor Ygdrasils ask betragtedes som det hellige træ. På højtliggende steder,

hvor man holdt gudehov, var det ret almindeligt at plante det hellige træ mere jordiske småsøskende.

Denne ask fra den nordiske mytologi har ganske vist intet med Ørsted kirke eller dens historie at gøre, men da højen, hvorpå kirken er bygget, har været et helligt sted fra de hedenske dage, og da træet dermed havde religiøs betydning for vore forfædre, kunne der nok være grund til at genopfriske myten om Ygdrasils ask.

Den var det ypperste af alle træer, og det vil næppe nogen vove at betvivle, når det fortælles, at dens grene bredte sig ud højt oppe i himlen og strakte sig ud over den hele verden. Dens ene rod stod hen over Niflheim, som ifølge den nordi-

ske mytologi skulle være den ene af de to verdener, der var til, endnu før end jorden blev skabt. Under denne rod fandtes brønden Hvergelmer, hvorfra der udgik tolv floder.

Den anden rod stod hos de jætter, der kaldtes Rimthurserne. Her fik den næring fra en brønd, som tilhørte Jætten Mimer.

Den tredje af træets rødder havde sit fæste i himlen hos aserne, og den sugede næring af Urds hellige brønd. Ved denne boede Nornerne, og her var gudernes tingsted.

Udover at træets rødder var tre i antal, og at tretallet også indenfor den kristne tro betragtes som et helligt tal (den treenige gud,) minder vore forfædres tro ikke meget om vor, men her, hvor man i ældgamle dage havde plantet en lund af asketræer, byggede man imellem 11- og 1200 en kristen kirke.

Oprindeligt bestod kirkebygningen af et skib og et kor opført af store kridtkvadere, som varierede meget stærkt i størrelse. Loftet var et almindeligt, fladt træloft. Sidst i 1200'erne blev våbenhuset tilbygget. - Engang i 1300-tallet fik kirken sine hvælvinger, og et lille hundrede år senere blev tårnet opført. Det er opmuret af munkesten i munkeskifte, og tårnets underste del er prydet med to bånd af kridtsten. Det øverste og bredeste flugter skibets gesims, og enkelte steder i murværket under båndene er indsat kvadre og enkelte kampesten.

Hver tårngavl har syv kamtakker med højblændinger. Hele dette parti af

tårnet blev muret om sidst i 1800'erne.

Skib, kor og våbenhus er hvidkalkede, men tårnet står i røde sten, som for en stor dels vedkommende er skalmuring. Samtlige tage er dækket med vingetegl.

Der var lige netop så meget lys derinde, at jeg kunne skelne de sen-romanske kalkmalerier fra midt i 1200-tallet. De findes bl.a. på triumfvæggen som en frise over korbuen og på dennes underside. De blev afdækket og restaureret af J. Kornerup i 1897 og fik i 1943 endnu en grundig behandling. Foruden kalkmalerierne i og omkring korbuen er der hist og her i skib og kor fremdraget sen-romanske kalkmalerier.

☆

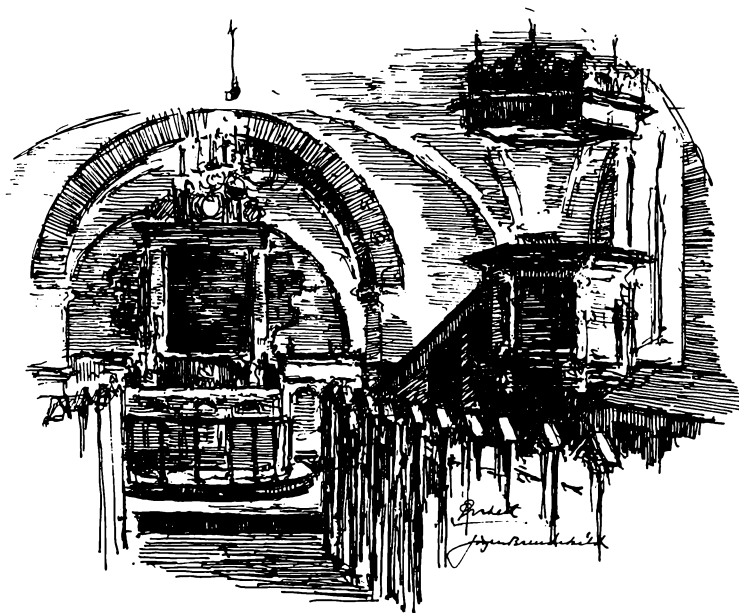
Bag alterbordspanelet gemmer sig et stenalter af bl.a. munkesten, men det kan ikke betragtes som kir-

kens oprindelige stenalter, idet det engang har været nedrevet og genopmuret.

Panelet, der dækker alterbordsforsiden, er en direkte efterligning af roskildemesteren Caspar Lubbekes alterbordspaneler.

Hvem, der er ophavsmanden til dette i 1936 opsatte panel, kan ikke siges, men det er i alle tilfælde ikke, hvad det udgiver sig for at være.

Samme år (1936) samlede man en del forskellige løse stykker af ældre altertavler og opnåede det resultat, der idag hænger som altertavle. Fra en kasseret, gotisk tavle fra omkring år 1500 stammer den udskårne blomsterfrise. De to joniske halvsøjler er levninger fra en »ophugget« renaissancealtertavle fra 1582. Alterbilledet med motiv: »Kristus i Gethsemane«, der er malt af A. Dorph i 1859, er »gået i arv« fra kirkens forrige altertavle fra samme år.

Brix Michgell er mester for renaissance-prædikestolen fra 1616.

Med andre ord en tavle af en meget broget oprindelse – en hel prøvetavle i stilarter.

Alteret er flankeret af præste- og degnestolene, som begge står op imod korets østgavl. På alterets nordside står præstestolen, som er udført engang midt i 1600-rne, og det er nogenlunde sikkert, at arbejdet kan tilskrives Caspar Lubbeke. På sydsiden står degnestolen, som også formodes at stamme fra Caspar snedkers værksted, men blot menes der, at den er nogle år yngre. Begge stole blev opstafferet i 1936.

Panelerne, der dækker den nederste del af væggene i skibet og koret, bærer Brix snedkers signatur. Lige øst for indgangsdøren er bogstaverne MBM indridset i træværket. De står for Mester Brix Michgell.

Det er også Brix Michgell, der er mester for kirkens renaissance-prædikestol fra 1616. I 1936 blev også den opstafferet.

Det sen-gotiske korbuekrucifiks på skibets nordvæg er et arbejde fra den første fjerdedel af 1500-tallet. Navnet på billedskæreren kendes ikke idag, men man har formodning om, at den samme kunsthåndværker har udført flere korbuekrucifikser til egnens kirker. Bl.a. er han sikkert ophavsmanden til krucifikset i Rorup kirke.

I 1647 forgreb en tyv sig på kirkens kalk og disk. Et alterklæde og en messehaigel kom ved samme lejlighed ned i sækken. Den uheldige herre blev imidlertid pågrebet på Køge-egnen

og derfra ført til Roskilde. Her honorerede man byens skarpretter med 8 dalere for at skille tyvens hoved fra hans krop. Imidlertid må det forinden pågribelsen være lykkedes for den arme synder at få afsat sølvtøjet, for året efter købte man i Roskilde en ny kalk og disk til kirken. Ti år senere var der igen røvere på spil i Ørsted kirke, men denne gang var ugerningsmændene svenske soldater, der medtog sølvsagerne som krigsbytte.

Sandsynligvis havde man nu belært af bitre erfaringer, besluttet at være lidt mere økonomisk, og man anskaffede derfor denne gang et billigere sæt i tin. I 1666 må der igen have været overskud i kirkens kasse, for i dette år anskaffede man igen en sølvkalk og sølvdisk.

Den kalk og disk, der idag findes i kirken, er imidlertid fra første halvdel af 1700-tallet, så sølvet fra 1666 er altså også på en eller anden måde gået ud af sagaen.

Ørsted ligger i Ramsø herred. Kirken er bygget på en ret høj bakke i landsbyens sydvestlige hjørne, og kirkegården har et jævnt fald imod syd. Først fra år 1555 har man eksakte oplysninger om dens fortid, idet Christian III i dette år foretog en sognesammenlægning. Han foranledigede, at sognenes antal formindskedes, og han fastlagde samtidig samtlige sognekalds fremtidige indtægter.

Ørsted kirke blev ved denne lejlighed anneks-

kirke til Daastrup kirke. Denne kongelige forordning for gejstligheden var forsynet med rigsseglet.

Et segl kaldtes i hine dage for »en klemme«, og de forordninger eller »breve«, som bar dette segl, blev benævnt klemmebreve. Det var et sådant klemmebrev, der bragte Ørsted kirke ind under Daastrup kirke.

Senere blev rollerne byttet om, og Ørsted kirke blev hovedkirken.

Fra reformationen i 1536 havde kirken været under kronen, men i 1689 blev den af Christian V. tilskødet etatsråd Caspar Schøller på Lellingegård. Omkring år 1700 kom kirken ind under Vibygård, men allerede i 1709 blev både denne gård og kirken igen tilskødet kronen som relutionsgods. Med andre ord, blev såvel gård som kirke brugt som indløsning af et pant eller som en godtgørelse for en eller anden kongelig, økonomisk bistand.

Et mageskifte i 1719 imellem kronen og Peder Benzon på Geddesdal foranledigede, at kirken kom ind under denne gård, indtil Benzon opførte gården Benzonseje, hvorunder kirken kom til at høre. Efter Peder Benzons død i 1737 blev såvel hovedgården som kirken solgt til Kristine Catharina Leegård Schumacher, som var enke efter en oberst. Kirken var underlagt denne gård, indtil den d. 8. december 1914 overgik til selveje.

DAASTRUP KIRKE

Kun når løvet er faldet af træerne, kan man se nordsiden af Daastrup kirke.

En enspændervogn skramlede henover stenbroen og gjorde holdt ved gårdspladsen på Daastruplund. Det var en ganske almindelig hverdag, men alligevel var manden, der steg ned fra bukken, i sit stiveste søndagspuds. Imedens en af gårdens karle begyndte at spænde fra for at sætte hesten i stald, gik manden om til vognens anden side for at hjælpe en kvinde med et barn i armene ned.

De blev gæstfrit modtaget af husbond på Daastruplund, som bød dem indenfor og sandsynligvis tilmed bød på både et stykke brød og en dram. Noget efter kunne man se parret med barnet fulgt af gårdmanden på vej det lille stykke fra gården og over til kirken.

Præsten var sikkert også på vej nu. Måske var han

ved at balancere over »præstebroen«: Det smalle stykke algegrønne bræt, der lå over åen imellem Ørsted og Daastrup. Han kom fra præstegården i Ørsted og i fuldt ornat tog han, hvis vejret var dertil, turen til fods.

Dette lille sceneri var ikke noget usædvanligt i Daastrup og på denne gård i årene omkring 1800 og op til 1850. De, der kom agende fra sognets yderkanter, staldede op hos Hans Hansen, hvad enten de skulle til almindelig gudstjeneste, konfirmation, bryllup, begravelse eller som i dette tilfælde barnedåb.

Var det barnedåb, det drejede sig om, og havde man ikke medbragt en fadder, ja, så fulgte Hans Hansen gerne med over i kirken og afgav det løfte, at han i til-

fælde af forældrenes død ville træde i deres sted og påtage sig ansvaret for, at den lille nye borger blev opdraget i den sande, kristne tro. Ud over mundtligt at måtte afgive dette løfte måtte han også se sig indført i kirkebogen som fadder til den døbte. Hermed har man altså forklaringen på, at Hans Hansen, ejer af Daastruplund, står indtegnet i kirkebogen som fadder til en anselig flok små, nye daastrupper fra første halvdel af 1800-tallet.

Når man den gang kunne »parkere« på Daastruplund, inden man til fods begav sig det korte stykke vej til kirken, så kunne det vel også forsøges 100 år senere. Altså kørte jeg ind igennem den gamle og meget smukke port, og foran stuehuset drejede jeg

tændingsnøglen om og gik hen til hoveddøren. Bygningerne, der er opført sidst i 1600-tallet ser sikkert ud omtrent som de gjorde i 1800-erne. Det viste sig snart, at ikke engang gæstfriheden havde ændret sig igennem de mange år. Jeg blev bænket, jeg blev budt og fik en masse at vide om kirken og egnen. Jeg blev endda fulgt op til kirken, den kirke med den lidt usædvanlige skæbne, men det skal vi komme tilbage til senere.

☆
 Daastrup kirke er opført engang i slutningen af 1200'erne. Den er et typisk langhus bygget af kamp og kridtkvadere og havde som vore andre landsbykirker dengang et almindeligt, fladt træloft, indtil engang i 1300'erne, hvor den fik sine smukke krydshvælvinger.

I 1400-tallet nedrev man koret til og med triumfvæggen, og opførte et længere, senromansk kor, hvortil man foruden de i den gamle del anvendte materialer også benyttede munkesten, der blev indmuret som bånd eller bæltter i kampen og kridten. Tilbygningen blev opført i flugt med det oprindelige skib.

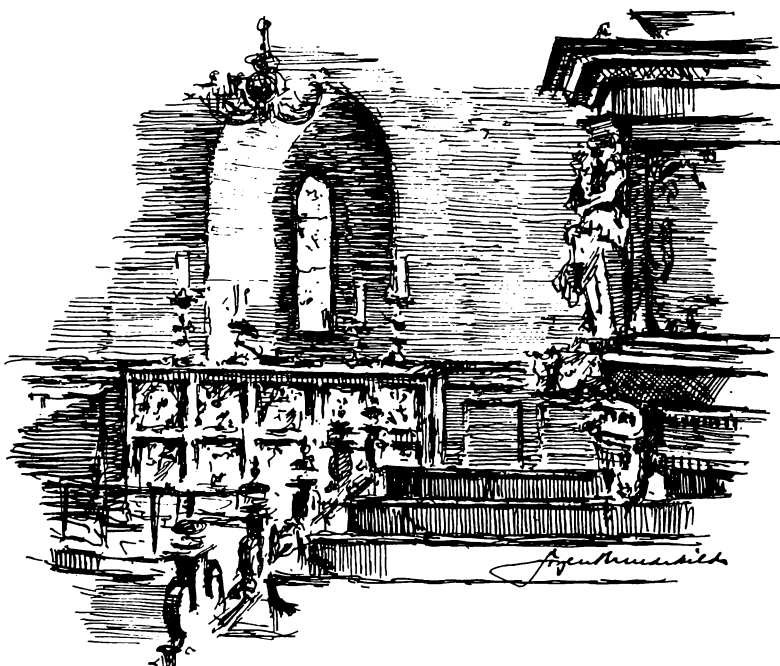
Indenfor det samme århundrede blev våbenhuset og tårnet bygget til. Begge disse er opført i munkesten i munkeskifte. Daastrup kirke har det særpræg, at tårnet ikke er opført midt for skibet, men er forskudt i sydlig retning. Glamhullerne imod syd, øst og vest består af en spidsbuet udfalsning med to smalle åbninger, over hvilke findes et cirkelrundt hul. Imod nord derimod er glamhullet ikke todelt men enkelt og bredt.

Hver tårngavl har syv kamtakker, og syv højblændinger pryder hver gavl. En stor del af tårnet er skalmuret. Såvel langhus som tårn er hvidt, og begge er hængt med vingetegl. Dog bærer kamtakkerne og enkelte partier af tårnets tag endnu gamle munketegle.

☆
 Det er på en måde nytteløst at fortælle om noget, der engang har været at se i Daastrup kirke, men som ikke er synligt mere, selvom det stadig eksisterer. Lad mig alligevel nævne, at der skjult under hvidtekalken på kirkens vægge findes adskillige sen-romanske og gotiske kalkmalerier, som man i 1901 ofrede tid og kræfter på at afdække og restaurere, men som man allerede igen i 1920 hvidtede over. Det eneste man fandt værd at bevare, var det lille tofarvede indvielseskors, der er malet på jordbuen imod nord.

Ved kirkesynet i 1620 besluttedes at kirken skulle have en ny og større prædikestol. »Der findes udi kirken en gammel og liden Prædikestol og udi Steden behøves en ny,« var den måde man udtrykte sig på i synsprotokollen for over tre hundrede år siden. Og »udi Steden« anskaffede man så et arbejde fra Brix Michgells kendte værksted i Roskilde. Et arbejde, der er særdeles typisk for den store kunsthåndværker, og som man finder ret mange søskende til i egnens kirker.

Dog er der, som prædikestolen i Daastrup kirke fremtræder idag, en iøjnefaldende forskel på denne og de andre, idet stolen her ikke er stafferet men står afsyret og patineret. I 1949 foretog billedskærer Poul Borre fra Havdrup afsyringen og den videre behandling, så alt inventaret i kirken kunne stå i ubehandlet træ. Opstafferingen af gammelt kirketræværk er

Det særprægede alterparti og den gamle prædikestol.

sikkert i mange tilfælde udført i overensstemmelse med den oprindelige staffering, men ofte kan det forekomme, som om de forskellige konservatorer igennem årene har fået tillempet farverne efter egen smag, og det er ikke altid nogen fordel for det smukke billedskærerarbejde, når det fremtræder for koloret.

Daastrup kirkes inventar står idag som en særdeles smuk helhed, og træværket passer helt enestående til de hvidkalkede vægge.

Billedskærer Poul Borre er mester for kirkens stolegavle, som er stærkt inspireret af Caspar Lubbekes arbejder fra 1600-tallet. I 1666 havde Lubbeke udført ni stolestader til kirken. Disse blev udskiftet i 1878. I 1940 snittede billedskæreren Poul Borre det nu eksisterende sæt, som er stærkt inspireret af Caspar Lubbeke.

☆

Alterpartiet i Daastrup kirke adskiller sig i væsentlig grad fra de traditionelle. I 1949, da kirken gennemgik en grundig restaurering, nedrev man den indvendige skalmuring på korets østgavl, hvorved det lille, romanske østvindue i den smukke vinduesniche igen blev anvendeligt. Maleren Johan Thomas Skovgaard skabte en glasmosaik, som blev indsat her. Under denne fik det nye egetræsalterbord sin plads. Det var samme år blevet fuldført hos billedskærer Thorvald Petersen i Odense efter maleren Erik Pedersens udkast. De femten relieffer på alterbordsforsiden har motiver fra det nye testamente,

og de er næsten identiske med den samme kunstners reliefskærne stolegavle i Strøby kirke på Stevns.

På dette stilrene alterbord står to store og to mindre malmstager, som engang i fyrreerne blev skænket kirken af frøken Alma Johansen fra Assenløse mark.

Også de smukke malmkroner der hænger ned fra kirkens hvælvinger er en gave fra et sognebarn. Frøken Erna Lynggaard fra Søster Svenstrup sørgede efter kirkens restaurering i 1949 for, at den fik en værdig loftsbelysning. Først i 1950'erne døde frøken Karen Marie Jensen fra Daastrup mark, og det viste sig, da testamentet blev åbnet, at Daastrup kirke var indsat som universalarving til et ikke ubetydeligt beløb. De velhavende slægter på de omkringliggende godser og større gårde har ikke i højere grad betænkt sognets gamle kirke, men til gengæld kan det gamle hus glæde sig over at have haft en menighed, der ønskede at se sin kirke så smuk som muligt.

☆

Daastrup kirke ligger i Ramsø herred, og bakken den ligger på, hæver sig kun ganske lidt over Daastrup landsby. Kirkegården er imod øst hegnet af en gammel kampestensmur, om hvilken man ved, at den blev omsat i 1620. Iøvrigt hegnes kirkegården af nyere mure.

Kirken er, som allerede nævnt, opført sidst i 1200'erne. Om dens tilværelse i middelalderen ved man så at sige intet, og ligesom det er tilfældet med Ørsted kirke, er det først fra

1555, det år da Christian III udsendte det såkaldte klemmebrev, at man kan følge dens historie.

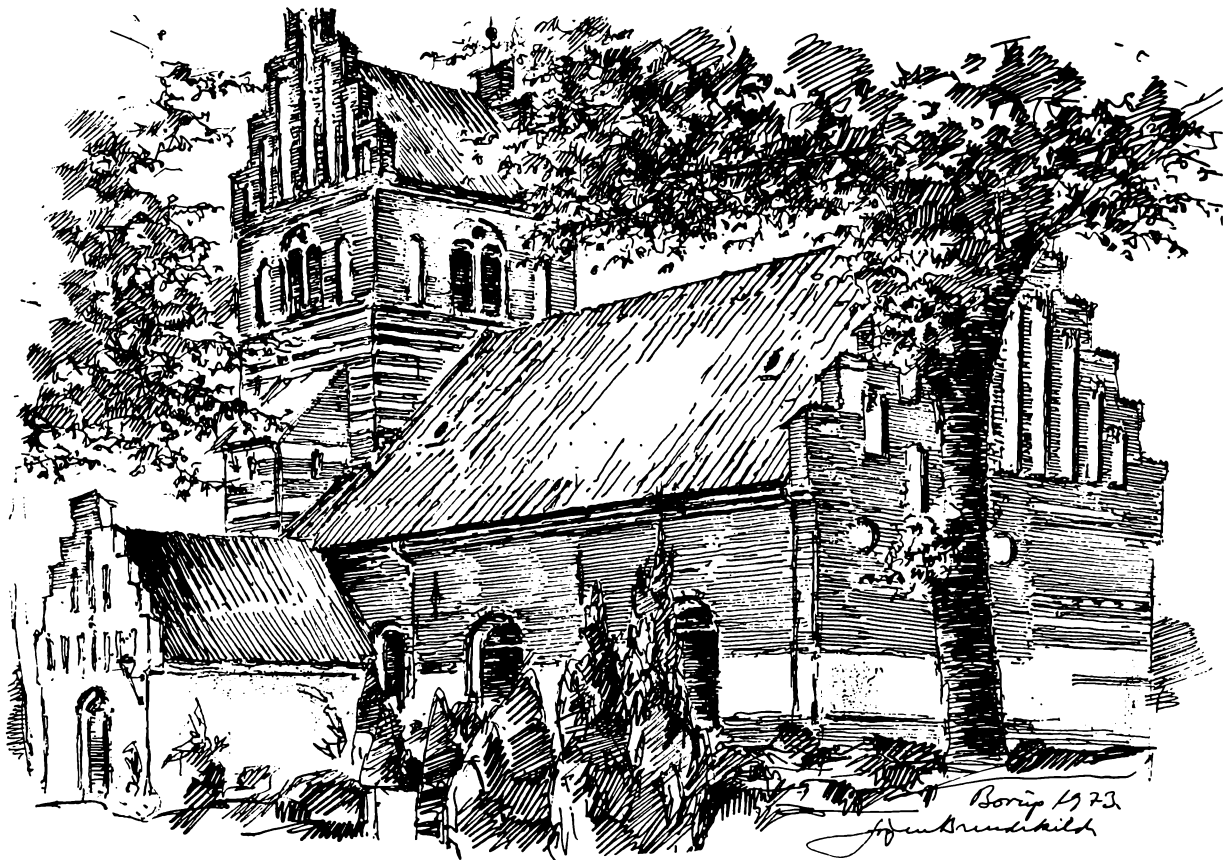
Først var den hovedkirke med Ørsted kirke som annekskirke, men senere blev den selv annekskirke til Ørsted. Ligesom denne var den fra reformationen kongelig ejendom, men blev i 1689 solgt, hvorved den kom ind under gården Benzonseje.

I 1737 overgik såvel Benzonseje som kirker i Ørsted og Daastrup til fru Kirstine Cathrine Leegaard Schumacher.

I 1788 købte kancelliråd Jørgen Quistgaard på Vibygård Daastrup kirke, hvorimod Ørsted kirke forblev under Benzonseje.

Så en aften i året 1824 havde herren til Vibygård og herren til Skovsbogård i Syv sogn en munter og hyggelig aften med kortspil, og hvad der dermed fulgte i hine farverige tider. Man har al mulig grund til at formode, at herren til Vibygård har haft nogle særdeles dårlige kort på hånden hele den aften, for inden man rejste sig fra spillebordet, havde herren til Skovsbogård ikke alene vundet adskillige td. land af Vibygårds jorder, men også Daastrup ærværdige, gamle kirke. En virkelig opsigtsvækkende indsats på en almindelig kortaften. Nogle td. land af de af Skovsbogård vundne jorder tilhører idag gårdejer Hans Olsen, Daastruplund. Den 7. december 1913 overgik kirken til selveje.

BORUP KIRKE

Borup kirke har mere end nogen anden kirke i herredet været udsat for ombygninger.

Ikke en eneste af de gamle kirker i de danske landsogne er kommet igennem tilværelsen uden at have været bygget om og have fået en eller flere tilbygninger hæftet på sig igennem de århundreder, de har eksisteret, men indtil jeg blev præsenteret for Borup kirkes historie, er det ikke forekommet mig at være uoverkommeligt at gøre rede for kirkernes udvikling fra tårnløse, fladloftede, romanske landsbykirker uden noget bemærkelsesværdigt inventar og til de typiske landsbykirker, som vi kender dem idag.

Anderledes stiller det sig med kirken i Borup i Ramsø herred. Lige nu, hvor jeg skal til at begynde beretningen om dens tilblivelse og udvikling igennem tiderne, kan jeg slet ikke se, hvordan det hele skal

kunne fremstilles så klart og forståeligt, at læserne får udbytte heraf.

Den første, romanske kirke i Borup blev opført engang i 1100'erne, og skønt der findes enkelte oplysninger om dens ejerforhold, findes der ingen pålidelige beretninger om dens udseende. Det bliver derfor nødvendigt at springe frem til årene omkring 1400, hvor den romanske kirke var nedrevet og en ny, gotisk kirke var under opførelse; sandsynligvis på det samme sted, hvor den gamle havde ligget.

Den nye kirke blev opført som et ret smalt langhus og den blev udstyret med de dengang moderne, aftrappede gavlparter. Bygningen blev opført i muresten med horisontaltløbende bånd eller bæltter af kridtsten. Østgavlen på

dette langhus har sikkert haft fem kamtakker og har dertil været prydet med tre højblændinger, som var flankeret af to cirkelblændinger. Den midterste højblænding var en tvillingblænding, delt af en ret lang hængestav. Man må formode, at vestgavlen har været identisk med østgavlen, og det er ret sikkert, at kirkerummet fra begyndelsen har været overhvalvet. Allerede inden det 15. århundrede var udrundet, havde man erfaret, at kirken var for lille, og man nedbrød derfor hele nordmuren og udvidede kirken til den dobbelte bredde. Hvis nogen skulle tvivle på rigtigheden i denne påstand, kan man blot betragte østgavlen som den ser ud idag; det må være garanti nok.

Den er morsom i al sin forvirring, men samtidig in-

teressant, fordi den viser os, hvordan det oprindelige, gotiske langhus så ud, men det kan nok undre en, at man fra bygnings-sagkyndig side er gået med til at aflevere en kirkegavl, som frembyder et så totalt, arkitektonisk roderi.

☆

Nu var kirken i alle tilfælde ikke længere for smal tværtimod. Det problem, der nu meldte sig, var hvælvingernes spændvidde. Man måtte se i øjnene, at rummet ikke kunne overhæves på traditionel vis, men måtte omdannes til et toskibet langhus. Tre murede piller midt i rummet måtte hjælpe til med at bære seks mindre hvælv i stedet for som planlagt: tre store hvælvinger.

Kirken fik sandsynligvis sit første middelalderlige tårn i samme periode, som ombygningen af langhuset fandt sted, men allerede i 1589, helt nøjagtigt den 6. april, står at læse i et kongebrev, at »tårnet er aldeles nederfalden, så at det skal igen af grund opbygges«.

Det var med andre ord, påkrævet, at kirken fik et nyt tårn, men de økonomiske forhold må have været lidt smådårliche, for på kongelig foranledning blev samtlige af kronens, universitetets og kapitlets landsbykirker, ifald deres valutariske styrke tillod det, pålagt at sende et bidrag på 1 daler til Borup kirke, så den igen kunne få sig et tårn. Det må øjensynligt have været lykkedes ret hurtigt at fremskaffe det fornødne beløb, for allerede året efter var det nuværende kirketårn færdigbygget.

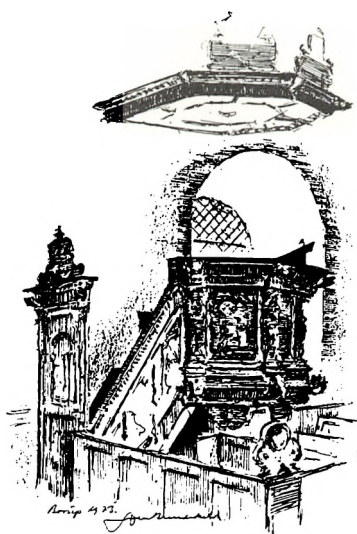
Helt op til klokkestok-

værket er murene af muren med smalle kridtstensbælter. Klokkestokværket er i røde munkesten, som kun brydes af et enkelt kridtstensbånd helt oppe, hvor taggavlen begynder.

Glamhullerne er tvillinge-glamhuller, som over sig har et lille cirkelrundt glamhul. Det hele er placeret i en blænding, som flankeres af to almindelige højblændinger. Tårngavlene har syv kamtakker med hver sin højblænding, men gavlene er ikke de oprindelige, idet man i 1878 måtte ommure dem begge. Og så er der jo blot at bemærke, at Borup kirkes tårn efter sigende »vender forkert«, hvis da ikke det er det, der vender rigtigt, og alle de andre, der vender forkert.

☆

Det sydvendte våbenhus blev opført omkring år 1600. Det er bygget af små muren og er, hvad grundrids angår, helt ude af vinkel med langhuset. Dets

Prædikestolen er i bruskarok og udført i 1630

vestmur er bygget ind i tårnets trappehus, og det er det eneste af kirkens bygningsafsnit, der er hvidkalket. Gavlblændingerne er af den sen-middelalderlige type. Over indgangsdøren står syv aftrappede højblændinger af nøjagtig ens højde, og over dem, op imellem de ni kamtakker strækker sig tre spidsbuede højblændinger.

☆

I årene 1880-81 blev kirkens interiør ændret totalt, idet alle hvælvingerne og de i midten af skibet stående tre søjler blev taget ned, og i stedet fik kirken sit nuværende, store, pudsede loft, som er delt i tre lige store felter.

☆

Det vil føre for vidt at komme ind på en nærmere omtale af de i våbenhusets vægge indmurede gravsten. De er alle smukke og velbevarede, og det er ikke uinteressant at læse de gamle indskrifter . . .

Når man træder ind i selve kirken, virker rummets dimensioner ret aparte. Det meget brede rum med det store, flade og hvide loft, den landevejsbrede midtergang og det smukke træværk udgør et ret imponerende syn - og ualmindeligt.

Stolegavlenes topstykker prydes af englehoveder, og de er fra først i 1600-tallet.

Farverne er særprægede, men de virker godt og ødelægger ikke snitværket. I en årrække i dette århundrede har kirken haft et andet og nyt stoleværk, idet de nu genopsatte var fundet for ringe, hvorfor de blev taget ned, men til al held ikke

hugget til pindebrænde, men anvendt til andre formål. Bl.a. blev 12 af gavlene og dørene anvendt som panelværk i tårnrummet. I 1949 overdrog man billedskæreren Poul Borre i Havdrup arbejdet med at restaurere og genopstille alle stolene.

☆

Prædikestolen er i bruskbarok. Den er snittet i 1630 og den er ikke alene et enestående stykke kunsthåndværk, men både den, opgangspanelet og døren for foden af opgangen er så velbevarede, at man kun sjældent ser magen til. Kun ganske få detaljer er fornyede på dette store og prægtige snitværk. Der er kun en mangel ved dette stykke arbejde: Man har ingen sikker viden om, fra hvilket værksted den er kommet.

Prædikestolens felter giver »Kristi fødsel«, »Korsfæstelsen«, »Opstandelsen« og »Himmelfarten«. Alle reliefskårede med kraftig underskæring.

De reliefskårne fyldinger i opgangspanelet har motiver fra det gamle testamente.

☆

På den meget store østvæg virker den smukke tavle ret lille, skønt den ganske sikkert er ganske normal af format. Den er fra 1623 og arbejdet er håndværksmæssigt enestående elegant. Den er ikke idag helt som den var, da den fik sin plads i Borup kirke. For at begynde foroven, så er den brudte trekantsgavl med korset ikke den oprindelige, men en ændring fra engang i midten af 1800'erne.

Hvordan det originale topstykke så ud, er ikke til at få oplyst, men de to hermer, der idag er ophængt på skibets sydvæg, flankerede døren ud til våbenhuset, er sikkert et levn fra det gamle topstykke. Endvidere har tavlen været udstyret med såkaldte storvinger.

Alterbilledet er et maleri fra slutningen af 1700-tallet, og motivet er »Kristus i Gethsemane«.

Alterbordet udgøres af træpaneler fra midten af 1800'erne, og de dækker ikke over noget stenalter.

☆

Man kan nok undre sig lidt over de to små aflukker i hjørnerne opad korets østvæg.

Man kan gætte på, at de kan være gamle, og meget små herskabsstole. Muligvis kan de også være en præste- og degnestol, hvis de da ikke er en slags skriftestol fra den katolske tid. Samtlige forklaringer er lige forkerte. Det er kirkens gamle fontelukkelse eller fontegitter, som er blevet »ombygget« og nu tjener som henholdsvis mini-sakristi og opbevaringsrum for småinventar.

Dette fontegitter eller »indhegning«, som har omgivet døbefonten fra 1758 blev engang for mange år siden revet ned og bragt til Køge museum, hvorfra det igen blev hentet i 1949 og med lidt snilde skilt ad samlet igen og opsat for at tjene de formål, de tjener idag.

Den døbefont, der engang har været omgivet af omtalte fontelukkelse, står idag oppe foran den nordre stolerække; den række, der i tidligere tider var forbeholdt kvinderne. Denne

granit-døbefont af roskilde-typen, men med en mere end trist sokkel af cement, som erstatter den oprindelige granitsokkel, er sammen med kirkens alterkalk de eneste inventardele, som også har været anvendt i Borups første, romanske kirke.

I kirkerummets modsatte ende, på tårnrummets nordre væg er ophængt en samling begravelseskjolde, som alle henviser til tidligere ejere af Svenstrup.

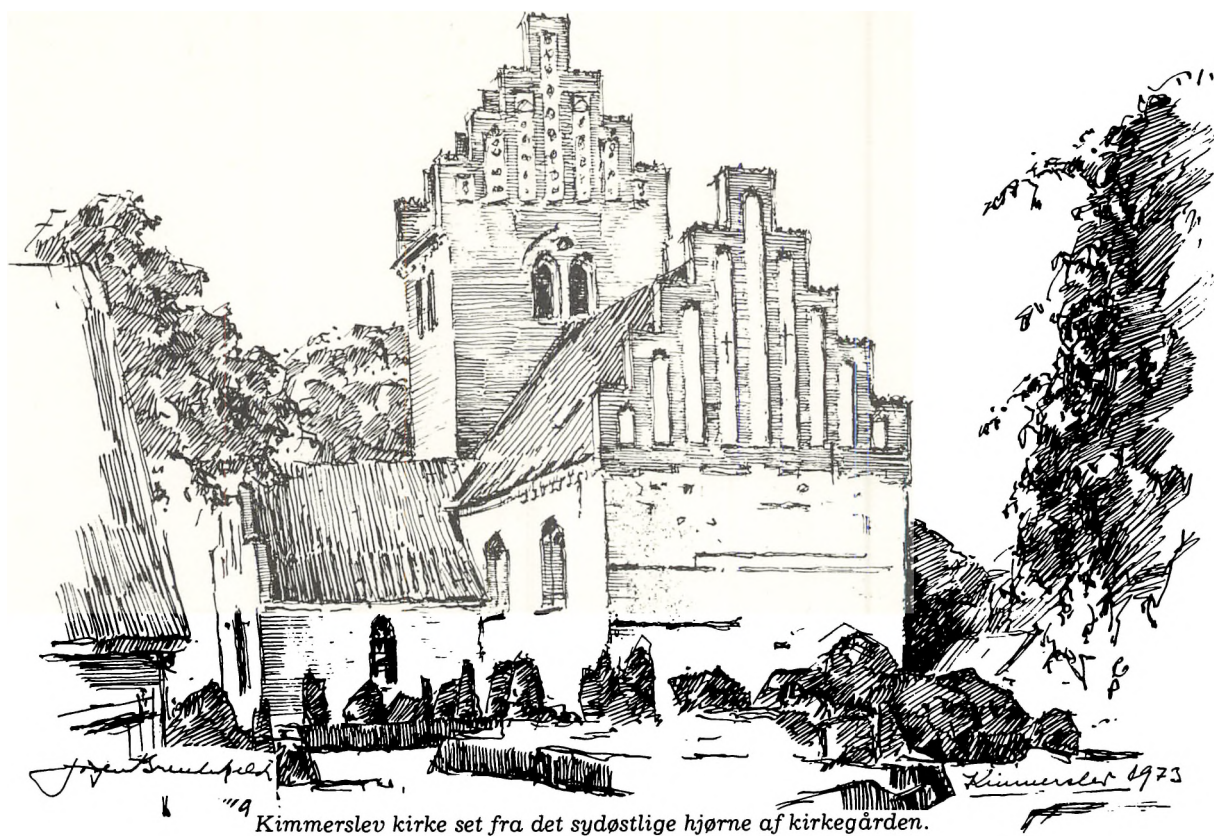
☆

Om den nuværende kirkes ejerforhold er der ikke meget at berette om før efter reformationen. Den kom som de andre landsbykirker under kronen og derefter blev den underlagt Svenstrup len. I 1666 købte biskop Hans Svane Svenstrup og året efter erhvervede han jus patronatus (kaldsret) til kirken. Den forblev under Svenstrup indtil 1912. Den 7. februar dette år overgik den til selveje.

☆

Kirkegården er hovedsageligt heget af nyere mure. Kun i syd-vesthjørnet findes et stykke om ikke middelalderligt så dog meget gammel mur af kamp og munkesten, men det er blevet sat om engang først i dette århundrede og kan egentlig ikke betragtes som oprindeligt.

KIMMERSLEV KIRKE

»Kimmerslev kirke«. Skiltet står på venstre side af vejen, som fører fra Borup imod Ringsted-Køge Landevej, 20 meter nede ad den lille vej, der fører til kirken, fortæller et nyt skilt, at vejen er blind.

Efter at have kørt yderligere nogle meter stødte jeg på en lille flok sommerklædte unger med lange medestænger. De flyttede sig kun nødigt, og der blev kun tildelt mig så megen plads, at min vogn lige kunne vride sig igennem de væltede cykler og de sommerdvaske børn.

En lille bådebro strækker sig ud i Kimmerslev sø, og hvis ens øjne ikke er for gode, vil man kunne undgå at opdage de moderne skæmmende huse i Borup på øens modsatte bred.

Pludselig knejser kirken foran en. På en ret høj bakke ligger Kimmerslev lille kirke som midtpunktet

i en fredelig oase midt i denne verdens ørken af støj og stress. Ved den overhovedet, hvordan der er i den verden, der omgiver den og dens lille landsby, eller mon den stadigvæk anser Ramsø herred for at være een eneste stor stille idyl?

Kirkegården er ikke hegnet af mure, men bakken hvorpå kirken er bygget, er så stejl, at stigningen virker som en ganske selvfølgelig afgrænsning. Kun ud imod søen er sat en solid kampestenssætning, som er af nyere dato.

☆

Da kirken stod færdigbygget, sandsynligvis sidst i 1100-tallet, bestod den af et kor og et skib og havde som vore andre kirker på den tid et fladt bjælkebåret træloft. Den var opført af små, tilhuggede kampesten og havde hjørner af kridtkvadre. Af denne romanske kir-

kebygning er i dag kun skibets langmure og det stykke vestgavl, der udgør den spidsbuede arkade, der adskiller skibet fra tårnrummet, tilbage.

Sidst i 1300'erne fik skibet sine krydshvælvinger, men der skulle gå mindre end hundrede år før end den næste ombygning fandt sted. Koret blev nedrevet, og man foretog en forlængelse imod øst. I denne sen-gotiske østforlængelse brugte man blandt andet materialerne fra den nedrevne korbygning og supplerede dem med munke- og kridtsten. Kirken var hermed blevet omdannet til et såkaldt langhus, hvilket vil sige, at skib og kor har samme dimensioner, hvad bredde og højde angår. På langhusets sydmur viser gesimsens udformning tydeligt det oprindelige skibs længde, idet den ældste og mere simple gesims, der be-

står af to udkragede skifter afløses af den nyere blok-tandgesims på østforlængelsen.

Langhusets taggavl er i røde munkesten og bygget op i ni kamtakker, som hver har sin højblænding med pudset blændingsbund.

☆

Sandsynligvis er tårnet opført samtidig med østforlængelsen. Det er bygget af røde munkesten, men senere er såvel syd- som vestmuren blevet skalmuret.

Imod hver af de fire verdenshjørner har klokkestokværket to spidsbuede glamhuller med et cirkelruntt glughul over den adskillende pille. Tårngavlen blev muret om i 1888, og skønt tårnet sikkert oprindeligt har haft sine syv kamtakker med tilsvarende antal højblændinger, som det har i dag, så er det sandsynligt, at de udmurede korsfigurer, der pryder blændingsbundene, er en detalje, som ikke fandtes på de første tårngavle. Det samme korsmønster går igen i tårnets gesims.

Årstallet 1888, som i jernbogstaver er opsat på tårnets vestgavl, henviser til året for tårnets ombygning, og initialerne IBN refererer til Joachim Bruun Neergaard til Svenstrup som netop i denne periode i sin egenskab af ejer af Svenstrup gods også var ejer af Kimmerslev (og Borup) kirke.

☆

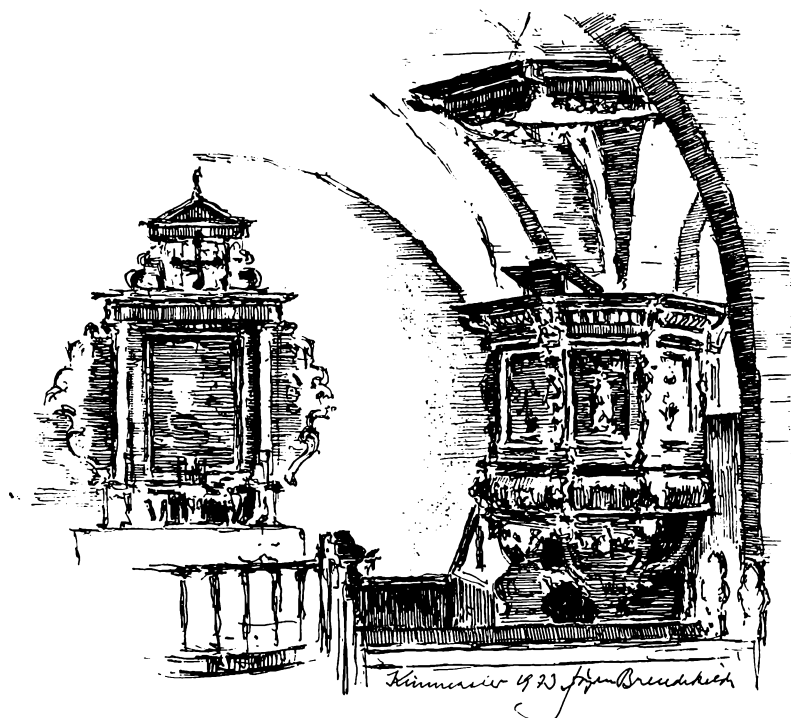
Noget sikkert årstal for våbenhusets opførelse har man ikke, blot ved man, at det er kirkens sidste tilbygning, og sandsynligvis er aldersforskellen imellem

dette og tårnet ikke ret stor. Det er opført i munkesten, og man må formode, at gavlen fra begyndelsen har været i lod, hvad man ikke kan påstå, den er i dag, hvor den hælder faretruende ud over indgangsdøren. Våbenhusets gavl er udstyret med fem kamtakker og fire højblændinger som ikke følger kamtakkerne men består af to store midterblændinger, som flankeres af to mindre. Døråbningen er fladbuet men omgives af et stort, spidsbuet, såkaldt spejl.

Tårnet står i røde sten, og langhusets sydside samt våbenhuset er hvidkalket. Østgavlen fremtræder i sine munke- og kridtsten. De første er lagt som lange, brudte skifter uden noget bestemt system. Selve taggavlen er helt af røde sten. Langhusets nordside er for den romanske sektion vedkommende, som allerede nævnt, opført af kam-

pesten, belagt med et pudslag – eller resterne af et pudslag, der stammer fra middelalderen, hvorimod østforlængelsen er i kvadre.

Hvis man nu vil spørge om årsagen til, at nordsiden ikke er hvidkalket i lighed med sydsiden, men fremtræder så afskallet, så er forklaringen, at man ikke vover at hvidte den af hensyn til Nøkken, idet dette mystiske væsen som efter sigende residerer på bunden af Kimmerslev sø, og som regerer over denne og åbenbart også over dens nærmeste omgivelser, for flere hundrede år siden har lovet en grufuld og brat død til den, der dristede sig til at besmøre kirkens nordside med hvidtekalk. Desværre har dette menneske- eller hestelignende væsen (sådan opgives dets udseende i gamle bøger) ikke motiveret sin uvilje imod en hvid kirkemur, men på trods af

Prædikestolen i bruskarok er fra 1642 og altertavlen fra omkring år 1600 er i sen-renaissance.

vore realitetsbetonede tider, har man altså for en sikkerheds skyld foretrukket at lade nordmuren forblive ukalket.

Den gamle kvindedør i skibets nordmur, er om man så må sige, en »pyntedør«, for indgangen eksisterer ikke mere. Den er for masser af år siden blevet muret til, men man har til al held bevaret dørfløjen og hele det smukke indgangsparti.

☆

Alt kirkens træværk er fra første halvdel af 1600-tallet. Det gælder også indgangsdøren til våbenhuset.

Der er en udtalt helhed over selve kirkerummet, og måske er årsagen hertil, at stoleværk, prædikestol og altertavle fremtræder i samme farver. Alt er i hvidt og en lidt kølig grå, og dertil kommer en behersket guldstaffering. Alt malerarbejdet stammer fra begyndelsen af 1900'erne.

Stoleværket kan i det store og hele godt betragtes som det oprindelige fra lige først i 1600-tallet. Det er i ren renaissance, men desværre vides ikke, hvem mesteren for snitarbejdet er.

Prædikestolen er den nyeste af de gamle inventardele. Den er i bruskarok og er et arbejde fra 1642. Også for dennes vedkommende gælder det, at man ikke ved fra hvilket værksted, den er udgået. Den har en del lighed med de snitværker, der er udført hos Hans Holst (Hans Billedsnider) fra Køge, men det er tvivlsomt at han er mester for stolen i Kimmerslev kirke.

Prædikestolens fire felter er prydet med en reliefskåret evangelist i hvert. Lyd-

himmelen er samtidig, men dens topstykker er gået tabt, og dens underside er ret ny. Opgangen til stolen er også af nyere dato.

Alterbordsforsiden er ligesom knæfaldets betræk af lyst svinelæder.

Som altertavlen fremtræder idag, regnes den for at være et arbejde fra omkring år 1600, men det centrale parti, storfeltet, menes at være en del ældre. Alterbilledet er et maleri af en kunstner, man ikke har navnet på. Det er malt engang i 1700-tallet og motivet er »Kristi gravlæggelse«.

På tavlens topfelt er fastgjort et lille, gotisk egetræskrucifiks fra begyndelsen af den gotiske stilperiode. Da det altså er snittet engang i sidste halvdel af 1200'erne, kan man med sikkerhed sige, at det ikke har nogen tilknytning til altertavlen, men kun på et eller andet tidspunkt er blevet ophængt her.

På korvæggen under det sydvendte vindue hænger en gotisk egetræsalterbordsforside, men såvel stafferingen som de påmalede våbenskjolde og navne, som alle har haft tilknytning til Svenstrup gods, er fra 1600-tallet.

Kirkens romanske døbefont er af granit med sokkel af mursten.

☆

Når man under et besøg i Kimmerslev kirke har haft lejlighed til at se den røde fløjlsmessehagel med de velbevarede broderier, synes man, at et så fornemt stykke arbejde fra så langt tilbage i tiden som år 1637 burde hænge i en eller anden form for glasskab, så

alle besøgende i kirken kunne få lejlighed til at se den på nærmere hold og ikke som nu, hvor den opbevares i et lidt halvtrist klædeskab opad korets sydvæg.

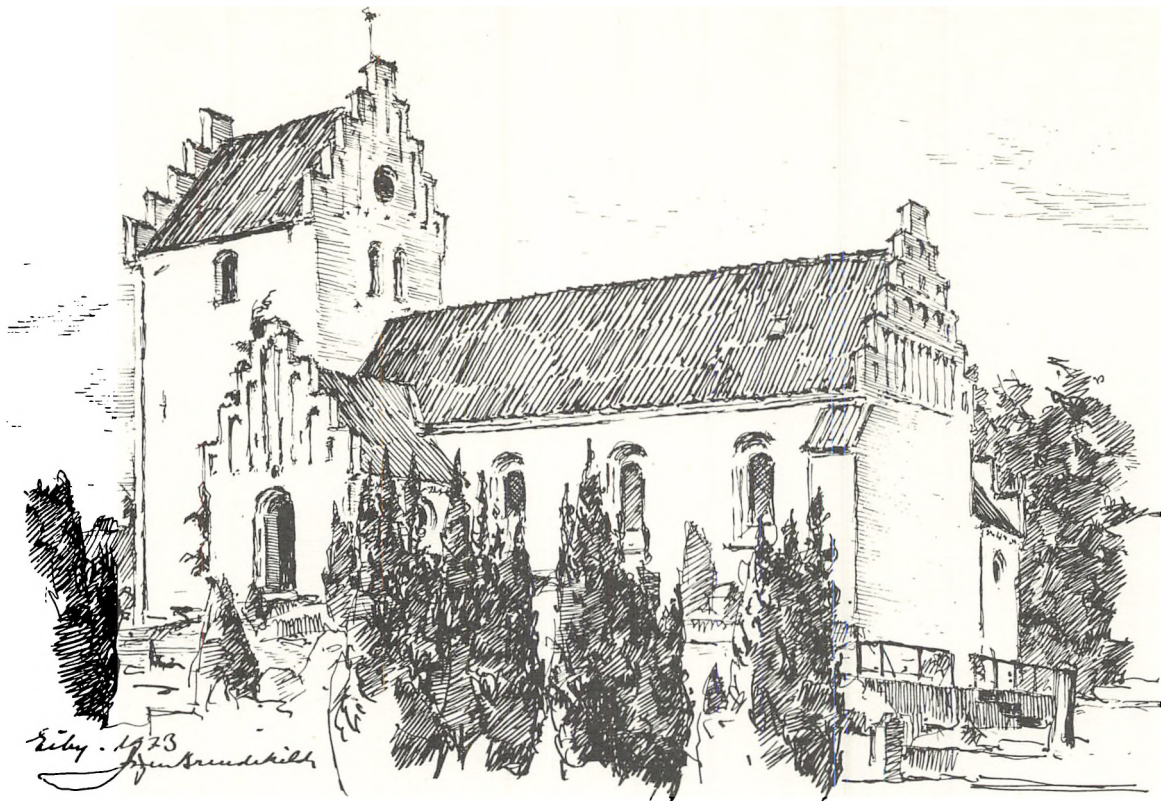
☆

Fra året 1310 har vi den første autentiske oplysning om kirkens ejerforhold. I dette år overdrog Roskildes daværende biskop Kimmerslev kirke til Antvorskov kloster. På den tid var Svenstrup gods underlagt Antvorskov. Engang midt i 1500'erne blev kirken anneksskirke til Borup kirke. Iøvrigt har dens tilværelse fra denne periode og frem i tiden haft samme forløb som Borup kirke. Den eneste forskel ligger helt fremme i vort århundrede, hvor Kimmerslev kirke forblev under Svenstrup 15 måneder længere end hovedkirken i Borup, idet den først overgik til selveje d. 29. april 1913.

☆

Da jeg hen under aften forlod Kimmerslev kirke og igen skulle passere søbreden, var der ikke flere drenge med medestænger og cykler, og heller intet andet tegn på liv, men på den smalle vej op imod hegnet omkring haven til et idyllisk, stråtækt hus lå et par hæslige, kulørte plastikbæreposer og en blank aluminiumsbageform og afslørede, at Kimmerslev alligevel er integreret i det moderne samfund, og at landsbyens børn – eller måske de voksne, som færdes på dette sted, er ligeså skånselsløse overfor naturen som deres artsfæller udenfor det lille paradys.

EJBY KIRKE

Højt hævet over landsby og sogn ligger Ejby kirke og er sin fornemhed bevidst.

Jeg er sikker på, at Ejby kirke selv ved, at den ser fornem ud. Det er som om, den ligger der, højt hævet over sin landsby og hele sit sogn og er sig sin fornemhed aldeles bevidst.

Det kan heller ikke nægtes at den er en meget fornem bygning. Den er så monumental og arkitektonisk så helstøbt, som en landsbykirke kan være.

Et meget smukt kor og skib fra engang i 1100-tallet var begyndelsen til den nuværende kirkebygning. Den romanske kirke blev opført i grønsandsten fra Lellinge, men hist og her er anvendt kvadre af kridt. Formodentlig blev kirkens oprindelige træloft brudt ned i 1300'erne, og de smukke hvælvinger blev rejst. Få år ind i 1400-tallet blev koret revet ned, og et nyt kor, som i bredde og

højde fik de samme mål som skibet blev bygget til. Grønsandstenene fra det gamle kor indgik i det nye bygningsafsnit, og disse blev suppleret med munkesten, som, hvis man kunne se igennem hvidtekalken ville vise sig at være muret i bæltter. Kirken var nu blevet et langhus.

Det må have været i årene fra midten og til sidst i 1400-tallet, at det store, præsentable tårn blev opført. Det er bygget af munkesten, men de brugbare grønsandsten fra det nedrevne stykke af skibets vestgavl indgik i tårnets underste murværk. Taggavlene havde glatte kamme.

Sakristi og våbenhus er sandsynligvis fra samme periode, og det kan næppe være helt forkert at anslå årene for deres opførelse til at ligge omkring år 1500.

Begge er i munkesten, og begge har bloktandgesims, og hvis ikke bygningerne var hvidtede, ville man kunne se, at våbenhuset i sit røde murværk har indmurede bånd af grønsandsten og kridtsten. Sakristigavlen har syv kamtakker med et tilsvarende antal spidsbuede højblændinger. Når våbenhuset har et lige antal højblændinger er grunden den, at den midterste er en tvillingeblænding, en bred blænding - som deles af en gennemgående, såkaldt stav. Over denne er placeret en lille korsblænding. Gavlen har ni kamtakker.

I året 1856 fik man den tanke, at tårngavlene ligesom gavlene på de andre bygningsafsnit skulle forsynes med kamtakker, i antal svarende til antallet af eksisterende højblændinger. Samtidig med at

man opmurede de ni kamtakker, forandrede man blændingernes form. Den østre blev udstyret med en cirkelblænding på gavlpartiets midte og omkring denne rejser de ni højblændinger sig, således at blændingernes underkanter ikke flugter. Den vestre gavl fik en lidt anden udformning, idet de to yderste blændinger er rudeblændinger, og midterste blænding er formet som et latinerkors.

Idag fremtræder hele kirken hvidkalket og alle bygninger er hængt med tegl.

Interieuret i Ejby kirke er meget harmonisk. Skønt altertavlen nok virker lidt voldsom i højden, er alt inventaret smukt tilpasset rummet. Lad os blive ved altertavlen, som er et sandt renaissancepragtværk fra 1596. I 1863 gennemgik den en omfattende restaurering.

Tavlen er en baldakinaltertavle og netop baldakinen og dele af de to søjler, der bærer denne, er sandsynligvis fornyet i 1863.

Foruden at være en baldakinaltertavle, er den også en katekismustavle, hvilket vil sige, at hovedfeltet, det såkaldte storstykke er dekoreret med tekster - i dette tilfælde i seks større og tre mindre felter. De sidste indgår i fodstykket.

Baldakinens buede underside er blåmalet. Midt på den blå bue stråler helligåndssymbolet: duen. Den er forgyldt og omgivet af en forgyldt glorie og en forgyldt stjerne. Topstykket er blandt andet prydet med tre arkader med hver sit reliefskåret motiv. Den midterste gengiver »korsfæstelsen,« og denne flankeres af »kobberslangen« og »Kristi dåb.« Tavlen er nu afrenset

og forsynet med guld- og sølvstafferinger. Tekstfelterne er sorte, og skriften skrevet med guld.

For at få plads til denne meget store altertavle har det været nødvendigt at hugge et stykke ud af østvæggens bue. Når tavlen ikke passer helt i størrelsen, kan det enten være fordi, den ikke er udført til Ejby kirke, men først har haft sin plads i et andet og større kirkerum, eller fordi den idag ukendte mester har målt lidt forkert, da han tog mål af korvæggen.

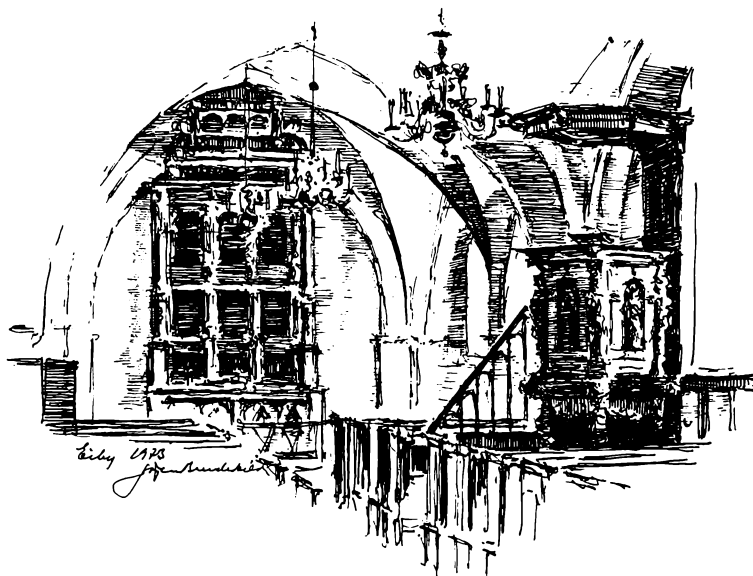
Under tavlen står et munkestensalterbord fra middelalderen. Det påstås med sikkerhed at rumme en helgengrav. Relikviet er et knoglestykke, som, efter hvad sagnet fortæller, skal være et lille stykke af de jordiske rester af en af de 10.000 jomfruer, men dette påstås absolut ikke med sikkerhed.

Stenalteret er dækket af et alterbordspanel i renaissance. Sandsynligvis er det fra samme år som selve tavlen.

Af de døbefonte, jeg har stået overfor i alle de kirker, jeg indtil dato har besøgt, er Ejby kirkes font så afgjort den mest interessante, og vel nok også den smukkeste.

Selve kummen er så godt som halvkugleformet, og den hviler på et cylinderformet fodstykke. Engang sidst i 1200-tallet eller lige først i 1300'rne blev den hugget i kalksten fra Gotland. Såvel kumme som fodstykke er prydet med indristede figurer og ornamenter.

Dåbsfadet er også et stykke kunsthåndværk af høj karat. En efterhånden meget udvisket gravering med motiv: »Kristi dåb« anes endnu i fadets bund. Materialet er tin og året for arbejdets udførelse er 1637. En indskrift på fadet beretter at »året 1637 har ærlige og velbyrdige mand Thyge Brahe til Thåstrup, kongelige majestæts lensmand på Tryggevælde ladet bekoste dette fad her til fonten i Ejby kirke på den ædle og velbårne greve Waldemar

»Hans Billedsnider« eller Hans Holst, som hans døbenavn var, har udført prædikestolen i 1625.

Christians vegne.« Selvfølgelig er den gamle stavemåde meget afvigende fra det her gengivne.

☆

I 1625 fuldførte Hans Billedsnider eller som hans døbenavn var: Hans Holst, fra Køge, den meget smukt bevarede prædikestol i bruskarok

I en ret dyb niche på hver af stolens fire sider står en virtuost skåret evangelist. På hjørnerne af fodstolpens baldakin sidder nogle reliefskårne løvehoveder. Under et af disse vil man kunne finde et lille portræt, ligeledes reliefskåret.

Ansigtet er ret langt, og et prægtigt overskæg hvælver sig over en følsom, men ret fyldig underlæbe. Det er mester Holst's selvportræt.

Rygpanelet på væggen bag prædikestolen er fra samme år som stolen. De to reliefskårne våbenskjolde i panelfyldningerne er henholdsvis slægten Gjøe's (Gøje) og slægten Brahe's.

Det, der er tilbage af den oprindelige lydhimmel, kan efterhånden kun være ret minimalt.

Topstykket og samtlige hængestykker er forsvundne, og af det, der endnu er tilbage, er en meget stor del af nyere oprindelse.

☆

Om kirkens stoleværk er der ikke meget at fortælle. Det er fra 1864, og dermed er det slut med mere eksakte oplysninger. Oprindeligt har alle stolegavlne haft topstykker, men for ikke ret mange år tilbage skar man dem af, hvilket egentlig ikke kan siges at være en fordel for stolestadernes udseende. Det er

dekorationerne i gavlfelterne iøvrigt heller ikke.

☆

To meget store seværdigheder kan Ejby kirke byde sin besøgende. Det er de romanske tympana på tårnrummets syd- og nordvæg. Et tympanon var den græske betegnelse for et stenrelief, som udfyldte feltet i trekantsgavlen på en græsk tempelbygning. Det anvendes hos os som betegnelsen på et relief i et lignende felt over en indgangsportal.

Hvert af de to indgangspartier i den oprindelige, romanske kirke i Ejby var udsmykket med et tympanon, og det er disse to, man idag kan glæde sig over i kirkens tårnrum, hvor de nu har fået deres plads. Symbolet på det gode: den velsignende Kristus havde sin oprindelige plads over kirkens sydindgang og symbolet på det onde: Lindormen, var placeret over den nordvendte dør.

Kirkens alterkalk og disk er fra 1925, og de er udført på A. Dragsteds værksted i København. De er kopier af gotisk kirkesølv fra 1417. De ægte hører til kirkesølvet i Åbo domkirke i Finland, men var i 1509, under den dansk-svenske krig blevet hjemført til Danmark som krigsbytte for igen i 1925 at blive tilbageleveret til Åbo domkirke. Som tak for denne »ædle gestus« lod finnerne guldsmed Dragsted udføre en nøjagtig kopi af såvel kalk som disk. Foruden disse, skænkede Åbo kirkes menighed en lysekron til Ejby kirke som tak for den smukke gave. Sådan kan man altså også af tolke tilbageleveringen af

tyvekoster. Lysekronen fra Åbo er den, der hænger ud for prædikestolen.

☆

Ejby kirke har, hvad tilhørsforhold angår, haft den samme brogede fortid som vore andre landsbykirker. Det er som sædvanligt først efter reformationen, vi har helt sikre informationer. Den blev ligesom alle andre kirker lagt under kronen i 1536. I 1604 overdrog Christian IV kirken og Turebygård til greve Henrik Gjøe (Gøje). Senere kom den ind under Lellingegård, som engang midt i 1600-tallet ejedes af Kirsten Munk, grevinde af Slesvig Holsten, og hendes søn Waldemar Christian.

Senere i 1600'erne kom den igen under kronen på grund af de ulykkelige begivenheder indenfor kongehuset, men i 1680 vendte den tilbage til Lellingegård, som nu var ejet af Casper Schøller.

I 1720 oprettede Anne Sofie Reventlow grevskabet Vallø, og nogle år efter blev Lellingegård og dermed Ejby kirke indlemmet under Vallø. Den forblev under Vallø stift, indtil den 1. december 1911 overgik til selveje.

☆

Ind imod provstegården, vest for kirken og langs hele nordskellet er Ejby kirkegård hegned af gamle teglhængte middelaldermure med enkelte støttepiller, men de gamle mure imod øst og syd måtte falde da man i sin tid skulle foretage en udvidelse af kirkegården. Nu er øst- og sydsiden hegned af nyere gulstensmure.

NØRRE DALBY KIRKE

Nørre Dalby kirkes østgavl er overrådigt udstyret med blændinger.

Man kan gå ad to veje op til Nørre Dalby kirke, men der kan ikke være tvivl om, at den ældste ad den ret korte allé, der fører næsten helt op til den lille, fladbuede middelalderportal i kirkegårdens nordmur er den smukkeste. Nord- og sydsiden af kirkegården er hegned af hvidkalkede mure af kridtkvadre og munkesten, og enkelte partier af murene er hængt med gamle munketegle.

☆

Af den romanske kirkebygning fra omkring år 1100 er der endnu en del tilbage. Kirken bestod oprindeligt af et kor og et skib. Alle bygningernes hjørner var sat i kridtkvadre, og imellem disse var samtlige mure opført af kløvede kampesten. Lofterne var af bjælkebårne brædder indtil engang hen i 1400'erne,

hvor hvælvingerne blev rejst.

Af den romanske bygning er idag begge skibets langmure og lidt af vestgavlen tilbage. Samme gavl er ommuret små to hundrede år senere, idet resterne af en sen-romansk og meget kunstfærdigt muret munkestensgavl, som man med sikkerhed kan sige ikke er oprindelig, kan ses i tårnets øverste stokværk.

Omkring år 1400 blev kirken forsynet med sit tårn i munkesten, og stenenes format varierer stærkt fra tårnets grund og op til klokkestokværket. Engang imellem 1920 og 1930 er der foretaget en skalmuring med nye sten af munkestensdimensioner.

Imod alle fire verdenshjørner vender to spidsbuede glamhuller. Kamtakernes antal er elleve, og op

i hver tak strækker sig en højblænding. Blændingernes øverste afslutninger er skiftevis spidsbuede og flade falsede.

Formodentlig er våbenhuset opført i samme periode som tårnet. Også dette er af munkesten, men er senere i lighed og samtidig med tårnet blevet skalmuret. Fra begyndelsen har gavlpartiet sandsynligvis haft en anden udformning, for på et tidspunkt er det muret om. I dag fremtræder gavlen med fem ret store kamtakker. Tre spidsbuede højblændinger pryder selve taggavlen, men under disse, kun afbrudt af indgangsdøren, løber desuden et såkaldt blændingsbånd, som afsluttes i hver ende med et opadgående vinkelknæk.

☆

Indenfor de første år af 1500-tallet har man revet

den oprindelige korbygning ned og bygget kirken om til et langhus. Støttestykkerne på langmurene ved overgangen mellem skib og kor er sandsynligvis opført samtidig med den sengotiske forlængelse. Byggematerialet er munkesten, men i tilbygningen indgår enkelte skifter af kridtkvadere. Den indvendige mur er af kampesten.

Østgavlen har ni kamtakker, og endvidere er den overdådigt udstyret med blændinger. En kæmpe stor cirkelblænding med en blanding af et latinsk kors og et såkaldt kors-kors, muret ud i relief, er det centrale i gavlen. Kun korsarmene er korsede, men til gengæld er samtlige korsender dannet som kors. Omkring denne meget store og iøjnefaldende blænding er de ni højblændinger grupperet sådan, at de enten afbrydes af cirkelblændingen eller indsnævres af den. Den nederste del af den afbrudte midterblænding samt de to yderste blændinger i hver side er forsynet med en kort, kors-hængestav. De tre øverste kamtakker og de øverste ender af de tre afbrudte blændinger lader til at være muret om, idet den midterste blænding ikke har samme bredde som sin begyndelse nedenfor cirkelblændingen, mender imod er den noget bredere, hvad den næppe har været før ombygningen.

Alle bygningsafsnitene er idag gulkalkede, men samtlige blændinger er i hvidt, hvilket yderligere fremhæver den smukke udformning af denne kirkes blændinger.

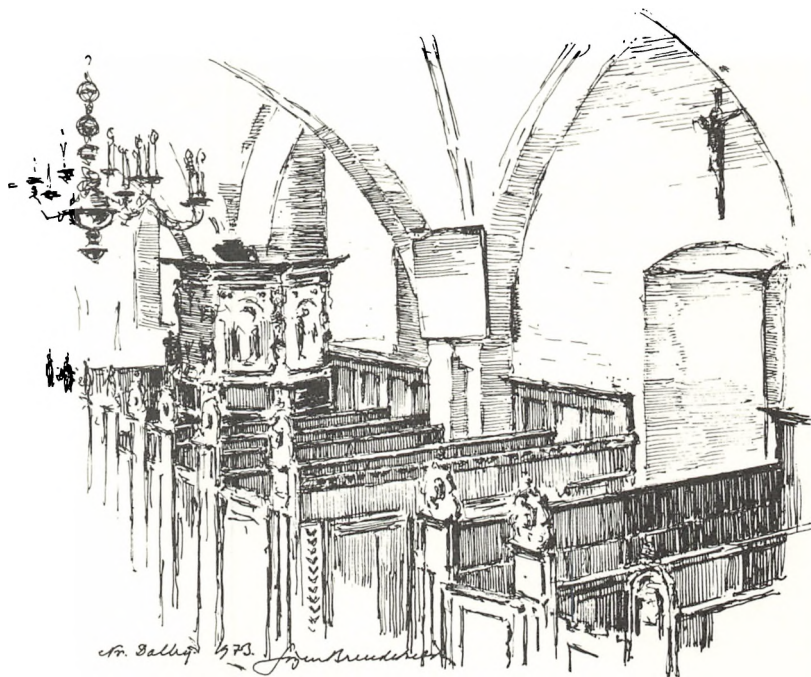
Set fra organistens plads,

lidt hævet over gulvet, kommer de gamle stolestader og de andre snitværker rigtigt til deres ret. Den ældste del af stoleværket er den sidste stolegavl i sydrækken. Det er en ungrenaissancegavl fra sidste fjerdedel af 1500-tallet. Den adskiller sig fra de yngre gavle ved at have rundbuet afslutning i stedet for topstykke. Den er prydet med et reliefskåret, skægget mandshoved samt en reliefskåret inskription: CHRI. Hvem mesteren for dette gamle snitarbejde er, har man forlængst glemt. Der må være gættet en del på, hvad de fire bogstaver står for; hvilken betydning de kan have. Det kan med det samme fastslås, at det ikke er nogen henvisning til Christian I. Den mest sandsynlige forklaring er, at bogstaverne danner den første stavelse af et ord (f.eks. Christus), idet man den gang ofte brugte at indskære et skriftsted med en

eller flere stavelser på hver stolegavl, beregnet til at give mening, når de blev læst under gangen fra skibet og op imod koret.

Ved man ikke navnet på mesteren for dette arbejde, så er man helt sikker på, at det var mester Caspar Lubbeke fra Roskilde, der midt i 1600'erne leverede det øvrige egetræsstoleværk. Blot er de små reliefskårne engleansigter på gavlenes rigtige udskårne topstykker ikke Caspar Snedkers. De originale hoveder må på en eller anden måde være forsvundet eller have lidt overlast, for i 1940 fik maleren og billedskæreren Erik Petersen fra Birkede Skov til opgave at udføre nogle nye. Under disse findes den originale frise i et meget smukt stykke dekupørarbejde eller intarsia i to arter træ af forskellig farve.

Dørene ind til stolerækkerne findes i to lige smukke, men meget forskellige udformninger.

Fra organistens plads har man overblik over det smukke interiør.

Det var også i 1940, at stolværket blev afætsset og kom til at fremtræde i patineret naturtræ.

☆

Renaissance-prædikestolen er et stykke fornemt kunsthåndværk af Hans Holst den ældre fra Køge.

Den er opstillet i kirken engang i første fjerdedel af 1600-tallet. I 1940 fik billedskæreren Poul Borre fra Havdrup til opgave at restaurere den ret medtagne stol. Der skulle blandt andet påsættes nogle nye gesims-profillister, og man anså det for påkrævet at fundere stolen bedre. Derfor blev der gravet ned i kirkegulvet, og denne gravning afslørede eksistensen af et par gamle egetræsblokke der sandsynligvis var resterne af et større antal blokke, som stablet ovenpå hinanden havde udgjort den første og meget primitive trappe til den første prædikestol på dette sted i kirken.

Den nuværende staffering og indskriften er påmalet i 1940.

☆

Renaissance-altertavlen er et arbejde fra 1620. Den er en såkaldt katekismustavle. Det var mig ikke muligt at finde frem til, hvem dens ophavsmand er, men en samtale med mester Borre i Havdrup gav måske et svar på spørgsmålet. »Se engang på den kvindeherme, der står imellem de to nederste af storfeltets skriftstedsfelter og sammenlign den med den sydligste af hermerne på prædikestolen i Gadstrup. De to figurer må bestemt være udgået fra samme værksted, så lig de

er hinanden, og da gadstrupstolen er et snitværk af Hans Holst, så kan man sikkert godt gå ud fra, at han også er mester for altertavlen i Nørre Dalby.« Og så går vi ud fra det.

Som nævnt er tavlen en katekismustavle, og i de fire rigt dekorerede felter står nadverordene, dels på latin og dels på dansk. Teksten på latin er påmalet med en antik latinerskrift, og til den danske tekst er anvendt fraktur – eller som den mere populært kaldes: Gotisk skrift.

Engang i 1800'erne blev hele tavlen egetræsmalet, men under den omfattende restaurering af inventaret i 1940 blev denne farve igen fjernet, og de originale farver draget frem og frisket op. Ved afrensningen viste det sig, at topstykket var prydet med en polycrom gengivelse af det danske rigsvåben, samt at tavlens to nederste felter, de såkaldte postamentfelter, var dekoreret med to meget primitive malerier. Maleriet i det ene felt er en naiv fortolkning af påskemåltidet og i det andet nadveren.

☆

Det nuværende alterbord, som består af et ret nyt panelværk med den ofte forekommende fløjlsbeklædning med et kors, broderet med guldtråd, afløste et munkestensalterbord, hvori der var en helgengrav eller et relikvieskrin, som rummede et knoglestykke omviklet med et stykke silkestof.

☆

Skranken omkring den forhøjning i tårnrummet, som udgør kirkens pulpitur, er

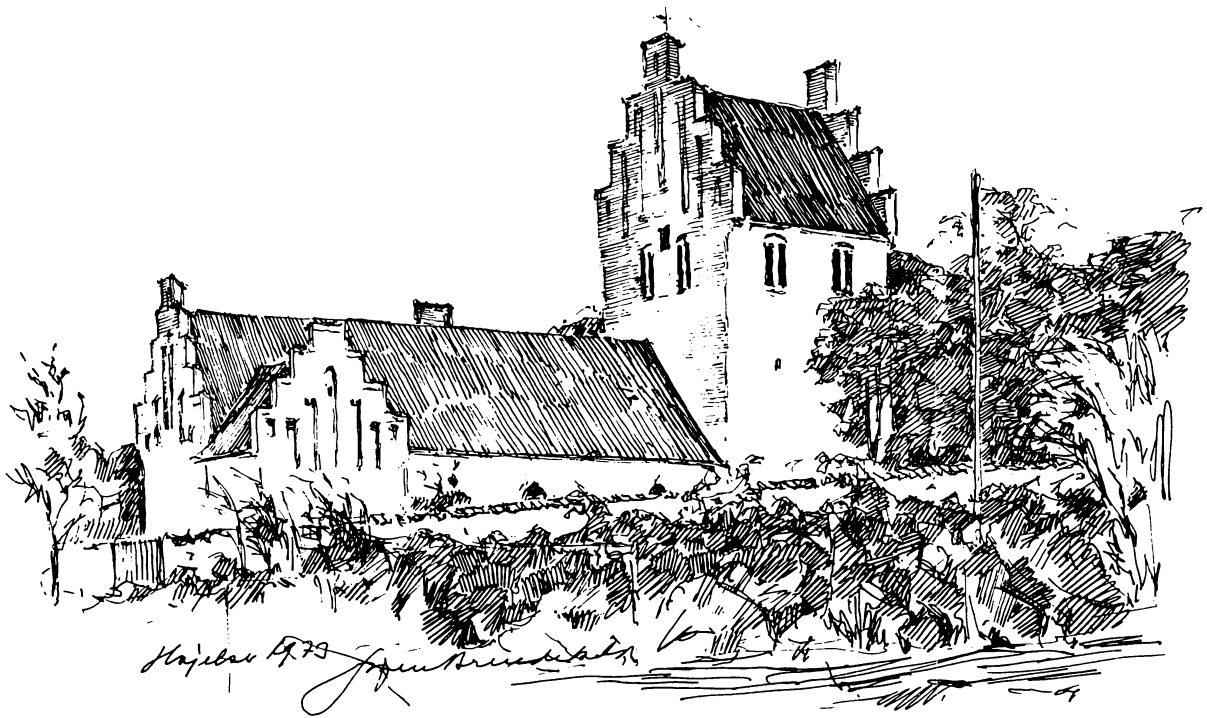
et af Poul Borres arbejder fra 1940. Han fik den gang til opgave at udføre et snitarbejde, som skulle være i harmoni med kirkens gamle inventar, og det er også lykkedes for ham at få det nye arbejde til at klinge sammen med Caspar Lubbekes godt tre hundrede år gamle værk. Når tidens tand engang får gnavet lidt mere i stafferingen, vil det være fuldentd.

Der er et mindre stykke gammelt træarbejde i denne kirke, der nok er værd at se lidt på, inden man forlader kirkerummet: Det sengotiske krucifiks fra midten af 1400-tallet, som er ophængt på skibets sydvæg over indgangsdøren. Det er ikke et korbuekrucifiks, men sandsynligvis den eneste eksisterende del af et eller andet stykke kasseret inventar.

☆

Vor sikre viden om kirkens tilhørsforhold går ikke længere tilbage i tiden end til reformationsåret under Christian III, hvor den blev underlagt kronen. Dengang var kirken en selvstændig sognekirke, idet Dalby havde sin egen præstegård. I 1684 overlod Christian V kirken til Casper Schøller til Lellingegård og Spanager. Han havde fire år tidligere fået overdraget Ejby kirke. I 1690 blev Dalby præstegård nedlagt og kirken blev anneksskirke til Ejby kirke. I 1717 overtog Giesegårds indehaver, viceadmiral Carl Gabel Spanager, og med den fulgte Dalby kirke. Indtil d. 1. januar 1910, hvor kirken gik over til selveje, hørte den under Giesegård med dennes mange skiftende ejere.

HØJELSE KIRKE

Nordsiden af Højelse kirke. Den øverste kamtak af det ret store sydkapel rager op over skibets tag

»Når min lyd høres, iler folket til Skt. Mikkel's kirke for at opfylde sine løfter til Gud«. Sådan lyder indskriften oversat fra latin, og den er at finde på den godt to alen høje klokke i tårnet til Højelse kirke. Den er den største af kirkens to klokker, og der findes næppe mange landsbykirketårne i Danmark, der kan prale af så stor en klokke – stor i format og stor i klang. Den er støbt i 1517 hos datidens store klokkestøber Fastenowe, og den er bekostet af kanniken Henning Gris fra Roskilde, som dengang var præst ved Højelse kirke. Så vidt vides er der kun fra Fastenowe's klokkestøberi udgået en klokke, som er større end denne, og den er ophængt i det ene af Roskilde Domkirkes tårne.

Denne, en af de prægtigste af landets landsbykirkeklokker, var lige på nippet til ikke mere at »lade sin lyd høre, så folket kunne ile

til Skt. Mikkel's kirke«. En af vore forlængst afdøde monarker havde hørt rygtet om dens høje og smukke klang og ønskede derfor at den skulle bringes til kongens by for i fremtiden at fungere som stormklokke.

Nu var der blot det at i Naurbjerghøjen ikke langt fra kirken boede en trolde, som elskede klokken's toner så højt, at han på ingen måde ville tillade, at den kom væk fra Højelse.

Da man under transporten af den tunge klokke skulle passere Skensved å, holdt trolde fast i vognens bagsmæk, og skønt man til sidst havde et forspand på ti par svære heste, uden at det hjalp, besluttede man at opgive forehavendet og trække læsset tilbage til Højelse igen.

Her kommer så ifølge det gamle sagn det, der beviser, at der helt sikkert var trolde med i spillet. Da man skulle vejen tilbage til kir-

ken, var to par heste et tilstrækkeligt forspand. Af dette kunne man udlede, at troldefar denne gang havde hjulpet med at skubbe på. Det må nu iøvrigt have været en ret aparte trolde, for normalt har trolde og andet højfolk ikke nærret varmere følelser for kirker, klokker og andet kristeligt, hvilket et andet sagn, som også er knyttet til klokken, vil være bevis på.

En skånsk troldkælling følte sig på det groveste generet af klokken's lyd, når hun skulle sove til middag, hvorfor hun i sin utæmmelige vrede tog sit hårbånd for i enden af dette at binde en anelig sten og slynge hele herligheden over Øresund og imod Højelse kirke. Desværre var hårbåndet ikke stærkt nok, for sagnet fortæller, at det knækkede da hun lagde rigtig megen kraft i svinget, og stenen nåede derfor ikke sit mål men faldt ned på Jersie

mark. Stenen faldt altså ned på Jersie mark, og her lå »Kællingestenen«, indtil den engang sidst i forrige århundrede blev hugget op til byggesten.

Dette sagn giver dog i alle tilfælde en forestilling om klokkenes enorme klangstyrke, som iøvrigt også var så stor, at da man første gang satte klokken i bevægelse, og malmen gav lyd, sank den gamle herregård Borring ved Lellinge å i grus. Herefter besluttede man at dæmpe dens klang ved at slå blynegler ind i malmen, og det må have hjulpet betydeligt, for i dag kan den nok have besvær med at trænge igennem larmen fra landevejstrafikken.

☆

Kirkens svære langmure og et lille stykke af vestgavlen, opmuret af kridtkvadere, er alt, hvad der er tilbage af den oprindelige, romanske bygning.

Det er kun det afsnit af skibet, der dækkes af det store sydkapel, som også indeholder våbenhuset, der er det romanske. Igennem de første 400 år efter at den første bygning blev opført, fik den lidt efter lidt det udseende, den har i dag. Senere, engang i 1300-tallet, har man forlænget skibet imod vest og overhævet den romanske del. Det har sikkert kostet sagkundskaben en masse hovedbrud at få fastslået den kronologiske rækkefølge af tilbygningerne. Man er ret overbevist om, at østforlængelsen må være bygget til i midten af 1400'erne. Den er opført delvis i kridt- og munkesten

fra det lille nedrevne, romanske kor.

Sidst i 1400-tallet eller måske først i 1500'erne har man så forhøjet den vestlige tilbygning og omdannet den til tårn. Som bygningsmateriale er her anvendt såvel kridtkvadere som munkesten.

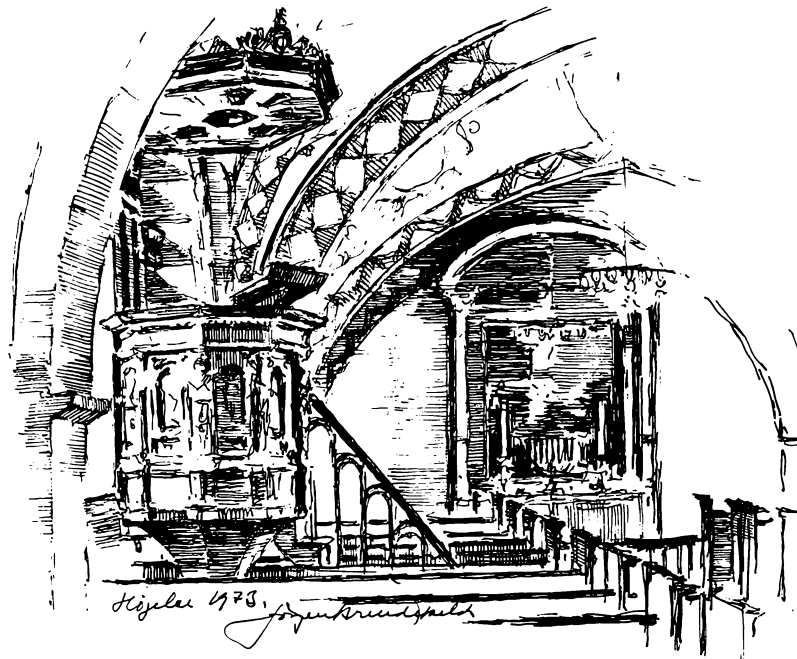
Indenfor den første fjerdedel af 1500-tallet er tårnrummet blevet overhævet, og sandsynligvis er såvel sakristi som den store sydtilbygning som senere blev delt op til kapel og våbenhus blevet tilbygget: begge i munkesten.

☆

Kirken er gulkalket, og de meget store blændinger af højst forskellige udformninger er meget dominerende. Den ældste gavlfod, østgavlen, er i midten prydet med en tvillingedelt højblænding med spidsbuer. Et nu tilmuret vindue er grunden til, at den blændingsfodlinie ligger lidt højere

end de øvrige blændingers. Imellem de to spidsbuer er anbragt en lille cirkelblænding, og helt oppe i den midterste kamtak findes en lille højblænding, som igen er prydet med et lille, nedhængende, udmuret kors. På hver side af den tvillingedelte midterblænding er gavlen foruden prydet med en ret bred, spidsbuet blænding og en cirkelblænding. Gavlkamtakernes antal er ni.

Tårngavlene er, som de fremtræder idag, fra året 1878, da de blev ommuret. De trappes op i syv kamtakker, og hver taggavl er prydet med lige så mange højblændinger, som alle er delt af en gennemgående stav. De øverste afslutninger af blændingerne er henholdsvis spidsbuede og trekantede, men parvis er de ens. Imod vest, nord og øst har klokkestokværket to par tvillingeglamluller i fladbuede blændinger. Imod syd, hvor trappetår-

Det er sjældent at en kirkes prædikestol er placeret op ad kirkens nordvæg, som den er i Højelse kirke

net er bygget sammen med tårnet, er der et bredt og et smalt glamlul.

Gavlen på den sydvendte bygning, som indeholder våbenhus og kapel blev også ændret efter en om-muring i 1878. Idag er gavlen udstyret med syv kamtakker, hver med en stavdelt og meget kunstfærdigt muret højblænding. Sakristiet på korets nordside er opført i munkesten. Gavlen er trappet op i syv kamtakker og prydet med syv højblændinger, som også varierer i udformning. Kun tårnbygningen er teglhængt, de øvrige bygninger er tækket med bly.

☆

Er det svært at anskueliggøre højblændingernes udformning, så er det helt og aldeles umuligt at beskrive Højelse kirkes gotiske kalkmalerier. Denne rigt ornamenterede kæmpebilledbog med de mest utrolige, barokke scenerier og helt fantastiske og naive fortolkninger af kendte bibelske situationer kan ikke på nogen måde beskrives fyldestgørende med triste, sorte bogstaver. Der er kun eet at gøre: tage til Højelse og se dem med egne øjne. Man keder sig ikke over dem, men man undrer sig vel nok over visse af dem. Dette billedværk er påmalt hvælvingerne i 1460'erne af nogle idag ukendte malere, om hvem man kun ved, at de har udført lignende kalkmalerier i andre kirker.

Måske blev de overkalket efter reformationen, da man ønskede kirkeinteriøurerne mere puritanske og fandt flere af vore kirkers gamle vægdekorationer direkte

forargelige, eller måske er man ganske simpelt engang blevet ked af de spraglede hvælvinger. I alle tilfælde har de på et tidspunkt fået et forsvarligt lag hvidtekalk over sig. Under dette skulle dette barokke og sarkastiske billedværk gemme sig indtil året 1870, da de blev opdaget, draget frem i lyset, fundet interessante og med flid opmalet af maleren Jakob Kornerup, som havde restaurering af kalkmalerier som speciale.

Samtidig fik Kornerup til opgave at dekorere tårnets sen-gotiske hvælv, som endnu ikke var rejst, da korets og skibets hvælvinger blev udsmykket. Fra 1870 og frem i tiden havde utæthed i blytækningen og et ikke forureningsfrit opvarmningssystem igen forringet malerierne. I 1931 gjorde man så den helt store indsats for at rense dem og føre dem tilbage til deres oprindelige udseende. Samtidig fik Jakob Kornerups kalkmalerier fra 1870 deres bekomst i form af en overhvidtning.

☆

Kirkens prædikestol er fra 1595. I modsætning til andre prædikestole har denne fået sin plads op ad skibets nordvæg, udfor den såkaldte kvinderække, men denne plads er ikke den oprindelige. Stolen er i højrenaissance og fremtræder i dag i de farver, man mener har været de oprindelige. Prædikestolens rygpanel er fra samme år som stolen. På dette er anbragt et stativ med fire timeglas fra engang i 1700-tallet.

Prædikestolens lydhimmel er også et arbejde fra 1595 og den hører helt sik-

kert til stolen, men manglende bogstaver og tal i inskriptionerne er bevis på, at såvel stol som himmel er udført til en anden plads i kirkerummet. Man har måttet save lidt hist og her for at få himlen tilpasset hvælvingerne på det nye sted.

☆

Altertavlen er et stykke nyklassicisme fra 1795. Det centrale, storstykket, består af et i 1863 malt billede af F. Storch. Motivet er hentet fra »Lad de små børn komme til mig«. Tavlen oprindelige alterbillede er nu ophængt på vestvæggen i sydkapellet, som fungerer som sideskib.

Altertavlen afsluttes foroven af en halvcirkelformet, profileret gavll, som bæres af to halvsøjler. Under tavlen står et nyt, stofbetrukket alterbord.

☆

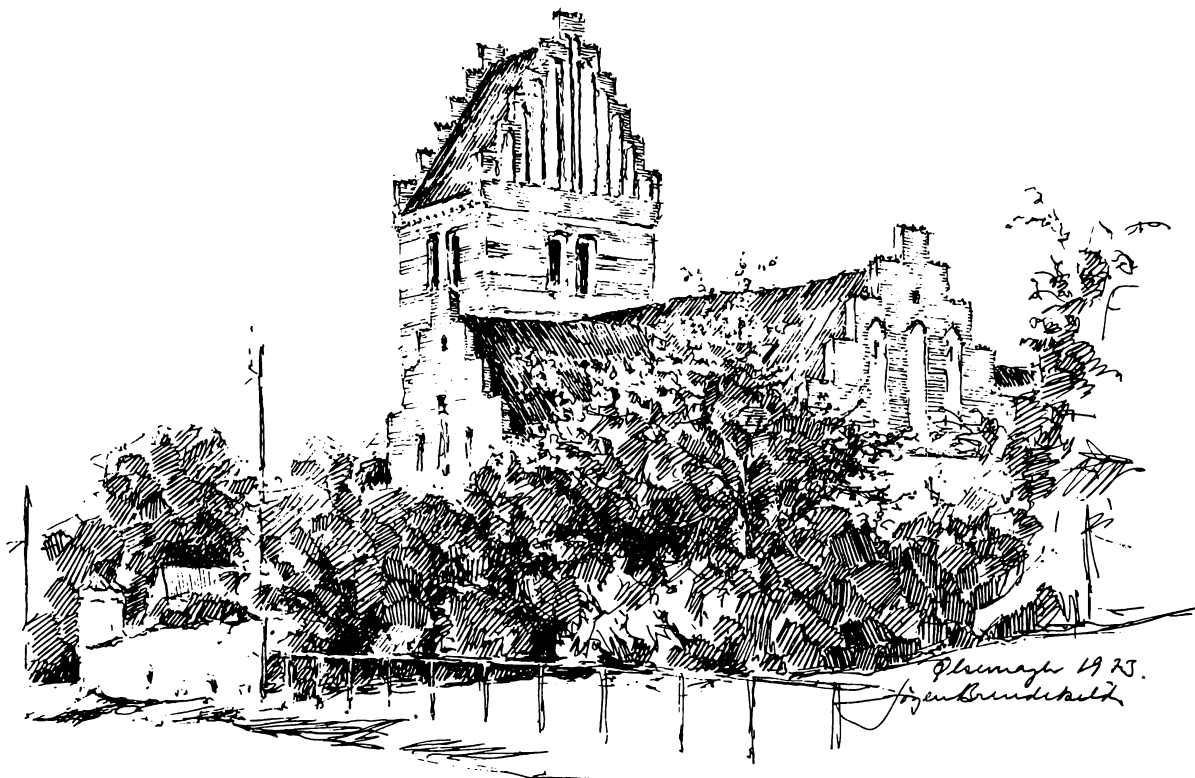
Kirkens granit-døbefont er en ret ny kopi af en romansk font.

Stolestaderne er af samme type som Ejby kirkes.

☆

Højelse kirke blev bygget på en høj for at ligge hævet op over sin kristne menighed, og den blev viet til Skt. Mikael. Den var underlagt Roskilde bispestol, men blev i 1320 lagt ind under Vor Frue Kapel. Den var fra 1684 underlagt Lellingegård og små hundrede år senere blev den indlemmet under Vallø grevskab, som dronning Anne Sofie havde stiftet i 1720. Lige fra dengang og til d. 26. juni 1909 hørte den under Vallø stift, men siden den dag har den været en selvstændig, selvejende kirke.

ØLSEMAGLE KIRKE

Tårnet, et par gavle og det bugtede langhustag er alt, hvad man kan se af Ølsemagle kirke fra sydøstsiden.

Selv på lang afstand tegner Ølsemagle kirkes tværstribe sig tydeligt imod den klare, blå efterårshimmel. Røde munkesten og gråhvide kridtkvadre veksler i regelmæssige bånd, og set fra vest har kirken en meget karakteristisk form.

Imod vejen syd for kirken og et stykke op ad vestsiden er kirkegården hegnet af teglhængte, hvidtede middelaldermure. De to piller, der flankerer den vestvendte indgangslåge, er resterne af en samtidig indgangsportal. Sandsynligvis er indgangen i det skråt afskårne hjørne imod sydvest ikke så gammel, men opført i stil med resterne af den gamle portal.

☆

Den romanske kirkebygning bestod af et kor og et skib. Den oprindelige korbygning eksisterer ikke mere, og det romanske skibs længde var fra cirka det sted, hvor våbenhusets vestmur støder til langhu-

set, og op til triumfbuen, altså et ret kort skib. Alt var opført i kridtkvadre, og skønt det har været udsat for utallige om- og tilbygninger, så danner det oprindelige skibs langmure endnu idag kernen i bygningen. Sidst i 1200-tallet eller først i 1300'rne blev det romanske skib forsynet med krydshvælvinger, og ca. 100 år senere blev koret nedrevet og kirken forlænget imod øst. Sandsynligvis er vestforlængelsen, afsnittet fra våbenhusets vestmur og til tårnrummet opført på nogenlunde samme tid. Østforlængelsens langmure er opført i kridtkvadre, men afsluttes foroven af nogle skifter munkesten. Østgavlen er forneden af kridtkvadre, men den øverste del: taggavlen, er opført af røde munkesten, som er trappet op i ni kamtakker. Gavlen er prydet med tre højblændinger, ens i udformning og højde. Foroven i bunden af

hver af de to yderste blændinger er et lille, rektangulært glughul.

Våbenhuset på kirkens sydside menes at være opført i midten af 1400-tallet. Det er bygget af munkesten, lagt i munkeskifte. Gavlen har tidligere haft en anden udformning, men den blev sandsynligvis ombygget engang i middelalderen. Idag fremtræder den med syv kamtakker. Tre højblændinger med korte hængestave og pudset bund er den eneste udsmykning.

Det er vanskeligt at finde frem til den kronologiske rækkefølge for opførelsen af kirkens øvrige tilbygninger, men det er næppe helt galt at opgive tårnet som værende den første, og tiden for dets tilblivelse til at ligge sidst i 1400'rne. Som allerede anført i det foregående, er tårnbygningen opført i henholdsvis kridtkvadre og munkesten, som fra mellemstokværkets begyndelse og til og med

klokkestokværket er muret i næsten lige brede bånd. Til tårnets nederste del er fortrinsvis anvendt kridtkvadere, og taggavlen er opmuret udelukkende i munkesten.

Imod verdenshjørnerne øst, syd og vest er klokkestokværket forsynet med to glamhuller, men imod nord kun med et enkelt.

Antallet af kamtakker er for begge gavles vedkommende elleve. I samme antal er højblændingerne. Den midterste er en tvillingblænding.

Formodentlig ret kort tid efter, at tårnet var fuldført, opførte man på nordsiden foran den gamle kvindeindgang et sidekapel. Væggen imellem dette og skibet blev delvis brudt ned og genopført som en spidsbuet arkade.

Kapellet er opført i munkesten. Det vil nok være rigtigst at opgive kamtakernes antal til syv, og så betegne den lille, beskedne kamtak, der er anbragt på toppen af den ret brede midterkamtak, som en ekstra toptinde. Den lille »tinde« er prydet med en korsformet åbning.

Gavlen er prydet med syv højblændinger med pudset bund. Den midterste er, ligesom kamtakkerne bredere end de øvrige, men til gengæld er den tvillingedelt af en gennemgående stav.

I 1891 blev arkaden imellem skib og nordkapel tilmuret, og kapelbygningen som oprindeligt havde fungeret som sideskib, blev nu omdannet til ligkapel.

☆

Den yngste af kirkens tilbygninger er sakristiet, som efter beregningerne skulle stamme fra nogle år ind i

1500'rne. Også dette er af munkesten. Taggavlen er trappet op i ni kamtakker. Fra foden af nederste kamtak og tværs over gavlmurværket går et savskifte, og ud for overkanten af den samme kamtak deles gavlen af endnu et savskifte. Imellem disse to skifter prydes gavlen af ni højblændinger, ens i højde og udformning. Fra det øverste savskifte og op er taggavlen prydet med de traditionelle højblændinger, der følger kamtakkerne. Samtlige blændinger har aftrappede afslutninger og pudset bund.

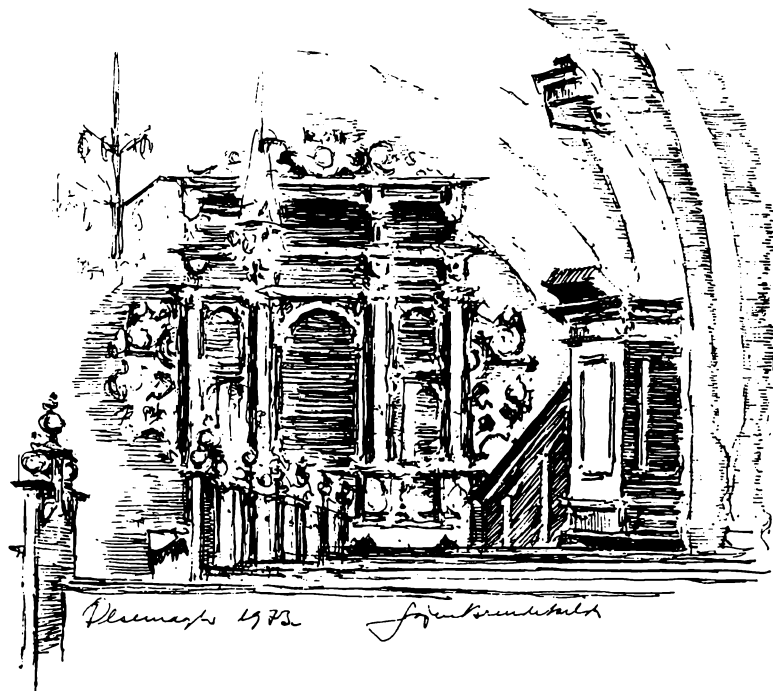
Langhusets langmure er gulkalkede, og østgavlen har fået samme behandling op til gesimshøjde. Det øverste af gavlen, selve taggavlen, står i røde munkesten ligesom kirkens øvrige tilbygninger.

☆

Det første, man lægger mærke til, når man træder

ind i kirken, er, at stoleværket udover at variere i stil også har forskellige højder på stolegavlene. Der er tre forskellige udformninger, og det interessante er, at de alle er udført indenfor 1600'rne.

De 30 stolegavles topstykker er udformet som trekantsgavle med ret kraftige top- og fottinder. De kan vist ikke påstås at være særligt velproportionerede, og det har givetvis ikke gavnet sagen, at man senere har ladet dem udstyre med nogle drejede kugleformede toppe af træ, som giver stoleværket et noget overhængt præg. Denne type gavle findes, bortset fra mindre variationer over temaet, i to forskellige højder. Den tredje udgave af stolegavle er at finde i tårnrummet. Gavlene her er de såkaldte palmegavle. En ganske enkelt gavlplanke, afsluttet for oven af en rundbue, som prydes af en

Prædikestolen fra 1820 kan, hvad snitværk angår ikke tage konkurrencen op med renaissance-altertavlen.

reliefskåret muslingeskal. For ingen af stolegavlenes vedkommende har man navnet på værksted eller mester.

☆

Kirkens prædikestol er fra så sent som 1820. I 1943 blev den restaureret af billedskæreren Poul Borre fra Havdrup, som under arbejdet med stolen opdagede en med blyant skrevet oplysning, beskedent prentet under stolens bund: Forfærdiget af Snedker Svenene Pedersen og Sørlander - Kjøge den 13'de Marts 1820 på A. Hansens Værksted, fået i arbejds Løn 50 rd. Det er gengivet her uden hensyntagen til almindelig nudansk retskrivning.

Den nuværende staffering blev påmalet stolen i 1943.

☆

Altertavlen i ren renaissance er fra lige først i 1600'erne. Det er en såkaldt katekismustavle med baldakintopstykke. Baldakinen bæres ikke af fritstående søjler. Desværre er det også umuligt med hensyn til dette stykke billedskærerarbejde at opgive mestrens navn. Efter at Poul Borre i 1943 havde fuldført en restaurering af træværket, blev det overdraget maleren Erik Petersen at foretage stafferingen, og man tør tro, at det er lykkedes for ham at komme de oprindelige renaissancefarver ret nær.

Under altertavlen står et alterbord af nyere dato.

☆

I tårnrummet står kirkens meget smukt formede granitdøbefont fra sidst i 1200-tallet eller først i 1300'erne. Den er af gotlandsk kalk-

sten, udhugget i ren halvkugleform, og den hviler på en keglestubfod af samme materiale. Kummens indristede dekorationer er igen de mange år blevet ret udviskede, men man kan da endnu skelne buerne og akantusbladene, der danner hovedmotivet. Få centimeter fra kummeranden er indlagt en bort af små diamantkvadre.

Et andet både smukt, interessant og morsomt stykke stenhuggerarbejde er at finde i sakristiet. Midt i gulvet her ligger en meget velbevaret gravsten i rød, gotlandsk kalksten. Stenen er fra 1654 og er et gravminde over Peder Hansen, som i 23 år havde været præst eller hjælpepræst i Ølsemagle og Lellinge kirker. Det fremgår af den latinske indskrift at han først i 12 år havde været hjælpepræst i Gadstrup og Syv, og at han havde haft det rædsomt i dette embede, hvorimod han har haft en særdeles lykkelig tid i Ølsemagle og Lellinge.

☆

Han hed Frederik, eller kalder sig i alle tilfælde ikke andet i sin signatur på den store klokke i Ølsemagle kirketårn. Det står spejlvendt og på latin: Fredericus, og ikke andet, og siden første halvdel af 1300-tallet har denne klokkes toner lydt ud over Ølsemagle sogn. Godt og vel 600 år er dog en anselig tid. De første to hundrede år af klokkens eksistens, har vi ikke engang en enkelt eksakt oplysning om kirkens tilhørsforhold eller historie.

Først fra 1555 ved vi noget med sikkerhed. Dette år blev den annekskirke til

sognekirken i Køge by. I 1581 blev pastoratet igen selvstændigt. Kun indtil 1663 fik kirken lov til at nyde denne selvstændighed. Den blev igen i dette år annekskirke til Køge. Som alle vore andre landsbykirker var den i 1536, efter reformationen, blevet underlagt kronen, men i 1689 overdrog Christian V den til Caspar Schøller på Lellingegård. Han havde tidligere fået overdraget både Ejby, Nørre-Dalby og Højelse kirker.

Sammen med Ejby og Højelse kirker blev Ølsemagle kirke engang i første fjerdedel af 1700-tallet indlemmet i Vallø grevskab, som i 1720 var blevet stiftet af Frederik IV's dronning, Anna Sofie, f. Reventlow.

Kirkens alterkalk bærer et kronet spejlmonogram og årstallet 1725. Monogrammet er kronprinsesse Sofie Magdalenes, og årstallet henviser sandsynligvis til det år, hvori hun overtog grevskabet Vallø og dermed Ølsemagle kirke. Da Danmarks dronninger ikke står så stærkt i vor erindring som vore regerende monarker, vil det måske være rimeligt at tilføje, at hun var dronning til Christian VI.

Kirken i Ølsemagle i Ramsø herred forblev under Vallø stift, indtil Køge kommune overtog den og lod den overgå til selveje d. 5. maj 1909.

